Biblioteca Polirom
Saša Stanišić
Cum repară soldatul gramofonul
Roman nominalizat la
Deutscher Buchpreis 2006
POLIROM

Colecţia **BIBLIOTECA POLIROM** este coordonată de Bogdan-Alexandru Stănescu.

The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut that is funded by the Ministry of Foreign Affairs.

Sasa Stanisic, WIE DER SOLDAT DAS GRAMMOFON REPARIERT

2006 by Luchterhand Literaturverlag, a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, Munich, Germany

2007 by Editura POLIROM

www. polirom. ro

Editura POLIROM

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

STANISIC, SASA

Cum repară soldatul gramofonul / Sasa Stanisic; trad. din lb. ger. şi note de Gabriella Eftimie.

— Iaşi: Polirom, 2007

ISBN 978 – 973 – 46 – 0779 – 2

Sasa Stanisic

Cum repară soldatul gramofonul

Traducere din limba germană şi note de Gabriella Eftimie

POLIROM

2007

Sasa Stanisic s-a născut în 1978 la Visegrad, aflat pe atunci în Iugoslavia, azi pe teritoriul Bosniei-Herţegovina şi, împreună cu familia, s-a refugiat în 1992 la Heidelberg, în Germania. A studiat la Deutsches Literaturinstitut din Leipzig şi, înainte de a debuta ca romancier, povestirile sale au fost distinse cu prestigiosul premiu Ingeborg Bachmann.

Romanul său de debut, *Cum repară soldatul gramofonul,* nominalizat la Deutscher Buchpreis pe anul 2006, a stârnit reacţii entuziaste în presa germană şi

internaţională şi a fost tradus aproape imediat în douăzeci de limbi. Este povestea unei copilării obişnuite, întrerupte de războiul din fosta Iugoslavie, un conflict pe care nimeni nu-l numeşte, preferând să se refere la el ca la un eveniment exterior care „se va termina în curând”. Naratorul, Aleksandar, este un soi de ucenic vrăjitor, un copil cu o imaginaţie (prea) bogată, care îi atrăgea mustrările profesorilor în vremurile când „toate erau la locul lor”. Dar aceasta, împreună cu harul povestitului, îi va permite să reînvie în timpul exilului o ţară ce nu mai figurează pe nicio hartă, cu o limbă ce nu mai este prezentă în niciun dicţionar. Fără să abuzeze de detalii etnice, referinţe istorice sau resorturi emoţionale, Sasa Stanisic reuşeşte să reconstruiască, într-o proză poetică densă şi fluidă, o lume plină de viaţă şi culoare, pe care o mişcare bruscă a istoriei o face să se spargă în mii de cioburi. „Sunt iugoslav – deci mă descompun”, va spune mai târziu Aleksandar, care, întors în Bosnia, se trezeşte într-un *n-o man's land* în care nu mai găseşte un limbaj comun cu cei apropiaţi. De pe această poziţie ambiguă, în acelaşi timp detaşată şi implicată, la frontiera dintre două lumi şi dintre două epoci, fostul „specialist în neterminaţi” îşi asumă rolul de păstrător al frânturilor de amintiri, identităţi şi locuri, cu toate că, după cum singur mărturiseşte, „cu cât aflu mai multe poveşti, cu atât pricep mai puţin”.

În cât timp se instalează un atac de cord după o sută de metri, cât cântăreşte viaţa unui păianjen, de ce scrie papă-lapte al meu pe râul înfricoşător şi cum se descurcă specialistul în neterminaţi ca vrăjitor.

Bunicul Slavko mi-a măsurat capul cu cordonul bunicii şi am primit o pălărie de magician, o superpălărie de magician din carton, şi bunicul Slavko mi-a spus: de fapt, sunt prea tânăr pentru o prostie ca asta, iar tu, prea bătrân.

Am primit o pălărie de magician cu stele galbene şi albastre, pe care au trasat dungi galbene şi albastre, iar eu i-am lipit şi o semilună mică, decupată, şi două rachete triunghiulare, una pilotată de Gagarin, cealaltă, de bunicul Slavko.

Bunicule, cu pălăria asta n-o să ies niciodată în lume!

Sper din tot sufletul!

În dimineaţa zilei în care a murit, mai spre seară, bunicul Slavko mi-a cioplit dintr-o crenguţă şi bagheta şi a spus: în pălărie şi în baghetă se ascunde o putere magică şi, dacă porţi pălăria şi faci vrăji cu bagheta, o să devii cel mai bun vrăjitor de talente din statele nealiate. O să ai puterea de-a revoluţiona multe lucruri, atâta timp cât se conformează ideilor lui Tito şi sunt în consens cu statutul Republicii Socialiste Federative Iugoslavia.

Toată treaba asta cu vrăjitoria mi se părea cam dubioasă, dar de bunicul nu mă

îndoiam. Darul născocirii e cel mai preţios, e bogăţia cea mai mare a fanteziei. Nu uita asta, Aleksandar, spuse bunicul cu o mină serioasă, punându-mi pălăria pe cap, nu uita asta şi imaginează-ţi că lumea e mai frumoasă decât pare în realitate. Îmi înmâna bagheta. Dubiile mi s-au evaporat instantaneu.

Se întâmplă uneori ca omul să se întristeze când se gândeşte la morţi. La noi acest lucru se întâmplă atunci când duminica, ploaia, cafeaua şi bunică-mea Katarina se nimeresc laolaltă. Atunci bunica soarbe din ceaşca ei preferată, cea albă, cu toarta crăpată, plânge şi îşi aminteşte de toţi morţii şi de toate lucrurile bune pe care le-au făcut înainte ca moartea să fi intervenit. Astăzi, la bunica s-au adunat membrii familiei şi prietenii, ca să-l pomenească pe bunicul Slavko, mort temporar de două zile, până când îmi găsesc eu pălăria şi bagheta de magician.

Din familia mea n-au murit încă mama, tata şi fraţii tatii – unchiul Bora şi unchiul Miki. Nena[1] Fatima, mama mamei mele, se ţine încă bine, ei i-au murit doar urechile şi limba – e mută ca noaptea şi surdă ca o bute. Aşa zice lumea. Nici mătuşa Gordana n-a murit încă, ea e nevasta unchiului Bora şi e gravidă. Mătuşa Gordana, această insulă blondă în marea de păr castaniu a familiei noastre, e poreclită de către toţi „taifunul", fiindcă are un ritm de viaţă mult mai accelerat decât oamenii normali şi fiindcă merge de opt ori mai repede şi vorbeşte de paisprezece ori mai agitat. Până şi distanţa de la toaletă până la chiuvetă o parcurge în sprint, iar la magazin termină de calculat înainte ca femeia de la casă să înceapă măcar să bată sumele.

Toţi au venit la bunica din cauză că a murit bunicul, dar toţi vorbesc despre viaţa care creşte în burta mătuşii Taifun. Nimeni nu se îndoieşte că mătuşa va naşte cel târziu duminică, maxim luni, cu câteva luni mai devreme, dar copilul va fi la fel de dezvoltat ca în luna a noua. Propun să-l numim Speedy Gonzales. Mătuşa Taifun îşi scutură buclele blonde:

Suntem cumva mexicani? O să fie fată şoricelule! O s-o cheme Ema.

Sau Slavko, adaugă unchiul Bora pe un ton scăzut, Slavko, dacă e băiat.

Astăzi dragostea pentru bunicul Slavko e pretutindeni şi atotcuprinzătoare, în inima celor îmbrăcaţi în negru, care beau cafea la bunică-mea Katarina şi privesc pe furiş spre canapeaua pe care a stat bunicul când Cari Lewis a stabilit recordul mondial la Tokio. Bunicul a murit în 9,86 de secunde, inima lui şi Cari Lewis au alergat cot la cot – inima s-a oprit, dar Cari a zburat ca un nebun. Bunicul a căscat, iar Cari a ridicat mâinile în aer şi şi-a înfăşurat un steag american în jurul umerilor.

---

[1] Apelativ pentru „bunică", la musulmani

Oaspeţii veniţi la priveghi au adus praline şi zahăr cubic, coniac şi şnaps. Voiau să aline cu dulciuri amarul bunicii, iar pe al lor, să-l înece în băutură. Doliul bărbaţilor miroase a loţiune după ras. Stă în bucătărie, adunat în grupuri mici, şi se îmbată. Doliul femeilor stă cu bunica în jurul mesei din camera de zi, propune nume noi pentru viaţa care creşte în burta mătuşii Taifun şi discută despre cea mai sănătoasă poziţie de dormit în primele luni de viaţă ale unui sugar. Când se rosteşte numele bunicului, femeile taie prăjituri şi se servesc una pe cealaltă. Pun zahăr în cafea şi amestecă în ceaşcă învârtind linguriţa care arată de parcă ar fi de jucărie.

Femeilor le-au plăcut dintotdeauna prăjiturile.

Străbunica Mileva şi străbunicul Nikola nu sunt aici, fiul lor o să vină la ei, la Veletovo, fiindcă trebuie îngropat în satul natal. Ce are una cu alta, nu ştiu. Omului ar trebui să i se dea voie să moară acolo unde şi-a petrecut cea mai mare parte din viaţă, cum i-a plăcut lui. Tata ar trebui să se odihnească sub pivniţă, căreia îi spune „atelier” şi pe care o părăseşte foarte rar, sub pânzele şi pensulele lui. Bunicii îi e totuna, atâta timp cât vecinele sunt cu ea şi există cafea şi praline. Iar străbunica şi străbunicul, sub livada de pruni din Veletovo. Dar oare mama pe unde s-a perindat des şi cu plăcere?

Bunicul Slavko, în cele mai frumoase povestiri sau sub biroul de partid.

Cred că mai rezist două zile fără el, până atunci sunt sigur că o să-mi găsesc ustensilele magice.

Mă bucur să-i văd din nou pe străbunica şi străbunicul. De când mă ştiu, niciunul n-a mirosit vreodată frumos şi amândoi au aproximativ o sută cincizeci de ani. Cu toate astea, sunt cei mai puţin morţi şi cei mai de viaţă din familie, în afară de mătuşa Taifun, dar ea nu se pune, pentru că nu se deplasează printre oameni, ci printre catastrofe naturale şi are o elice în fund – spune unchiul Bora uneori şi îşi sărută catastrofa naturală pe spate.

Unchiul Bora cântăreşte cât vârsta străbunicilor mei.

Din familia mea mai e bunică-mea Katarina, care nu a murit, deşi, în seara în care inima mare a bunicului se îmbolnăvise de cea mai rapidă maladie din lume, îşi dorise asta şi se lamentase: singură, ce să fac fără tine, singură nu vreau să trăiesc, Slavko, dragul meu Slavko, vai mie!

Şi mai mult decât de moartea bunicului mă temeam de acest doliu mare, târându-se în genunchi, al bunicii mele, singură, cum o să trăiesc acum singură! Bunica se bătea în piept şi, aruncându-se la picioarele bunicului, implora cerul să n-o mai lase nici pe ea să trăiască. Eu doar respiram, repede, dar cu dificultate. Bunica era atât de slăbită încât mi se părea că trupul ei se va prelinge pe podea şi se va

transforma în ceva moale şi rotund. La televizor, o femeie butucănoasă se aruncă în nisip şi se bucură. La picioarele bunicului, bunica ţipa să adune toţi vecinii: i-au descheiat cămaşa, i-au mâzgălit ochelarii, iar gura îi atârna strâmb – şi eu, ca de obicei când nu mai ştiam ce să fac, am început să decupez obiecte mici, mai multe steluţe pentru pălăria de magician. În ciuda fricii şi curând după deces, am observat că, pe televizor, câinele de porţelan al bunicii se răsturnase şi că farfuriile cu oase de peşte rămase de la cină stăteau şi acum pe faţa de masă croşetată. Auzeam fiecare cuvânt al vecinilor care se învârteau prin casă, înţelegeam tot, în ciuda văicărelilor şi lamentărilor bunicii. Trăgea de picioarele bunicului, până când bunicul a alunecat de pe canapea. M-am ascuns în colţul din spatele televizorului. Dar nicio mie de televizoare nu mi-ar fi ajuns ca să mă ascund de chipul contorsionat al bunicii, nici de bunicul răsucit, căzând de pe canapea, nici de gândul că bunicii mei n-au arătat niciodată mai hidos ca acum.

Aş fi vrut să pun mâna pe spatele ei care se zguduia – avea bluza udă de transpiraţie – şi să-i spun: Gata, bunico! O să fie bine, o să vezi! Bunicul e la partid şi partidul e în conformitate cu statutul Republicii Socialiste Federative, doar că nu-mi găsesc pe nicăieri bagheta magică. O să fie bine, bunico.

Dar nebunia ei tristă m-a făcut să amuţesc. Cu cât se ferea mai mult, lasă-mă! cu atât mi se evapora mai tare curajul în ascunzişul meu. Cu cât vecinii îşi îndreptau mai mult atenţia asupra bunicii şi a bunicului, cu cât voiau să consoleze mai mult ceea ce era de neconsolat, de parcă i-ar fi vândut ceva de care n-avea deloc nevoie, cu atât mai panicată se apăra. Cu cât lacrimile îi inundau mai mult obrajii, gura, lamentările, bărbia, precum uleiul care se întinde într-o tigaie, cu atât decupam mai multe detalii din camera de zi: biblioteca în care se aflau Marx, Lenin, Kardelj, în stânga jos *Capitalul,* mirosul de peşte, piticii de pe tapet, patru goblenuri atârnate pe perete – copii jucându-se pe uliţa satului, flori colorate într-o vază colorată, un vapor pe o mare agitată, nişte căsuţe într-o pădure – o fotografie a lui Tito împreună cu Gandhi, dându-şi mâna în mijloc, chiar deasupra căsuţei şi a vaporului şi gândul: Cum s-o dăm jos de pe el?

Veneau din ce în ce mai mulţi oameni, unul îi luă locul celuilalt, de parcă ar fi trebuit să recupereze sau să nu piardă ceva şi să pară cât mai vii în compania morţii. Moartea rapidă a bunicului i-a enervat pe vecini sau i-a lăsat cu ochii aţintiţi în podea, plini de remuşcări. Nimeni nu ar fi putut ţine pasul cu inima bunicului, nici măcar

bunica, vai mie, de ce, de ce, de ce, Slavko. Teta[2] Amela de la etajul doi se făcu mică şi cineva ţipă „Inima lui Iisus!", altcineva o blestemă pe Maica Domnului, alţi câţiva membri ai familiei alăturându-se şi ei. Bunica smuci picioarele bunicului, dădu în cei doi asistenţi medicali, care îşi făcuseră apariţia în camera de zi cu micile lor serviete, laba jos! urlă la ei. Asistenţii purtau pe sub salopete cămăşi de cherestegii şi o traseră pe bunica de pe picioarele bunicului, de parcă ar fi dezlipit o midie de pe-o piatră. Pentru bunica, bunicul ar fi fost mort abia după ce i-ar fi dat drumul. Nu-i dădea drumul. Salopetele albe ascultară ceva la pieptul bunicului, una aşeză o oglindă pe faţa lui şi spuse: nimic.

Am ţipat că bunicul e încă printre noi şi că moartea lui nu se conforma deloc obiectivelor poporului comunist. La o parte, daţi-mi bagheta magică şi vă dovedesc eu totul!

Nimeni nu mă luă în seamă. Cherestegiii-asistenţi apucară cămaşa bunicului şi îi luminară ochii cu un creion. Am tras cablul electric şi televizorul a amuţit. În colţul de lângă priză atârnau fâşii de pânză de păianjen. Cu cât atârnă mai uşor moartea unui păianjen decât a unui om? De care picior mort al soţului se agaţă femeia-păianjen? Mi-am propus să nu mai închid niciodată un păianjen într-o sticlă şi s-o umplu încet cu apă.

Dar unde e bagheta mea?

Nu mai ştiu cât am stat în colţ, până când tata m-a luat de braţ, de parcă aş fi fost un prizonier. M-a predat mamei care m-a târât prin casa scărilor până în curte. Aerul mirosea a gem de corcoduşe, pe Megdan[3] ardeau focuri. De pe Megdan se vede aproape tot oraşul, poate chiar şi curtea din faţa unei case mari, cu cinci etaje, care în Visegrad putea să treacă deja drept bloc, unde o femeie tânără, cu păr lung şi negru şi ochi căprui se apleca spre un băieţel cu părul de aceeaşi culoare şi cu aceiaşi ochi migdalaţi. Îi sufla şuviţele de pe frunte, ochii umplându-i-se de lacrimi. Ce i-a şoptit băieţelului nu s-a mai auzit de pe Megdan. Probabil că nu s-a văzut nici când a dat din cap, după ce femeia l-a îmbrăţişat şi l-a ţinut mult, mult timp în braţe. Aşa cum dai din cap când promiţi ceva.

În seara celei de-a treia zile de după moartea bunicului Slavko stau în bucătărie şi răsfoiesc albume foto.

Scot toate fotografiile cu bunicul Slavko, dar nu ştiu încă ce am de gând să fac cu ele. În curte, cireşul nostru dă piept cu vântul, cu furtuna. După ce o să-l reînvii pe

---

[2] Apelativ pentru „tanti", la musulmani

bunicul Slavko, următoarea şmecherie pe care o s-o fac o să fie să-i înzestrez pe toţi cu puterea de a păstra zgomotele. Vom putea păstra vântul din frunzele de cireş, ecoul tunetelor şi lătratul câinilor din serile de vară într-un album de sunete. Şi aici spun deja ceva banal – şi astfel vom putea să ne prezentăm cu mândrie viaţa alcătuită din sunete, de parcă am arăta pozele cu vacanţa petrecută la Marea Adriatică. Zgomotele mici le vom putea ascunde în pumni. Dacă mama ar avea necazuri, i-aş flutura prin faţă râsul ei cât ar fi ziua de lungă.

Fotografiile îngălbenite, cu margini late, albe miros a feţe de masă din muşama şi ne înfăţişează oameni îmbrăcaţi cu pantaloni ciudaţi, care se lărgesc în jos. Înaintea faţadelor unui Visegrad neterminat stă un omuleţ într-o uniformă de impiegat, care priveşte drept înainte, fix, ca un soldat: e bunicul Rafik.

Bunicul Rafik, tatăl mamei, e mort de multă vreme şi definitiv, s-a înecat în Drina. Nu prea-l mai ţin minte, dar îmi amintesc un joc pe care l-am jucat cu el, un joc simplu. Bunicul Rafik îmi arăta ceva, iar eu trebuia să-i spun numele, culoarea şi primul lucru care-mi trecea prin cap despre obiectul respectiv. Îmi arăta, de pildă, briceagul lui, iar eu spuneam: briceag, gri şi locomotivă. Îmi indica o vrabie şi ziceam: pasăre, gri şi locomotivă. Bunicul Rafik îmi arăta noaptea prin fereastră şi eu spuneam: vise, gri şi locomotivă şi bunicul mă învelea şi-mi zicea: „dormi buştean”.

Perioada gri din viaţa mea era cea în care făceam controale medicale la oftalmolog care nu era însă în stare să dea niciun verdict, în afara faptului că reuşeam să reţin mult prea repede lucrurile, de pildă, literele mici sau mari pe un afiş. Doamnă Krsmanović, trebuie să-i ştergeţi cumva asta din cap, spunea doctorul şi îi prescria mamei mele nişte picături pentru ochii ei din ce în ce mai roşii. Pe atunci mi-era foarte frică de locomotive şi de trenuri. Bunicul Rafik m-a luat cu el la o plimbare de-a lungul căilor ferate închise, a scrijelit vopseaua scorojită de pe locomotiva cea veche, mi-aţi frânt inima, a şoptit şi a frecat vopseaua neagră între palme. În drum spre casă – piatră cubică, gri, locomotivă, cu mâna în mâna lui mare, înnegrită de aşchii ascuţite de vopsea – din grijă pentru inima mea, am decis ca de acum încolo să mă comport frumos cu trenurile. Dar nu mai trecuse de mult vreunul prin oraşul nostru. Peste câţiva ani, prima mea iubire neîmpărtăşită, Danijela, cea cu părul foarte lung, mi-a arătat cât de naiv am fost în tot acest răstimp, cât mi-am ferit inima de un tren, când, de fapt, ea era cea care avea să-mi frângă inima cu adevărat.

Fâşiile de vopsea scorojită şi jocul de-a culoarea gri sunt singurele mele

---

[3] Megdan - deal în afara oraşului

amintiri despre bunicul Rafik, asta în cazul în care fotografiile vechi nu se pun ca amintiri. Şi oricum, bunicul Rafik e un subiect unanim evitat în casa noastră. Pe cât sunt de încântaţi şi pe cât de mult vorbesc ai mei la cafea despre familia noastră şi despre alte familii, şi despre morţii familiei şi ai altora, pe atât de rar se spune ceva despre bunicul Rafik. Niciodată nu se uită nimeni la zaţul de cafea şi nu oftează: „ah, Rafik, dragă Rafik, dacă ai fi trăit să vezi asta!”. Niciodată nu se întreabă nimeni ce ar spune bunicul Rafik despre una sau alta, numele lui nu e rostit nici cu mulţumire, nici cu reproş.

Mai puţin viu decât bunicul Rafik nu poate fi niciun mort.

Morţii se simt şi aşa destul de singuri în pământ, de ce lăsăm până şi amintirea bunicului Rafik să se izoleze atât de mult?

Mama intră în bucătărie şi deschide frigiderul. Vrea să facă nişte sandvişuri pentru muncă, aşază untul şi caşcavalul pe masă. Mă uit la faţa ei, caut portretul robot al bunicului Rafik.

Mamă, semeni cu bunicul Rafik? o întreb în timp ce se aşază la masă şi despachetează pâinea. Taie roşia. Aştept şi pun încă o dată întrebarea, şi abia acum se opreşte cuţitul din mâna mamei deasupra roşiei. Ce fel de bunic a fost bunicul Rafik? întreb mai departe, de ce nu vorbeşte nimeni despre el? Cum să aflu ce fel de bunic am avut?

Mama pune cuţitul jos şi mâinile în poală. Mama ridică privirea. Mama se uită la mine.

N-ai avut niciun bunic, Aleksandar, ai avut un papă-lapte. Plângea după râul şi după pământul lui. Se punea în genunchi, scormonea pământul până când îşi rupea unghiile şi îi dădea sângele. Mângâia iarba şi o mirosea şi plângea în smocul de iarbă ca un copil mic – pământul meu, cât ai fost de călcat în picioare şi câte greutăţi ai suportat. N-ai avut niciun bunic, un prost, asta ai avut. Nu ştia decât să bea. Mânca pământ, se îndopa până la refuz cu pământ, apoi se târa în patru labe pe malul râului şi îşi clătea gura cu apă de râu. Cum mai iubea râul papă-lapte ăsta al tău! Ăsta era coniacul lui – prostănacul nu putea să iubească decât lucrurile sau fiinţele care i se păreau subjugate, umilite. Când bea fără măsură nu putea să iubească decât aşa ceva.

Drina, ce râu neglijat, ce frumuseţe uitată! plângea când ieşea beat criţă din vreo cârciumă, cu ochelarii strâmbi, sau altă dată, cu pantalonii pişaţi, să vezi atunci putoare! Ce pacoste insuportabilă e bătrâneţea asta, plângea, când s-a împleticit şi a căzut, vrând să se ţină de râu, ca să nu înceapă să plutească în aer. De câte ori nu-l găseam noaptea sub capul podului, pe burtă, cu degetele în apă. Avea mâinile

umflate, albastre, cu pumnii strânşi pe jumătate. În râu ascundea flori, pietre, uneori şi câte-o sticlă de coniac. Ani de-a rândul a ţinut-o aşa. Şi mai ales după ce au demontat şinele şi nu mai trecea prin oraş niciun tren pe care papă-lapte ăsta al tău să-l fi putut manevra pe o linie de rezervă sau pe care să-l fi putut semnaliza sau căruia să-i fi putut verifica sistemele de închidere. Şi-a pierdut până şi slujba, fără să sufle vreo vorbă despre asta, şi nu mai era nimic de spus sau de făcut. L-au pensionat şi după aceea bea de stingea, zi de zi, mai întâi pe furiş, sus, în gara care nu mai era, dar unde mai exista locomotiva cea veche. Mai târziu bea şi pe malul râului sau în plină stradă, în oraş, plin de-o iubire spontană, prostească faţă de apa curgătoare şi de malurile sale. N-ai avut bunic, ai avut un vai ş-amar, asta ai avut. Bea şi bea şi nu se mai oprea din băut până ce nu cădea lat. Dacă ar fi iubit şahul sau partidul sau măcar pe noi la fel de mult cât îşi iubea trenurile şi apoi râul şi, mai ales, vinarsul! Ce bine-ar fi fost să asculte de noi şi nu de Drina cea adâncă şi misterioasă!

Seara, înainte de noaptea în care a murit, posedat cum era, a scrijelit nişte litere în pământul de pe malul râului. Băuse trei litri de vin şi folosea ciobul unui gât de sticlă pe post de creion ca să-i scrie râului o scrisoare lungă. L-am scos din mocirlă trăgându-l de picioare şi el se mieuna şi ţipa spre râu: cum aş putea eu singur să te salvez, să salvez ceva atât de mare?

Cum poate un papă-lapte ca ăsta să pută în asemenea hal, nu ştiu. Am fost chemaţi să-l adunăm când oamenii nu i-au mai putut suporta urletele şi cântatul. Tata l-a cărat în braţe până acasă şi l-a băgat în cadă cu haine cu tot, unde beţivanul ăsta al tău a vomat de două ori, înjurându-i pe toţi pescarii de pe lume, fie ca undiţele să se întoarcă împotriva voastră, pentru că nu faceţi altceva decât să cotrobăiţi în stomacul râului cu cârligele voastre, să sfâşiaţi – Doamne, ce durere surdă! – gurile peştilor! Bandiţilor, să vi se belească pielea cu un cuţit neascuţit, înghiţi-v-ar adâncimile bărcile, benzina botezată, toate barajele, turbinele, toate excavatoarele! Ce e un râu: doar apă şi viaţă şi putere şi nimic altceva!

La miezul nopţii l-am spălat pe cap şi pe gâtul ăla de ţestoasă, l-am frecat în spatele urechilor şi la subsuori. Mi-a sărutat mâinile şi mi-a spus că ştie precis cine sunt. În ciuda lacrimilor, era în stare să recunoască încheieturile pe care le mângâia şi să-şi amintească totul: ce comoară e dragostea şi ce jegoasă e soarta asta.

Sunt fiica ta, i-am spus de trei ori, şi mi-a făcut trei promisiuni în noaptea aia, ultima lui noapte: să se îmbrace cu haine curate, să nu mai bea şi să ducă o viaţă ordonată. S-a ţinut de cuvânt numai într-o singură privinţă: cascheta lui de impiegat a fost găsită sub primul picior al podului, lângă sticla de coniac. El nu era de găsit. L-

am căutat cu furcile de fân în apa de lângă malul râului Drina. De ce a plecat din nou? Ce mai era de iubit în seara aceea de mai? Cârciumile erau închise de mult, până să-l găsesc după baia şi promisiunile alea. Corpul i-a fost descoperit tocmai de un pescar în aval, în stufăriş. Cu faţa sub apă, picioarele îndreptate spre mal – iubita lui Drina a fost cea care i-a dat sărutul morţii, cununându-se cu papă-lapte al tău, care nu şi-a ţinut decât o singură promisiune – se gătise pentru nunta asta: purta uniforma lui cu emblema muncitorilor feroviari. A căutat moartea în atâtea nopţi, fără să-şi piardă speranţa c-o va găsi, fără să ţină capul sub apă prea mult, până când Drina a devenit singura şi ultima sa lacrimă.

Şi când a trebuit să-l pregătim pentru priveghi, la douăsprezece ore după ce îl spălasem ţinându-i predica despre cele trei promisiuni, tot eu am luat buretele, cel mai tare pe care l-am găsit, tot eu a trebuit să-i frec pieptul, de parcă aş fi curăţat covoare, trecând cu săpunul peste burta albă, plină de cute, periind gambele flasce. De faţă şi degete nu m-am atins. Plângăciosul tău scormonise malurile râului, şi ce fel de fiică aş fi fost dacă i-aş fi curăţat pământul de sub unghii? Lui, care pretindea că „atunci când o să dau ortu popii, să nu mă băgaţi în vreun sicriu”. Cum iubea plângăciosul ăsta al tău râul, cum iubea sălciile şi peştii şi mâlul! Tu nu ai avut bunic, Aleksandar, ci un prostănac. Doar că erai prea mic ca să-ţi mai aminteşti toate prostiile lui. Îţi plăcea că spunea la toate grigrigri, ţi se părea amuzant, habar n-am de ce. Numai când vorbea despre râul său, găsea culori demne de un pictor, doar Drina îl interesa în detaliu, plângăciosul, nu era în stare să râdă decât dacă-şi vedea imaginea oglindită în apă. Nu ai avut bunic, Aleksandar, ci un plângăcios.

Mă uit la mama cu mii de întrebări în ochi. Mi-a cântat despre plângăcios, de parcă ar fi exersat cântecul ăsta din ziua în care s-a înecat. Cânta de parcă n-ar fi fost tatăl ei, şi totuşi, cu o furie atât de senzuală, încât mă temeam că un simplu dat din cap din partea mea ar putea să îl facă să dispară de tot. Acum dă din cap gândindu-se la lucruri nevăzute şi aşază feliile de pâine într-un singur rând pe masă.

Din miile de întrebări care-mi vin în cap pun doar două. Ce a scris bunicul pe malul râului? Şi de ce nu l-aţi ajutat?

Mama mea e o femeie mărunţică. Îşi trece degetele ca pe un pieptăn prin părul lung. Îmi suflă în faţă, de parcă ne-am juca. Despachetează untul. Despachetează caşcavalul. Întinde untul pe pâine. Aşază feliile de roşii pe caşcaval. Presară sare peste roşii. Ia felia de pâine în palmă. Pune peste ea o a doua felie. Apasă tare.

Cireşul se clatină înaintea furtunii, se zbate cu ramurile lovind în sus şi-n jos. Mai întâi se aude ceva ca un zornăit de monede într-o puşculiţă, apoi bate din ce în ce

mai tare în acoperişul verandei noastre, ca grindina. După ce mama iese din bucătărie, deschid geamul şi pun o fotografie cu mine şi bunicul Slavko pe pervaz. Vântul rece îmi bate în faţă, închid fereastra. În celelalte poze îngălbenite se văd oameni în costume de baie cu dungi verticale, care stau până la glezne în apa râului Drina. Astăzi nu mai există costume de baie din astea şi, probabil, nici căţeaua cu cei patru pui ai săi. Cu pălăria pe cap, tânărul bunic Slavko mângâie puii şi se bucură. Care o fi ultima poză cu el? Cât trăiesc câinii şi am cunoscut oare vreunul din căţeluşi? La un moment dat nu mai există fotografii recente cu oameni şi câini, pentru că viaţa lor ia sfârşit. Dar oare cum fotografiază un om sfârşitul unei vieţi? Când o să fiu terminat, să mă fotografiaţi în pământ, am să le spun tuturor. Peste vreo şaptezeci de ani va fi posibil. Fotografiaţi-mă cum îmi cresc unghiile şi mă fac din ce în ce mai mic şi rămân fără piele.

Tot ce e legat de asta, fiecare moarte mi se pare fără rost, nefericită şi nemeritată. Verile se prefac în toamne, casele sunt dărâmate şi oamenii din fotografii se transformă în fotografii de pe pietre de mormânt. Sunt atâtea lucruri care nu ar trebui să se sfârşească niciodată – duminicile, ca să nu mai urmeze zilele de luni, barajele, ca să nu mai fie stăvilite râurile. Mesele n-ar trebui lăcuite, mă doare capul de la miros, vacanţele, şi nu începutul şcolii, desenele animate, şi nu ştirile. Nici dragostea mea pentru Danijela, cea cu părul foarte lung, nu ar fi trebuit să se preschimbe într-una neîmpărtăşită. Şi nu ar trebui să confecţionăm jobene de magician cu bunicul, mai bine purtăm cu el discuţii nesfârşite despre avantajele vieţii de magician în slujba republicii comuniste şi despre ce se poate întâmpla când condimentăm pâinea cu praf de cometă.

Sunt împotriva morţii, împotriva defectării! Cel terminat trebuie oprit! Sunt şeful continuării neîntrerupte şi sprijin şi aşa mai departele!

În ultimul album foto dau peste o poză cu podul care trece peste Drina. Podul arată cum arată dintotdeauna, cu cele unsprezece arcuri împrejmuite de structura unei schele. Oamenii stau pe marginea cadrului, fac cu mâna, de parcă podul ar fi un vapor care e pe punctul de a porni în sus pe cursul râului. În ciuda schelelor, podul pare terminat. E gata, schelele nu-i pot ştirbi frumuseţea şi utilitatea. Această stare de desăvârşire a podului nu mă deranjează. Drina e o apă nestatornică, rapidă: Drina e lată, primejdioasă – un râu adolescentin!

Când curgi repede e ca şi când ai ţipa cât poţi de tare.

Astăzi Drina valsează plictisită, se comportă mai mult ca o mare decât ca un râu, apa e respinsă de baraj – Drina e leneşă, franjurată pe margini din cauza lemnelor

care plutesc şi a gunoaielor. Scot cu grijă poza cu podul din album. Suprafaţa apei e rece şi netedă, aşa arată azi vechiul râu aprig, neîmblânzit. Strecor poza în buzunarul pantalonilor, se va şifona şi va căpăta urechi de măgar.

Vreau să reuşesc să fac lucruri care să nu se termine niciodată. Nu sunt inginer constructor, iar la mate sunt groaznic, nu ştiu nici să socotesc în cap. Habar nu am cum se fabrică ţiglele. Dar ştiu să pictez. Asta, urechile mele mari şi replica: „nu acum, nu vezi că sunt ocupat!” le-am moştenit de la tatăl meu, artistul. O să fiu artistul celor neterminaţi! O să pictez prune fără sâmburi, râuri fără baraje şi pe tovarăşul Tito în tricou! Artiştii trebuie să creeze serii bine gândite, tatăl meu, artistul casei, numeşte asta o reţetă de succes şi mi-a dezvăluit secretul în atelierul lui. În afară de pânze şi de vopsele avea acolo butoiaşe cu varză murată, cutii cu haine vechi şi pătuţul de copil, care era de-acum prea mic pentru mine. Tata petrece weekenduri întregi în atelierul lui. Un pictor n-are voie să fie niciodată mulţumit de ceea ce vede – redarea realităţii înseamnă capitularea în faţa ei! strigă atunci când bat la uşă fiindcă mingile de fotbal şi roţile de la bicicletă se dezumflă iar. Artiştii trebuie să reconstruiască şi să construiască din nou, artiştii schimbă lumea şi o creează! spune tatăl meu, cu bereta pe cap, în timp ce umflă mingea. Nu vorbeşte cu mine, nu aşteaptă un răspuns. Din atelier se aud şansonete franţuzeşti, seara târziu Pink Floyd, iar uşa e încuiată.

Seriile bine gândite sunt soluţia. Chiar dacă vor zbura alte tipuri de avioane şi pelicanii din grădina zoologică se vor despăduchea – voi deveni un artist de serie, jucător de fotbal şi pescar, al celor neterminaţi! Niciun tablou de-al meu n-o să fie terminat, fiecăruia îi va lipsi ceva.

Îmi aduc ustensilele pentru pictat, cutia cu vopsele, hârtia o împrumut de la tata. Pun apă într-un borcan de marmeladă şi înmoi pensula. Hârtia albă se întinde înaintea mea. Prima pictură a celor neterminaţi trebuie să fie cu Drina, râul băieţos, deocamdată fără dig. Pun nişte galben şi nişte albastru pe paletă, trag prima linie verde pe foaie, verdele e prea mat, aşa că am grijă să îl fac mai întunecos, trasez o linie curbă, o fac mai deschisă, acum pare prea rece, adaug ocru, verde, verde, dar nici într-o sută de ani n-o să reuşesc să scot un verde ca al Drinei.

Morţii sunt mai singuri decât am putea fi noi, viii, vreodată. Nu se pot auzi prin coşciug şi prin pământ. Şi cei vii se duc la ei şi plantează flori pe morminte. Rădăcinile cresc sub pământ şi străpung coşciugul. La un moment dat, coşciugul se umple de rădăcini şi de părul morţilor. Şi atunci nu mai pot nici măcar să monologheze. Îmi doresc o groapă comună pentru când o să mor. Într-o groapă

comună nu mi-ar fi frică de întuneric şi m-aş simţi singur doar pentru că mi-ar lipsi nepoţii pe cât de mult îmi lipseşte acum bunicul Slavko.

Acum nu mai am niciun bunic şi lacrimile mi se adună în ochi. Tot ce e important pe lumea asta se găseşte în ziarul de dimineaţă, în manifestul comunist sau în poveştile care ne provoacă râsul sau plânsul său, cel mai bine, pe amândouă deodată. Astfel de lucruri înţelepte spunea bunicul Slavko. Când o să fiu la fel de bătrân cum era el, o să preiau replicile lui înţelepte, venele groase precum cele de pe braţele tatii, reţetele bunicii şi privirea atât de rar veselă a mamei.

În dimineaţa celei de-a patra zile de după moartea bunicului tata mă trezeşte şi îmi dau seama imediat: îl înmormântează pe bunicul. Am visat că muriseră toţi din familia mea, în afară de mine, ceea ce mi-a creat senzaţia că aş fi fost undeva, foarte departe, şi nu aş mai fi găsit drumul înapoi.

Strânge-ţi lucrurile, plecăm acum.

Tata mă trezeşte doar când se întâmplă vreo catastrofă, de obicei mama e cea care mă sărută pe creştet. Tata nu mă sărută aproape niciodată. Între bărbaţi e mai greu. Se aşază pe marginea patului, de parcă ar vrea să mai spună ceva. Mă ridic în capul oaselor. Stăm amândoi. Tată, mă uit la tine, cum m-aş uita la cineva pe care l-aş asculta cu atenţie, uite, nu mă ridic în picioare, e în regulă dacă îmi povesteşti acum toate lucrurile pe care le ştiu deja, dacă îmi explici ceea ce am înţeles deja, dar nu devine oficial decât când tatăl îi povesteşte fiului său despre asta. Nu spun nimic şi nici tata nu spune nimic. Aşa vorbim noi unul cu celălalt. Aşa vorbim deseori unul cu celălalt. El lucrează, după muncă dispare în atelierul lui şi rămâne acolo toată noaptea. În weekend doarme mult. Când se uită la ştiri e interzis să vorbim. Nu mă plâng, cu alţii vorbeşte şi mai puţin decât cu mine. Sunt mulţumit şi mama se bucură că se poate ocupa singură de educaţia mea, fără ca eu sau tata să intervenim în deciziile ei.

Din cauza tăcerii, tata arată azi ca un om fără muşchi. De când a murit bunicul, a rămas la bunica. Aceasta a sunat ieri şi a întrebat cum îi merge lui ăla micu'. Credea că e maică-mea la telefon. Eu tăceam. Acum o să-l spălăm pe Slavko, a spus luându-şi rămas-bun. Mi-am imaginat cum e spălat şi îmbrăcat bunicul. Nu am văzut chipuri, doar mâini care trăgeau de bunicul. Mâinile aruncau toată lenjeria de pat din dormitor şi lăsau aşternuturile să fiarbă, pentru că aşa se face când e un mort prin preajmă. De la spălatul tatălui tău mort îţi plesnesc vinişoarele din ochi şi ţi se micşorează mâinile şi trebuie să le priveşti tot timpul. Tatăl meu tăcut stă pe marginea patului, cu ochii roşii, cu mâinile pe genunchi, cu palmele întoarse în sus. Când o să fiu la fel de

bătrân ca tata, o să am ridurile lui.

Ridurile îţi arată cât de bine a trăit un om. Nu ştiu dacă ridurile mele o să indice că am trăit bine. Mama spune că nu, dar am auzit şi păreri contrare.

Mă dau jos din pat. Tata netezeşte aşternuturile, scutură perna. Ai ceva haine negre?

Nu tu: Bunicul.

Nu tu: Bunicul a murit.

Nu tu: Aleksandar, bunicul nu mai vine la noi.

Nu tu: Atât de fulgerătoare ca un atac de cord subit nu poate fi viaţa nimănui.

Nu tu: Bunicul doarme doar – asta i-ar face mai mult rău decât dacă ar deschide acum fereastra şi ar atârna pătura la aerisit.

Iau o cămaşă neagră de pe umeraş. Mi-e clar că tata se bazează pe mine. Şi-a dat seama că ultima noastră şansă e magia. Putem să plecăm imediat, îi spun, trebuie doar să iau ceva din casa bunicului. Ceva important.

Pe drum, în maşină, îmi spune: Unchiul şi bunica au luat-o deja înainte.

Niciun cuvânt despre înmormântare din partea lui şi nici eu nu îi spun că sunt cel mai puternic vrăjitor-nepot din statele nealiate. Nicio grijă, tu calcă pedala aia de acceleraţie, iar eu mă ocup să îl reînvii pe bunicul meu şi pe tatăl tău. Tac pentru că, dintr-odată, mi se pare foarte greu să fiu copil.

Trag aer în piept. Bucătăria. Ceapă prăjită, nici urmă de bunicul. Dormitorul. Mângâi cămăşile cu obrazul. Camera de zi. Mă aşez pe canapea. Acolo obişnuia să stea bunicul. Nimic. Mă strecor în colţul din spatele televizorului. Nimic. Pânza de păianjen e tot acolo. Mă uit pe geam afară, în curte. Nimic. Doar Yugo-ul nostru cu motorul pornit, tata a coborât. Pălăria de magician e pe vitrină. Mă urc pe un scaun, îndoi cu grijă pălăria şi o îndes în rucsac. Rucsacul! Cotrobăi prin el – bagheta magică! îmi pică fisa, am vrut să i-o arăt prietenului meu cel mai bun, Edin, şi s-o folosesc pe profesorul meu de istorie în scopuri demonstrative, să-i rup ceva de care n-are mare nevoie. Sare peste aproape toate lecţiile despre partizani, deşi nu există războaie mai grozave decât războiul de independenţă şi meciurile echipei Steaua Roşie Belgrad, echipa mea favorită. Câştigăm aproape întotdeauna, iar când pierdem, e o tragedie. Moartea bunicului l-a salvat temporar pe profesorul meu.

Ca toţi ceilalţi, şi eu sunt îmbrăcat în negru, dar să porţi haine negre nu e singurul lucru obligatoriu la o înmormântare, aşa că, din când în când, îi imit pe unchiul Bora şi pe tata. Când unchiul Bora ţine capul plecat, plec şi eu capul. Când tata schimbă câteva vorbe cu cineva, le ţin minte şi le repet altcuiva. Mă scarpin pe

burtă, fiindcă şi unchiul Bora se scarpină pe burdihan. E foarte cald, îmi deschei cămaşa, fiindcă şi tata îşi descheie cămaşa. Ăla e nepotu lui, şuşotesc oamenii.

Mătuşa Taifun i-a depăşit pe cei care poartă sicriul şi trebuie chemată înapoi. Întreabă dacă poate fi de folos cu ceva. Târâitul ăsta, zice, mă termină.

Străbunica şi străbunicul merg în spatele coşciugului. Părul lung, alb, al străbunicului flutură liber. Aş fi vrut să-i povestesc despre vrăjitoriile mele, fiindcă şi el e tot vrăjitor, dar nu s-a ivit nicio ocazie. Odată, la o petrecere din Veletovo, bunicul Slavko a povestit că, mai demult, străbunicul a curăţat într-o singură noapte cel mai mare grajd din Iugoslavia, pentru că proprietarul acestuia i-a oferit mâna fiicei sale – a străbunicii. Bunicul nu mai ştia sigur când s-au petrecut toate astea. Acum două sute de ani! am strigat, iar unchiul Miki şi-a dat o palmă peste cap: pe atunci Iugoslavia nici nu exista, piticot, erau grajdurile regale de după Primul Război Mondial. Varianta lui Miki mi-a plăcut, vorbea despre străbunica de parcă ar fi fost o prinţesă. Bunicul mi-a povestit că străbunicul nu numai că a curăţat grajdul, dar a ajutat şi două vaci să fete, a câştigat o sumă imensă la rummy, jucând împotriva celui mai bun jucător din oraş şi a reparat şi-un bec din casă socrului său – cea mai grea sarcină dintre toate, după părerea mea, fiindcă nu există ceva mai stricat pe lumea asta decât un bec ars. Fără magie toate acestea nu i-ar fi reuşit. Străbunica-prinţesa nu declara nimic în legătură cu asta, dar zâmbea cu subînţeles. Ar fi trebuit să-i vedeţi braţele, spunea, n-am mai văzut o culoare care să se potrivească mai bine cu grosimea braţelor ca albastrul ochilor lui Nikola al meu.

Stau în faţa gropii şi ştiu că e posibil. Fiindcă, până la urmă, eu am fost cel care i-am dat lui Cari Lewis puterea magică să doboare un record mondial la sprint. Aşadar nu toţi americanii sunt nişte capitalişti, mă rog, tovarăşul Lewis în niciun caz, bagheta şi pălăria mea nu fac vrăji decât în numele partidului. Stau în faţa gropii în care trebuie aşezat în curând bunicul, fost preşedinte al comitetului local din Visegrad şi sunt sigur: poate funcţiona.

Străbunicul coboară în groapă şi smulge bolovani şi rădăcini din pereţii mormântului. Ia să vedem cum e aici, spune. Băiatul meu, al meu!

E greu să ţi-l imaginezi pe bunicul Slavko pe post de fiu. Fiii au cel mult şaizeci de ani. Tot cam atât au şi cei care îşi iau azi rămas-bun de la bunicul meu. Femeile, cu părul strâns sub baticuri negre, s-au dat cu parfum, pentru că vor să îndulcească mirosul morţii. Aici moartea miroase a iarbă proaspăt tunsă. Bărbaţii şuşotesc, au insigne mici, colorate, pe buzunarele de la piept ale sacourilor negre şi mâinile încrucişate la spate, aşa că le încrucişez şi eu pe ale mele.

Tata îl trage pe străbunicul din mormânt şi se aşază în spatele meu. Mâinile lui apasă greu pe umerii mei. Încep cuvântările, cuvântările durează, cuvântările nu se mai termină, dar mă abţin cu ritualul de vrăjitorie, nu vreau să întrerup pe nimeni, ar fi nepoliticos. Transpir. Soarele arde, cicadele cântă. Unchiul Bora îşi şterge faţa transpirată cu o batistă de un albastru-deschis. Mă şterg pe frunte cu mâneca. Unchiul Miki se aşază pe iarbă. Numai el şi câteva femei bătrâne stau jos, aşa că rămân în picioare. Odată am urmărit pe furiş o înmormântare la care nu s-au rostit discursuri lungi şi plictisitoare, ci doar unul singur, mai scurt şi de neînţeles. Un bărbat cu barbă, în haine de femeie, cânta şi legăna o bilă aurie suspendată de un lanţ. Din bilă ieşea fum şi moartea mirosea a ceai verde. Mai târziu am aflat că bărbatul respectiv era un popă. La noi nu există popi – la noi vorbesc decoraţiile militare de şaizeci de ani. Niciunul nu are haz. Toţi îl laudă pe bunicul, deseori spun acelaşi lucru, de parcă ar fi copiat discursurile unii de la alţii. Parcă ar fi nişte femei care îşi laudă prăjiturile. Şi dacă mortul tot nu mai aude sub pământ, măcar ultimele cuvinte pe care le aude aici, sus, să-l pună într-o lumină favorabilă. Dar bunicul meu, integru cum era, ar pune acum la punct pe orice orator care-l vorbeşte de bine. Nu, tovarăşe Poljo, ar spune, nu mi-am reformat în fiecare zi ţara. Vinerea trecută, de pildă, n-am făcut nimic ca să scad rata inflaţiei, iar sâmbătă am dormit mult şi nu am promovat îndeplinirea Planului în diferite colectivităţi regionale. Duminicile le petrec cu nepotul meu, magicianul, ne plimbăm pe aici. O luăm întotdeauna pe un drum diferit şi născocim poveşti, ăsta e lucrul cel mai minunat la noi, în Visegrad, poveştile şi drumurile nu se termină niciodată – scurte, lungi, haioase, triste, aşa sunt poveştile noastre! Şi unde-aţi mai auzit aşa ceva, ca nepotul să ştie mai multe poveşti decât bunicul lui? Când era – uite aşa de mic – şi bunicul ar ridica degetul mare, arătătorul şi mijlociul, se gândea la biografia lui Mary Poppins, cea din poveste. Tovarăşa Poppins s-a săturat de proasta aia de regină, şi-a schimbat numele în Marica, s-a mutat în Iugoslavia, în blocul nostru, şi s-a măritat cu domnul profesor de muzică, Petar Popovic, de la etajul patru. E drept că el e deja căsătorit şi că nu suferă umbrele, dar cântă atât de frumos la pian, încât Marica nu-i poate rezista. II măguleşte cu cântecele ei şi cu cizmele ei cu şireturi strânse. Marica zboară cu umbrela pe deasupra oraşului şi nu mai vrea să audă de îngrijirea copiilor, primeşte un rol principal la montaj la „Partizan”[4], drept pentru care, lună de lună, fabrica de utilaje dublează planul de producţie. Dar am deviat discuţia, ar fi pocnit din degete bunicul, de fapt, aş

[4] Partizan – fabrică de maşini-unelte

fi vrut să mai clarific ceva: n-am întotdeauna un sfat bun pentru toţi. De pildă, pe tineri – chiar nu ştiu ce ar trebui să-i sfătuiesc, poate numai atât: să nu mai plece urechea la ce spunem noi, bătrânii, şi să asculte mai mult Johann Sebastian. Şi când vecinii noştri de la etajul doi îşi lasă gunoiul lângă container, nici atunci n-aş putea spune că reacţionez foarte politicos, tovarăşe Poljo! Sunt un vecin cât se poate de ţâfnos! înjur în gura mare pe casa scărilor şi, dacă se întâmplă şi a doua oară, golesc punga de gunoi în faţa uşii lor, da, chiar aşa, chiar aşa fac! Şi nu-i adevărat nici că mă apuc să car cărbune în pivniţa vreunei văduve bătrâne, ar fi făcut cu ochiul bunicul meu, mie nu prea-mi plac văduvele bătrâne! însă în privinţa unui lucru ai şi tu dreptate, ar spune bunicul, apucând mâna bunicii, mângâindu-i podul palmei cu pumnul. O ajut pe Katarina mea la spălat vase, dau cu aspiratorul prin toată casa şi gătesc cu cea mai mare plăcere. Katarina n-are voie să stea toată ziua în picioare, atâta timp cât eu mai pot sta pe ale mele! Nu înţeleg de ce n-ar putea să gătească şi bărbaţii? Cel mai mult îmi place să-i gătesc nepotului meu şi dragului meu tovarăş somn. Cu lămâie, usturoi şi cartofi cu pătrunjel verde. Şi un lucru e mai sigur decât tot ce-am spus până acum, tovarăşe Poljo: Aleksandar, cel mai bun pescar de aici şi pân la Dunăre, e comoara bunicului.

N-aş putea spune cât am meditat lângă sicriul bunicului. Nu ştiu când m-am eliberat din mâinile grele ale tatălui meu şi când am rupt-o la fugă, înconjurând mormântul care mirosea a ploaie de duminică. Când mi-am pus oare pălăria cu stele galbene şi albastre care se învârt în jurul semilunii, chiar dacă în ziua aceea – în aceeaşi zi în care a murit în ciuda oricărei vrăjitorii – bunicul mi-a explicat că nu stelele se învârt în jurul lunii, ci luna în jurul stelelor. Cât oi fi agitat bagheta cu steaua cu cinci colţuri la capătul coşciugului, cât m-oi fi zbătut când au vrut să mă ia de acolo? Şi o să-l pot ierta vreodată pe care Lewis pentru că mi-a consumat toată puterea magică pe recordul mondial, aşa că acum pentru bunicul meu n-a mai rămas nimic? Totul numai pentru cele 9,86 secunde, pe 25 august 1991, în seara de pomină, când în Megdan nimeni n-a auzit-o pe mama care i-a şoptit fiului ei: ai avut un bunic care te-a iubit şi care acum nu mai e. Dar iubirea lui pentru noi nu se va sfârşi niciodată, dragostea lui e eternă. Aleksandar, acum ai un bunic etern. Mamă, noi am promis ceva, ca în poveşti, dădu din cap fiul plin de îndârjire şi închise ochii, de parcă ar fi făcut o vrajă fără pălăria şi bagheta de magician, să nu ne oprim niciodată din povestit.

Cât de dulce e roşul aprins, de câţi boi ai nevoie pentru a dărâma un zid, de ce seamănă calul lui Kraljević Marko cu Superman şi cum se face că un război se

termină cu o sărbătoare.

Acum gata, nu mai pot, mă prăbuşesc în voie, mă întind pe jos, în miezul dulceţii zumzăitoare a fructului zdrobit. Deasupra capului meu bâzâie musculiţe, dulceaţa purpurie a prunelor mi se lipeşte de gură, de buze şi de mâini, hrănesc muştele de parcă ar fi păsări. Ne pupăm unii pe alţii.

Recoltă de prune în Veletovo: străbunica Mileva şi străbunicul Nikola au invitat tot satul la sărbătoarea recoltei. S-a adunat toată familia, unii mai poartă negru în semn de doliu pentru bunicul Slavko, iar negrul e opusul verii, aşa că, ofensat, soarele îi arde pe spate, răzbunător mizerabil ce e, spune străbunica şi îşi şterge sudoarea de pe frunte cu dosul palmei.

Moartea bunicului e exact opusul verii.

Pofta de prune am moştenit-o de la mama. Mai nou, văzând cât mă bucur de recolta de prune, mi-a povestit că în ultimele luni ale sarcinii s-a uitat doar la patinaj artistic şi a mâncat cantităţi industriale de prune: ziua prune, seara carne tocată cu ciocolată, din când în când morcovi şi, când mi-era sete, cafea în neştire.

Şi din când în când o ţigărică, nu? adăuga tata, fără să ridice ochii din ziar.

Tata a dormit cât m-am născut.

În ceea ce priveşte preferinţa pentru prune şi carne tocată, semăn cu mama, aşa că am pictat pentru mine şi pentru ea o prună fără sâmbure, învelită în carne tocată. Astăzi şi mama are o barbă roşie şi dulce. Vezi că nu scapi de masa de prânz, mă avertizează de pe scară, ia-o mai încet!

Mănâncă mai puţin, ăsta ar fi fost sfatul potrivit, pentru că tocmai stabilisem un record mondial la mâncat prune. Iar acum deţin două recorduri mondiale la durerea de burtă, zac şi mă las înconjurat de muşte.

Prunele sunt nişte fructe demodate.

Asta e primul lucru de care râzi, Aleksandar, a spus mama în timp ce discutam despre recoltă. După moartea bunicului, asta n-a mai spus.

Astea-s drumuri de rahat, nu pentru o maşină! A înjurat tata ieri-dimineaţă pe şoseaua spre Veletovo şi, dând din cap, s-a uitat sub capota Yugo-ului nostru galben.

Un Yugo e făcut pentru patru persoane, nu pentru şase, îi răspunse mama şi îşi aprinse o ţigară.

Nu depinde de asta, depinde de caracter! Asta nu-i maşină, e măgar pe roţi, asta e! Şi tata dădu un şut în jantă.

Un măgar… se apucă mama să-i răspundă, dar, din fericire, se îndepărtă să fumeze o ţigară lângă stratul de flori de pe marginea drumului.

Încă de la primul drum, Yugo-ul nostru nou-nouţ ne-a lăsat baltă în curbele spre Veletovo, cu motorul mergând, de parcă ar fi vrut doar să admire puţin peisajul: tufişurile de mure coapte, pârâul de sub brazi, ferigile de un roşu aprins, de culoarea părului mamei. Tata a luat mâinile de pe volan şi, spunând că nu poate să apese pedala mai tare de atât, a ridicat din umeri. De atunci, o bucată de drum până la străbunici e parcursă pe jos. Pe drumul spre casă, Yugo-ul porneşte imediat. Singurul care n-o să se obişnuiască niciodată cu asta e tata.

În timp ce el îşi înnegrea degetele reparând motorul, am încercat să le explic unchilor mei şi lui Nena Fatima că nu e nevoie să fiu lăsat să câştig la rummy. A trecut vremea când încă îmi sugeam degetul! am strigat. Mă prefac doar că nu ştiu să ţin paisprezece cărţi deodată, ca să vă fac să vă credeţi în siguranţă!

Am aruncat cartea cu un gest plin de elan în mijlocul pietrei ce servea drept masă şi pe care ne ghemuiserăm, ca să mă fac mai bine auzit fără să ridic tonul. Mama era specialistă în gesturi de genul ăsta. Reuşea să se ridice de la masă, să dea din cap, să-şi pună mâinile în şolduri sau să se încrunte atât de zgomotos, încât îmi venea să-mi astup urechile.

Şi tu, unchiule – şi l-am împuns pe unchiul Bora în umăr –, dacă tot îmi pândeşti cărţile, atunci chiar te rog, n-ai decât să păstrezi valeţii, de care, apropo, ai cam avea nevoie, nu mi-i da mie, că doar nu sunt incompetenţă!

Cuvântul „incompetenţă” îl ştiu de la tata. II foloseşte când se uită la emisiuni politice sau când se ceartă cu unchiul Miki în privinţa emisiunilor politice de la televizor. „A simpatiza” e un alt cuvânt important, care a avut deja de mai multe ori urmări ca dute în camera ta sau nemaivorbit toată ziua între cei doi fraţi. Dacă aş fi avut un frate, am fi fost exact opusul unchiului Miki şi al tatălui meu. Am fi discutat cu seriozitate unul cu altul şi, cu toate acestea, nimeni nu ar fi avut motive să se teamă de tonul nostru.

Incompetenţă înseamnă să faci ceva de care habar nu ai, să conduci Iugoslavia, de pildă.

Unchiul Bora spuse „în ordine”, adună cărţile, le amestecă şi, la următoarea partidă, o lăsarăm pe Nena Fatima să câştige. În spatele nostru tata trânti capota şi Bora îi întinse pachetul de ţigări. O pornirăm pe jos pe potecă.

Tatăl meu era fumător doar în Veletovo. Singurele ţigări pe care le fuma vreodată erau cele de pe poteca dintre Yugo-ul care nu mai pornea şi casa străbunicilor. Aşa şi ieri: două pachete în două ore. Într-o pauză pe care a trebuit s-o facem pentru unchiul Bora, care nu se mai oprea din fornăit, am desenat Yugo-ul

nostru, fără ţeava de eşapament, pe drumul spre Veletovo. Dimineaţa devreme, rouă strălucea pe pajişti, păsările cântau şi rudele noastre, ale căror Yugo-uri nu se stricau niciodată, ne depăşeau claxonând.

Mă zvârcolesc din cauza durerii de stomac sub un cer de fructe coapte care atârnă din crengile legate şi simt că am nevoie urgent la toaletă. O iau repede peste deal, trec prin verandă, unde unchiul Bora bate în cuie feţele de masă din muşama. Azi-dimineaţă, când s-a hotărât cine să rămână aici, la cules şi cine pe verandă, ca să facă pregătirile pentru sărbătoare, fiind singurul bărbat, Bora s-a lăsat cu greu înduplecat. Mătuşa Taifun a strigat după el: Un pic de căţărat ţi-ar prinde bine! Ce repede îi mergea gura! Pronunţa cuvinte care îi depăşeau propriile propoziţii şi apoi tot ce mai spunea în rest!

Poate că mie mi-ar prinde bine, dar gândeşte-te şi la bieţii pomi, o dezaprobă bărbatul ei şi îşi cară cele o sută cincizeci de chile sus, pe deal. Şi, de parcă ar fi vrut să demonstreze ce credea el despre prune în general, şterse un măr cu mâneca şi muşcă din el cu atâta poftă, încât fructul se sfărâmă şi zeama i se prelinse pe guşă. Bărbatul mătăhălos se strâmbă împăcat şi închise ochii cu vădită plăcere.

Astaechiarculmea! Astaechiarculmea! Mătuşa Taifun îşi smulgea părul. Ne-am holbat hipnotizaţi la tăvălug şi la catastrofa lui naturală însărcinată, ce frumoasă e dragostea, suspină străbunica şi îşi şterse o lacrimă din colţul ochiului.

Mătuşa mea vorbeşte cu viteza de pe autostrăzile nemţeşti. De câţiva ani buni, unchiul Bora bătătoreşte smoală cu un tăvălug în Germania, transformând-o în cea mai rapidă autostradă din lume, iar mătuşa Taifun e chelneriţă într-un han. Când cineva mă întreabă cu ce se ocupă unchiul meu, nu spun nimic despre tăvălug. Lucrează în străinătate, le spun. Mă mir, e drept, că există oraşe în care străinii trebuie să pună osul la treabă, la noi, străinii sunt musafiri şi nu sunt lăsaţi nici măcar să se spele pe mâini, dar odată vecinul nostru, Cika Veselin, l-a numit pe Bora tăvălug, zgârie-brânză ăsta gras nici n-ar fi avut nevoie de maşină, ar fi fost de ajuns să se întindă pe jos şi să se dea de-a dura. Am rugat-o pe mama să-l facă pe unchiul Bora să ţină regim, ca să nu se baloneze şi mai tare şi oamenii să nu mai vorbească aşa de urât despre el. Pe vremea aceea şi ea se credea prea grasă şi a ţinut un regim pe bază de prune şi carne tocată. Spunea aşa: oamenii nu sunt răi cu Bora pentru că îl consideră gras, ci pentru că au impresia că are un portofel la fel de gras ca el, plin de mărci.

Se pare că aceia care lucrează în străinătate nu sunt bine văzuţi, decât în unele familii.

Acum unchiul Bora bate în cuie feţele de masă cu o viteză intergalactică, în timp ce mătuşa Taifun se foieşte jos, la poalele dealului, printre pomi, scuturând crengile, nu avemnevoiedepauzămaidepartemaideparte-maideparte! Bora fluieră tare, scurt, ca ferăstrăul circular înainte să pornească.

Tacâmurile zornăie în găleata de plastic, pe care străbunica o trânteşte pe masă, lângă suportul de uscat vase. Îmi blochează calea stând cu picioarele depărtate, ca idolul ei, şeful tuturor cowboy-ilor – Marshall Rooster, dar cu furculiţe la şolduri în loc de pistoale: încotro, banditule? Poartă până şi peticul de la ochi. De fiecare dată când mergem în vizită la Veletovo, trebuie să mă uit împreună cu străbunică-mea cum îşi scot ochii beţivanul de Rooster şi Miss Ross.

Aşa, exact aşa arătam şi eu mai demult, doar că aveam pielea mai rozalie, oftează străbunica şi mi-o arată pe Miss Ross. După lacrimile vărsate de străbunica la sfârşitul filmului, *High Noon* continuă pe verandă. Iarna, când nu se mai aud greierii, străbunica îşi ia rolul în primire. Îşi ţine buzele ţuguiate şi cântă ca ei, de ţi se face frică. Îşi ţine degetele-pistol în jos, scoţându-le din ce în ce mai repede ca ageamiul etern. Străbunica e mai rapidă decât fulgerul şi ştie să se încrunte pe sub peticul ei de pe ochi mai batjocoritor decât John Wayne.

Oamenii foarte bătrâni trăiesc două vieţi. În prima tuşesc, merg aplecaţi, oftează: of, of, of! în cealaltă, în cea cu peticul pe ochi, poartă conversaţii cu plantele despre vecini, se cred şerifi şi se îndrăgostesc de scaunele de pe verandă sau de albine.

Încotro, banditule? mâna străbunicii alunecă de pe şolduri, pumnul eliberează furculiţa. O fentez pe la dreapta şi o tulesc în casă prin stânga ei. Fir-ar să fie, străbunico! în stomacul meu e *High Noon*! La o parte, e vorba de secunde în care se decide dacă fac în pantaloni - sau nu!

Veceul cel nou. Veceul interior. Jumătate de perete şi patru boi a distrus străbunicul pentru el, patru boi se pricep la aşa ceva, deşi doi ar fi fost de ajuns, iar atunci n-ar fi trebuit să se gândească mai târziu ce să facă cu gaura aia mare şi cu balustrada smulsă din loc. Însă străbunicul a găsit imediat soluţia şi a extins veceul nou spre balcon – care acum a devenit mai mic, în schimb, veceul s-a lărgit şi, printr-o perdea, se poate intra şi de pe balcon, „e cu aerisire inclusă", spune străbunica. Ţarcul de patru sute de ani, veceul de afară, a fost dărâmat pe loc şi nimeni n-a mai fost nevoit să-şi facă treburile în picioare. Acum câţiva ani, primul televizor alb-negru din sat, cu două programe, al doilea, populat de punctuleţe la care se uita străbunica înainte de culcare, acum şi primul veceu interior – străbunicii mei au fost

tot timpul cu patruzeci de kilometri înaintea celorlalţi săteni din Veletovo.

Veceul nou a fost inaugurat printr-o petrecere. Ăia din afară au impresia că noi o ţinem numai într-un chef, spune unchiul meu care lucrează în străinătate. Ceea ce nu e tocmai adevărat, cândva mai trebuie să facem şi curat după atâta sărbătorit. În plus, o petrecere din asta costă bani, aşa că, în timpul zilei, părinţii noştri trebuie să lucreze. Dar când vine vorba de o sărbătoare, într-adevăr, străbunicii mei n-au pereche. Odată au petrecut două nopţi la rând, timp în care străbunica a găsit o bucată de meteorit de mărimea unui pumn printre răsadurile de morcovi. Asta s-a întâmplat după ce la televizor s-a difuzat Superman, seria nouă. Din meteorit, trei chile de morcovi şi şapte condimente secrete, străbunica a făcut supă. Tot satul, strigă pe la miezul nopţii cu ochii tulburi, încercând să scoată din pământ un stejar cu o singură mişcare de judo, tot satul miroase a criptonită!

Toţi vecinii au venit la sărbătoarea veceului. Chiar şi Radovan Bunda, din munţii ăia înalţi, care ştia de curentul electric doar din auzite şi care vorbea cu găinile lui. Asta fiindcă în Veletovo „vecin” înseamnă altceva decât în Visegrad. În Veletovo şi familia Peste era considerată vecină, deşi trebuiau să facă un drum de jumătate de zi dacă voiau să-i viziteze pe străbunicii mei. Şi nu fiindcă erau prea săraci ca să-şi ia o maşină – adică săraci erau, dar la ei nu există nicio stradă pe care să se poată circula cu maşina. Adulţii din familia Peste au toţi peste doi metri înălţime, chiar şi femeile şi bătrânii. Am fost odată, mai demult, la ei acasă. Îmi amintesc de laptele de capră acrişor, de jucăriile de lemn şi de faptul că mă miram de ce nu făcuseră acoperişurile mai înalte, dacă tot erau aşa de înalţi. Dacă în familia Peste sau într-a noastră se năştea vreun copil sau dacă se căsătorea cineva, ne vizitam reciproc. Aici toată lumea e naş cu toată lumea. Mama spune că familia Peste un a venit la botezul meu. Asta avea legătură cu ea şi cu rudele din partea ei. Nu e nimic grav, spune mama şi mă întreabă: ţi-ar fi plăcut să fii botezat?

Ce-i aia? îi răspund.

Ei, păi vezi, îmi spune.

La coada din faţa veceului nou, vecinii dansau din cauza nevoitor urgente şi a bucuriei. Străbunicul a fost primul căruia i s-a permis să intre. Purta redingota neagră, se bătu pe burtă şi se lăudă în gura mare: n-am fost de patru zile! Tam-tam, tam-tam-tam, zdrăngăni cu capacul de la veceu în ritmuri tribale.

Câţiva dintre noi, inclusiv eu, îl acompaniarăm cu aplauze. Atmosferă incendiară în faţa veceului interior, şaisprezece spectatori, o formaţie de cinci membri, vreme perfectă pentru veceu, am comentat, pe post de moderator. Străbunica

îi întinse străbunicului o sticlă cu şnaps cu un gest solemn, de parcă i-ar fi predat ştafeta tinereţii. El puse paharul pe gâtul sticlei, de parcă ar fi fost o căciulă, şi stătu înăuntru patruzeci şi cinci de minute. Afară rudele şi vecinii începură să discute cu voce tare, ca să nu fie nevoiţi să asculte toate zgomotele care se auzeau din veceul cel nou. Când nu gemea şi nu striga, sau nu huruia ca un Moped, străbunicul cânta. Mi-am lipit urechea de uşă ca să-i aud vocea groasă. Vai, ce tare vibra uşa! Vocea străbunicului se auzea de parcă ar fi fost cea mai joasă coardă a unui bas! Din cântecele lui reieşea că un anume Kraljević Marko sărea peste Drina cu un cal care bea vin şi măcelărea turci. Atât de mulţi, încât nu mai apucam să ţin pasul cu ei şi să-i număr. Dar mai palpitantă decât bandiţii turci mi s-a părut întrebarea dacă toţi armăsarii care beau vin puteau zbura, ori ba. Când ieşi, după patruzeci şi cinci de minute, îşi frecă triumfător o mână de cealaltă, sticla de şnaps era pe jumătate goală, iar păhărelul dispăruse de tot.

Trage apa, vită ce eşti! îl lăudă cu voce tare bunica, pe un ton serios, se uită în vas şi, pentru prima oară în şaizeci de ani, îşi făcu cruce. Apoi băură şi restul licorii sfinte şi formaţia cu cinci membri cântă un vals. După aceea deschise dansul cu muzică ţigănească, dar din cauză că era prea alertă pentru început, nimănui nu-i era pe plac. Încă ne mai ţinem pe picioare fără să ne sprijinim unii de alţii, diletanţilor! strigă străbunicul, incapabil să se oprească din dans.

Acum au voie şi vecinii să testeze veceul cel nou, mai întâi, bărbaţii. Îmi bate inima, spuse cineva, înainte să tragă uşa după el. Radovan Bunda era ultimul din coadă. Mormăia din ce în ce mai indignat, ţinându-se de turul pantalonilor şi de prohab. La scurt timp înainte să-i vină rândul, a urlat, vagabonzilor! s-a descheiat în fugă la pantaloni şi s-a năpustit spre veceul din curte.

Care veceu din curte? s-o fi întrebat Radovan la faţa locului – doi boi smulseseră baraca din pământ, ca pe-o buruiană. N-am nevoie de cheie, de tras apa sau de gresie! N-am nevoie nici măcar de-o gaură! avea să ciocnească mai târziu Radovan pentru libertate.

Toate astea îmi trec prin cap în veceul din casă, în timp ce sufăr cumplit din cauza recordului mondial la mâncat prune, treizeci de minute, aproape la fel de mult ca străbunicul. Abia am ieşit şi o am deja pe Marshall Rooster pe cap, cu degetul-pistol în coaste – la şters muşamale, piele roşie! îmi ordonă străbunica, după ce m-a pândit la uşă.

Fără niciun chef, trec cu cârpa peste pete şi o întreb de ce îl sărbătorim pe unchiul Miki, acum, când pleacă. Mai degrabă l-aş sărbători când se întoarce din

armată.

Străbunica are dinţii galbeni, cu vârfuri maro, râde şi dă din cap: da, da. Ala, şi arată cu capul spre un fel de pată verzuie, ăla e Kryptowitz – criptonită din şliboviţă. Nu-i vii de hac în vecii vecilor. Arată, ce-i drept, ca un bulgăre de aur sănătos, dar pute de-ţi mută nasul. Străbunica îmi face cu ochiul şi ia degetul de la gâtul meu, ca să-şi aranjeze peticul de la ochi.

Despre bunicul Slavko nu vorbeşte cu mine. Sunteţi cu toţi copiii mei, mi-e destul de greu, i-a spus tatii când am ajuns la Veletovo. Nu vrei să-l îngropi pe cel căruia i-ai dat viaţă. Zici că-ţi îngropi fericirea.

Tata n-a spus nimic.

Străbunicul i-a răspuns, căutându-şi cuvintele.

Şi mie mi-e dor de el, spun încet şi las cârpa jos. Străbunica îşi scoate peticul de la ochi. Ochii ei mari, căprui. Un fir de păr subţire ieşind din aluniţa de pe obraz. Şorţul de bucătărie înflorat, peste hainele de doliu. Mă furişez din calea dispoziţiei sale. Soarele străluceşte. Mă urc într-un prun. Tata cântă în lumea lui. Mama râde. Nena Fatima se descalţă de cizme. Mătuşa Taifun umple găleată după găleată şi îşi mângâie burta mare. Unchiul Miki a înşfăcat o găină şi o târăşte spre curte.

Avem cârnaţi proaspeţi cu boia şi usturoi, avem jambon afumat, avem slănină afumată, caş de capră, caş de oaie, caş de vacă, cartofi prăjiţi cu usturoi, ouă fierte; scobitorile sunt înfipte în cârnaţi, în feliile de jambon, în caş, în feliile de ouă; avem pâine albă, turtă aurie de mălai, pâinea se rupe tot timpul, nu se taie niciodată; avem unt cu usturoi, pateu de ficat, caimac, supă de varză, supă de cartofi şi pe supa de găină plutesc rotocoale de grăsime mari cât pumnul, pâinea se înmoaie în supă; avem tocăniţă de mazăre, un dezastru! fasole prăjită, salată de fasole; avem ruladă din foi de varză albă, umplută cu carne tocată şi orez, carne tocată şi prune: mama şi cu mine ne uităm unul la altul, ea mă întreabă dacă avem ciocolată; avem ciocolată, avem pui, avem salată de castraveţi, o mâncare mai ignorată decât salata de castraveţi n-am văzut în viaţa mea; avem şi baclava caldă, siropul din zahăr ars, scorţişoara, mierea şi cuişoarele picură de pe degete tocmai pe pantaloni şi pe carnea tocată; ce dulce e, ţipă cineva, ce dulce, e unchiul Bora, de cât de mult îi place dulcele, se ridică – îşi linge degetele stând aşa, în picioare, cu ochii închişi, ce dulce e! nu mai rezist! ei, gata! mai vreau!; avem prune peste prune, avem ştrudel cu prune, pudrat cu zahăr vanilat, şi compot de prune, avem prune prăjite cu zahăr caramelizat; avem pepeni, formaţia cu cei cinci membri diletanţi face o pauză tocmai pentru pepeni, nu mi-e clar de ce i-au mai invitat după acea performanţă lamentabilă de la sărbătoarea veceului, dar sunt

aici, se năpustesc pe feliile de pepene, sorb, înghit cu nesaţ, plescăie, de fapt, sorbânghitplescăie, toate în acelaşi timp, şi prima melodie pe care-o cântă după pauză e „În frumosul, bătrânul Visegrad”. Aaaah! se amestecă însă străbunicul cu poftă de ceartă, furios, şi scuipă o rafală de sâmburi de pepeni în direcţia trompetei, aaah! aşa nu merge, ceva aşa de lent nu merge la pepeni, bă, diletanţilor! între timp, a ajuns la miel – în stânga, o bărcuţă de pepene, în dreapta, un buzdugan de pulpă de miel şi, din când în când, ronţăitul şi aaah! Da, avem şi miel, carnea gri tronează pe farfuriile înflorate şi în curând o să vină şi purcelul de lapte: mătuşa Taifun învârte rotisorul, toarnă bere peste spata de porc, şi vin peste carnea de pe burtă, îmbujorată de căldură şi de efort, namnevoiedescaun, şi pletele blonde îi zburătăcesc. Mătuşa Taifun face vânt atât de tare cu mâinile, încât cenuşa zboară sub purcelul de lapte, dacă temiştipreaâncetnusefacepetoate-părţile. Avem slănină fiartă, sărată şi presată, avem măruntaie prăjite de porc, picioare şi urechi de porc în aspic, nu există ceva ce să nu avem.

Car găleata cu coji de pepene la coteţul porcilor şi le arunc peste porci. Pe porci nu-i deranjează asta, fiindcă au pielea groasă, molfăie cojile şi scurmă cu râturile moi în noroi. Pe cea mai grasă scroafă o nimeresc în burtă. Grohăie şi are ochi doar pentru coajă, nu şi pentru amprentele dinţilor mei pe mâncarea ei, dar aşa e viaţa de porc. Data viitoare când o să tăiem un porc, o să am voie să-l alerg şi eu, o să am voie să-l ţin la pământ, să-l înţep cu cuţitul – în spate, sub şira spinării şi prin gură, afară. Străbunicul mi-a promis asta chiar azi. E drept că am voie să jupoi şi stomacul şi să-l spăl, dar nu vreau deloc să umblu acolo unde aş putea da peste coaja de pepene. Aş da mai degrabă cuţitul tatălui sau unchilor mei. Cel mai eficient e să-i tai gâtul, e de părere tata, dar unchiul Bora dă din cap: unde-i inima, acolo e cel mai eficient, unchiului Miki îi e indiferent, atâta timp cât la sfârşit porcul e mort de-a binelea.

Dacă ar fi după străbunicul, aş avea voie oricum să fac mai multe, nu doar să tai porci. Aş avea voie să mănânc ce vreau şi n-ar trebui să mă duc nici la şcoală. Străbunicul spune că la oraş băieţii nu devin bărbaţi, aşa cum nici la şcoală proştii nu devin mărini-moşi. La oraş ţi se strică mirosul şi vezi ca prin ceaţă.

Străbunicul a mers la şcoală doar până la litera „t”, pentru că după aceea nu mai urmează nimic important. N-a părăsit satul natal decât de trei ori: de două ori când a plecat la război şi a treia oară, când s-a dus să-şi cucerească nevasta. A avut parte de trei reuşite. Mândru, de neclintit, tot timpul cu cântecul pe buze, tot timpul gata să izbucnească în râs sau în plâns. Familia noastră povesteşte cu drag tuturor musafirilor ce a făcut străbunicul anul trecut, de Paşti – se întâmpla mereu anul

trecut, de Paşti – cum a luat taurul de coarne şi cum l-a forţat cu o singură mână să stea în genunchi, cu cealaltă culegând pentru străbunica prima lăcrămioară din acel an, şi cum a arat apoi, în doar patru zile, loturile noastre. Taurul, acest animal pe care-l putem umili în ultimul hal, ziceau ei că ar fi spus, mângâind nările taurului, nu merită să-mi calce pământul cu copitele. Când îl întrebi câţi ani are, străbunicul răspunde: sunt încă tânăr, n-am văzut în viaţa mea vreun vapor şi nici n-am învăţat vreun mincinos să spună adevărul.

Când o să fiu la fel de bătrân ca străbunicul Nikola, o să mă urc o dată pe un vapor, o să fac cunoştinţă cu un mincinos şi o să mă despart de el doar după ce-l fac om sincer, o să conving un măgar să meargă pe unde vreau eu şi o să cânt la fel de frumos ca străbunicul, cu o voce la fel de puternică precum muntele, vaporul, sinceritatea şi măgarul la un loc.

Dar să ne întoarcem la masă, fiindcă tocmai se serveşte cafeaua şi străbunica ne ghiceşte în zaţ. Mie îmi prevesteşte o dorinţă neîndeplinită şi trei relaţii de iubire în următoarele trei luni. Mama râde, o întrerupe: e prea mic, şi străbunica mă ceartă că beau cafea de la vârsta asta şi se corectează, două iubiri şi o aventură amoroasă – dar asta va fi cu o artistă simplă, în viaţa ta n-ai văzut ochi aşa de verzi!

N-are nevoie de mai mult de două minute pentru niciunul din noi, doar la unchiul Miki se opreşte vreo treizeci de minute, se leagănă pe scaun înainte şi-napoi, fără să termine nicio propoziţie; apoi dintr-odată, ni se aduce *borek*[5], lipie cu dovleac, prăjituri cu alune de pădure şi un strop de vin roşu pentru mine, nu există ordine, nu există succesiune, există tot timpul cineva care să spună că nu mai poate, că moare dacă mai ia o înghiţitură, există mâini protectoare care se agită în jurul meu şi nimeni care să le ia în serios, nu mai există cale de întoarcere, există chipuri jignite, când cineva ameninţă că va muri la următoarea jumătate de găină; vinul îţi învârtoşează sângele, spune străbunica şi ne mai toarnă în pahar când nu se uită nimeni; pe lângă toate astea mai avem şi pâine albă, unchiul Bora pune o felie de pâine rece pe una caldă şi spune: sunt în raiul pâinii albe, după asta urmează raiul vinului de mere – ceea ce nu face decât să complice lucrurile într-o zi în care se culeg prunele, iar unchiul Bora ştie asta şi râde atunci când străbunicul îi flutură pe sub nas sticla de şliboviţă: cum vrei s-o bei, de bunăvoie sau vrei să ţi-o torn pe nas? Avem bere, vinars, coniac, gheaţa zornăie în pahare. Farfurii goale nu avem niciodată. Şi o mai avem pe Natasa în rochiţă înflorată, desculţă şi cu obrajii îmbujoraţi, de parcă ar avea

[5] Mâncare turcească, făcută dintr-un aluat cu umplutură de carne sau legume.

febră. O avem pe Natasa deja de o seară întreagă, mă vânează şi nu se mai opreşte, hai să te pup! strigă întruna, hai să te pup! îmi găseşte fiecare ascunzătoare. Mă refugiez sub masă, hotărât să stau acolo chiar şi o sută de mii de ani, până când o să mă lase în pace cu strungăreţele ei şi cu buzele alea ţuguiate, vino să te pup, vino să te pup! Şi cine mă trădează din răutate: tocmai Marshall Rooster, e sub masă, pune mâna pe el, aşa sunt băieţii de la oraş, se tem de noi, se ascund printre picioarele mesei! Aşa că Natasa se vâră sub masă şi se târăşte până la mine şi cum se târăşte aşa, îmi vine în minte, fără să vreau, Petak, ciobănescul străbunicului, şi felul în care s-a năpustit asupra purcelului care guiţa şi sângera. Hai să te pup, hai să te pup, trompeta zbiară şi toată familia cântă, şi nu e nimeni care să-i dea un şut în fund Natasei. Mă retrag, stau deja cu spatele lipit de picioarele mamei când se aude urletul. Se aude vocea unui bărbat care urlă şi, dintr-odată, muzica amuţeşte. Nu mai cântă nimeni. Se face linişte.

Natasa tresare lângă mine. Spionăm cu capetele apropiate pe sub faţa de masă: e Kamenko, cel mai bun prieten al unchiului Miki, îşi bagă pistolul în trompetă şi urlă aşa de tare că obrajii i se înroşesc ca două feţe furioase la un loc şi capul i se umflă, se face cât două capete: ce-nseamnă asta? Aşa o muzică în satul meu! Da unde suntem, la Veletovo sau la Istanbul? Ce suntem noi, oameni normali sau ţigani? Vreau să cântaţi despre regii şi eroii noştri, despre războaiele noastre, despre Marea Serbie! Miki pleacă azi-mâine în armată şi voi n-aveţi altceva mai bun de făcut decât să-i împuiaţi capul cu porcăriile astea ţigăneşti?

Să prinzi un purcel de lapte nu e deloc uşor! Fiindcă porcii sunt rapizi şi se descurcă bine la luat curbe. Şi fiindcă porcii gândesc! chiar înainte să înceapă sărbătoarea, tata ne-a luat prin surprindere cu un discurs, cel mai lung pe care l-am auzit vreodată de la el. Porcul vede cuţitul ascuţit şi îi pică fisa. Îşi spune: în regulă, dar acum ia s-o şterg eu de aici. O fi având porcul vreo premoniţie? se întreabă tata şi se uită la toţi cei prezenţi. Nu găseşte de ani buni calea de evadare din ţarcul lui, de ce-ar fi altfel în ultimele douăzeci de secunde? Simte deja mirosul măcelarilor. Panica şi instinctele se ciocnesc în capul porcului, se împiedică unele de altele. În aceeaşi grădină înfloreşte timid gândirea: o floare luminoasă pentru clipe luminoase! O astfel de floare culege porcul, grohăie şi o ia la sănătoasa! Ultimul ucigaş n-a tras încă uşa. Bora e ultimul ucigaş. Se uită prin tunelul picioarelor sale şi se întreabă: o fi fost porcul oare? Da, măi, el a fost, îşi spune Bora, el a fost, şi porcul o tuleşte prin curte şi e deja afară, pe pajişte. Noi, după el, iar animalul dezlănţuit o ia la galop peste câmpie, zboară spre libertate! Şi vreţi să ştiţi ceva? Un porc atât de rafinat, un porc

atât de rapid şi elegant, care mai are şi viziuni, ar trebui lăsat liber! Afară din imbecilizarea colectivă şi din aerul stătut din coteţ şi drept înainte, spre individualitate! strigă tata şi întinde braţele. În faţa porcului se întinde pădurea plină de colegii săi sălbatici, dincolo de ea, munţii şi aici – câmpia noastră: un verde atât de sănătos nu creşte decât lângă Drina, îţi vine să te târâi în genunchi şi să paşti toată iarba. Porcul grohăie şi, vă zic eu, ăsta e grohăitul bucuriei! Guiţă pentru revoluţia lui! Bora e primul care se opreşte, dar mă-ntreb, o fi alergat măcar un pic? Peste puţin timp mă dau şi eu bătut, singurul care mai fuge după el e Miki. Frăţiorul meu, Miki, spune tata şi aruncă o privire spre locul unde a stat Miki. Nu degeaba se face soldat, are asta în sânge, porcul mai are un avans de cincizeci, maximum şaizeci de metri, dar pe Miki nu-l interesează şi ţipă de se aude pe toată câmpia, până-n pădure şi până sus, în munţi: nu mă-ntere-seazăă! Şi tocmai acum, când nimeni nu-l poate egala în dibăcie şi-n viteză, porcul se opreşte brusc. Întoarce capul spre fratele meu mai mic. Ce-o mai fi-nsemnând şi asta? Porcul stă ca momâia şi se uită la munţi, apoi la Miki, iar la munţi, iar la Miki. Şi chiar înainte de a fi prins, porcul ţâşneşte din nou din loc, dar de data asta n-o mai ia spre pădure şi libertate, ci înapoi spre curte. Se trânteşte între cocină şi hambar, şi rămâne blocat în spate, unde locul e mai îngust. Restul l-aţi văzut, n-am reuşit să-l scoatem decât cu rola de cablu şi cu tractorul.

Tata ridică paharul. Tatăl meu, măcelarul, strigă cu ochii înceţoşaţi: Să trăiască fratele meu! Şi ciocnesc cu toţii pentru Miki. Să tai un purcel de lapte nu e deloc distractiv! strigă tata. Şi asta fiindcă porcii gândesc, dar, din păcate, Bora al meu nu prea. Fiindcă Bora n-a vrut să facă ce-i dicta capul şi gândea cu inima. Şi pentru că a uitat să-l lege pe Petak. În condiţiile în care există doar două greşeli pe care le poţi face atunci când tai porcul: să uiţi să legi câinele, care o ia razna imediat când simte mirosul de sânge, sau să înjunghii porcul aiurea, astfel încât o ia razna şi el şi durează o veşnicie până când crapă.

Până când durerea devine prea insuportabilă pentru viaţa asta, îmi imaginez.

Iar unchiul Bora le-a comis pe amândouă.

Futu-i picioarele de porc să le fuţi, Bora, poate rinichii să fie acolo, dar nu şi inima! ţipă unchiul Miki la fratele lui şi puse porcul la pământ, lăsându-se în genunchi pe el cu toată greutatea. Sângele împroşcă în toate direcţiile. Deja lătratul se auzea mai de aproape. Petak o zbughi prin curte, depăşindu-şi propria limbă.

Bora, ce dracu'?! ţipă Miki şi Petak sări peste cei trei bărbaţi şi peste porcul sângerând. Nu mai lătra, ci urla de-a dreptul, balele îi curgeau printre colţii dezveliţi şi i se prelingeau pe bot. Miki n-avea cum să dea drumul porcului pentru că Bora

ridică din nou cuţitul, Gata, Petak! Gata! ţipă Miki, tata dădu un şut câinelui care începu să chelălăie, iar Bora înfipse cuţitul pentru a doua oară.

Terminaţi cu muzica, terminaţi! răcneşte acum Kamenko ăsta, cu toate că diletanţii s-au oprit deja din cântat şi se feresc de pistolul lui. Singurul care nu se clinteşte e trompetistul, cu trompeta încă la gură, ca pentru un ultim ton vesel, cu ultimul ton vesel suspendat în aer, însă nefiind deloc vesel acum. Ţeava pistolului se învârte în trompetă. Braţul lui Kamenko tremură, trompeta tremură şi ea, bate un vânt rece. Urletul lui Kamenko şi lătratul lui Petak ascut aerul aşa cum ascute unchiul Bora cel mai lung cuţit de măcelar pentru inima porcului.

Latră numai, latră, mormăie Kamenko cu privirea fixă şi scoate încet pistolul din trompetă.

Stai acolo, îmi şopteşte mama şi-mi împinge capul sub masă. Cu toate astea, văd totul, văd cum tresare braţul lui Kamenko, se aude împuşcătura, se aud ţipetele, se aude zornăitul trompetei aterizând pe podea. Natasa se aruncă de gâtul meu, dar nu mă muşcă, nu mă pupă, doar şopteşte: ce-a fost asta?

Ceva atât de zgomotos, că Petak amuţeşte. Ceva atât de înspăimântător, că mama bate din picioare. Ceva atât de important, că-l repetă până şi munţii – ca pe un tunet îndepărtat. Cu faţa schimonosită de durere, trompetistul se ţine cu ambele mâini de urechea dreaptă, dar se chirceşte, de parcă ar fi primit un pumn în stomac. A fost prea aproape pistolul ăla, de ce-a fost aşa de aproape? aş vrea să ţip, Natasa îşi lasă capul pe spatele meu, mă îmbrăţişează. Poate nu e nevoie de aşa ceva, dau să mă apăr, dar poate tocmai acum e nevoie de aşa ceva.

Opriţi muzica, gata! Acum se cântă ce vreau eu! comandă Kamenko şi dă un şut în trompetă. De-aia a a câştigat poporul nostru atâtea războaie, ca să se pişe ţiganii pe cântecele noastre?

Doar sforăitul străbunicului mai deranjează liniştea de după întrebarea lui Kamenko. Nicio împuşcătură, niciun lătrat, nicio comandă de pe lumea asta n-ar putea deranja un somn atât de melodios. Înainte de a se ridică şi de a întrerupe Kamenko melodia despre frumoasa Emina, străbunicul fusese cel care cântase prima strofă şi aşa şi adormise, cântând, cu capul pe masă.

Kamenko îl lipeşte pe trompetist de perete şi îl ţine cu braţul sub bărbie. Pielea de pe cizmele lui e tocită până la metal. Trompetistul gâfâie, iar străbunica îşi îndeasă în colţul gurii o frunză de salată, îşi pune peticul peste ochi şi se postează în spatele lui Kamenko cu picioarele depărtate. *High Noon,* cowboy! strigă la el, înarmată cu două furculiţe. Număr până la trei! Unu, Kamenko, dragul şi sănătosul meu

Kamenko, ştiai că eu l-am alăptat pe bunicul tău, Kosta, pentru că maică-sa nu avea destul lapte? Cu laptele meu a crescut Kosta mare şi sănătos, dar cu capul ăla mare al lui n-am avut ce să fac. S-a jucat numai cu Slavko al meu şi a dansat la chefurile noastre. Şi dacă lui Kosta îi tuna să asculte ce voia el, înşfăca acordeonul şi îl mânuia ca un om mare, aşa că muzicanţii nici nu reuşeau să mai ţină pasul cu el! Doi, Kamenko, frumosul meu Kamenko, acum ţi-ai lăsat plete şi barbă, agiţi pistolul ăla în sus şi-n jos şi ţi-ai cusut o armă pe căciulă, cam strâmb, e drept, dar asta se poate învăţa.

Dar ştii că bunicu-tău, Kosta, a luptat în război tocmai împotriva căciulilor ălora şi a vulturilor cu două capete de pe căciuli şi a fost rănit de două ori în acelaşi umăr şi tot de două ori în aceeaşi gambă. Şi trei, Kamenko, fratele meu sângeros, de ce trânteşti şi pufneşti în casa noastră? Cu mâinile astea am săpat pământul şi am destrămat norii şi tu o împuşti fix în gât, acolo unde stă inima ei?

Kamenko îl îmbrânceşte pe trompetist şi se întoarce către străbunica. Da-daaa, casa… în clipa următoare, în spatele lui se ridică şi taţii. Eu îţi plătesc tencuiala, dar pe mine cine mă despăgubeşte pentru urechile deranjate de idiotul ăsta? Kamenko ţinteşte cu pistolul între străbunica şi muzicienii îngrămădiţi într-un colţ. Degetele străbunicii se joacă neîncetat cu furculiţele ascunse în rochia ei. Împotriva lui Marshall Rooster, cel mai rapid Colţ din Veletovo, Kamenko n-are nicio şansă. Miki e fratele meu de sânge, familia lui e familia mea. Respect şi onoare pentru sângele lui! spune Kamenko şi îşi răsuceşte braţele în afară, pentru că, atunci când spune „sânge” şi „frate”, omul se gândeşte automat la încheieturile mâinii. Miki se uită drept înainte şi frământă pâinea în pumni. Are mânecile suflecate şi muşcă din pâine atât de fioros, încât i se încordează muşchii mandibulei. Taţii se năpustesc asupra lui Kamenko, tatăl meu e primul – dar Kamenko e şi mai rapid, se întoarce şi îl fixează pe fiecare cu pistolul şi spune „bang, bang, bang”.

Îmi astup urechile, taţii rămân ţintuiţi. Tata se blochează în poziţie de mers, cu braţele îndoite, aplecat înainte, exact ca-n faţa porcului fugar.

Numai că, numai că, numai că! Kamenko se mai întoarce o dată, de data aceasta mai încet, se roteşte cu pistolul, de parcă ar da din cap. Fiecare „numai că „e adresat unui tată, al patrulea se adresează străbunicii.

Dar bunicul nu şi-a jertfit umărul şi gamba pentru ţara şi poporul său? Cât timp noi stăm aici, ustaşii ne prăduiesc ţara, ne alungă şi ne măcelăresc neamul! Bunicul meu n-a luptat şi el tot împotriva ustaşilor? Ba da, doamnă Krsmanović, ba da! N-am chef să mă mai las condus de toţi şefii ţiganilor ustaşi şi de toate bocetele turcaletilor!

Vreau muzică de-a noastră pentru Miki al nostru! Cântece din timpuri glorioase, care au fost şi care vor mai fi! Kamenko se bătu cu mâna liberă în piept. Şi asta acum! N-am venit aici ca să dansez sau să stau la taclale! Haideţi, mişcaţi-vă!

Dar cel care se mişcă nu e muzicianul diletant, ci străbunicul, care se trezeşte din somn. Ridică brusc capul de pe masă şi reia imediat cântecul despre frumoasa Emina, de unde fusese întrerupt de pistolul lui Kamenko. C-o tristeţe urlată, de parcă trufaşa Emina ar fi stat chiar în faţa verandei străbunicului şi nu i-ar fi răspuns la salut – *... jajoj nazvah selam, al moga mi dina, ne sce ni da cuje lijepa Emina…*

— Răbufneşte vocea străbunicului şi Petak i se alătură urlând. Kamenko se uită uluit la cântăreţii cu părul alb. Părul Eminei, prins în codiţe, miroase a zambile, are o cheie argintie sub braţ, în cântec stă sub iasomie, în Veletovo, sub un prun – *... n-o u srebren ibrik zahitila vode pa pe basti dule zalivati ode…*

— Străbunicul întinde braţele şi dă capul pe spate. Kamenko şi cu mine ne lăsăm distraşi de cântec şi când arunc din nou o privire spre el, e deja încolţit de taţi, tata pune genunchiul tocmai pe braţul cu pistolul, până când Kamenko îi dă drumul

S grana vjetar duhnu pa niz pleci puste rasplete joj one pletenice guste…

— Vântul se joacă în părul des al Eminei. Mai strident decât cântatul străbunicului, lătratul lui Petak şi ţipătul de durere al lui Kamenko atunci când taţii îl întorc pe burtă, cu faţa la pământ, e doar un singur om – unchiul Miki. Şi nu fiindcă ridică tonul, ci fiindcă, de la faza cu pistolul în trompetă, abia acum spune ceva – *... zamirisa kosa ko zumbuli plavi, a meni se krenu bururet u glavi…*

— Părul de zambile al Eminei îl zăpăceşte complet pe străbunicul şi Miki spune: daţi-i drumul imediat!

Ce naiba, Miki, tipul e dus cu pluta! Tatăl Natasei, un ţăran nebărbierit, cu sprâncenele stufoase, îi suceşte braţul lui Kamenko. Tata culege pistolul de pe jos cu degetul mare şi arătătorul – *... malo ne posrnuh, mojega mi dina, n-o meni ne dode lijepa Emina.*

— Aşa de bine miroase Emina că abia mai poţi să te ţii pe picioare în preajma ei.

V-am zis să-i daţi drumul! ţipă Miki şi se apleacă peste prietenul lui. Kamenko, doar n-ai tras în nimeni, ce Dumnezeu?

Dar n-avem timp pentru întrebări şi răspunsuri, taţii se uită unul la altul, ridicaţi-l de acolo, îl sprijină pe Kamenko de perete, e plin de sânge şi salivă pe bărbie. Gâfâie cu obrazul lipit de zid: gata… lăsaţi-mă… gat'!

Străbunicul nu are nevoie de acompaniament şi, oricum, diletanţii nu-l pot

ajuta acum, se uită îngrijoraţi la urechea trompetistului lor. Străbunicul s-a ridicat în picioare, cântă ultimele versuri – *... samo me je jednom pogledala mrko, niti haje, alcak, sto za njome crko'!*

— Şi dansează: Emina nu-i aruncă decât o privire sumbră, n-o interesează iubirea lui. Străbunicul dansează în jurul mesei şi şterpeleşte pistolul lui Kamenko de la tata. Joacă lângă scaune şi trage în grămada de bălegar până când împuşcăturile se transformă în clicuri. Împinge pistolul în bălegar cu cizma până când dispare, se îndreaptă de spate şi spune „mdaaa…"

Pentru unele lucruri nu există nicio explicaţie, există doar un mdaaa; există un Kamenko furios pe o verandă minusculă, într-un sat minuscul din munţii de dincolo de micul oraş Visegrad. Există un Kamenko pletos, ţinându-se de braţul sucit, luat şi condus jos de pe verandă, aruncându-şi geaca de camuflaj; există un Kamenko gâfâind, care scormoneşte în bălegarul de vacă după pistolul lui; există un Kamenko urlând: acum scormonesc în căcat, dar când o să vină vremea noastră, trădătorii o să fie ăia care-o să mănânce căcat! Există o răpăială de vară, care ţine doar două minute, există un cântăreţ diletant gras care pretinde de la străbunicul să fie plătit dublu şi chiar va fi, dacă, şi bunicul îl bate sănătos peste obraz, dacă mâine dimineaţă îmi trezeşti zambila cu – şi-i şopteşte ceva la ureche. Străbunicul o sărută pe zambilă sub peticul de pe ochi. Există armata pentru unchiul Miki, în primăvara asta a existat o ceartă între tată şi fiu, adică între unchiul şi bunicul, a existat şi-o interdicţie, Miki, astea nu-s vremuri de mers în armată, să n-aud discuţii! Am existat şi eu într-o cameră de alături, iar bunicul Slavko nu mai există, eu n-am povestit nimănui despre această ceartă, omul nu-şi bârfeşte familia. A existat o petrecere, au existat ameninţări, a existat o încăierare, a existat o împuşcătură, poate aşa trebuie să fie când cineva pleacă în armată, omul nici n-a ajuns bine pe front, că vine războiul la el. Există griji, că Miki ar putea fi trimis acolo unde nu se împuşcă doar grămezile de bălegar, există o despărţire tristă de Miki şi există o palmă dată lui Miki, copil nesimţit! O ia pentru că spune, ca viitor soldat: Kamenko are dreptate, n-ar trebui să tolerăm chiar orice, e timpul să le facem felul ustaşilor şi mujahedinilor, de asta există palma, există priviri pe furiş spre mama şi Nena Fatima; există Nena Fatima mută ca mormântul, privindu-ne pe toţi, ca şi când ar fi înţeles fiecare cuvânt, gest şi împuşcătură; jenată şi tristă. Nu există apartenenţălagrup, nu există neapartenenţălagrup, dintr-odată veranda noastră pare să se fi transformat în curtea şcolii unde Vukoje Wurm m-a întrebat cândva: dar tu ce eşti, de fapt? întrebarea trăda nervozitate, iar eu nu ştiam ce să-i răspund. Acum Kamenko nu mai e pe verandă, a

şters-o fără să-şi fi găsit pistolul, n-au rămas în urmă decât ameninţările lui. Există pistolul lui Kamenko, străbunicul îl scoate din cizmă, curat ca lacrima, îi spune unchiului Miki, ai vorbit numai mizerii, n-am ce zice; fiindcă există, într-adevăr, ruşine, eu sunt cel căruia îi e ruşine, şi nu fiindcă unchiul Miki i-a dat dreptate cuiva care nu e tocmai întreg la cap, ci pentru că mi se pare curajos că-l susţine pe prietenul lui. Dar există ruşine şi fiindcă mama se simte prost şi o mângâie pe Nena Fatima pe spate, de parcă ar fi o pisică; mama se întinde peste masă şi spune atât de încet, încât Miki nici nu pare s-o fi auzit: Miki, ce naiba înseamnă asta… Există şi tata care, ca de obicei, nu spune nimic, există culoarea tenului său, împotriva căreia mi se administrează injecţii cu penicilină. Există ustaşii, există manualul de istorie, în care scrie că şi partizanii i-au făcut praf pe ustaşi, ca naziştii sau cetnicii şi Mussolinii şi toţi cei care au avut ceva împotriva Iugoslaviei şi a libertăţii. Există şi mujahedinii care călăresc prin deşert şi se îmbracă în cearceafuri. A existat întrebarea lui Vukoje Wurm în curtea şcolii, pe care atunci am considerat-o o ameninţare, aşa cum explicaţia mamei mi s-a părut o glumă. Sunt o corcitură. Sunt un jumi-juma'. Sunt iugoslav – deci, mă descompun. A existat curtea şcolii, care se minuna şi ea cum de eram ceva atât de neclar, au existat discuţiile despre al cui sânge e mai puternic, cel al bărbaţilor sau cel al femeilor, am existat eu, care aş fi vrut cu siguranţă să mă transform în ceva mai clar sau ceva inventat, despre care Vukoje Wurm să nu fi auzit niciodată, sau ceva de care să nu se fi putut râde, ca de pildă, o autostradă nemţească, un cal beţiv şi zburător, o împuşcătură în inima casei.

Exist eu, care, mai târziu, voi picta o sărbătoare fără pistoale.

Există apropierea Natasei, există rochiţa înflorată a Natasei, există picioarele şi tălpile murdare ale Natasei, există codiţele ei împletite, ca ale Eminei, cea din cântecul străbunicului; există această colecţionară de pupături, Natasa, eroul meu, şi închide ochii, hai să te pup, hai să te pup; sunt eu, stau acolo ca paralizat, în mijlocul pupăturilor zumzăitoare ale Natasei, atât de dulci că ar putea intra în Cartea Recordurilor, îmi roiesc în jurul capului ca nişte musculiţe, dulceaţa lor purpurie mă mângâie pe frunte, pe obraz, pe frunte.

Cine câştigă când arbitrează Morsa, a ce miroase o orchestră, de când nu se mai poate tăia ceaţa şi cum se transformă o poveste într-o înţelegere.

Milenko Pavlović, mult temutul Analizator de pe vremuri, cel care înscria câte trei puncte la un meci, poreclit din cauza mustăţii ţepoase şi a pometilor lăsaţi Morsa, arbitra la sfârşitul carierei meciurile ligii iugoslave de elită în fiecare sâmbătă şi pleca acasă în ziua următoare, ca să prindă masa de prânz. Din cele şaizeci de jocuri pe care

le arbitrase, echipele gazdă câştigaseră cincizeci şi cinci.

În această sâmbătă de la sfârşitul lunii aprilie, 1991, îl conducea pe fiul său, Zoran, la un meci care avea loc în Split, şi Zoran propusese să se întoarcă acasă imediat după Bingo. Bingo şi mâncare de fasole cu costiţă după meci în cel mai scump hotel din oraş. O porţie zdravănă pentru Morsa, că doar n-a fluierat degeaba şi, cu patru secunde înainte de fluierul final, spectatorii scandau după faultul ofensiv: Morsa! Morsa! Morsa! şi nu numele jucătorilor preferaţi. Gazdele au pierdut meciul pe ultima sută de metri, spre deosebire de jocul de Bingo al lui Morsa.

N-am nevoie de pasageri care dorm, spuse Morsa, dacă te scurgi pe aici, te dau jos şi te las în vârful munţilor Romanija. Îşi linse degetul cu care ţinuse costiţa. Bunul nostru arbitru curăţase toată carnea de pe os. Nota era achitată din partea casei. Prăjitura cu pere era din partea casei. Şnapsul de pere era din partea casei. Morsa tocmai îl dădea peste cap pe al treilea, iar cu al patrulea ciocni cu patronul hotelului pentru victoria echipei Jugoplastika. Morsa! Morsa! Morsa! strigau chelnerii şi oaspeţii de onoare.

Morsa! Un cântec pentru Morsa! ganguri directorul hotelului, un ungur grăsuţ, pe nume Agoston Szaboles, şi-şi slăbi cravata. Din bucătărie se strecura o melodie săltăreaţă, de acordeon. Bucătarul îşi făcu apariţia în cadrul uşii şi străbătu sala legănându-se. Aici eu sunt orchestra! întinse cu un gest repezit acordeonul roşu în jurul burţii sale grandioase, în timp ce o furculiţă plină de grăsime, cu care mestecase în carne, i se bălăbănea la brâu, iar sudoarea îi picura pe gura zâmbitoare. Degetele scurte alunecau pe clape, preludiul mirosea a carne de vită, a usturoi şi a metal. În clipa următoare, douăzeci de bărbaţi sătui au pus stăpânire pe melodie, douăzeci de voci triumfale, cu fiecare strofă mai distruse, mai cucerite, mai îndrăgostite. Bucătarul rânjea de parcă ar fi trecut prin chinuri cumplite. Bucătarul fluieră. Bucătarul picură. Bucătarul îşi propti piciorul de scaun, ca pe un organ mort, ca să sprijine acordeonul. looooi! strigă bucătarul îndurerat şi ceru un şnaps. Scurse şnapsul din sticlă pe gât, fără să se oprească din cântat atunci când ridica mâna de pe clape, eu sunt orchestra! gâlgâi, eu!

Chelnerii preluau comenzi, cerând tot timpul porţie dublă. Învârteau tăvile pe vârful degetelor, se îmbrăţişau şi se bâţâiau în ritmul cântecelor, ca nişte marinari în negru.

Al optulea! strigă Morsa şi dădu şi al şaptelea pahar peste cap, e pentru băieţelul meu, numai că deocamdată nu are voie, e prea mic şi am eu grijă de asta.

Nu sunt mic, sunt mai mare decât mic, se apără Zoran, şi, cu o figură neclintită,

scurse şi ultimele picături din pahare. Agoston Szaboles îi urmă exemplul, doar că el prefera paharele pline, adormind după al zecelea, cu cotul în scrumiera plină.

Gura, toată lumea! se răţoi bucătarul şi acordeonul susură în urechea patronului hotelului un *Csărdis* lacrimogen. Bărbaţii se ridicară şi se căutară, închizând cercul. Începură să danseze în horă, la braţ. Paharele nimereau pereţii şi rămâneau întregi, şi atunci se ridică şi Agoston Szaboles să danseze, chiar înainte de a se fi trezit. Se prinse şi Milenko în horă, dând capul pe spate, semănând mai degrabă cu un lup decât cu o morsă.

Primele sute de kilometri de drum nu i-au tulburat somnul lui Zoran – dar când se apuca taică-su să cânte, nu mai putea fi vorba de dormit. În două ore bău primul termos de cafea şi chiar înainte de a ajunge la Sarajevo, i se făcu puţin rău de la al treilea pachet de dextroză. Când tatăl lui l-a trezit pe Romanija, ia te uită, Zoran, ce ceaţă, ca de ciment! îşi frecă ochii şi strigă numaidecât: da deloc n-am putut să dorm din cauza ta!

Da-da, ai închis ochii doar aşa, de formă, ca şi mine. Amândoi ar cam trebui să ne înlocuim ochii ăştia, fiindcă data viitoare nu cred că ne mai salvează câmpul.

Maşina mersese o bună bucată pe un câmp şi în dreapta se vedea buza unei prăpăstii care nu se ştie încotro ducea.

Cinci dimineaţa, Zoran, şi ceaţă ca de ciment!

Pe Romanija era noapte, dimineaţă, frig şi primăvară în acelaşi timp. Tatăl şi fiul se dădură jos din maşină, bărbatul înalt se întinse şi îşi scarpină mustaţa. Zoran căscă, ridică o piatră şi o aruncă în ceaţă. Pe iarbă şi pe pantofi se depusese rouă. Au făcut pipi în stânga şi-n dreapta unui brad, în pantă, prin ceaţa de ciment, fiecare fluieră pentru el, la fel de voios. Morsa se sprijini de capota caldă, c-o mână în buzunarul de la pantaloni, cu cealaltă ţinând ţigara. Zoran culegea păpădii şi margarete şi ceva albastru deschis, o floare pe care n-o cunoştea, şi le aduna într-un buchet. Desfăcu apoi costiţa rămasă de la restaurant şi înveli cozile în staniol. Nu le prea avea el cu florile, iar asta se vedea şi din felul în care arăta buchetul, la dracu', îl lăudă taică-său, dar florile sunt tot flori, o să se bucure maică-ta.

Nu s-a bucurat. Lăsase uşa casei deschisă, la fel cum îşi purta şi părul, lăsat pe spate. Nu se bucura, era goală, dar de ce zicea că era ceaţă ca de ciment? se întrebă Zoran. Nu mai văzuse niciodată ceva atât de moale ca ceaţa de pe vârfurile Romanijei, în duminica în care el şi tatăl său, Milenko, poreclit şi Morsa, s-au întors acasă dis-de-dimineaţă, cu şase ore mai devreme decât s-ar fi aşteptat. Uşa era deschisă, la fel şi fermoarul de la pantalonii lui Bogoljub Balvan, tutungiul.

Zoran stă pe scările frizeriei maistrului Stankovski şi se holbează la fotografia pe care o ţine în mână. Lui Zoran îi plac fetele prinţese – trebuie să aibă părul lung, să fie înalte, slabe şi mândre. Ca femeia din poză. Şi ca Ankica, Ankica lui Zoran, cea cu zulufii negri.

Mă aşez lângă el şi îi întind punga cu seminţe de floarea-soarelui. Zoran e cu trei ani mai mare decât mine şi, din când în când, mă lasă să-i rezolv nişte treburi. Azi ar trebui să vorbesc cu Ankica. Trebuie să mă scuz faţă de ea din partea lui Zoran.

Chiar dacă frizeria rămâne închisă, Zoran trebuie să lucreze şi azi. Trebuie să-l ajute pe maistrul Stankovski la împachetat, fiindcă acesta pleacă pentru câteva zile în concediu.

În concediu – da, ce să spun, zise Zoran când ne-am întâlnit azi-dimineaţă pentru prima oară şi îşi întinse cu arătătorul pielea de sub ochi.

Normal, am spus şi am făcut acelaşi lucru.

În rest, Zoran adună părul de pe jos, lustruieşte oglinda şi curăţă cele două aparate de ras, marca Panesamig, cu nişte periuţe minuscule. Maistrul Stankovski susţine că sunt mai eficiente decât cele de la Panasonic, mai ascuţite şi mai ieftine, şi acum să fim serioşi, de unde să ştie japonezii ce se potriveşte mai bine pentru bărboşi?

Nu-i aşa că mica mea austriacă seamănă cu Ankica? mă întreabă Zoran când îi întind punga cu seminţe şi şterge firicele de praf invizibile de pe fotografia alb-negru boţită.

Ochii mi se par cunoscuţi, dau din cap şi mă uit mai atent la femeia tânără, cu părul lung, îmbrăcată într-o rochie albă, în formă de clopot. Am văzut poza de nenumărate ori, Zoran mi-o arată tot timpul când începe să bată câmpii despre Austria sau despre fete.

Şi acolo toate au privirea asta, spune Zoran, iar prinţesa ne cercetează necruţător, poţi să-ţi imaginezi o ţară în care toate fetele au privirea asta? O nebunie!

Mă, Zoran, i-am spus, da zici că se uită fix ca Bruce Lee…

Exact, îmi răspunde visător şi deloc surprins, austrie-cele se uită toate ca Bruce Lee. Dar au părul mai frumos şi ce gât…

Tăcem amândoi şi ne uităm la fotografie. Ce gât! Zoran se întinde după seminţele de floarea-soarelui. Nu e deloc greu să taci alături de Zoran, fiindcă nu e uşor să vorbeşti cu el. Nu-l interesează decât cărţile, prinţesele, fetele, mai ales Ankica, Austria şi tatăl lui, Morsa. În buzunarul de la spate al blugilor ascunde tot timpul o carte, blugii sunt spălăciţi, pe tenişii lui e o stea albă.

Grissgott[6]*,* îi şopteşte fotografiei şi îi sărută colţul în care scrie Hissi sau Sissi cu litere întortocheate. *Grissgott, kiss die Hand, scheene Frau*![7] Buzele lui Zoran sunt uşor împinse înainte atunci când vorbeşte cu accent austriac, ţuguiate ca pentru un mic sărut. *Kiss die Hand, hibsche Frau, kiss die Hand!* Kung Fu!

Zoran se lasă pe spate pe scări şi închide ochii. Soarele stă să apună, strada e aproape pustie. E uşor să taci alături de Zoran şi fiindcă nu ştii niciodată cum să-i pui o întrebare.

Unde-ai fost pân-acum? mă întreabă şi scuipă o coajă, proiectând-o în sus şi apoi pe stradă.

Am dat o raită pe-acasă. Se certau ăia bătrânii şi am tras cu urechea.

Şi care era vinovatul?

Nu vorbeau despre ei. Vorbeau despre cum pleacă toţi. Şi despre circumstanţe. Circumstanţele, circumstanţele şi iar circumstanţele… Ce iniţiative se iau, ce ar trebui făcut şi tot felul de chestii din astea.

Hm. Zoran sparge o sămânţă între dinţi, pune fotografia pe o treaptă şi îşi trece degetele prin păr. Şi ce iniţiative se iau, mă rog?

Habar n-am, aici taică-meu a deschis uşabrusc.

Hm.

Când discut cu Zoran, îi numesc pe ai mei „ăia bătrâni”. Tăcem din nou, nu se aud decât ronţăitul şi scuipatul. O vrabie aterizează lângă coji.

I-am transmis mesajul, spun, când simt că liniştea e deja prea apăsătoare. Zoran clipeşte spre soare. Nu eram decât noi doi, aşa cum ai zis, şi atunci i-am povestit că uite-aşa şi pe dincolo.

Aşa şi pe dincolo, repetă Zoran.

Da, că îţi pare rău. Că îţi ceri scuze. Aşa, şi că n-o să se mai repete…

Cum arăta?

Ce?

Cum arăta Ankica mea?

Aaa, hm, păi cum să arate, ca de obicei, cu părul ondulat şi cu ochii ăia şi aşa. Mi-a zis că i-ai mai promis de două ori că n-o să se mai repete. Mi-a zis că te urăşte şi că nu vrea să te mai vadă niciodată. A zis că dacă mai vrei să vorbeşti cu ea, ai face bine să nu-i mai trimiţi vreun pici pe cap, că e aproape la fel de rău ca lipsa ta de control. Asta nu mi s-a părut frumos din partea ei.

---

[6] Bună ziua – în germană, respectând dialectul şi pronunția din Austria.

N-a zis lipsă de control. Zoran clatină din cap şi-i dă un bobârnac unei coji.

Pălmuit, asta a zis. A zis că ajunge şi că nu se mai simte bine cu tine.

De trei ori a pălmuit-o deja Zoran pe Ankica lui. Pe ea, despre care toată lumea ştie că e Ankica lui, şi că el e Zoran al lui Ankica. Prima oară se pare că i-a zis: asta e fiindcă cineva mi-a luat ceva ce n-am să primesc niciodată înapoi.

Poate c-ar trebui să-ţi ceri scuze de la ea, Zoran, îi spun, şi mi-e jenă că trebuie să-i spun aşa ceva. Replica am luat-o dintr-un film, dar acolo suna de o mie de ori mai bine şi era vorba de un detectiv care urmaşe o pistă greşită mai mult timp.

Zoran se ridică şi se sprijină lejer de balustradă. Se uită din nou la poză.

Şi chiar, de ce dai în ea? îl întreb. Nu îndrăznesc să-l abordez în legătură cu partea lui din înţelegerea noastră.

După ce termin şcoala, îi spune Zoran fotografiei, plec în Austria asta. Şi mâine Ankica mea va primi trandafiri. Ia aminte, Aleksandar: florile nu sunt simple flori. Şi Ankica mea o să vină cu mine, că n-am nevoie de austriece, pot să se uite la mine cu ochii-ăia-de-Bruce-Lee cât or vrea. *Servus, junges Frolein, servus…* Ascunde fotografia în buzunarul cămăşii, spunând: aşa trebuie să ai grijă de iubita ta, din prima zi, şi-atunci n-ai să păţeşti niciodată ce-a păţit taică-meu:

Când sunt florile doar flori, cum se raportează Mister Hemingway la tovarăşul Marx şi viceversa, cine e adevăratul campion la Tetris şi de ce trebuie să-şi acopere Bogoljub Balvan mutra cu şalul.

În duminica asta m-am întors acasă împreună cu tata dis-de-dimineaţă, cu şase ore înainte faţă de cum estimaserăm. Uşa era deschisă, la fel ca şi fermoarul lui Bogoljub Balvan, tutungiul. Mama stătea în genunchi în faţa lui Bogoljub, cu părul vâlvoi, de parcă s-ar fi trezit în clipa aceea, dar atunci ar fi avut măcar cămaşa de noapte pe ea. Mângâia pulpele tutungiului şi îşi mişca înainte şi înapoi capul, ca o găină. Tata strângea în mână buchetul de flori şi geanta de voiaj, cozile erau storcite, dar florile sunt tot flori. M-am uitat la el, voiam să-mi explice ce era cu mişcările de găină şi cu tutungiul ăla. A lăsat buchetul să-i cadă, la fel şi geanta, peste buchet. Mama şi Bogoljub nu ne observaseră încă. Tata duse fluierul de arbitru la gură şi fluieră. Cei doi tresăriră, mama muşcă, Bogoljub ţipă de durere. Se îndepărtă de poalele tutungiului, se şterse la gură şi se îndreptă spre tata, împle-ticindu-se. Doamne, iartă-mă, Milenko! se milogi, cu şuviţele căzându-i pe frunte, apoi înşfăca faţa de masă croşetată de bunica, să se acopere. Vaza cu flori căzu şi apa se vărsă pe

---

[7] Bună ziua, sărut mâna, frumoasă doamnă! – idem.

blat, dar florile, tot flori – trandafiri din prăvălia lui Bogoljub.

Stai aşa, mormăi tata şi se întoarse spre ea. Întinse braţul energic – ca la fault. Îi indică un loc cu pumnul – n-avea voie să înainteze decât până la un anumit punct, niciun pas mai aproape. Pe podea, la picioarele lui Bogoljub, zăceau două cărţi. Stai aşa, nu cumva sunt Marx şi Hemingway?

Bogoljub Balvan ridică privirea.

Maria, Maica Domnului, scânci împiedicându-se în *Capitalul* şi în *Bătrânul şi marea* şi trase de fermoar. Maică sfântă, sâsâi şi suflă peste locul încă dureros dintre picioare, Maria, salvatoarea mea, fă să nu se agaţe!

Dar fermoarul a rămas agăţat, aşa că Bogoljub înjură de toţi sfinţii, de mama tuturor fermoarelor şi nu-i lăsă tatii altă variantă decât să înceapă să tune şi să fulgere, cât să audă şi să nu uite tot cartierul şi juma de oraş:

Mă fut în ea de treabă, Dragica! De-aia am construit casa cu mâinile astea două ca să te întinzi tu pe-aici cu toţi neisprăviţii? De-aia am făcut eu biblioteca, de-aia am ales eu cărţile, ca să-i calce-n picioare pe tovarăşul Marx şi pe Mister Hemingway tocmai un dobitoc de tutungiu? Lasă dracului faţa aia de masă, n-auzi! mai murdăreşti şi munca maică-tii! Şi ţie, Bogoljub, nu-ţi crapă obrazul, că ne ştim de când eram pionieri, să vii în casa mea să încâlci legământul prieteniei de pionier, să mă faci de râs, să-ţi baţi joc de mine şi să mă scoţi din sărite, s-o înghesui pe Dragica mea, s-o faci să comită adulter? De aia ţi-am împrumutat banii pentru tutungerie fără să-ţi cer niciun sfanţ în plus, ca să te comporţi ca un reacţionar şi un credincios în casa mea, ca să faci cu scula aia a ta nişte păcate pe care să nu le mai poţi răscumpăra în viaţa ta? Futu-i muma tuturor tutungiilor! Afară! Amândoi! Şi dacă ţineţi la viaţa voastră de doi bani, puneţi cărţile alea la loc!

Mama aşează tremurând clasicii pe raft şi îşi adună hainele de pe jos. Bogoljub avea mâinile ocupate în continuare, aşa că n-o ajută în această operaţiune. Dădu din umeri şi oftă abia perceptibil: de fapt, n-am vrut să… noi doar am…

Stai aşa! Tata îşi descheie cămaşa la piept şi aruncă o privire spre ecranul pâlpâind al televizorului. C-64-ul nostru zăcea pe podea, lângă o salată de cabluri, două *joystick-uri,* nişte scobitori înfipte în bucăţele de caşcaval, aşezate pe farfuria preferată a tatii, cea cu min-giuţele de baschet. Nici nu rosti bine avertismentul, că îl şi luă în primire pe Bogoljub, aşa, heming-way-eşte, încât tutungiul se izbi capital de bibliotecă. Tito, *Partidul – Partea a 2-a* şi *Aşa grăit-a Zarathustra* căzură de pe raft, ceea ce nu mai era oricum aşa o tragedie. Mama le puse înapoi şi pe acestea smiorcăindu-se şi tata îi arătă o defecţiune tehnică la televizor:

Ia stai aşa… aţi jucat cumva Tetris?

Lista cu *high scores* era la vedere: Bogoljub ocupa locurile unu, doi, trei. Îşi înregistrase rezultatele sub numele de BOG – Doamne – şi tata strecură mâna în spatele bibliotecii şi încarcă puşca.

Aţi doborât recordul meu în casa mea? închise ochiul stâng şi ochi. Mama şi tutungiul o zbughiră afară panicaţi. Tata asigură trăgaciul şi se rezemă de bibliotecă. Îşi acoperi faţa cu mâinile, le întoarse şi le privi, de parcă s-ar fi minunat că are degete aşa de mari, unghii sau liniile vieţii. Apoi se aşeză în faţa televizorului şi juca Tetris până noaptea târziu, în maiou, fără a scoate vreun cuvânt, fără a se spăla pe mâini, ceva ce nu uita niciodată de obicei, înainte să ne îmbrăţişeze pe mine sau pe mama.

Am mâncat costiţele care-au mai rămas, aveau gust de pământ. Florile le-am făcut bucăţele: Ankica mă iubeşte, Ankica nu mă iubeşte, mă iubeşte, nu mă iubeşte. Din partea tatii nu venea niciun răspuns la această întrebare. M-am aruncat asupra sticksurilor şi a bucăţelelor de caşcaval. Tata nu mânca, nu vorbea, aduna căsuţele goale grămadă şi lustruia din timp în timp puşca, până când metalul a început să strălucească, în sfârşit, la miezul nopţii a rezolvat totul cu cele 74.360 de puncte – MI-L MI-L MI-L, asta scria în dreptul primelor trei locuri.

Dumnezeu, spuse tata, e mort.

Adu-le pe toate, Zoran, n-am nevoie de pahar. S-a dezbrăcat până la izmene, i-am dus şnapsul, coniacul şi vinul, m-am uitat la el timp de câteva minute – înclina, punea la loc, înclina, punea la loc. Dar fiindcă fără cântece şi compania cuiva, pileala e cea mai plictisitoare chestie de pe pământ, la un moment dat am adormit pe canapea.

Tata a băut până când vrăbiile au terminat de ciripit. Apoi şi-a agăţat puşca pe umăr, s-a perindat pe străzi, a tras în vrăbii şi în ceaţa dimineţii, fără să nimerească vreuna. A sunat la Bogoljub, a strigat: ieşi afară, să ne pupăm ca fraţii! Dar fiindcă în casă nu mişca nimeni, a tras şi a făcut zob toate ferestrele şi uşa, a răsturnat biblioteca şi a lovit televizorul cu puşca, însă fără să-i spargă ecranul. Aşa că, dând peste C-64-ul lui Bogoljub, a aşezat puşca pe genunchi şi a depăşit recordul lui BOG la Tetris din prima încercare. Apoi a dat foc la colecţia de opere complete de Marx a lui Bogoljub şi, în timp ce flăcările se înălţau, s-a căcat pe covor.

M-am trezit de la prima împuşcătură şi l-am căutat pe tata prin tot oraşul, mai întâi singur, apoi, alături de câţiva locuitori mai bătrâni ai Visegradului, care la ora asta se duceau la pescuit. Acum însă ronţăiau seminţe sărate de dovleac şi făceau

pariuri. Pe televizor au pus cel mai puţin. Am pariat zece mii de dinari pe talentul tatălui meu la Tetris – mama îşi uitase în grabă portofelul – şi am câştigat patruzeci şi cinci de mii. Şi tocmai când tata îşi dădea pantalonii jos, scremându-se în holul lui Bogoljub Balvan, au sosit şi cei doi poliţişti, Pokor şi Kodro, adormiţi, palizi şi nebărbieriţi. Uniformele lor miroseau a ficăţei prăjiţi. Fumau. Tata nu se gândise la hârtie igienică, dar fularul lui Bogoljub părea destul de lung. Apoi a înfăşurat fularul folosit în jurul televizorului şi poliţiştii l-au rugat să se spele mai întâi pe mâini. Aşa ceva nu se poate. Proprietate privată. Vandalizare. Incendiere. Amendă. Veniţi cu noi.

Tata a ascultat tot ce au avut de spus Pokor şi Kodro, s-a proptit în puşcă şi i-a aprobat întru totul. După aceea le-a povestit trist şi serios ce a făcut zdreanţă aia în casa lui, de ce ruperea legămintelor e mai dureroasă decât ruperea coastelor, câte vrăbii a lăsat să trăiască, de ce vrăbiile sunt nişte creaturi atât de demne de milă şi cât de tare s-a ruşinat că frumoşii ochi ai fiului său au fost nevoiţi să asiste la toată mizeria asta.

Poliţiştii şi-au scos căştile, s-au scărpinat pe gât cu cozorocul şi şi-au scuturau pe rând capetele ciufulite. La sfârşit tata a ridicat din umeri şi le-a arătat mâinile: şi acum mai spuneţi-mi o dată: aşa ceva nu se poate şi proprietate privată! Plătesc toate amenzile, dar n-o să merg cu dumneavoastră, până când nu îmi fac dreptate. Ceea ce mi s-a furat n-o să mai fie niciodată al meu, aşa cum a fost cândva. Tot ce îi iau eu în schimb se poate înlocui, aşa că îi iau cât se poate de multe.

Pokor şi Kodro s-au retras în bucătăria lui Bogoljub, au luat micul dejun şi s-au sfătuit. Pescarii şi-au desfăcut scăunelele şi m-au servit cu suc de mere din nişte sticle fără etichetă. Când Pokor şi Kodro şi-au pus din nou caschetele pe cap şi au plecat la cafea fără să ne salute, bătrânii au dat aprobator din cap. Poliţiştii pierduseră pariul – nu-l luaseră pe tata la secţie.

Cu siguranţă că Bogoljub a bănuit ce-l aştepta. Era tutungiu trup şi suflet, purta întotdeauna aceeaşi salopetă roşie şi putea să-ţi facă rost de orice-i cereai într-o clipă sau, cel târziu, peste două zile. Din prăvălie salvase tot ce putuse transporta. Restul l-a scos taică-meu afară. A spart toate geamurile şi a aruncat totul, până la ultimul creion, în Drina. Şi scrinul şi rafturile de pe perete şi suporturile pentru ziare – tot ce nu era bătut în cuie sau capsat a aterizat în râu, şi mai târziu, chiar şi ce era bătut în cuie sau capsat. Nimeni nu l-a oprit, peste douăzeci de bărbaţi l-au urmărit cum a smuls şi ultima uşă din cadru şi cum a aruncat-o în apa învolburată.

Tot oraşul bârfea despre ce se întâmplase în casa noastră. Oamenii îi dădeau lui taică-meu şnaps şi praz, Amela i-a adus pâine caldă şi sare, Amela fiind cea mai

pricepută brutăreasa din lume. Pe mine bătrânii mă mângâiau pe cap şi arătau de parcă le-ar fi venit să plângă şi să înjure în acelaşi timp. Aşa beat cum era, tata m-a chemat deoparte şi mi-a spus doar atât: Zoran, eu acum o să plec. Tu rămâi la tuşa Desa. O să mă-ntorc, dar mai întâi trebuie să fac rost de nişte lucruri. *Capitalul* pentru mine şi o mamă pentru tine. Mi-a strecurat în buzunarul cămăşii două sute de mărci şi m-a luat de după gât în semn de adio. Apoi a izbit de două ori tutungeria cu maşina şi a plecat din oraş claxonând.

Şi acum? îl întreb pe Zoran, chiar dacă ştiu ce urmează: chiar în ziua în care tatăl lui Zoran a părăsit oraşul, mama lui a fugit şi ea la Sarajevo cu Bogoljub. I-a lăsat nişte bani prin mătuşa lui, Desa, dar Des a a administrat banii la fel cum a făcut şi tatăl lui Zoran cu şnapsul de pere pe care i-l comandase în Split. Zoran dormea pe podeaua mătuşii lui şi îi bătea în fiecare zi, de la deşteptare până la culcare, pe cei doi verişori ai săi. Zoran îi bate doar pe cei care o merită. Pe cei doi veri ai lui fiindcă au gura mare, pe Edin fiindcă merge la balet, dar pentru asta s-a scuzat, atunci când a auzit că Edin nu are tată. Desa a închiriat casa părintească sezonierilor de la dig. Era divorţată şi petrecea mult timp cu bărbaţii obosiţi de la dig. Unchiul Miki îmi spunea că bărbaţii o lăudau tot timpul: Desa e Marilyn Monroe a noastră.

Acum, spune Zoran şi îmi alungă gândurile ce gravitează în jurul mătuşii care miroase tot timpul a miere, acum nu mai suport margaretele şi păpădiile – florile de căcat rămân flori de căcat. Maică-mii îi plăceau nenorociţii ăia de trandafiri. Florile nu sunt doar flori şi atât.

Asta e adevărat, asta pot să confirm şi eu, Danijela cea cu părul foarte lung a izbucnit într-o criză de râs atunci când a văzut margaretele de la mine.

Zoran înşfacă mătura şi adună cojile de pe trepte. Un clăpăug ca taică-său, cu picioare şi braţe lungi şi trunchiul îndesat. Părul îi acoperă urechile, des şi nepieptănat. Nu-şi dă jos geaca de blugi, spălăcită, a tatălui său nici pe cea mai mare caniculă. Resturile zgârie asfaltul, e singurul zgomot care se aude în liniştea după-amiezii.

Am vorbit cu mama la telefon, spune Zoran legănând mătura. Spune că nu are cum să se întoarcă. Din cauza oamenilor. Din cauza vorbelor care circulă prin tot oraşul. Că nimic nu e adevărat. Să mă mut la ea, la Sarajevo.

Şi ce i-ai zis?

Zoran îşi trage flegma în gât cu un sunet strident, puternic, şi scuipă pe jos.

Îi zic: bine, mamă, facem cum vrei tu, dar ceea ce am să-ţi spun eu e mult mai rău decât ce spun oamenii despre tine. De aceea n-o să mă mut la tine niciodată şi nici

tu la mine – pentru că în fiecare zi din viaţă ţi-aş spune ce am de spus şi în fiecare zi ar trebui să-mi imaginez cum îţi mişti ţeasta aia de găină, când îmi răspunzi.

Clopoţelul de deasupra uşii magazinului sună, chelia meşterului Stankovski se iveşte în crăpătura uşii.

Zoran, parcă a fost vorba de o pauză, nu de vacanţă!

Vino, îmi spune şi sprijină mătura de balustradă. Se aude tropot de copite. E Musa Hasanagic care îşi trage iapa, Conopida, de căpăstru prin piaţetă. Dă mâna cu Zoran. Musa îşi scoate jobenul, iar Zoran mângâie pata albă de pe fruntea iepei.

Zoran nu ştie prea multe poveşti. Asta se explică prin faptul că în viaţa reală i se întâmplase ceva atât de ieşit din comun, încât nu trebuia să mai inventeze nimic. Felul în care tatăl lui s-a răzbunat pe Bogoljub Balvan e ceva despre care nu te mai saturi să povesteşti. Uneori povestea nu durează mai mult de două minute – nimeni nu joacă Tetris şi nimic nu este aruncat în râu, tatăl lui Zoran îşi lustruieşte toată ziua puşca, plânge deasupra ei, o şterge de lacrimi şi plânge şi şterge. Şi toate astea se termină la fel, cu Zoran milogindu-se de el să scoată ţeava din gură.

Zoran şi Musa îşi iau la revedere ceremonios, Zoran îmi întinde şi mie mâna, dă din cap şi dispare înăuntru, în magazin. Mă îndrept spre casă. Un autobuz ia curba în spatele meu, şoferul poartă căciulă. Mustaţa, braţele, degetele lungi de pe volan, părul închis la culoare care iese de sub căciulă şi atârnă peste urechi. Exact ca al fiului său.

Dacă undeva e rost de poveşti, în clipa următoare mă găsiţi acolo.

Dar cum a ajuns Milenko Pavlović, cândva un fina-lizator atât de popular şi un ţintaş deloc priceput, la volan? Şi n-ar trebui să mă întorc imediat la frizerie, să-l anunţ pe Zoran că tatăl lui se află în oraş şi că de data aceasta n-a ajuns prea devreme, ci cu un an mai târziu?

Când numim o întâmplare un eveniment şi când – o aventură, de câte ori moare tovarăşul Tito şi cum ajunge cândva atât de popularul Analizator de trei puncte la volanul unui Centrotransbus.

Un eveniment e atunci când domnul Fazlagić năvăleşte în clasă. Punctualul domn Fazlagić goneşte pe lângă tablă cu un burete umed de parcă n-ar fi profesor, ci un pompier care vrea să stingă o tablă în flăcări. Şi fiindcă avem oră de sârbo-croată în fiecare zi, domnul Fazlagić iese pe interval ca să şteargă tabla şi să ne ajute la ortografie cu mii de exemple. Domnul Fazlagić o fi el un profesor-pompier deosebit, nu se ştie prea bine, dar cu ortografia nu are niciun succes. Cu toţi domnii Fazlagić de pe lume, n-o să reuşim să deosebim niciodată c-ul de e, iar tabla n-o să ardă niciodată.

Edin şi cu mine am testat-o de mai multe ori. Mai întâi cu caiete de matematică, apoi cu o sticlă de Cola plină pe jumătate cu benzină, pe care Edin o adusese din garajul mamei lui. Eu am rămas sceptic: o tablă ca asta nu e nici măcar din lemn, şi-n plus, de câtă benzină e nevoie ca să dai foc unei table de alamă? Poţi să dai foc unei benzinării, dar atâta timp cât e din alamă, nu va arde nicicum, i-am spus, şi am repetat cuvântul „alamă” până când Edin a ţinut benzincola contra luminii, a mijit ochii şi a dat din cap, da, ai dreptate, aşa e. Cu alama poţi să tai sticla şi dacă sticla nu arde, de ce ar arde alama? Mai bine hai să i-o vindem lui Cika Spok sau hai să dăm foc unei broaşte.

Benzina are alcool şi Cika Spok e un beţivan, aşa cum trebuie să aibă fiecare oraş. Cu degetul mare la ureche şi cu cel mic la gură, Cika Spok vorbeşte până la miezul nopţii cu stelele; îi face complimente Ursei Mari şi îi promite: într-o zi o să am cea mai performantă armă, cu care o să te împuşc şi o să-mi croiesc o căciulă din blană de urs.

Poate că nu astea erau cuvintele sale, dar de fiecare dată când mă trezesc ţipetele lui, îmi doresc să-l fi lămurit odată pe ursul ăla în privinţa sorţii care-l aşteaptă, ca să nu-l mai jignească şi să nu-l mai acuze: ale mele sunt stelele pe care le porţi, hoţomanule! Sau în fiecare noapte, când aruncă în jurul lui cu sticle şi înjură ca la uşa cortului, ameninţându-l cu mama ursului şi cu jupuitul. Să nu vomite în patul sau pe banca lui din parc, să nu doarmă în voma lui.

Edin şi cu mine ne-am decis în favoarea broaştei şi în defavoarea lui Cika Spok, fiindcă prea dormea liniştit, în fund, rezemat de zidul moscheii. A durat două ore până să prindem o broască. Am aprins un chibrit, apoi încă unul. În clipa aceea, broasca s-a văzut obligată să se gândească puţin la viaţa ei de până atunci şi la stupizenia situaţiei în care a nimerit. În loc să-şi umfle guşa pe malul râului şi să-şi arunce limba după ţânţari, stătea ghemuită într-o cutie de carton şi făcea duş cu benzină, în timp ce două capete cu părul închis la culoare îi aruncau beţigaşe aprinse pe spinare, aşteptând să vadă o explozie spectaculoasă. Al patrulea şi al cincilea băţ s-au stins însă la fel de repede şi benzina mirosea a suc de mere fermentat.

Cuiva care aruncă beţe de chibrit într-o broască nemişcată, ce meditează asupra sorţii sale, i se face imediat milă de broscărimea asta captivă, dar mai încearcă totuşi cu un beţişor. Abia după aceea îi dă drumul la loc în iaz, aruncă sticla goală de Cola după ea şi dă foc cartonului.

Un eveniment a fost şi atunci când, în prima zi de şcoală, profesorul nostru de sârbo-croată s-a urcat pe scară şi a dat jos portretul tovarăşului Tito. L-a sprijinit de

burtă şi s-a adresat pe un ton solemn portretului mare al lui Tito, epoleţilor şi gradelor sale de ofiţer:

De azi încolo îmi veţi spune Domnule Fazlagić şi nu Tovarăşe Profesor, clar?

După pauza pe care adulţii o fac imediat ce au anunţat ceva pe un ton oficial şi festiv, am trosnit din degete şi m-am ridicat în picioare, exact cum am fost învăţat: când avem ceva de spus, ne ridicăm în picioare.

Domnule Fazlagić, Ne-Tovarăşe-Profesor, cât de mur –, dar e Ne-Tovarăşul-Tito?

Mi-am sprijinit meditativ bărbia cu pumnul şi buzele ţuguiate cu arătătorul şi am făcut pauza pe care o facem de obicei dacă vrem să începem propoziţia următoare cu „ce-ar fi să presupunem că".

Ce-ar fi să presupunem că tovarăşul Tito nu e complet murdar, şi atunci nici n-ar trebui să-l mai daţi jos de acolo. Noi, pionierii, camarazii lui, i-am spus desfăcând braţele ca un cântăreţ de muzică populară, îl curăţăm imediat la veceu pe fostul nostru preşedinte!

Aveam impresia că aud cum îşi dau pionierii ăia răi ochii peste cap într-o manieră deloc tovărăşească şi cum acumulez iarăşi puncte pe scara ciudăţeniei, la care deţineam recordul absolut. Edin bea în fiecare zi în pauza mare câte-un ou crud, colecţiona picioruşe de insecte şi făcea balet, dar cu toate astea, era cu mult depăşit. Edin adună puncte şi prin aspectul său: deşirat, ciolănos, palid, cu vinişoare albastre pe tâmple şi nişte ochi ca merele, ieşiţi din orbite ca la cai. Mişcările sale nu erau deloc fluide, habar n-am ce învăţa el la balet – se deplasa grăbit, cu paşi stângaci, de-a lungul pereţilor, de parcă ar fi fost compus doar din secrete, se uita în stânga şi-n dreapta, în sus, spre cer, şi asta fiindcă voia să se facă agent secret. Aleksandar, femeile sunt înnebunite după 007 şi eu pot să imit orice zgomot, în afară de bătăile inimii. Şi, într-adevăr, din gura lui Edin ieşeau tot felul de sunete – chiar şi-atunci când tăcea din gură, nu tăcea, de fapt, ci fluiera sau trăncănea, lătra sau ciripea, tot timpul atât de încet, încât să nu iasă în evidenţă, să auzi doar dacă te apropiai cu urechea de gura lui. Când eram doar noi doi, scăpa de mişcările şi sunetele bruşte, părea mai sănătos, vorbea mai încet şi ştia o grămadă de lucruri despre biologie şi despre corpul femeii. De pildă, că are o rană care sângerează la fiecare treizeci de zile, ceea ce poate deveni destul de periculos dacă, dintr-un oarecare motiv, Pământul s-ar învârti de treizeci de ori mai repede.

Domnul Fazlagić continuă să se uite la mine. Clasa, la fel, de parcă ar fi vrut să vorbesc în continuare.

Curăţatul lui Tito nu i-ar fi deranjat nici pe cei din comitetul de partid, dacă ar mai fi existat, am continuat pe un ton însufleţit, bucurându-mă de atenţie deplină din partea celorlalţi. Şi o s-o-ntreb pe bunica dacă îmi poate împrumuta un goblen atâta timp cât domnul Broz, Ne-Tovarăşul-Tito va lipsi de la ore. Are unul frumos de tot, cu un vapor surprins de furtună. Arată mai bine decât pata aia de pe perete.

Vukoje Wurm, cel cu nasul fracturat de trei ori, de care era deosebit de mândru, m-a nimerit în ceafă cu o scrisoare de ameninţare mototolită. Îmi înşira toate metodele de tortură care aveau să mă aştepte după ore şi mă numea „căcatînploaia” şi „parccamunist”.

Răspunsul meu împăturit l-a ratat cu câţiva centimetri.

De fapt, Tito n-a lăsat nicio pată în această primă zi de şcoală. Petele sunt ceva murdar, însă peretele din spatele lui Tito era curat – un dreptunghi alb, înconjurat de restul de perete îngălbenit. Bucata deschisă la culoare fusese protejată de Tito, de aceea rămăsese curată.

Tito ne protejase şi pe noi, pe pionierii săi.

Cel puţin, aşa umblă vorba, chiar dacă Tito nu s-a afişat niciodată în faţa noastră şi nu i-a zburat în şuturi-de-bruce-lee pe dizidenţii care aveau ceva împotriva noastră şi a Stelei Roşii. Pe tineri îi considera avangarda progresului şi premisele bunei dispoziţii a Iugoslaviei, chiar şi ziua de naştere şi-o sărbătorea de ziua tineretului. Se lăsa deseori fotografiat alături de pionieri, râdea, râdeau şi pionierii, iar sub poză scria că Tito şi pionierii râdeau.

L-am întâlnit pe Tito o singură dată. Dar asta nu prea se pune, fiindcă pe atunci eram bebeluş şi o întâlnire de care nu ne mai amintim e o întâlnire destul de ciudată. Tito vizita Visegradul, iar când Mercedesul său alb, decapotabil a trecut pe lângă noi, bunicul Slavko susţinea că mi-a făcut cu mâna. La fel cum susţinea că s-a certat timp de o oră cu Tito la Hotel Visegrad din pricina închiderii căilor ferate. Însă împotriva lui Tito n-avea ce să facă, prin oraşul nostru nu avea să mai treacă în curând niciun tren, iar bunicul Rafik avea să-şi piardă slujba.

Când o să fiu de vârsta lui Tito, o să am şi eu o limuzină albă în care să pot să stau şi-n spate. Edin o să fie şoferul meu, secretarul-cel-mai-bun-prieten al meu, fidel partidului din care o să fac parte, agent secret, responsabil cu imitarea cântecelor de păsări şi cu Ministerul Biologiei, dacă tot ştie atât de multe despre corpul femeii.

Dar tovarăşul nostru înrămat a rămas necurăţat. Lucru priceput şi de cei care nu

aveau foste consiliere politice pentru comitetul local al BdKJ[8] drept mame şi nici bunici care se pricepeau la toate. Cu Tito al nostru s-a întâmplat altceva. Tito al nostru a murit, încă o dată. Din cauză că i s-au adunat toate portretele din clase, Josip Broz Tito a murit pentru a treia oară.

Edin mă bătu pe umăr. Psst… Aleks, ce i-ai scris lui Vukoje Wurm?

Nimic. I-am corectat greşelile de ortografie.

Tito a murit pentru prima oară pe 4 mai 1980, la ora 15:05. Dar n-a murit decât corpul lui şi, în fiecare an, pe 4 mai, la ora 15:05, toţi oamenii din lume îl comemorează pe Tito, în afară de cei din America şi Uniunea Sovietică şi cei de pe Jupiter, fiindcă pe Jupiter nu există viaţă. Sirenele se vaită, maşinile nu merg mai departe, iar eu scormonesc în memoria mea după un citat trist din Marx, potrivit situaţiei, ca să întrerup minutele de reculegere şi să impresionez pe cineva. Dar nu-mi vine nimic în cap.

Karl Marx n-a scris nici măcar o singură propoziţie tristă.

După prima sa moarte, Tito s-a mutat în inimile noastre cu un cufăraş de discursuri şi eseuri şi şi-a clădit acolo o vilă pompoasă din idei. Bunicul Slavko a descris vila astfel: pereţii sunt făcuţi din proiecte economice, ţiglele din mesaje de pace şi, prin ferestrele roşii, într-o grădină cu maci, se zăresc sloganuri înfloritoare despre viitor şi o fântână din care poţi să scoţi o grămadă de avantaje financiare. Odată cu trecerea anilor, însă, tot mai mulţi oameni au început să facă ce-au vrut şi au rămas din ce în ce mai puţini cei pe care-i interesau ideile lui Tito şi, dacă ideile tale nu mai interesează pe nimeni, atunci ele mor.

Astfel a murit Tito pentru a doua oară.

Dar a continuat să trăiască în poezii, în articole de ziar şi în cărţi. Însă după puţin timp nu mai era recomandabil să deţii cărţi şi să citeşti poezii care aveau de-a face cu el. Apoi era şi mai recomandabil să-ţi pui pe raft cărţile care fuseseră interzise mai demult şi, la un moment dat, era ideal să scrii chiar tu acele articole şi cărţi care fuseseră interzise mai demult. După moartea bunicului, mama a fost cea care mi-a povestit despre toate aceste lucruri. Era politolog şi se pricepea la multe. Bunicul o numea „marxistă” şi se bucura de asta. Ea însă nu se bucura. Când cineva mă întreba ce ocupaţie avea mama, nu stăteam pe gânduri nicio secundă: consilier politic pentru comitetul local al Republicii Socialiste Federative Iugoslavia! strigam fără să mă gândesc. Scrie discursurile secretarilor şi ale preşedinţilor comitetului local, nişte

[8] Bund der Katolische Jugend – organizația tinerilor catolici.

capete seci. N-am zis „capete seci” cu voce tare, dar ştiam că aşa erau, fiindcă maică-mea s-a plâns de o mie de ori din cauza asta. Creierul spălat, memoria cu scăpări, prăpastia dintre fapte şi promisiuni, portofelul găurit şi: beau ca nişte butoaie fără fund, dar când vine vorba să pună pe hârtie o propoziţie mai de Doamne-ajută, se pierd imediat.

Dacă m-aţi întreba ce e mama mea acum, aş spune, cel mult, că e obosită. Oamenii sunt cel mai obosiţi atunci când lucrează prea mult şi când vorbesc doar despre faptul că lucrează prea mult. Munca îmbătrâneşte. Părinţii mei se întorc acasă de la muncă şi vorbesc despre muncă. Tata îşi scoate cămaşa şi se spală pe picioare în baie. Lucrează într-o fabrică în care se prelucrează lemn pentru mobilă, dar, din păcate, nu e cherestegiu, ci stă între două calculatoare de buzunar, într-o cameră cu un calendar de birou şi poartă cămaşă. Acasă nu poartă niciodată cămăşi şi munceşte în atelier, dar n-o numeşte muncă. Spune că nu suportă cifrele nici cât guvernul nostru. Tata îşi şterge ochelarii şi se strâmbă atunci când se uită după petele de pe lentile. Când o să am vârsta lui, o să am păr cărunt pe la tâmple. Când o să am vârsta mamei, o să pot să vorbesc o oră neîntrerupt despre griji, doar că n-o să fie vorba despre grijile mele. De fapt, mama a vrut să se facă patinatoare artistică. Acum patinează până la epuizare în curtea noastră de justiţie. Obişnuieşte să spună: la cât de neajutorată e, legislaţia asta începe să-mi fie aproape dragă. Seara face sendvi-şuri pentru a doua zi de muncă: hai să fac sandvişurile pentru muncă – aceeaşi replică de fiecare dată, ca spălatul pe picioare al tatii. Mă întreb de ce nu unge pâinea cu unt pentru ea sau pentru tata. Odată am atenţionat-o că munca n-are nevoie de mâncare şi mama mi-a răspuns: ba da, ba da, pe mine mă mănâncă încetul cu încetul.

Bunicul era cel cu care-mi plăcea cel mai mult să vorbesc despre punerea în practică a ideologiei marxiste, socialismul autoguvernat, politica externă a lui Tito sau despre cum să eviscerezi un peşte. Cu tata, astfel de conversaţii ar fi fost foarte complicate. Avea tendinţa – asta în cazul în care avea chef să stea de vorbă cu mine – să inventeze tot felul de prostii ca să-şi ascundă incompetenţa. În loc să vorbească despre Iugoslavia, povestea despre un regat fără nume, în care existau cuvinte ce denumeau lucruri inexistente şi lucruri care nu aveau voie să aibă denumiri. Când cineva inventează un cuvânt pentru ceva ce în mod normal există pe lume fără vreun nume, drept pedeapsă, acesta e exilat pe o insulă, la rândul ei, fără nume, cunoscută ca „insula goală”.

Talentul povestitului se moşteneşte, dar uneori mai sare o generaţie.

Tito a trăit cel mai mult în manualele noastre. Istorie, sârbo-croată, nici măcar

matematica nu-l ignora. Distanţa dintre Jajce şi Bihac e de 160 km. Un Yugo se deplasează cu o viteză de 80 km/h de la Jajce la Bihac. În acelaşi timp, Josip Broz Tito al nostru conduce dinspre Bihac spre Jajce cu o viteză constantă de 10 km/h. La ce kilometru se vor întâlni?

Ca să-mi ascund ignoranţa în această problemă, m-am lamentat spunând că e exclus ca un Yugo şi un Tito să se afle pe aceeaşi şosea, având în vedere că, de fiecare dată când preşedintele nostru făcea o plimbare, străzile erau închise. O măsură de precauţie, am adăugat, pe care o salut din toată inima.

Dar profesorii de mate sunt nemiloşi.

Odată, profesorul nou s-a enervat atât de tare din cauza pasajului despre viaţa lui Tito din manualul de istorie, încât îl auzeam de pe hol cum ţipa în biroul directorului. Predau istorie, nu poveşti de adormit copiii!

I-am povestit bunicului Slavko despre profesorul de istorie şi a doua zi a venit să mă ia de la şcoală, cu ochelari, palton, baston, de care nici nu avea nevoie, cu pălărie şi cu nenumăratele lui însemne de la partid, înainte, pe hol, s-a auzit vocea bunicului, dar nu şi a istoricului.

Cea de-a treia viaţă a lui Tito se desfăşura în cadrul programelor TV. Filmele cu partizani rulau atât de des, încât învăţasem pe de rost toate replicile unuia din ele. Filmul meu preferat se numea „Bătălia de la Neretva”. Neretva nu e chiar atât de verde ca Drina şi cel mai frumos pod peste ea, cel din Mostar, e cu zece arcuri mai scurt decât podul nostru. Am fost cu clasa într-o excursie la Mostar anul trecut. Bărbaţii săreau de pe podul destul de înalt în Neretva şi spectatorii aplaudau. În film sare în râu un grup întreg de bolnavi de febră tifoidă. Conducătorul lor strigă: După mine, bolnavi de tifos, în apă, spre libertate! apoi se îneacă. Un alt personaj din „Bătălia” spune: Poporul nostru cântă şi când e ucis. Dacă Marx ar fi văzut filmul ăsta, sunt sigur că i-ar fi venit în minte o propoziţie tristă.

Mă spăl pe mâini înainte de masă, ca să nu fac tifos.

În cel de-al doilea film preferat al meu, nişte mineri aruncă în aer un număr incredibil de nazişti cu o cantitate incredibilă de dinamită. Amicii noştri or să rămână în mină, ca marinarii pe fundul mării, spune un miner. Mai e şi-un soldat german care se uită în zare şi zice: Şi totuşi, noi suntem vinovaţi. Fiindcă am fost naivi şi slabi de înger. Cei slabi nu au ce căuta în istorie. Am un singur regret: că o să mor soldat, nu miner.

Tito trăia şi cu ocazia festivităţilor de comemorare, în timpul manifestaţiilor şi a zilelor libere, de sărbătoare. Cu ocazia întâlnirilor sumbre dintre bărbaţi în vârstă, în

cămăşi necălcate, şi femei cu părul vopsit şi făcut permanent în camere dosnice, afumate, în care am petrecut ore îndelungate în compania mamei. Toată lumea mânca jambon şi suspina: ah, ce vremuri, ah, ce vremuri, alea da vremuri. Acolo chiar şi bunicul Slavko a devenit arţăgos, s-a plâns de aia şi aialaltă, şi mi s-a părut atât de prost dispus şi de ţâfnos, de parcă ar fi fost cu zece ani mai bătrân şi mai cărunt. Eu tuşeam şi dimineaţă aveam ochii roşii.

Abia în vara anului trecut, la două săptămâni după moartea bunicului, m-am încumetat pentru prima oară să mă duc cu mama la o întâlnire de genul ăsta, în nuştiuce fost beci al bibliotecii orăşeneşti. Nici bunicul nu mai e obligat să meargă. Am tăcut; mama nu părea dezamăgită, ci îngrozită. S-a îmbrăcat, şi-a vopsit unghiile cu roşu în faţa oglinzii din dormitor şi apoi a închis uşa. Când m-a îmbrăţişat de rămas-bun, mirosea a vin. Eu desenam steagul nostru, cel cu steaua cu cinci colţuri, timp în care mă gândeam doar la unghiile roşii ale mamei. Dar, la un moment dat, am explodat. Am bătut la uşa atelierului tatălui meu până când a dat semne că e acasă şi mi-a promis să meargă cu mine după mama.

În subsolul bibliotecii, steagul Iugoslaviei atârna de o conductă de încălzire şi un tip cu ochelari alunecaţi pe vârful nasului citea cu voce tare dintr-o enciclopedie. Gramofonul însă nu deranja pe nimeni. În cubuleţele de caşcaval de pe farfurii erau înfipte nişte scobitori cu steguleţe confecţionate, înfăţişând portretul lui Tito. Mama bătea ritmul pe muzică. Era singura femeie din încăpere şi singura persoană sub 60 de ani. Pe drum îşi schimbase coafura. Tata s-a oprit în uşă, jucându-se cu cheile de la maşină. Când ne-a observat, mama s-a ridicat încet şi s-a întins după poşetă. Nu şi-a luat rămas-bun de la nimeni. Nimeni nu şi-a luat rămas-bun de la ea. Cineva a tuşit, altcineva a întors discul. Asta a fost ultima întâlnire a mamei. Nu-mi dădeam seama dacă era supărată sau bucuroasă din cauza asta, a încetat pur şi simplu să se mai ducă, aşa cum şi eu o să mă opresc la un moment dat din crescut. Şi nici nu avea coafura schimbată în subsolul bibliotecii. Doar că în lumina înceţoşată de fumul de ţigară, mama arăta cu totul diferit.

Şi au mai rămas fotografii de-ale lui Tito – în birouri, în vitrine, în camere de zi, lângă portrete de familie, în şcoli. Tito pe iaht, Tito în spatele pupitrului, Tito împreună cu o fetiţă care-i întinde flori. A existat chiar şi un puzzle cu Tito mână-n mână cu E.T. Apoi, când oamenii au dat jos tablourile şi din sălile de clasă, Tito a murit pentru a treia oară. Tovarăşul Jelenic, poreclit Fizo, a rămas un tovarăş şi a fost singurul profesor care a lăsat pe perete portretul lui Tito în această primă zi de şcoală – cel cu uniforma de amiral şi cu ciobănescul. Fizo s-a postat fără să salute în spatele

catedrei, şi-a pus ochelarii şi a notat ceva în catalogul nostru. Fiecare să aibă un caiet de lucru şi unul pentru exerciţiile de la ore, a spus cel mai sever profesor din şcoală, fără a ridica privirea, o să avem un an greu.

Domnul Fazlagić, Ne-Tovarăşul-Profesor, n-a dat jos doar fruntea strălucitoare a lui Tito, încadrată de rama aurită, ci şi steagul roşu din vitrină, cel care nu lipsea la nicio paradă şcolară din capul plutonului şcolar. La întrebarea mea, dacă noi, pionierii, am putea să-l curăţăm pe Tito, a început o cuvântare lungă, solemnă: Acesta este un moment solemn, Aleksandar Krsmanović, şi ironia ta nu-şi are rostul! În sistem au loc nişte schimbări profunde. Titulatura cea nouă şi eliminarea reziduurilor cultului personalităţii sunt componente esenţiale şi demne de interes în procesul democratizării! Buzele profesorului se mişcau în continuare, gura profesorului turna o frază lungă după alta. Domnul Fazlagić a lăsat de mai multe ori tabloul din mână şi şi-a scuturat braţele. Dar în loc să-l pună undeva, l-a ridicat de fiecare dată şi l-a ţinut aşa, în timp ce şi-a continuat discursul, până când a sunat de pauză.

Ca să demonstrez că am înţeles solemnitatea momentului, a sistemului, a titulaturii şi a cultului personalităţii, a doua zi m-am dus la şcoală în uniforma mea bleumarin de pionier, aşa cum era, prea mică, dar, mi se părea mie, încă elegantă. La ora domnului Fazlagić m-am aşezat în primul rând de bănci, cu spatele drept, aşa cum ne-a învăţat socialismul şi cum m-a rugat tot timpul şi bunicul. Mi-am curăţat până şi unghiile, mi-am întins degetele pe masă, aşa cum ne obligaseră mai demult, când aveam un responsabil de clasă care verifica igiena fiecăruia. La prima întrebare pusă de domnul Fazlagić, am sărit în sus şi am strigat: să luăm în considerare reziduurile produselor muncii! N-a mai rămas nimic din ele decât aceeaşi concreteţe bântuitoare, o simplă urmă gelatinoasă a muncii umane uniforme, cu alte cuvinte, o punere în practică a puterii de muncă, fără nicio consideraţie pentru forma acestei puneri în practică.

Pedeapsă: trei ore de stat după cursuri. Trei profesori mă supravegheau, expresiile lor nemiloase îmi ţineau cuvântări despre schimburile, respectiv, scindările dintre ideologiile economico-politice, mă ameninţau: dacă nu te comporţi civilizat, o să rămâi aici în fiecare zi după ore.

Elevii rămân în şcoală ca marinarii pe fundul mării, am spus şi mi-am tras două dungi roşii cu carioca pe obraji, de un singur lucru îmi pare rău: că o să mor ca elev, nu ca miner.

A urmat încă un schimb furtunos de replici, dar după aceea m-au lăsat să plec acasă, fiindcă şi profesorii au o viaţă privată. Mi-am propus să examinez mai

îndeaproape sensul expresiilor „provocare”, „spălatul creierilor familiei” şi „schimburile, respectiv, scindările ideologiilor politice”. În schimb, sensul cuvântului „ironie” mi s-a clarificat. Ironia e o întrebare la care primim doar nervi, nu şi răspunsuri.

Edin se întoarce spre mine şi-mi zice: cămaşa Jasnei. Edin, maestrul în biologie, mă lămureşte ce e cu umflăturile de sub cămaşa Jasnei. Vineri, a treia oră, domnul Fazlagić şterge cu atâta elan tabla, încât apa din burete i se prelinge în mâneci. Edin şi cu mine cădem imediat de acord asupra unui lucru: „umflătură” nu e un cuvânt potrivit pentru cămaşa Jasnei. Umflătură sună aiurea, sună a portiere, iar schimbarea care s-a petrecut sub cămaşa Jasnei de la o zi la alta n-avea nimic de-a face cu reparaţiile auto. Nici cu axele deformate n-avea de-a face cămaşa roşie a Jasnei. De ce ne comportăm în prezenţa ei de parcă ar fi cea mai importantă şi, în acelaşi timp, cea mai neimportantă fiinţă de pe Pământ, lui Edin îi e mai clar decât mie. Ca aluatul pentru pâine, mângâiatul unui câine sau căutarea frecvenţei unui post de radio, aşa trebuie abordat fenomenul non-tehnologic de sub cămaşa Jasnei: cu maximă precizie. Trebuie să fii perfect stăpân pe atingerile tale, altfel o să fugă de tine! îmi şopteşte specialistul în biologie şi se uită visător după Jasna. De-aş putea să pun mâna măcar o dată, suspină, după aia pot să dau şi ortu popii din partea mea.

Până acum nu l-am auzit niciodată pe Edin rostind cuvântul „precizie” şi când ridică puţin tonul la „perfect”, domnul Fazlagić îşi trânteşte legătura de chei pe catedră. Linişte. Stai pe loc. Cu precizie.

Cheile ni se par un eveniment. Lui Edin, mie, chiar şi Jasnei. Fiindcă Edin, Jasna şi cu mine suntem cei care l-au făcut pe domnul Fazlagić să-şi iasă din pepeni. La ieşitul din pepeni fostul tovarăş profesor e oricum imbatabil. Cel puţin o dată pe săptămână profeţeşte cu o voce cutremurătoare: Până la urmă voi o să mă alungaţi la Sokolac! Acest „voi” se referă la noi, cei pe care, de pildă, îi surprinde când vor să dea foc tablei, sau noi, cei care scriem prima temă a anului şcolar cu litere chirilice, deşi, după cea de-a treia moarte a lui Tito s-a hotărât clar: literele chirilice nu se vor mai folosi. În Sokolac există o casă de nebuni. Acolo ajung Adolf Hitlerii şi oamenii care se cred scaune. Şi domnul Fazlagić ar putea să ajungă acolo. Şi când simte că e gata să ajungă la Sokolac, îi place să lovească în catedră cu diverse lucruri. Cu palma întinsă, cu catalogul, cu harta Turciei, ţară pe care, mai nou, domnul Fazlagić ne-o laudă ca pe un exemplu demn de urmat. Azi e rândul legăturii sale de chei de paisprezece chile, cu care ar putea, probabil, să deschidă toată Iugoslavia şi jumătate din Turcia. Ţipă, acoperind zornăitul cheilor: Perfect? Ce-i aşa de perfect, Edin, şi pe

ce-ai vrea tu să pui mâna, mă rog? Notele tale sunt exact opusul perfecţiunii, cred că ştii! Pe cărţi să pui tu mâna, nu pe altceva, băiete!

Zgomotul şi ţipetele îl sperie pe Edin: sare de pe scaun, face o piruetă, îşi umflă pieptul, întinde braţele şi strigă: Nu vreau să pun mâna pe nimic! Şi cu „perfect" m-am referit la faptul că mă mut, eu şi cu mama. Şi Aleksandar s-a oferit să ne ajute, de asta am zis „perfect"…

Edin nu se mută nicăieri, dar mutatul e scuza perfectă, fiindcă domnul Fazlagić nu-l mai întreabă nimic: Puteţi să discutaţi despre asta şi-n pauză.

Aceste prime săptămâni călduroase ale anului sunt cele mai potrivite pentru excursii. Au evadat cu toţii, de parcă i-ar fi atins o epidemie de primăvară. Au fost afectate familii întregi, abia mai identificai maşinile sub atâtea bagaje. Oamenii părăseau oraşul atât de fulgerător, plecau atât de discret, încât nu mai aveau răgazul să spună nici măcar adio. Fugeau de parcă ar fi vrut să-şi salveze covoarele şi canapelele din faţa inundaţiilor. Ideea de a transporta canapelele mi s-a părut bună. De fiecare dată când mă duc la bunica, stau pe canapeaua bunicului Slavko. De fiecare dată când mă uit la televizor, de fiecare dată când mănânc, de fiecare dată când mă culc sau când vreau să aud dacă mi s-a oprit inima. Maşinile Lada şi Yugo erau atât de încărcate, încât la benzinării podeaua se freca de asfaltul umflat. Drumul acesta duce până în Titovo Uzice, poate chiar până-n Belgrad sau în Bulgaria, şi dacă viraţi mai repede, ajungeţi la Veletovo. Dar ceva îmi spune că nimeni nu vrea s-o ia într-acolo. Edin şi Zoran nu ştiu încotro se îndreaptă cu toţii, nici părinţii mei, iar când l-am întrebat ieri pe Kostina, portarul şcolii, unde se face tabăra pentru excursionişti, a râs nervos, de parcă s-ar fi temut de mine.

Ieri Edin şi cu mine ne-am petrecut toată după-masa în faţa benzinăriei. Toţi cei din Visegrad cunosc strada aia de acolo, când iei piciorul de pe acceleraţie, ţi se înfundă ţeava de eşapament. Dar ieri oamenii păreau să fi uitat de strada asta: încărcaţi până la refuz, au trecut razant peste ridicătura aia, iar podelele se ţârâiau atât de zgomotos, încât din casa de alături, o bătrână s-a aplecat pe geam, sprijinită pe perna de pe pervaz, ca nu cumva să rateze ceva. Spre seară nu mai trecea nimeni cu geamantanele pe acoperiş. O ciocănitoare a trecut în zbor, făcându-mă să mă gândesc la tot felul de păsări. Unele rezistau la frig şi-şi petreceau iarna aici, altele migrau spre ţări mai calde.

Oare există păsări care stau pe liniile de înaltă tensiune şi se uită după altele, aşa cum ne uităm noi după maşini? Li se face oare greaţă atunci când celelalte păsări se apucă să cânte despre ţinuturi mai calde – hai s-o tulim repede spre soare, să ne

trântim câte-un cuib între nucile de cocos şi să mâncăm doar mandarine? Dau oare ochii peste cap şi cântă: zburătoare încrezute, care vă deplasaţi în formaţii! Celelalte păsări nu dau doi bani pe faptul că semenii lor rămân acasă, îşi fluieră părerile cu voce tare: aţi putea veni şi voi, în loc să staţi să vă-ngheţe ciocurile aici, iar eu l-am întrebat pe Edin: da păsările pot să dea ochii peste cap?

Golful lui Danilo Gorki se apropia de benzinărie c-o viteză atât de mare, încât Edin şi cu mine ne-am ridicat şi ne-am îndepărtat de stradă câţiva paşi. Danilo e vecinul nostru, fiul Mirelei, chelner la Restaurant Estuar. Un tânăr pe care-l cunoaşte jumate de oraş, fiindcă, atunci când l-a părăsit, ultima lui prietenă i-a lăsat un bilet de adio. Biletul conţinea o singură propoziţie pe care o mâzgălise cu var pe strada înspre care dădea fereastra lui Danilo.

Podeaua Golfului se lovi de cea mai mare ridicătura. Danilo opri şi trase un picior în ţeava de eşapament, care acum nu mai făcea parte din Golful lui. Edin şi cu mine ne-am felicitat, de parcă noi sau strada noastră ar fi câştigat ceva deosebit. Din cauza ei înjura acum furiosul Danilo – s-au rostit cuvintele „must", „gaură", „maţ de porc" şi „mama ei". L-am salutat în treacăt atunci când a parcat la benzinărie, trăgând după el şi ţeava de eşapament. Bătrâna Mirela a coborât din maşină, s-a oprit pe marginea străzii şi a privit înapoi spre oraş, de parcă ar fi aşteptat pe cineva. O oră mai târziu, ea şi fiul ei au reuşit să plece.

Edin scuipă printre dinţi, privi în urma Golfului lui Danilo, care demara pufăind, şi spuse: în direcţia Titovo Uzice, în direcţia Belgrad, în direcţia Bulgaria. Bă, Aleks, eu zic că ăştia fug de ceva.

Nu l-am contrazis. Ciripitul obosit al păsărilor ne acoperea vocile destrămate în amurg. Fug de ceva, spuse mai încet Edin şi scutură pietricelele care i se lipiseră de palme când se sprijinise în mâini.

Dar de ce? l-am întrebat.

Danilo, la tine creierul şi scula sunt la fel de mici!

Domnul Fazlagić se lasă păgubaş – e mulţumit de răspunsul lui Edin. Scoateţi caietele de exerciţii, spune, sper că aţi fost atenţi ieri, când v-am explicat diferenţa dintre un eveniment şi un experiment, fiindcă tema voastră de azi e să scrieţi o compunere cu titlul „O călătorie frumoasă".

În sfârşit, altceva decât „Patria mea" sau „De ce mă simt mândru când mă uit pe fereastră la oraşul meu" sau „Ziua Republicii e şi ziua mea".

O călătorie frumoasă, un eveniment – nu un experiment! Domnul Fazlagić ne aruncă o privire tăioasă. Vukoje, după a douăzecea greşeală de ortografie nici nu

citesc mai departe. Faruk, scad puncte pentru tot ce e ilizibil. Şi Aleksandar, nu vreau să ştiu nimic despre străbunica ta dezrădăcinată sau despre cum se inaugurează veceurile în familia ta sau despre cum se întrece Cari Lewis cu mătuşa Taifun pe pod şi cum aterizează la Tokio! Ai ratat fiecare subiect din acest an – mai ţine-ţi şi tu fantezia în frâu! Domnul Fazlagić se apropie de banca mea şi se apleacă spre mine. Şi pentru vorbirea directă există ghilimele, ştii bine, nu trebuie să-ţi explic de fiecare dată, spune şi se sprijină cu pumnii de pupitru. Aveţi o oră!

Domnul Fazlagić pare ofensat. Când încă se numea tovarăşul profesor, ne amenința cu extemporale drept pedeapsă, fiindcă mi-am înfrânat fantezia şi fiindcă la tema despre „Patria mea” am scris şapte pagini pline de date învăţate pe de rost din statistici despre geografia şi economia Iugoslaviei. „Patria mea” a fost subiect de compunere de cel puţin două ori pe an. Aşa că, într-o notă de subsol, am făcut trimiteri la lucrările mele precedente, cât şi la faptul că, în ciuda inflaţiei, atitudinea mea nu s-a schimbat câtuşi de puţin şi nici nu se va schimba prea curând. În cea de-a doua notă de subsol, i-am sugerat domnului Fazlagić să arunce o privire şi peste colecţia mea de poezii, mai ales pe cele intitulate „8 martie 1989 sau îi urez consilierei mele politice păduri de brazi pline de iubire”, „1 mai 1989 sau puişorul din mâna pionierului” şi „Tovarăşe Tito, în inima mea vei trăi mereu”.

Bunicului Slavko i-au plăcut temele mele ratate, mamei nu prea i-au plăcut notele proaste, iar tata nu prea acorda cine ştie ce importanţă şcolii şi mi-a spus: să nu te prind că începi să te iei la bătaie cu alţii!

Deschid caietul de lucru la prima pagină goală. „O călătorie frumoasă”. În fiecare vară plec cu părinţii mei la Marea Adriatică, întotdeauna la Igalo. Sindicatul muncitoresc de la Varda, firma în cadrul căreia tatăl meu trebuie să poarte cămaşă şi cravată, e cel care organizează aceste excursii. Sute de locuitori ai Visegradului, care lucrează la Varda, îşi fac bagajele, îşi pregătesc familiile de drum şi spun: da, ăsta-i hotelul la care am primit cazare, dar ne-ar fi plăcut mai mult acolo unde am stat în 86. Toată Varda pleacă la Igalo, locuitorii unui orăşel fără mare sunt trimişi să-şi petreacă o lună într-un orăşel de pe malul mării, în Igalo mă descurc la fel de uşor ca-n Visegrad, şi asta nu numai din cauza vizitei anuale, ci şi fiindcă paturile de hotel, etajerele, de fapt, întregul mobilier, chiar şi parchetul şi lambriurile sunt la fel ca acelea din dormitoarele şi de pe pereţii noştri – toate, produse Varda. Cine vrea să povestească o călătorie frumoasă nu scrie niciodată despre Igalo.

Gândindu-mă intens la Igalo, am desenat un cap pe marginea pupitrului. Colţurile buzelor îi sunt lăsate în jos şi are şi mustaţă. Îl dotez cu două braţe lungi în

loc de urechi. E Morsa. Îi doresc călătorie frumoasă tatălui lui Zoran, fostului şi temutului finalizator de trei puncte, ţintaşului nepriceput, Milenko Pavlović! Să călătorească spre o nouă femeie şi spre o nouă viaţă, mai norocoasă! Şi, conştient fiind că o poveste bună nu e niciodată un subiect ratat, scriu următorul titlu:

Cu ce se întoarce Milenko Pavlović, poreclit Morsa, din frumoasa lui călătorie, cum se trezeşte la viaţă piciorul impiegatului, la ce ne-ar putea folosi francezii şi de ce sunt superficiale ghilimelele.

Şi pentru că fiecare are voie să spună, să gândească şi să nu spună totul, cum ar trebui să arate ghilimelele pentru gânduri nerostite sau pentru vorbe rostite, pentru gânduri care nici măcar nu sunt atât de importante ca să fie rostite sau pentru lucruri importante care au fost rostite, dar care n-au fost auzite?

Beat şi încornorat cum era, Milenko Pavlović, poreclit Morsa, l-a tras pe fiul său lângă el şi i-a spus: Zoran, eu acum o să plec, trebuie să fac rost de nişte lucruri noi. De *Capitalul* – pentru mine şi de o mamă – pentru tine. Apoi s-a urcat în maşină şi a plecat din oraş claxonând. Nimeni nu ştia încotro se îndreaptă.

Ieri, la un an după cele întâmplate, Morsa s-a întors la noi. A traversat oraşul cu şi mai multe claxoane decât data trecută, la volanul unui autobuz Centrotrans. În zilele acelea toată lumea o uşchea de aici, nimeni nu ştia unde. Singurul care se întorcea ţanţoş şi mândru, nimeni nu ştia de unde, era Morsa şi primul lucru pe care i-a spus când a pus piciorul pe pământul Visegradului a fost:

Vrea careva să cumpere un autobuz?

E cu siguranţă greu să vinzi un astfel de autobuz, i-am spus Morsei dintr-o suflare. Alergasem după vehiculul care se deplasa încet, luând curbele de pe străzile oraşului, voiam să văd ce-a adus Morsa din călătorie.

E puţin cam şui autobuzul ăsta, spuse Armin, şeful gării şi se scarpină sub şapca de şef de gară. Nu se referea la autobuzul în sine, ci la felul în care-l parcase Morsa – partea din faţă, dreapta, ajunsese pe trotuar. Armin se lăsă pe vine, genunchii îi trosniră, se uită sub autobuz, îşi trecu degetele peste tabla ruginită, deschise portbagajul şi trase şuturi în roţi. Dădu de trei ori din cap şi spuse:

Bun autobuzul ăsta, cunosc marca, n-ai cum s-o vinzi, e deja a noastră.

Normal c-o cunoşti, îşi aruncă Morsa braţele în aer jubilând, dar sunteţi cumva rude, tu şi autobuzul? Fiindcă n-am cum să ţi-l vând pe unchiu-tău, dar un lucru ştiu şi eu: în ţara asta au trecut vremurile în care n-aveai voie să vinzi decât ce era al tău.

În uşa autobuzului din spatele Morsei rânjitoare se ivi o femeie tânără. Acesta uită de toate codurile de bune maniere şi-şi îndesă cămaşa în pantaloni. Păr roşcat,

prins cu cordeluţă neagră, eşarfă roşie cu dungi negre, pantofi roşii cu toc şi catarame negre, mărimea cincisprezece, când se ridica pe vârfuri; până şi fusta mini şi bluza decoltată erau roşu cu negru. Buburuza râse, iar eu mă simţii uşurat să văd că avea dinţii la fel de albi ca şi noi.

Morsa îi întinse braţul Buburuzei care îl apucă surâzând. Pantofii roşii păreau să nu atingă aproape deloc asfaltul crăpat. Plutind şi clipind din gene, tânăra privi grupuleţul care se adunase să admire minunea pe care o adusese Morsa, iar grupul coborî privirea în pământ şi-şi scoase căciula, în caz că avea aşa ceva.

Eşti sigur că nu pe ea vrei s-o vinzi? îi trece lui Armin prin cap, uitându-se avid la noua cucerire a Morsei. De parcă ar fi fost un western de duminică seara, pe care nu-l mai difuzaseră nicăieri. Armin fluieră aproape insesizabil printre dinţi, aşa cum fluieri când vezi ceva scump. Fluierătura lui Armin avea de-a face cu ochii roşcatei, erau de un albastru-deschis ce se potrivea perfect cu tot acel roşu şi negru. Şi ce gât lung şi subţire! Armin trase, cred, al douăzecilea şut în roţile din dreapta, piciorul ăsta îi scăpase de sub control.

Ea e Milica, Milica mea! spuse Morsa pe un ton atât de solemn, de parcă ar fi vrut să-i înştiinţeze pe toţi: ascultaţi-mă cu toţii, aflaţi că aceasta e Milica mea! Milica, frumuseţea lui Milenko!

Ştiau cu toţii de greutăţile prin care trecuse, toată lumea aflase despre felul în care fusese înşelat, de faţă cu unicul său fiu, despre felul în care îi pângărise tutungiul biblioteca, în frunte cu *Capitalul.* Cu toate acestea, când Buburuza ateriza lângă Morsa, nu aplaudă nimeni. Roşul şi negrul nu sunt chiar aşa de la modă la noi, nici staţia de autobuz nu e cinematograf şi, din punct de vedere medical, o supradoză de ruj ca aia nu poate decât să dăuneze!

Morsa dădu jos cu grijă bagajele Milicei şi îşi trânti geanta sport în mijlocul trotuarului, stârnind praful. Cheile i le înmâna lui Armin, de parcă i-ar fi făcut un cadou de ziua lui, iar Armin n-a avut încotro, i-a mulţumit şi s-a îndepărtat în sfârşit de lângă cauciucuri. Noua achiziţie a Morsei îşi aruncă şalul pe după gâtul subţire. O geantă atât de minusculă ca a ei nu mai văzusem niciodată, rujul încăpea, dar pastilele pentru dureri de cap n-ar mai fi avut loc.

Şi şoferul unde e? l-am întrebat pe Milenko după ce a dat mâna cu grupul de gură-cască, aşa cum fac preşedinţii pe aeroport, apucând mâinile gazdelor cu ambele mâini.

Şoferul adună ciuperci prin Romanija, îmi răspunse Morsa, boxându-mi braţul cu un gest care mi-a câştigat admiraţia. Şi unde-i băiatul meu, Halunke?

Adună părul de pe jos la meşterul Stankovski, am spus şi m-am fâţâit înaintea lui ca Muhammad Aii, chiar acum am plecat de-acolo. Poartă tot timpul geaca ta.

A, bun, geaca, dădu din cap Morsa şi mâna îi încasă o directă dreaptă şi un upercut. Atunci azi o să fie ultima zi când o mai poartă, în Trieste nu se mai poartă geci de blugi şi, oricum, i-am adus numai lucruri noi. Milica îşi lăsă ochelarii de soare pe nas şi-şi plimbă privirea peste mica staţie de autobuz, încruntându-se. Era posibil ca tufişurile verzi de pe margine să nu-i placă unei persoane atât de îmbulinate. Şi probabil nici petele de ulei de pe asfalt, nici haita de câini moţăind, nici găurile din gardul ruginit şi nici Armin, iubitorul de anvelope, care-şi scărpina burta pe sub cămaşă. Milica îşi termină inspecţia cu mine – privindu-mă pe deasupra ochelarilor de soare. Ce era în neregulă? Aveam urechi clăpăuge, dar acest lucru constituia ceva simpatic în ochii femeilor, cel puţin, la o vârstă la care omul se gândeşte să se aşeze la casa lui. Eram tuns aiurea, dar asta nu era vina mea, ci a meşterului Stankovski. Milica deschise încet gura, arătându-şi dinţii; cred că avea de patruzeci de ori mai mulţi decât un om normal, iar pe unul din cei doisprezece incisivi lucea un diamant. Dinţii ăştia ar putea fi un fel de zâmbet, mi-am zis şi, într-adevăr, ceva îi plăcea la mine! încântată, coborî mâinile de pe piept, dezamăgirea pe care i-o provocase staţia dărăpănată se evaporă pe loc. Îmi ciupi obrajii şi nasul cu ambele mâini, mirosind a ceva foarte-foarte dulce.

Dacă există ceva pe lumea asta ce nu suport, cuper-sonal, alea sunt degetele pe faţa mea, am strigat şi mi-am şters obrajii cu mânecile.

„Cupersonal” spunea mama când era de altă părere decât noi şi „nu suport”, când îşi făcea griji.

Cum vorbeşte! se hlizi Milica şi bătu din palme. Vocea ei răsună ca ultima clapă din dreapta a pianului. Ce haios e când deschide şi închide guriţa! făcu un pas în spate, ca şi când ar fi vrut să admire o pictură într-o galerie. Morsa se bucură de bucuria Milicei, dădu s-o îmbrăţişeze, dar era atât de încărcat de geamantane, de genţi şi de pungi, încât nu prea se mai putea mişca.

Câţi ani ai, scumpule? Milica făcu un pas spre mine, eu am făcut trei înapoi.

Oamenii spun tot felul de lucruri, c-aş avea între opt şi paişpe, după caz, dar, oricum, sunt prea mare ca să mai fiu ciupit de obraji, am mormăit şi m-am dus după Morsa ca să scap de eventualele întrebări care-ar fi urmat. Acesta o luase cu paşi apăsaţi spre centru. Cu coada ochiului am văzut că Armin dădea autobuzul în marşarier, nu suporta ca unul din autobuzele sale să stea parcat aiurea. Stăteam cu ochii pe Buburuza. Cine ştie de ce era în stare cineva care purta ciorapi din pânză de

păianjen.

Cika Milenko, pe unde ai umblat?

Am călătorit de-a lungul şi de-a latul ţării. Prin Pannonia cea netedă, peste Dinaride, pe coastă, până în Italia. N-a fost un drum rău deloc. Şi fiindcă nu prea aveam bani, cu cele cinci rânduri pe care le ştiam din Marseilleză şi din reţeta de pulpă de miel în stil breton, m-am dat drept Jacques, iar pe Milica mea am prezentat-o drept Mademoiselle Bretagne. Francezii ştiu să îi facă fericiţi pe unii ca noi, fiindcă şi noi îi iubim, fiindcă şi noi ştim să mânuim acordeonul la fel de bine ca ei şi fiindcă au făcut din neputinţa de a coace o pâine decentă, o artă! Ca Jacques şi Bretagne am primit tot timpul ceva de mâncare şi un pat unde să putem dormi şi să ne putem cunoaşte mai bine. Peste tot pe unde am fost, oamenii ne explicau de ce fusese Iugoslavia o ţară atât de frumoasă. Aveai impresia că vorbesc despre un mort. Şi mascarada asta a ţinut bine-mersi, până când am dat peste un francez adevărat. Ne-am îmbătat împreună cu Rose franţuzesc, până când ne-a mărturisit că, de fapt, vorbise macedoneană cu accent franţuzesc şi că vinul era unul de casă, din împrejurimi, doar că-l amestecase cu şnaps. Dar băuse cam mult din vinul de casă, ajunsese să plângă în poalele Milicei, cât am mai economisit eu pentru motocicleta aia, ca s-o cuceresc pe cea mai frumoasă fată din sat, dar cea mai frumoasă fată s-a măritat cu unul de n-avea nici măcar o amărâtă de bicicletă.

Pe 2 aprilie 1992, pe drumul prin Visegrad, Morsa zise:

Ar fi fost bine să se antreneze toţi pentru astfel de călătorii. În curând, o să fie nevoiţi să facă un drum lung. Eu, treaba mea, stau, plec, fac ce vreau.

Pe strada din faţa staţiei de pompieri, Morsa deveni serios şi zise:

Ăsta-i locul în care o să fiu fericit cu Milica.

Se opri pe strada de lângă moschee şi bău apă de la robinetul din zid.

Pe drumul care era prea scurt ca să-mi poată povesti tot ce-mi povestise, Milenko se bucura de fiecare trecător care îl recunoştea şi se oprea să-l salute, fiindcă aşa reuşea să mai lase şi el gentile jos. Îl salutau mulţi, fericiţi că mai sosise cineva în oraşul care se golea văzând cu ochii.

Musa, îl strigă Morsa pe Musa Hasanagic care-o trăgea pe Conopida de căpăstru, Musa, frate, suntem de-aceeaşi mamă?

Pe veci, spuse Musa şi Conopida dădu din cap, cum fac, de obicei, caii.

În drum spre băiatul său, pe care nu-l mai văzuse de foarte mult timp şi cu propoziţia *m-am întors, cu războiul pe urmele mele* în minte, Morsa îmi povesti despre călătoria lui, ultima, îmi spuse, pe care oamenii acestei ţări o vor face cu atâtea

griji pe cap şi, în acelaşi timp, atât de senini:

Ce urmări pot avea gusturile proaste în muzică, ce-l deranjează pe omul cu punctele de suspensie şi cât de rapid se desfăşoară un război după ce şi-a făcut încălzirea.

Rabla a murit imediat ce-am urcat pe Romanija. Să nu-ţi vină să crezi! Mă trezesc că mă lasă baltă chiar acolo unde făcusem data trecută cu Zoran pauza de tufiş. Şi ceaţăăă, s-o tai cu cuţitul, ca data trecută. Ce era să fac – o iau la picior. Vine autobuzul. Şoferul dă muzica tare, capul meu dă semne că nu mai suportă, îi şi zic: vezi că nu eşti singur. Ăsta îmi râde-n faţă: nu sunt, dar eu te duc pe tine şi, atâta timp cât eu te duc pe tine, boxa e a mea, scaunul e-al tău. Are dreptate? Are. Recunosc. Nu mă cert cu el aşa, aiurea. Dar să vezi: nu numai că nu dă muzica mai încet, se apucă şi-o dă mai tare. E de groază. Îşi pune o casetă şi cântă despre nuştiuce săbii ascuţite de lângă Drina însângerată. Mă bag iar: bine, boxele şi radioul şi volanul şi viteza şi părul din nas, toate sunt ale tale, dar urechile astea sunt ale mele. Şi nu-mi convine deloc că trebuie să suporte aşa ceva, nici urechile mele, nici Drina mea dragă. Şi dacă ţii neapărat să cânţi şi tu – şi aici îl bat pe umăr – nu-mi place nici de tine. Nici ca şofer, nici ca om care învaţă pe de rost asemenea porcării. Închide-l acum sau îţi zbor biluţele! Dar ăsta, de-al dracului, dă şi mai tare, până la maxim.

La război, vitejii mei! îmi urlă în cap, de mi se face frică să nu zburăm de pe şosea şi răgetul de măgar sârbesc să nu fie ultimul sunet pe care mi-e dat să-l mai aud. Şi nu ştie nici să cânte, că nu degeaba s-a făcut şofer de autobuz. Mă doare capul şi nici viaţa mea nu e tocmai roz, îi şoptesc măgarului. Şi că, oi fi eu sârb, dar asta nu mă opreşte să-mi fie ruşine când aud mizerii de genul ăsta. Nu există ceva mai periculos decât bărbatul înşelat, cu durere de cap, căruia îi e ruşine şi care are în buzunarul de sub tricou o armă încărcată. Aleksandar, promite-mi că n-o să vâri niciodată puşca între ochii şoferului de autobuz, n-o să-l arunci din autobuz, n-o să-l snopeşti în bătaie şi nici n-o să-i tragi un glonţ în casetofon!

Pe onoarea mea de pionier!

Nu mai există pionieri, Halunke.

Ba nu, toată viaţa rămânem pionieri!

Morsa dădu din cap satisfăcut. Da, se pare că acum eu sunt autobuzul, le-am zis pasagerilor, şi toată lumea face ce vrea. Vă duc până la uşă sau unde vreţi voi, că doar aţi plătit pentru asta. Cine nu vrea să meargă mai departe cu o astfel de durere de cap şi aşa o armă, pe ăla îl las să coboare imediat, nici măcar nu mă supăr. Să vezi feţele alea, bărbaţi şi femei, cum s-au holbat la mine, toţi păreau puţin cam îngrijoraţi,

toţi aveau părul negru; toţi – în afară de Milica mea roşcată, care stătea pe cinciul din spate şi îşi ruja buzele. Aah! în clipa aceea mi-am dat seama că nu am vorbit serios când am zis că îi las să coboare pe toţi. Că pe una ca asta n-o s-o las să-mi scape.

Milica zâmbi şi lăsă ochii în pământ. Morsa puse jos geamantanele, îi cuprinse talia cu mâna lui de baschetbalist şi desenă cercuri pe materialul roşu şi negru al bluzei ei.

Trei oameni au coborât imediat – Morsa ridică trei degete –, al patrulea – Morsa îşi arătă degetul mic

s-a ridicat. Un bătrânel minuscul c-o pălărie mult prea mare, părul cârlionţat şi un frac janghinos. Era atât de mic, că nici nu-l văzusem în scaunul din spate. Toate hainele lui erau ori prea mici şi scurte, ori prea lungi şi mari. A trebuit să se urce pe spătar ca să-şi poată lua geanta din locul pentru bagaje. Era un amă-răştean, îi citeai pe faţă sinceritatea şi tristeţea. Îşi puse ochelarii mici, prin care se vedeau nişte ochi imenşi, şi stând încă acolo, pe spătar, ţinu un discurs în felul lui caracteristic, cu puncte de suspensie: că la noi numai cu pumnii… la noi tot timpul… mă distruge… mă distruge… arme… bătaie… chiar şi cuvinte… bătaie… certuri… urlete… înjurături… ca pe vremea aia… tot timpul… şi asta doar fiindcă… o să vedeţi voi… o tară de bătăuşi… nu se mai termină… nu se mai termină odată…

Aleksandar, aşa barbă lungă ca a amărâtului ăluia cu punctele de suspensie n-ai mai văzut! O aranjase să cadă peste papion, ca o cascadă despicată în două direcţii. Şi aşa stătea în faţa mea, pot să-i repet fiecare cuvânt: inutil… inutil… chiar trebuie să ne… ar putea fi mult mai uşor… ca pe vremea aia… cizme pe gheaţă… pe lacul îngheţat… Doamne, ce frig… până la ultimul ac… au trecut exact cincizeci de ani… mi-au dat să mănânc… aş fi vrut să mă duc la Dumnezeu… ce foamete… popii, popii ăia buni… credinţă sau mâncare… băiete, băiete… poţi să orbeşti de frig… nimic n-am salvat… nimic… aşa e-n război… aşa era pe-atunci… nimic n-am salvat… oamenii care trăiesc singuri se iubesc doar pe ei…

Exact asta a spus omuleţul cu punctele de suspensie, aşa ceva nu se poate uita. Apoi s-a aşezat pe locul din primul rând şi a continuat să mormăie în barbă. Aşa barbă lungă n-ai văzut, îţi spun sigur.

N-ai văzut, spuse Milica.

N-ai văzut, am spus şi, după o mică pauză, uitându-mă chiorâş spre Buburuză, am întrebat: şi pe ea de ce-ai adus-o?

N-am fost adusă! se revoltă Milica, am venit aici fiindcă aşa am vrut eu. Bărbaţii cu atitudine, cu mâini mari, dureri de cap, cu armă şi cu un astfel de – şi-l

măsură pe Morsa de sus până jos – fund în nădragi mă impresionează. Ups! Tu ai voie să foloseşti cuvinte de genul ăsta?

Mă impresionează? Sunt iugoslav, ce naiba!

Morsa râse şi râse şi Milica, la rândul ei. Era altfel decât femeile noastre din Visegrad. Cerceta neîncetat împrejurimile, de parcă ar fi aşteptat pe cineva, chiar şi când discuta cu alţii, chiar şi-atunci când râdea. Singurul care reuşea să-i capteze atenţia în întregime era Morsa. N-o să-i fie uşor la noi.

Capitalul, spuse Morsa, nu l-am mai găsit, citeam din exemplarul meu vechi, noaptea, când nu reuşeam să dorm şi-ţi jur că n-am înţeles niciun cuvânt. În schimb, cu Milica m-am înţeles grozav. Ea şi bătrânelul cu punctele de suspensie au fost ultimii pasageri cu care am rămas după ce i-am dus acasă pe ceilalţi. Omul cu punctele de suspensie ne-a povestit cum i-au fost prădate casă, sinagoga şi, cum s-ar zice, amintirile. I-au rămas doar pălăria, geamantanul, barba până şi papionul. Nu-l ştiţi pe Tarirara… e numele meu… mă cheamă… Dar nu Tarirara era numele lui adevărat, până şi numele lui fusese prădat. Tarirara era cântecul lui. Pierdut în gânduri, râcâia cu unghia chedarul de sub geam, tarirara, tarirara… aşa cânta. Două luni a călătorit cu noi. Până la urmă l-am lăsat pe el să conducă, pentru a mă putea împrieteni mai bine cu Milica pe ultimul rând de scaune.

Într-o noapte, undeva prin munţii sloveni, când tocmai mă pregăteam să mă-mprietenesc cu gâtul Milicei, se aude o pocnitură. Autobuzul smulge parapetul, o porneşte hurducăindu-se atât de tare prin desiş, încât simţi că ţi se schimbă poziţia oaselor şi, odată ajuns jos, se face praf, că abia reuşesc s-o ţin pe Milica.

Nu-i rău… strigă omul cu punctele de suspensie şi-şi ia rămas-bun de la un capac de roată. În jurul nostru, pustietate şi vânt. Omul cu punctele de suspensie face câţiva paşi, mai să cadă din autobuz. Zice: asta… asta… n-am putut să salvez nimic, au trecut anii… dar acum…

Aleksandar! Aterizasem pe gheaţă! Autobuzul se oprise pe gheaţă! Pe un lac îngheţat! Pustietate, cât vezi cu ochiul, şi albastru închis! Milica şi cu mine dansăm polca pe gheaţă! în lumina farurilor mă împrietenesc şi cu albastrul rece al ochilor ei. Omul cu punctele de suspensie scoate o pereche de patine din gentile sale şi ne spune povestea lui. Nu mai face pauze, zici că s-a vindecat de puncte de suspensie!

Morman de fiare pe gheaţă, noaptea, spuse Milica, iar omul cu punctele de suspensie se afundă în întuneric, tarirara, tarirara…

Am stins lumina şi, în sfârşit, Milica şi cu mine ne-am împrietenit cu adevărat. Dimineaţa am traversat lacul, autobuzul nostru minunat a făcut nişte piruete, nimeni

de pe lumea asta nu mai era aşa de fericit ca noi şi autobuzul nostru. Până când am auzit la radio ştirile despre Croaţia. Hai la Osijek, strigă Milica, la tata!

Cunoşti Osijek-ul, Halunke?

Cunoşteam Osijek-ul.

Să nu uiţi de Osijek!

Cunoşteam Osijek-ul de la televizor. Osijek-ul ardea şi tot timpul ne arătau lucruri cumplite, acoperite cu cearceafuri şi pături, pe străzi sau în curţile caselor. Cizme. Antebraţe. Bunicul Slavko nu mai era ca să-mi confirme că ceea ce vedeam era tocmai războiul de care mă temeam. Ai mei mi-au spus că era departe de noi.

În Osijek l-am pupat pe tatăl Milicei pe ambii obraji şi am fost sincer cu el din start. Milica, i-am spus, doar Milica!

Numai să nu-i amărăşti viaţa, mi-a spus, apoi mi-a dăruit ceasul, noptiera şi bomboanele lui cu caramel. După care am filosofat niţel. Despre poze cu femei, căsătorie, tutungii, cherestegii, despre viaţă şi greutatea ei. Despre asta am filosofat eu. Iar el, despre vara lui 43, când viaţa i s-a părut deosebit de grea. Când fugeau de italieni. Zile-ntregi fără mâncare. Fără apă. Cerul – ca lava albastră. Ţi se aprindea părul din cap. O curte. Nici ţipenie de om. Doar jamboane peste jamboane. În saramură. Afumate. Am mâncat direct de pe ţepuşe. Am lins chiar şi sarea. Şi-am uitat de apă. Aşa ceva nu mai avea nimeni. Prea multă sare, prea mult soare. Şi italienii se bronzau lângă fântânile din sat. De trei ori mai mulţi decât noi. Viaţă grea, nu glumă. I-am făcut praf. Ordine şi tactică. Fiecare glonţ şi-a nimerit ţinta. Printre noi, niciun mort. Şi fântânile, goale. Goale. Atunci să vezi viaţă grea.

Şi atunci i-am spus un banc: italienii şi partizanii luptau zi şi noapte într-o pădure, până când i-a prins pădurarul şi i-a dat afară pe toţi.

Tatăl Milicei n-a râs deloc. Când s-au auzit primele împuşcături de afară, şi-a scos tricoul şi ne-a dat şi nişte zeamă de varză. Am vorbit doar, ce v-a apucat? a strigat. Milica l-a luat de-o mână şi pe mine, de cealaltă. Taţi, tu pleci. Milenko, îl duci de-aici. Eu rămân, că altfel nu mai văd casa asta întreagă.

Vii cu mine!

Nu las casa asta aşa!

Eu nu te las pe tine aşa!

Şi când am văzut-o cum stă acolo, înfiptă, ca o femeie-comandant, i-am jurat toată iubirea mea. Milenko, n-avem timp de aşa ceva, mi-a spus. Taică-său a încercat să se împotrivească, dar cumva am reuşit să punem tricoul pe el. Până la Zagreb – liber, niciun control, am avut noroc. Zic – să mă reped înapoi, am ajuns după miezul

nopţii. Acolo, iadul de pe pământ. Dinspre vest mai puteai să intri, dar te aştepta iadul de pe pământ! Felinarele erau toate stricate, casele, fără lumină sau în flăcări. Peste tot oameni, niciunul fericit. Am parcat autobuzul într-o curte, zic: la revedere şi pace bună, autobuzule! mai să nu găsesc casa. În geam – o lumânare. Milica stătea în bucătărie şi curăţa foarte încet un cartof. În faţa ei, o revistă veche cu programe TV. Plângea…

Credeam că eşti… îl întrerupse Milica.

Dar nu eram, şi Milica îl sărută pe umăr. Hai să ne cărăm de-aici, zic, la soare, în Italia. Şi fiindcă ştia mai bine străzile decât mine, Milica s-a aşezat la volan. Dar soldaţii se pricepeau şi ei, blocaj, daţi-vă jos, autobuzul e confiscat în scop militar. Zic: dar ăsta e un autobuz paşnic. Şi asta o am de-acolo – Morsa se aplecă, Milica îi dădu părul de pe frunte. Sub părul Morsei se zări o cicatrice lungă. De leşinat însă n-am leşinat, sunt mândru de mine. Ia să vedem noi, cine-i mai rapid, spuse atunci Milica, războiul vostru sau autobuzul nostru. A călcat pedala şi dă-i bătaie peste blocaj. Un soldat rămăsese încă în autobuz, puşca mea, la fel, el şi-a pierdut echilibrul, eu nu, aşa că, în câteva secunde, în autobuz n-a mai rămas niciun soldat.

Şi am luat piciorul de pe pedală doar când am ajuns în Piaţa Verdi din Trieste, spuse Milica şi se opri lângă o vitrină.

Şi războiul? i-am întrebat.

Războiul ne sufla în ceafă, spuse Morsa, numai că n-avea viză de Italia.

Dar de Visegrad are?

Morsa se opri şi privi în jur. Ajunseserăm în Piaţa Eliberării. Aici era frizeria meşterului Stankovski. Zoran, pe nicăieri. Morsa lăsă gentile jos şi mă luă în braţe. Ia zi tu, Aleksandar, cât eşti de curajos? mă întrebă serios.

Îmi pierd capul uşor, i-am spus, dar aşa observ mai bine ce se-ntâmplă. Cum vorbeşte, spuse Milica, de data asta pe un ton ferm. Asta faci deja, şi Morsa îşi netezi mustaţa într-o parte şi-n cealaltă, apoi alergă până în intersecţie. Maşinile se opriră, nimeni nu-l claxona. Se urcă pe capota unui Mercedes roşu, îşi făcu mâinile pâlnie şi strigă: Visegrad! M-am întors, şi războiul e pe urmele mele! Visegrad! strigă, s-a întors Morsa, Visegrad! Zoran! strigă. S-a întors tata! Zoran! Războiul e pe urmele mele, dar noi suntem o familie, nimic nu ne poate atinge!

Mai întâi au venit ăia, apoi, ceilalţi, ăia ne-au întrebat ce părere avem despre sinagogi, şi-au sărat castraveţii şi au luat micul dejun pe altarul în care se păstrează Tora, s-au adunat în chivot şi n-au ajuns la nicio concluzie, apoi au plecat mai departe şi iarna aspră s-a instalat în locul lor; a îngheţat totul, sângele în vene şi lacrimile pe

obraji, fiindcă, atunci când au venit, ceilalţi m-au împins în zăpadă ca să poată munci liniştiţi, aici totu-i din piatră, strigă unul, dar cărţile ar merge; popii l-au auzit şi au căzut în genunchi, preoţi burtoşi, cu ochi de fată, adulmecau sfios cizmele de soldat, se rugau şi se milogeau pentru îndurare, pentru casă, pentru cărţi şi pentru mine; dar soldaţii aveau bărbi mai lungi decât preoţii, bine, spuse cel mai beat dintre ei, nu dăm foc la nimic, aruncaţi totul în lac; popii i-au mulţumit şi orga a răsunat în biserică, basul făcea plecăciuni în timp ce ei jefuiau sinagoga, cărând toate lucrurile pe lacul îngheţat, de la sulurile cu Tora la filactere, *kippa* mea, Talmudul, cărţile foarte, foarte vechi, iar când sinagoga s-a golit, rămânând pustie ca inimile alea ale lor, m-au apucat de picioare şi m-au târât prin zăpadă şi pe gheaţă şi m-au legat de altarul de pe mijlocul lacului îngheţat, las că vine primăvara, jidane, nu-ţi face probleme, râdeau şi mă strigau de pe mal, atrăgându-mi atenţia, ca să le mai văd o dată în viaţă pe fetele pe care le aruncau apoi în sinagogă, înainte să le aducă lângă mine moarte, în câteva ore sau zile; aşa am trecut peste iarnă: ei, cântând şi tăind porci în faţă la Bima, supraveghind lacul ca nu cumva să scap, atenţi să îi strige cineva atunci când gheaţa începea să se subţieze; popii, dându-mi pâine, spălându-mă; pe zi ce trecea, afară se făcea din ce în ce mai cald, zăpada se topea, de Pesah[9] luna plină era nemaipomenit de roşie; de la mine se vedeau florile înălţându-se pe mal, se auzea gheaţa subţire trosnind sub paşii popilor: până când nu m-am scufundat cu turnuri cu tot, soldaţii n-au vrut să plece, parcă simţeau că războiul nu fuge de ei; soarele răsărea şi apunea, gheaţa rămânea pe loc şi mă ameninţau nerăbdători cu cuţitul la gât, dar mă ameninţau de pe mal, fiindcă nu mai îndrăzneau să se apropie; pe cel mai tânăr dintre ei, unul fălos, care a vrut să arate ce ştie, au trebuit să-l pescuiască din lac, s-a afundat imediat, chiar lângă mal, iar eu ştiam că gheaţa asta va ţine până-n vară, aşa trebuia să fie, ştiam că o să mor de foame, nu înecat, şi asta pentru că mă încred în Creator, fie-i numele lăudat, în faptul că se va îndura de cei care-i îndeplinesc poruncile şi că-i va pedepsi pe cei care le încalcă; au tras în mine de câteva ori, dar nu au nimerit decât altarul, iar eu, eu nu puteam să fac altceva decât să-i bombardez pe popi cu rugăciunile mele până când, lipsit de vlagă, numai piele şi os, am adormit pe nesimţite, ca un cântec de dimineaţă; popii m-au trezit, Rabbi Avram, au plecat! au strigat către mine bucuroşi, Rabbi Avram?

Au strigat speriaţi, fiindcă nu mai dădeam semne de viaţă; dar până la urmă m-am ridicat, legăturile erau slăbite de mult, am traversat lacul în fugă, cu picioarele

[9] Una dintre cele mai importante sărbători iudaice, amintind de exodul din Egipt.

tremurânde, piciorul meu era stăpânit de foame, mă gândeam doar la mâncare, la mestecat, la gustat, mă gândeam că găsesc eu ceva cuşer pe la popi, la înfulecat mă gândeam şi nu la sulurile cu Tora, nici la Talmud, nici la cărţile vechi, demne de respect, nimic n-am luat cu mine, am traversat lacul cu mâinile goale şi gheaţa a cedat în urma paşilor mei, de parcă greutatea mea ar fi întârziat şi ar fi rămas în spate; nu m-am întors şi, când popii m-au tras la mal, crăpăturile de sub paşii mei s-au unit într-o singură spărtură imensă, asurzindu-ne, în timp ce din toate părţile se adăugau alte crăpături care se întâlneau în mijlocul lacului, sub altarul Torei, care a dispărut primul, urmat după câteva secunde de restul lucrurilor, nimic n-am salvat, s-au scufundat toate în adâncuri: numele meu, demnitatea mea, resursele pentru propoziţii mai lungi, respectul de sine, încrederea în mine; dar, în timp ce popii îmi dădeau să beau, mi-am dat seama de un lucru, mi-am dat seama că lumea e doar un podeţ scurt şi că nu trebuie să ne fie frică de adâncurile de dedesubt.

De-a ce ne jucăm în pivniţă, cât e de bună mazărea, de ce îşi arată liniştea colţii, numele cui sună cum trebuie, cât rezistă un pod, de ce plânge Asija, cum străluceşte Asija.

Nici n-au apucat mamele să-şi cheme cu voci temătoare familiile la masă, că soldaţii au şi năvălit în bloc, ne-au întrebat ce mâncăm şi s-au aşezat la mesele cu blat de pal din pivniţă. Veniseră cu lingurile lor, degetele de la mănuşile lor lipseau cu desăvârşire. La fel de categorici au fost soldaţii când au năvălit peste noi, la fel când au vrut să afle numele fiecăruia, când ne-au spus că trebuie să tragă în tavan, când i-au împins pe Cika Hasan şi pe Cika Sead de pe casa scărilor în pivniţă şi i-au dus la unul cu bentiţă pe cap. Dar ăla şi-a înmuiat pâinea în mâncarea de mazăre şi a zis: Nu-i nevoie chiar acum. Repede, soldaţi, treceţi la masă, că se răceşte mâncarea asta, nu le-aţi auzit pe femei? Nu mai e loc pe măsuţe şi pentru rucsacuri şi arme şi căşti, dar Zoran şi cu mine suntem binevoitori şi facem loc pentru Kalaşnicovuri. Cum vă cheamă? Numele noastre sunau cum trebuie, aşa că ne-au lăsat să le probăm căştile. Cum poate o cască să miroasă a mâncare de mazăre, asta n-o s-o înţeleg niciodată.

Înainte să vină soldaţii, totul decurgea firesc. Până la nouă şi jumătate n-aveam voie să ies din pivniţă, n-aveam voie s-o trag pe Marija de codiţe, chiar dacă nu mă puteam abţine să n-o fac, trebuia să mănânc mazărea, cu toate că mazărea aia avea gust de fasole. Dezastrul a început şi azi, exact ca în ultimele nouă dimineţi, la ora nouă şi jumătate fix. Milităria grea, aprobară oamenii, dând din cap, rostind literele şi cifrele potrivite, VRB128, T84, iar Cika Hasan şi Cika Sead se certau pe combinaţii, nu se înţelegeau care literă e combinată cu care cifră, în ce trage şi dacă nimereşte.

Au spus: teoretic. Când gloanţele au nimerit magazinul universal, au spus: „practic” şi au râs. Cika Hasan şi Cika Sead erau văduvi şi pensionari, puşi tot timpul pe ceartă, pe pariuri, greu îi prindeai unul fără celălalt, dar nu erau niciodată de aceeaşi părere. Artileria grea, a spus Cika Hasan azi-dimineaţă, tună şi fulgeră în jos, pe Panos; nu, a zis Cika Sead, s-au oprit pe Lijeska de Jos[10].

Nouă, copiilor, ne place mai mult „artilerie” decât „militărie grea”. Edin se pricepe cel mai bine să imite impactul artileriei şi ropotul mitralierelor. De aceea, când ne jucăm în pivniţă de-a artileria grea, fiecare echipă îl vrea pentru ea. Trei contra trei, fără bombe, nu, Marija, tu n-ai voie să te joci cu noi, avem voie să-i gâdilăm pe prizonieri, muniţie în cantitate nelimitată, iar la intrarea în casa scărilor – armistiţiu. Şi Edin făcea „tatatatatata”, îşi ţuguia buzele şi se scutura ca un nebun! Iar grupul din care făcea parte câştiga aproape întotdeauna. Nici nu era de mirare, cu salvele şi scuturatul lui.

Şi azi după-amiază s-a dat o bătălie, s-a jucat şi Zoran cu noi, desigur, în rol de comandant. Edin era de partea cealaltă. De obicei, echipele fugeau în toate direcţiile încă de la prima împuşcătură, se ascundeau în colţurile întunecate ale beciurilor şi aşteptau ascunse: cine va fi cel care va părăsi primul ascunzătoarea? Uneori nu ţâşnea nimeni şi jocul devenea plictisitor – ajungeam să ne jucăm cu bilele, uitând de război. Pradă uşoară pentru inamic, dacă se hotăra totuşi să te atace, găsindu-te înarmat doar c-o biluţă de sticlă pe care-o ţineai între arătător şi degetul mare, a mea având totuşi şi o pană cu patru laturi.

Azi ne pândeam unii pe alţii pe furiş, în loc să ne ascundem. Ceilalţi se baricadaseră după două butoaie cu varză murată şi un cadru ruginit de pat. Zoran îi spionă din colţ şi Neso îşi dădu jos Winchester-ul automat de pe umăr. Îi spusesem de o sută de ori lui Neso: n-avea ce căuta aici cu un Winchester: o vechitură cu efigie cu bizon, calibru 12, n-avea nicio şansă. Putea să vină cu arc şi săgeată, tot dracul ăla era. Nici nu ţintea prea bine şi pe deasupra mai arăta şi de râsul lumii. Seara, înainte de culcare, şi dimineaţa, înainte de a se trezi, maică-sa îi lipea de cap urechile clăpăuge cu bandă adezivă, iar urmele murdare ne făceau tot timpul să ne batem joc de el, habar n-am ce avea maică-sa împotriva urechilor mari.

Zoran ne făcu semn. Edin şi cei doi amici ai lui, Enver şi Safet, băieţii unui ceasornicar din cartier, care tot timpul întârziau, se târau cu spatele la noi şi desenau sâni pe butoaiele de varză murată. Zoran puse degetul arătător pe buze şi înainta pâş-

[10] Panos, Lijeska de Jos – munți de lângă Visegrad

pâş, eu, după el, strângând arma în mână. Nu pot să zic că m-am mişcat discret, am călcat şi pe nişte pietricele care, frecându-se de pământul bătătorit al pivniţei, iscau, mi se părea mie, mici explozii, apoi Zoran ţâşni în faţă, uraaaaa! am strigat şi am ridicat arma în aer. Speriaţi şi luaţi prin surprindere, cei din defensivă au bătut în retragere la vederea agresorilor, căutându-şi armele, doar Edin a rămas pe loc, a întors capul către mine, a aruncat creta şi şi-a ridicat mitraliera. Dar înainte să apuce să-şi ţuguie buzele şi să se scuture, m-am aruncat asupra lui. A tresărit? S-a ferit? A vrut să mă evite? Nu ştiu, n-am văzut nimic. Ne-am prăbuşit la pământ, ne-am rostogolit încleştaţi. L-am împuşcat într-o parte, eşti mort, am ţipat, te-am prins, am ţipat, trrrr. El mi-a zis: stai aşa, îmi curge sânge, se ridică, duse mâinile la nas de parcă ar fi vrut să bea apă din mâini şi îmi arătă sângele din căuşul palmelor. Sângerează, spuse, m-ai nimerit cu genunchiul, şi sângele i se prelinse pe lângă gură şi pe mâneci. Cât sânge poate să curgă dintr-un nas? mă întrebă şi eu i-am răspuns, patru sticle de un litru, pline ochi.

Neso se uită la Winchester-ul lui şi dădu din cap nedumerit: ce-o să mă mai bucur, băieţi, când o să putem să ieşim iar, să jucăm şi noi un fotbal – când o să înceteze rafalele.

Când zări sângele, mama lui Edin duse mâna la gura deschisă larg, dădu ochii peste cap şi tăbărî pe fiul ei. Ridică-ţi capul, ce-ai păţit?

Aleks… cu genunchiul… murmură Edin.

Cu genunchiul! ţipă şi-l prinse pe Edin de ureche, de parcă urechea şi nu genunchiul meu ar fi fost de vină pentru nasul însângerat. Îl trase pe Edin lângă scări, se opri însă la balustradă de parcă ar fi uitat ceva – pe mine. N-a mai contat că Edin a strigat, n-a fost cu intenţie, furia ei s-a abătut şi asupra urechii mele: a tras de ea până când a trosnit.

Soldaţii i-au împuşcat pe bărbaţi în burtă. S-au prăbuşit. Ca atunci când primeşti o minge de volei în stomac – aşa arătau. I-am văzut, abera Edin când s-a întors de sus, de la fereastră. Nu credeam o iotă din ce spunea, dar n-am zis nimic, care soldaţi, habar n-am, Cika Aziz, singurul c-o armă la îndemână, juca *Ghostbusters* cu gura căscată pe C-64-ul lui. Vecinii fumau şi-l priveau, iar Morsa spuse plictisit: hai că l-ai făcut praf, e rândul meu.

Abia după ce o să i se oprească sângele din nas şi n-o s-o mai văd pe maică-sa prin jur, o să-i spun ce părere am despre soldaţii din capul lui. Edin desfăcu batista şi-mi arătă cât sânge pierduse. Era mult sânge, poate chiar vreo doi litri, dar ştiam că sângele se reface. Mama lui Edin dădea din cap. Îşi pusese mâinile pe şolduri şi

alerga de colo până colo prin faţa mea. Zornăia pe la toate încheieturile. De unde atâtea bijuterii? Se încruntă şi-şi agită degetul arătător pe sub nasul meu, brăţările îi răsunau asurzitor. Las că vezi tu! sâsâi printre dinţi. Dar nu-mi era ruşine din cauza şutului şi nici frică de ea – Edin şi cu mine ne împăcaserăm de mult. Las că vezi tu! Şi am văzut că se îndepărtează zornăind spre celelalte mame şi spre cratiţele de pe aragaz.

Mazărea fierbea deja încetişor pe slavă-Domnului-că-mai-avem-curent. Pe gura de aerisire se strecura din ce în ce mai puţină lumină. Se auzeau împuşcături izolate, urmate de linişte, apoi o salvă, apoi iar linişte, o explozie îndepărtată, apoi din nou un ropot. Acum veneau de pe străzi, nu dinspre munţi. Către ora şapte, afară se făcu o linişte atât de adâncă, încât mamele noastre ne-au dojenit, tăceţigatatăceţi! deşi nu scosesem niciun cuvânt. Totul părea la fel, doar liniştea era cea care ne apăsa mai tare decât de obicei. De ce ascultau oamenii liniştea?

Liniştea îşi arată colţii, şopti Morsa. În rest, folosea „colţii” doar pentru soarele de aprilie, care strălucea fără să încălzească. Până şi chemările mamelor, la masă! sunau de parcă ar fi fost doar nişte şuşoteli. Bunicii îşi apropiaseră capetele deasupra unui radio-tranzistor mic. Mi-aş fi dorit să fie şi bunicul Slavko. Ce-ar zice el acum, când totul s-a redus la o tăcere despre care nimeni nu poate vorbi? La radio nu se mai difuza de mult muzică în ultimul timp, doar se discuta. Acum cineva cu voce guturală discuta despre trupele noastre, care se retrăgeau de pe poziţiile lor ca să se regrupeze. Bunicii îşi puneau coatele pe genunchi şi capetele în mâini sau se ridicau în picioare şi, dând din cap, se sprijineau în bastoane. Se gândeau cu toţii la trupele noastre şi la poziţiile lor, cu toate că nimeni nu ştia exact care erau trupele astea şi nici poziţiile alea importante la care trebuiau să renunţe. Au ştiut cu toţii ceva abia când vocea guturală a pronunţat numele unui oraş care coincidea cu numele oraşului nostru. Şi eu mi-am dat seama un pic de unele lucruri – vocea răguşită pronunţase cuvântul „Visegrad” de parcă ar fi vorbit despre un oraş în care nicio ascunzătoare nu mai era sigură. Presentimentul acesta era cel care-şi arăta colţii în linişte – am aliniat bilele de sticlă din buzunar, de la cele deschise la culoare până la cele închise şi am călcat pe ele. Trebuia să scârţâie fiecare.

Restul lucrurilor pe care trebuia să le ştim le aflam din variantele spuse de mamele noastre. Să bem doar apă fiartă, să coborâm în pivniţă în fiecare zi la nouă şi jumătate, să nu depăşim recordul lui Cika Aziz la C-64. Iar când vocea răguşită a rostit numele „Visegrad”, m-am întrebat ce-ar putea să însemne „căderea unui oraş”, n-ar fi trebuit să fie şi-un cutremur? nici mamele n-au ştiut ce era de făcut. Au sărat

mazărea şi au amestecat în cratiţă.

Afară, un grup de petrecăreţi de la o nuntă tulbura liniştea cu claxoanele. Zoran, Edin şi cu mine ne-am furişat afară din beci – mai întâi în casa scărilor, de unde am aruncat o privire atentă pe fereastră, apoi în curte şi, în sfârşit, pe stradă – nu ne-a împiedicat nimeni, dar în spatele nostru se auzeau deja strigătele mamelor. Ce era de făcut? Mirii cu barbă, îmbrăcaţi în partea de sus cu sacou şi în cea de jos cu pantaloni de trening, au trecut cu maşina pe lângă noi. Maşinile de teren claxonau, camioanele claxonau. Părea să fi trecut o armată de miri bărboşi, puşi pe petrecut, trăgând salve în aer, hotărâţi să ia oraşul drept mireasă. Pe acoperişul maşinilor şi pe capote, mirii se legănau în funcţie de gropile din străzi pe care le scurmaseră chiar ei, în fiecare dimineaţă de la nouă şi jumătate, nouă zile la rând, neîncetat. Îşi ţineau mâinile în faţa ochilor, se apărau de soarele care apunea. Din remorcă atârnau picioare îmbrăcate în verde şi maro, se clătinau ca nişte gablonzuri.

Primele tancuri sfârtecară strada. Şenilele lor lăsară crăpături albe în asfalt şi, pe trotuarele peste care trecură, betonul se făcu praf. Nu se mai opreau: cine le dă cu ulei, de ce scârţâie aşa? am ţipat şi am şi început să alergăm spre tancuri – cel mai bine ne pricepeam la alergat. Mamele îşi apucară fustele lungi şi porniră după noi, la fel de repede cum fugeam noi spre tancuri. Chiar, cine le conduce, cum arată volanul şi putem oare să ne urcăm? Au trecut zdrăngănind pe lângă grădini, pe lângă curţile pline de geamantane şi oameni care încărcau deznădăjduiţi portbagajele şi acoperişurile maşinilor. Cum mai schelălăiau şi triluiau sub ţevile de metal – am verificat cu arătătorul întins. Ce pulveriza pumnul, ce măcina metalul, ce împingea pumnul, în ce direcţie arăta degetul? Până şi podul se aplecă sub şenilele zimţate, arcurile îi vor plesni, se vor sfărâma ca porţelanurile bunicii Katarina. Ajunşi în părculeţul din faţa podului, în care se afla şi statuia lui Ivo Andric înainte să fie dărâmată, ne-am oprit. Voiam să auzim cât de tare va trosni podul când se va rupe.

Mamele ni se alăturară, a mea m-a fericit cu o palmă sănătoasă. Ştia c-aş fi alergat după tancuri până pe malul de dincolo. Din cauza palmei, capul începu să mi se clatine ca ţiglele de pe acoperişurile pe sub care trecuseră tancurile noastre. Mi-am pus mâinile pe obraji şi am auzit miriapozii de oţel măcinând străzile, prefăcându-le în nisip.

Podul rezistă.

Mamele ne târâră înapoi spre pivniţă, pe Edin de ureche, pe mine de mânecă.

Asija, draga de Asija, n-a alergat cu noi. A rămas pe treapta de jos, pe care ne opream când ni se termina muniţia, aşa cum spunea regula jocului: ieşirea din casa

scărilor însemna încetarea focului. M-am aşezat lângă ea, mi-am frecat obrajii înroşiţi, ea şi-a frecat ochii. I-am spus: sunetul ghiulelelor, i-am spus: culori de camuflaj, i-am spus: mai repede ca Edin. Asija se ridică şi o luă în sus pe scări plângând.

Asija a plâns şi cu două zile în urmă. A plâns până când a adormit, ţinându-mă de mână. L-au nimerit pe Ibrahim, unchiul Asijei, în timp ce se pregătea să se bărbierească în baia lui Cika Hasan şi se apleca spre oglindă. L-au împuşcat în gât şi puţin în bărbie, prin mica fereastră de la baie. Cika Hasan le-a povestit şi celorlalţi cum s-a întâmplat, iar eu am tras cu urechea: Ibrahim se chinuise minute-n şir, încercând să respire, de parcă ar fi vrut să tragă aer în piept până nu mai putea, înainte de a ne povesti toate lucrurile care ne aşteptau. Dar, din păcate, eu n-aveam cum să-i dau aer, coborî tonul Cika Hasan, şi s-a prăbuşit în moarte, înainte de a apuca să ne spună povestea care a devenit chiar şi aşa, nespusă, o legendă! Cika Hasan le arătă cum ridicase mâinile fiindcă oamenii se îngrămădiseră în jurul lui Ibrahim, fără să-l ajute cu nimic, şi le povesti cum i-a închis ochii, din cauză că sângele se lipise de capul lui Ibrahim, de gresie şi de oglindă. Era sânge peste tot, spuse – peste tot culoarea cireşelor, mi-am imaginat, asta şi cum i s-a prelins de pe degetele înfipte în gâtul lui Ibrahim care se chinuise să respire mai uşor.

Aş fi fugit după Asija dacă mamele nu ne-ar fi chemat la masă pentru a doua oară, dacă geamurile nu s-ar fi spart în hol şi dacă fiecare clipă de linişte n-ar fi fost urmată de împuşcături, strigăte şi înjurături. Asija plânge fiindcă pumnii de soldaţi miros tot timpul a fier şi niciodată a săpun. Şi fiindcă soldaţii îşi poartă armele atârnate de gât şi pentru că uşile cedează la şuturile lor, de parcă n-ar mai exista yale. Plânge fiindcă soldaţii au spart şi uşile casei sale, plânge şi se ascunde în pod, locul în care obişnuiam să vânăm şoareci, unde s-a depus praful pe vitrine, locul în care ne ruginesc bicicletele. Acolo o s-o găsesc pe Asija mea într-o clipă.

Aici, în pivniţă, mamele gătesc mazăre pentru noi şi pentru soldaţi. Cel cu bentiţa neagră rupe pâinea şi o împarte în bucăţi – ferească Dumnezeu să mă ating de pâine cu unghiile murdare.

Vocea răguşită de la radio spune: Visegrad.

Soldatul cu bentiţă spune: daaada şi se ridică.

Vocea de la radio spune: a căzut după lupte încrâncenate.

Soldatul se scarpină sub bentiţă: binebine şi se urneşte din loc.

Vocea de la radio devine gravă: dar trupele noastre se regrupează!

Soldatul mormăie, îmmm, interesant, dar… cam iresponsabil. Sau vreţi s-o mai

luaţi îne-o dată pe cocoaşă? Trage un şut plin de elan în cutiuţa neagră şi vocea de la radio amuţeşte. Soldatul aruncă antena îndoită şi un buton la picioarele bunicilor: na, s-aveţi ceva de reparat, dacă-l face careva, îl cumpăr. Şi voi, de-acolo! mai băgaţi nişte şuncă în mazărea aia! Aşa nu mă satur nici mâine! Fără şuncă viaţa n-are sare şi piper! Tu, cea din spate, vrei să te tai la un loc cu slănina – şi arată cu lingura spre Amela de la etajul doi. Amela, cea cu codiţe lungi şi negre, mai pune câteva felii roşii pentru soldaţi, apoi vrea să acopere cratiţa din nou. Tu ţi-ai croit rochia aia? o întreabă soldatul şi linge carnea, spune da şi-o să-ţi pup degetele alea iscusite. Să nu cumva să zici nu.

Amela face cea mai bună pâine din lume. Nu spune nimic. Frământându-şi căciula în faţa meselor din pal, nici Cika Hasan n-are răspunsuri la întrebările soldaţilor, nici Cika Sead.

Eci-peci-pec… numără soldatul cu bentiţă şi-l arată cu degetul pe Cika Sead, îi scoate ochelarii şi abureşte lentilele. Un tip cu ciorap pe faţă îi leagă cu sârmă mâinile la spate lui Cika Sead.

Vă rog frumos, îi imploră Cika Hasan pe soldaţi, vă rog, nu… dar Bentiţă îşi pune ochelarii.

De pe casa scărilor se mai aude o împuşcătură; ecoul său se dizolvă printre vocile oamenilor îngrijoraţi. Ca dintr-o scoică ţinută la ureche, freamătul vocilor se strecoară de sus, până în pivniţă. Îmi lipseşte glasul Asijei, trebuie s-o găsesc imediat. Îi depăşesc pe soldaţii care-l conduc pe Cika Sead şi ajung primul pe casa scărilor. Soldaţii în culori de camuflaj aleargă ca bezmeticii şi urlă: Jos! Afară! Nu! Actele! Nu! Mâinile! Ce? Actele! Cum te cheamă! Cum te cheamă! Urc tot timpul câte trei, câte şapte trepte deodată. Năvălesc în camerele de zi care miros a compot de mere. Răvăşesc dormitoarele albe. Scotocesc prin şifoniere, prin sertare, prin lăzile cu haine. Mâzgălesc uşile cu cuvinte în limba lor, cu cruci şi păsări cu două capete, afară! afară! afară cu toţii! Ordinele soldaţilor tulbură din ce în ce mai des freamătul din scoică. Feţele sunt lipite de perete, braţele ridicate deasupra capetelor sunt împinse în tencuiala crăpată. Pe cine caută, al cui nume îl strigă? Nu-i cunosc pe soldaţii ăştia, numele însă îl ştiu prea bine – Aziz.

Când soldaţii înjură, casa scărilor se umple de voci plângăcioase. Când fac scandal, când se răstesc, când sparg, când bat pe cineva, când înjură, când îl strigă pe Aziz, ticălosul dracului! scoica din casa scărilor se milogeşte, încetaţi! Număr scările până la pod cât se poate de tare şi, totuşi, aud tot. Îl văd pe Cika Muharem la etajul doi, pe Cika Husein şi pe Cika Fadil la trei, soldaţii îi silesc să-şi ţină capul lipit de

balustrada de pe casa scărilor. Le strivesc gâtul cu patul puştii, le ţintuiesc obrazul şi bocancul. Boneta lui Cika Fadil zace pe ciment. Trec pe lângă ei alergând, nu-mi salut vecinii, nu mă opresc din numărat. Capul domnului profesor de muzică Popovic nu e ţintuit la pământ. Domnul Popovic poartă costum şi papion, iar soţia lui, Lena, un şirag de perle peste o bluză neagră. Cu braţele încrucişate pe piept, domnul Popovic întreabă un soldat: Ce doresc domnii? Aici locuiesc doar oameni cinstiţi.

Dorim să-ţi ţii gura! Dacă-ţi tace fleanca n-o să păţeşti nimic, şi domnul profesor de muzică Popovic îşi ţine gura.

Vreau la Asija, atâta tot, aşa că-mi ţin şi eu gura ca să nu păţesc ceva. Cât mai repede la Asija, o să i se facă frică din nou, o să plângă, o s-o găsesc iar în podul cu mături multe, printre pânzele de păianjen ţesute între sticle goale, şoareci pe care nu-i vezi niciodată, dar pe care-i auzi tot timpul. Năvălesc pe uşă în pod, Asija tresare şi se lipeşte de perete. Tu erai! Tu erai! Repede, închide uşa, că ne găsesc! Spune-mi, crezi că ne găsesc? Asija întinde braţele spre mine şi mă întreabă plângând: i-ai văzut pe mama şi pe tata cu soldaţii? S-au întors cumva cu soldaţii ăia proşti? I-au luat pentru că numele lor nu sună bine. Asija nu ştie de unde trebuie să se întoarcă părinţii ei: nu ştie nimeni şi nu trebuie să afle nimeni că suntem aici!

Îmi şopteşte. Dacă te găsesc soldaţii, o să-ţi ceară buletinul şi dacă n-ai numele potrivit, te iau de aici cu camionul cu copertină verde. Ca pe mama şi pe tata. Poate mă duc şi pe mine, ridică brusc capul din mâinile mele şi strigă printre lacrimi şi mai multe, poate mă duc şi pe mine soldaţii la mama şi la tata dacă le spun cum mă cheamă, m-ai auzit? Poate că acum mi-ar folosi să am numele nepotrivit, m-auzi?

O aud – şi aud şi paşi apropiindu-se. Aud cizmele grele şi ştiu că am numele potrivit. Şi chiar dacă soldatul cu barbă îngălbenită zâmbeşte, chiar dacă nu duhneşte a transpiraţie şi a băutură ca ceilalţi, chiar dacă vrea doar să ne întoarcem în casa scărilor, strig după el: Mă numesc Aleksandar şi ea e sora mea, Katarina, e Katarina, sora mea, Katarina!

Sunt sigur că numele bunicii mele nu poate suna nepotrivit. Numele bunicilor sună întotdeauna cum trebuie. Asija mea e Katarina mea, nu e nicio diferenţă între cele două. Soldatul cercetează podul, grinzile scârţâie sub cizmele lui. Afară cu voi! Vorbeşte încet şi se joacă cu degetele prin barba care îi atârnă gălbejită pe obraji. Asija e nehotărâtă. Soldatul se lasă pe vine în faţa ei, barba îi atinge obrajii. Ea întoarce capul. Soldatul respiră în faţa fetiţei. Îi şopteşte: Ridică-te! În capul meu repet: Ridică-te, te rog, ridică-te! Asija se ridică încet şi iese. O urmez, soldatul închide uşa, să nu vă mişcaţi de pe loc, aţi înţeles?

Nu ne mişcăm de pe holul de la etajul cinci. Asija îşi freacă obrazul. Mama mă strigă de pe casa scărilor. Aleksandar, coboară imediat!

Staţi aici! ne ordonă soldatul.

Acum nu mamele, ci soldaţii sunt cei care ne spun ce să facem. Îi răspund: Katarina e cu mine.

Mama nu mă mai întreabă nimic.

Aşteptăm. Aşteptăm cu toţii. Cât şi ce, nu ştie nimeni. Cei mici nu sunt lăsaţi să facă niciun pas fără cei mari. Sunt apucaţi de subsuori, scâncesc şi li se răspunde cu „şşşşhhh” la fiecare întrebare. Un soldat gras se uită la noi de parcă am fi furat ceva. Sub noi se aud împuşcături, grasul ne spune: aşa vă trebuie. Dăm din cap aprobator şi ne aşezăm lângă Cika Hasan, care e legat fedeleş.

Noaptea atârnă la fereastra din capătul holului. Afară motoarele vuiesc şi soldaţii cântă. Cika Hasan spune: teoretic, ar trebui să se retragă spre vest, spre centrul ţării. Cika Sead nu mai e cu el, ca să-l contrazică.

Mirii din casă nu mai au chef de petrecere, obosiţi, se plimbă de colo până colo printre noi. Unul din ei cântă o melodie veselă, o ştim cu toţii, cântă singur şi adoarme între timp. Doi soldaţi noi urcă la etajul nostru cu o pungă de plastic şi o cratiţă, unul din ei îşi arată dinţii strâmbi şi îşi bagă degetul în urechea cântăreţului adormit. Din pungă scoate pâine, sare şi bere. Scoate dintr-o folie de aluminiu doi pui făcuţi la cuptor. Din cratiţă se ridică abur, sunt cartofi fierţi. Scot şi nişte cuţite mari, cu lame zimţate şi cu un fel de agăţătoare la mâner: de farfurii n-au nevoie.

Toate uşile de la etajul cinci sunt larg deschise sau zac pe podea – ca să intri într-un apartament, trebuie să treci peste uşă. În apartamentul în care intră acum doi soldaţi a locuit Cika Sead. Picioarele mesei scrâşnesc pe parchet, masa nu încape prin cadrul uşii. Soldaţii se opresc, doi înăuntru şi unul afară, şi acum ce facem? Cel mai înfometat trage deja cu dinţii de pulpa de pui, stând în picioare. Cei doi din apartamentul lui Cika Sead se aşază la masă, unul stă pe hol. Aşa se face, soldaţii îşi înfig degetele în carne, o iau cu vârful cuţitelor cu zimţi, o mănâncă direct de pe lamă.

Lumina de pe casa scărilor se stinge din două în două minute. Timp de câteva secunde aşteptăm învăluiţi în întuneric. N-avem destul timp să distingem contururile. Imediat, cineva aprinde lumina. Fiecare clipă de întuneric e o mică dispariţie şi o mică revenire din convalescenţă. Când se face întuneric ca acum, Asija îmi şopteşte: să nu mă uiţi! Uitarea îmi gâdilă loburile urechilor, nu ştiu de ce-mi spune aşa ceva, de ce-mi spune aşa ceva tocmai acum, nu ştiu ce să-i răspund. Lumina reînvie, Asija

îşi răsuceşte părul pe degete, lacrimile au trasat vinişoare prin murdăria de pe obrajii ei.

Când se aprind tuburile de neon – de fiecare dată pare să clipească cineva, fără a se trezi. Soldaţii nu dispar, îşi scot cizmele şi îşi cercetează degetele de la picioare. Aşteptarea nu pare să se sfârşească aici.

Ne e sete, şi mie şi Asijei, ni se dă voie să intrăm în apartamentul lui Cika Sead. Înăuntru găsim toate lucrurile răvăşite: uşa, geamurile, dulapurile, şifonierul, lada cu haine – în casa asta nu mai există niciun secret. Pe covor zac împrăştiate cuţite şi linguri şi farfurii şi ceşti şi condimente şi un singur pantof mare în care cineva a turnat lapte.

O spăl pe Asija pe faţă.

Asija mă spală pe faţă.

Când ajungem pe casa scărilor, pe locul nostru stă o femeie-soldat cu nasul cârn, cu ochi verzi şi păr roşcat, stă lângă Cika Hasan şi citeşte o carte. Penele de curent o irită pe frumoasa femeie-soldat, îi trage una întrerupătorului. Scoate pe hol o canapea dintr-un apartament şi se aşază exact sub întrerupător.

La un moment dat, după ce roşcovana aprinde lumina, Asija arată cu capul spre ea şi începe să numere în şoaptă. Lumina se stinge la o sută şaptesprezece. Femeia loveşte întrerupătorul cu palma. Data viitoare o să ne mişcăm mai repede, îmi şopteşte Asija şi reia numărătoarea. Poate ar fi mai bine să stăm pregătiţi sub întrerupător, ca să fim mai rapizi, dar noi numărăm în continuare şi, pentru fiecare număr rostit la unison, ne putem pune o dorinţă mai târziu. La o sută punem mâna pe întrerupător, n-o pierd din ochi pe roşcata din partea cealaltă a holului, la o sută cinci, de afară se aude un ropot de salve, la o sută unsprezece, îi şoptesc: atâta timp cât nu ne pierdem unul de celălalt, nu ne putem uita, la o sută şaptesprezece, roşcata începe să râdă tare, bucuria i se transmite şi întunericului, o iau pe Asija de mână şi apăsam împreună întrerupătorul. Victoria asta i se datorează Asijei, care de bucurie bate din palme, mai strălucitoare ca toate luminile la un loc. Linişte acolo în spate!

Femeia-soldat roşcată vrea să citească.

Cum repară soldatul gramofonul, ce beau gurmanzii, cum stăm cu scrisul la rusă, de ce se hrănesc elenii cu scuipaţi şi cum se poate ca un oraş să se dezmembreze.

Mamele adaugă apă în gropiţele din făină, soldaţii îşi dau mâna, unul cu un incisiv auriu întreabă: nu vreţi să aşteptăm pâinea caldă, celălalt spune: nu şi, întorcându-se spre noi, o să punem santinele, la opt să nu prind pe vreunul că

părăseşte clădirea, nu transformaţi strada în mormânt, există atâtea lucruri frumoase pe lumea asta. Soldaţii epuizaţi îi lovesc pe cei adormiţi peste umăr, le bagă ţeava puştii sub nas, haisus, sus, trezirea! Cel cu aurul în gură nu vrea sus, vrea pâine caldă. Nu ştie că mâinile nu pot să frământe aluatul mai repede, degetele nu pot să se mişte mai repede de-atât? Nu ştie, şi ce folos că cere săpun Amelei, că se freacă pe mâini cu buretele de sârmă, că-şi bagă degetele în aluat? îi cuprinde mijlocul cu braţele, îşi pune mâna în căuşul palmelor ei, îi atinge poalele. Amela, cea cu codiţele împletite, dar şi cu şuviţe în faţă. Cu făină pe obrajii îmbujoraţi şi cu fruntea încruntată, Amela tresare atunci când soldatul îi adulmecă gâtul pe sub cosiţele împletite şi le ordonă celorlalte femei: hai, roiu' afară şi închideţi uşa când ieşiţi! Femeile închid uşa, se sprijină de perete, postesc o ţigară, scuipă pe degetul arătător, întind scuipatul pe chiştoc şi îşi şterg lacrimile de pe obraji. Şoptesc: Amela, Amela, Amela.

În seara aceea, soldaţii ne-au înconjurat, năvălind în clădire şi cotrobăind imediat prin cufere. Le-au cărat pe toate pe casa scărilor, au tras focuri şi au înjurat căscând: care e idiotul care are chef să mai tragă acum? Şi când casa scărilor s-a cutremurat de tunete şi tencuiala a căzut de pe tavan, ţâncii au izbucnit într-un cor de planşete ce păreau să nu se mai termine. Cei mici ţipau după mamele lor, chiar dacă atârnau de braţele acestora ca nişte ciorchini sau li se agăţau de genunchi, îmbrăţişându-le. Ţipete şi tencuială fină. Iar pentru Cika Hasan, sfori pe jos şi ţeava puştii în ceafă, unde e fii-tu, tataie, unde-i neno-rocitu?

Soldaţii au stat printre noi vreme de-o după-amiază şi-un somn agitat; ei au dormit pe cearceafurile noastre, noi am dormit pe casa scărilor, santinelele ne-au trezit în creierii nopţii, se jucau pe hol doi contra doi cu un os de găină. Tancurile lor erau parcate în curţi, câinii lor nu aveau nume, mârâiau şi iubeau copiii.

În timp ce mamele făceau pâinea, soldaţii s-au cărat cu toţii. Din apartamentul lui Cika Sead iese pe hol un câştigător, scoate capul de sub cadrul uşii, nici cea mai mare cască nu s-ar potrivi pe capul ăsta, cel mai mare din lume, cred că i-ar trebui un lighean. O căpă-tână de câştigător cântăreşte cât doi bolovani colţu-rosi şi, când face cu ochiul, în ochii lui se declanşează o avalanşă de pietre. Câştigătorul îşi cheamă oamenii şi pe femeia-soldat cu păr roşcat: în curând o să se întâmple ceva, băieţi, în curând o să ne lingem degetele.

Târăşte după el un gramofon, l-a apucat de pâlnie şi îl ţine ridicat deasupra balustradei. Între labele sale, gramofonul pare o jucărie. Imediat! Băieţi! Gramofonul lui Cika Sead e în stânga, kalaşnikovurile lustruite în dreapta. Imediat, imediat, imediat, se aude de pe casa scărilor, cei înarmaţi şi cei legaţi se opresc să asculte.

Câştigătorul cu cel mai mare cap din lume aşază braţul pick-up-ului pe disc, dar deocamdată nu se întâmplă nimic. Ce fel de târnăcop mai e şi ăsta! ţipă şi începe numaidecât să trântească şi să tragă picioare în carcasa instrumentului. Băieţi, mă descurc, îl repar imediat! trage de butoane, inversează poziţia întrerupătorului, smuceşte braţul pick-up-ului, se uită la placă, se gândeşte şi bagă ţeava armei în pâlnie.

Ce bine-ar fi să fiu magicianul talentelor.

Gramofonul face clic. Sunetul delicat poate fi asemuit doar cu cel scos de un şoim grijuliu, care vrea să sărute o vrabie fără să-i facă rău. Acul se înfige în placă – ţiterele şi acordeoanele răsună de îndată. Melodia se derulează cu o viteză prea mare, dar acum câştigătorul învârte mânerul în ritmul potrivit. E cântecul pe care-l cunoaştem cu toţii – nu te va opri nimic, în clipa asta trebuie să ne îmbrăţişăm cu toţii! Să ne ţinem unii de alţii, aici, acum, pentru asta, normal, să ne agăţăm bine, în pas de marş! Dar nu se clinteşte nimeni, singurii care se mişcă sunt soldaţii care ridică armele deasupra capului şi încep să se schimonosească împreună cu câinii lor. Se tânguiesc şi chiuie: iooooi! Fluieră ascuţit, ţipă ca la pariuri, iooooooi, mai tare, ţaca-ţaca-ţaca-ţa! Se iau de după mijloc cu tandreţe, doi la dreapta, unul la stânga, iooooi! Câştigătorul o apucă pe frumoasa roşcată de umăr şi trage deasupra capului ei un semn de întrebare în acoperiş – toţi consideră de cuviinţă să-i răspundă cu împuşcături, la auzul refrenului şi cu – iooooi! – beţi de o încântare maniacală din cauza cântecului. Se leagănă câte patru, câte cinci în semicerc. Se ţin de mijloc-şi-de-umeri: doi la dreapta-unu la stânga, şapte inşi înlănţuiţi pe coridorul îngust. Doiladreapta – iooooi – unulastânga pe lângă Cika Hasan, care şopteşte aşa cum e, legat fedeleş: ce fel de timpuri sunt astea în care omul trebuie să se teamă de-o horă şi să-şi ferească urechile de-un cântec?

Ţiterele şi acordeoanele îi îmboldesc pe soldaţi să încingă o horă încrâncenată, să-şi trântească şepcile de pământ – iooooi – acum intervine cântăreaţa, vocea i se aude preţ de câteva secunde, soldaţii i se alătură: noi suntem vocea! Noi suntem gramofonul! Nimeni nu mai aude ţipetele ţâncilor – un schelălăit anemic, acoperit de răcnetele guturale ale armatei aţâţate de bucurie. Armata cântă, n-o mai poate opri nimeni, cântă doiladreapta – unulastânga:

Niska Banja, topla vodă, za Nislije ziva zgoda Sve od Nisa pa de Banje, idu cure na kupanje, mi Nislije meraklije ne mozemo bez rakije, bez rakije sijivovice i bez mlade cigancice.

Nu-i aşa, băieţi? cântă hora. Nu-i aşa că-i fix aşa? Fetele fac o baie fierbinte,

noi, cunoscătorii, bem şliboviţă, că fără şliboviţă bărbaţii nu pot trăi. Cântă până şi soldatul cu dintele de aur, cel care poftea pâine caldă şi care o apucase pe Amela de mâini şi i le afundase în cocă. Iese din locuinţa Amelei, cu cântecul pe buze, cu cămaşa descheiată. În spatele său, Amela stă în genunchi, o perdea umedă de şuviţe îi acoperă faţa. Înfometatul ăsta cântă mai tare decât toţi: fără o ţigancă tânără nu putem trăi. Pe degete şi pe încheieturile degetelor, chiar şi sub unghii – numai cocă galbenă. Deschide plosca din dotare şi o apropie de buzele crăpate. Nu-i aşa, băieţi? Fără şnaps şi ţigănci nu putem trăi!

Ce bine-ar fi să fiu magicianul talentelor. Lucrurile pot fi sfidătoare, la fel şi balustradele, gramofoanele, armele, cefele, codiţele împletite.

Peştii muşcă cel mai bine dimineaţa, în zori. Mi-am hrănit râmele cu zaţ de cafea, îi spun lui Edin, sunt hiperactive, ca mătuşa Taifun. Mai întâi mergem la Rzav, la pescuit de eleni, apoi la şcoală, asta dacă n-a fost rasă de pe faţa pământului.

Scuipăm de pe pod în râul micuţ, în braţul care se varsă în Drina. De dedesubt, elenii ling suprafaţa apei cu buzele lor de peşte. Edin scuipă din nou şi spune: n-ai cum să pui la pământ o şcoală ca a noastră, dar oare de ce mănâncă peştii scuipaţi?

Stă să plouă, spun. Poate e ultima oară când traversăm podul ăsta. De ce n-or construi şi ăştia unul care să reziste la toate nenorocirile?

Ăsta rezistă sigur, spune Edin, a rezistat el şi la tancuri.

Punem pariu că dispare până poimâine, cel târziu?

Să trăieşti la gura a doua râuri. Să înveţi să înoţi de copil şi să înoţi bine, să înveţi să pescuieşti de mic şi s-o faci bine, să înveţi de mic să pompezi afară din pivniţele inundate apa crescută de la topirea zăpezii. Noaptea s-a transformat într-o rupere de nori – soldaţii ne-au dat pături, dar pereţii de pe casa scărilor emanau răceala betonului, aşa că m-am trezit de mai multe ori. Din apartamentul lui Cika Sead se strecura lumină pe coridor, iar eu mă jucam făcând păsări de umbră pe perete, sperând că tunetele vor deranja şopotul neîntrerupt al ploii, dar nu se auzea niciun tunet. Bunicul Slavko m-a învăţat cum se dresează animalele de umbră. Păsările, de pildă, au dobândit prin vrajă puterea de a-mi răpi insomniile şi de a le duce spre miazăzi. Ploaia a încetat abia dimineaţă, cu puţin înainte ca hora soldaţilor să fi părăsit clădirea, fără ca norii să se fi risipit.

Dacă mamele noastre află cumva că am plecat, sigur n-o să avem voie să mergem la Rzav, îi spun, asta dacă râul nu va lua podul cu totul. Şi de ce le e aşa de frică? Dacă soldaţii sunt în oraş, n-au cum să-l bombardeze.

Edin ridică din umeri. Stropii de ploaie stârnesc primele cercuri pe suprafaţa

apei. Ne adăpostim sub pod. Înfig cârligul într-o râmă şi arunc undiţa în apă. Edin se joacă puţin cu un băţ în mâl, imită ropotul ploii care cade în râu. Pluta se lasă dusă de curenţi, ploaia se înteţeşte şi soldaţii ne întreabă: muşcă? Trei bărboşi şi câştigătorul cu cel mai mare cap din lume. De data asta de unde mai vin?

Nu. Doar ăia mici. În ultimul timp a fost mult prea mult zgomot pentru peşti. Aşa că se ascund în apele adânci.

Aha, se ascund, zici. Ia să vedem, cât de bine.

Grenada se duce imediat la fund. Soldaţii poartă pelerină de ploaie şi, atunci când fumează, se apleacă. Toarnă în pârâuri, în şuvoaie, în râuri, se varsă în râu şi acum şi peste solzii şi burţile de peşte. N-avem cum să-i adunăm, aici râul Rzav e prea adânc, curentul prea rapid şi în aprilie încă prea rece şi, oricum, sunt sigur că o astfel de captură n-ar fi deloc gustoasă.

Din tufişurile de pe celălalt mal apare un maidanez maro deschis şi se duce să bea din râu.

Pariu, băieţi?

Nu!

Prima salvă ratează; câinele tresare, sare în sus, ţopăie într-o parte, se opreşte şi ridică vârful ascuţit al cozii. O fi mirosit pariul?

Pariu pe cincizeci că de data asta-l nimeresc, îi avertizează câştigătorul pe bărboşi, unul din ei îşi scuipă în palmă şi dă mâna cu el. Cum poate fi oare o căpăţână atât de mare şi cum poate mirosi un pariu a şnaps şi a pământ?

A doua salvă.

Asta sigur a fost un somn! Cântărea cel puţin o sută de chile, dacă nu două sute, meditează Edin în drum spre şcoală şi întinde braţele, de parcă ar vrea să îmbrăţişeze pe cineva: era cel puţin atât de mare!

Mă pricep la somni, aşa că nu cred o iotă din cele spuse de Edin. Firul se poate rupe şi în cazul în care cârligul rămâne agăţat în pământ, şi-n afară de asta, somnii nu sunt deloc un soi modest, în niciun caz nu s-ar mulţumi cu un râu atât de mic, ca Rzav-ul. Am prins doi eleni, dar cine-o fi scuturat norii aşa de tare? – ne-am udat până la piele.

Sub streaşină sunt soldaţi, sub sacii cu nisip sunt soldaţi, în cârciumi sunt soldaţi – ei sunt hangiii şi tot ei, clienţii. Ajunşi la cel mai mare magazin universal din oraş, întrebăm: avem voie să intrăm? Soldatul iese din vitrină şi ne spune: atenţie la cioburi, şi trânteşte televizorul pe scaunul de lângă şofer. Evităm cioburile, cu toate că scârţâie înfiorător. Soldaţii, Edin şi cu mine ne facem cumpărăturile. Luăm atâtea

caiete şi creioane câte putem căra. Până să ajungem la şcoală, se udă toate. Adunăm hârtia înmuiată pe calorifer, dar ce să facem cu cinci sute de ascuţitori? în halul în care arată şcoala, sigur n-o să mai avem nevoie de atâtea. Desenăm un traseu din ascuţitori prin gangurile întunecate, peste cioburile de sticlă şi tencuiala căzută, prin clasele pustii. În cancelarie nu mai e nicio fereastră întreagă, în faţa geamurilor sparte s-a ridicat un maldăr de mese şi o împletitură din picioare de scaune şi zeci de mii de cartuşe printre sute de mii de cioburi. Cărarea noastră din ascuţitori se intersectează cu o dâră de sânge. Edin şi cu mine o urmărim până la o fereastră mare şi privim oraşul sugrumat de ploaia fără tunete. În mijlocul încăperii, un munte de manuale făcute ferfeniţă – cu coperţile roşii. Unii din ei căutau alfabetul, ceilalţi au deschis cărţile la nimereală.

Să verificăm cum stăm la rusă la oral? întreb, dar în vârful muntelui dau peste un morman uriaş de căcat uscat, deasupra căruia două muşte trasează dreptunghiuri, aşa că ne mulţumim cu nota patru, primită la examenul scris.

Măi, Edin, de ce a trebuit să împuşte câinele ăla?

Edin ridică din umeri, adună câteva cartuşe şi le azvârle pe fereastră unul câte unul. Vara trecută, îmi spune, am pictat o poartă pe faţadă. Cu cretă roşie, stând pe vârfuri. Dar şipca era atât de înaltă, că a trebuit să-mi dezmorţesc braţele şi să le scutur de două ori. Când să termin şi eu, iese portarul Kostina şi mă-ntreabă: da asta ce-o mai fi. Eu: păi, ce să fie, o poartă. El, cică: ştergi şi rămâi după ore.

N-ai ţintit nici măcar o dată? îl întreb.

Nici măcar o dată, spune Edin şi separă câteva scaune, puteam să sparg vreo fereastră.

În laborator dăm peste Fizo, profesorul nostru de fizică, stă în genunchi în faţa unui covor lat de cioburi şi, când ne lăsăm pe vine lângă el, ne spune: ora se ţine, nu trebuie decât să facem curat. Am găsit trei pahare gradate şi două eprubete. Microscoapele voastre sunt făcute praf, mai puţin două, pendulul e întreg, dar cele mai multe beculeţe nu. Puneţi-vă nişte mânuşi şi aveţi grjă la cioburi. Nu vă atingeţi de nimic pătat de sânge.

Nu ne atingem de aproape nimic. Fizo îşi scoate ochelarii, scoate o batistă din buzunarul cămăşii, îşi şterge ochii şi-apoi ochelarii. Edin găseşte o pipetă neciobită, o ridică, exclamă: bine-bine-bine, şi râde. Fizo dă din cap, da, bine, şi se duce după mătură. Continuăm imediat, v-aţi adus caietele? Numai puţin, vreau să vă dictez câteva formule. După aceea puteţi să vă duceţi acasă, bine?

În laborator nimic nu mai e la locul lui. Doar Tito, deasupra tablei. Cu cât

vreau să păşesc mai uşor, cu atât cioburile îmi scârţâie mai tare sub tălpi. Uniforma albă a lui Tito. Ciobănescul lui Tito. Ochiul drept al lui Tito: o gaură făcută de un glonţ. Iar a murit, deja a patra oară. De data asta, împuşcat.

Simbolistică răsuflată, spune Fizo.

Sub cadavrul chior al lui Tito, într-o şcoală care nu se mai poate numi şcoală, poate doar şcoala lui Fizo, a rezistenţei, a tensiunii şi a capacităţii sale electrice, nu mai pot lua nimic în serios. E drept, o să caut cuvântul „simbolistică" mai târziu în dicţionar, dar asta doar fiindcă mă enervează la culme. Aş vrea să ştiu dacă cei cu un ochi preferă să fie orbi de ochiul drept sau de cel stâng, aş vrea să aflu cât sânge avem de fapt şi dacă toate împuşcăturile în gât sunt mortale. Vreau să ştiu de câte ori mai are de gând Tito să moară.

În laborator nimic nu mai e la locul lui. Stau nemişcat.

Krsmanović, mă strigă Fizo, nu vrei să ne dai o mână de ajutor?

Tovarăşe Jelenic, nu ştiu cum.

Şterg tabla cu buretele uscat. Dacă aş fi magicianul talentelor, sticla ar putea să decidă singură dacă se sparge sau nu, iar Fizo, cel mai sever profesor din şcoală, îmi spune: bine.

Bine, zice soldatul cu dintele de aur când ne vede pe Edin şi pe mine luând curba spre strada noastră, încărcaţi cu lansetele, peştii şi caietele de la magazinul universal. Poate avem noroc şi mamele n-au observat încă nimic şi-n plus: am fost la şcoală, asta nu are cum să fie rău. Aşa că trebuie doar să scăpăm de peşti şi să ascundem lansetele în curte.

Bine, dar ce-i cu peştii ăia de pe acoperiş? ne întreabă soldatul care răsare în spatele nostru încheindu-se la prohab cu mâinile pline de cocă, văzându-mă că arunc sacoşa cu captura noastră pe acoperişul tutungeriei.

Sunt pentru pisică, spune Edin.

Bine, spune soldatul, pentru pisică, toate pentru pisică, toată prada pentru pisică, toţi ochii de găină pentru pisică dacă n-o găsesc pe Emina mea. O cunoaşteţi pe Emina? Amela nu are nimic din Emina mea.

Îmi vine în minte cântecul străbunicului de la sărbătoarea recoltei, despre Emina cea vanitoasă cu părul de zambile. Soldatul se aşază pe bordură lângă un tip într-o pelerină albă, largă şi cu părul rar, scoate nişte tutun şi începe să-şi răsucească o ţigară. Mâinile bărbatului sunt afundate până la încheieturi într-un joben negru, îl învârte agitat. Atât de umflată îi e faţa şi stă atât de gârbovit, că îl recunosc doar după joben. E Musa Hasanagic, dar unde-o fi lăsat-o pe Conopida?

Vă rog, spuneţi-mi, îl imploră Musa pe soldat, ce se va întâmpla cu ea?

De cai mi-e milă şi mie, spune soldatul şi linge hârtiuţa, care a fost războiul cel mai cumplit pentru cai? Ce război e ăsta de-acum? Omienouăsutepaisprezece, omienouăsutepatruzeci şi doi, omienouăsutenouă-zecişidoi… caii au căzut ca muştele atunci. Acum caii sunt ocrotiţi, spre deosebire de oameni, deşi caii s-au dezvăţat deja de libertate.

Edin mă înghionteşte cu cotul, hai, repede! dar nu mă pot mişca, nu mă pot urni din loc, atâta timp cât soldatul vorbeşte pe tonul ăsta. Îi pune lui Musa jobenul pe cap şi îi vâră o ţigară între buze. Scoate un colţ de pâine din rucsac şi rupe din el bucăţi mari, îl hrăneşte pe bătrân. Pâinea Amelei. Musa molfăie ca oamenii fără dinţi, cătuşele îi zornăie la încheieturi.

Multe fete am mai cucerit eu la viaţa mea, spune soldatul, singura care nu s-a lăsat pupată a fost Emina. Cum îmi mai mânca ea cireşe din palmă! Cum mă gâdila cu bărbia la încheietură! Jenat, soldatul lasă capul jos, îşi scobeşte coca de sub unghii.

Emina ţi-a scăpat! Ţi-a scăpat, asta e! strigă Musa şi ochii îi strălucesc.

Aici erai! Când mă vede că intru în curte împreună cu Edin, mama începe să alearge spre mine. Aleksandar, fii atent: plecăm. Fă-ţi bagajul. Repede. În câteva zile am dispărut de aici.

Casa scărilor e aproape pustie, Cika Milomir mătură holul cu ţigara-n gură, scrumează pe jos şi mătură scrumul. Majoritatea apartamentelor au uşile deschise, vecinii îşi fac bagajele în linişte, peste tot, numai cioburi.

În fereastră o văd pe bunică-mea Katarina. Bunico?

Mă duc la ea împreună cu Edin. Bunico?

Patru soldaţi cu barbă vor să arunce un cal de pe pod. Îl duc de căpăstru. Calul şi soldaţii privesc râul de dincolo de balustradă. Soldaţii împing, se chinuie. Calul stă. N-o să se caţere peste balustradă de capul lui. M-am săturat de încăpăţânatul ăsta! ţipă unul dintre bărboşi de parcă ar fi tare de urechi şi lipeşte ţeava pistolului de pata albă de pe fruntea calului. Soldaţii fumează. Soldaţii mângâie nările calului. Soldaţii duc calul de pe pod pe mal.

Împuşcaţi pur şi simplu animalul ăla, îi sfătuieşte un tip cu ochelari de soare. Joacă *Gameboy* pe tancul lui spălat de ploaie.

Pe cai îi împuşti atunci când nu mai sunt buni de nimic, strigă cel care ţine căpăstrul şi duce calul într-un loc unde apa e mai adâncă.

Conopidei îi place conopida, spune bunica. Unde mai găseşti un cal cu numele ăsta?

Musa Hasanagic obişnuia să-şi pună jobenul şi s-o dreseze pe Conopida. Îl urmăream deseori împreună cu Edin. De la gramofon se auzea Boleroul. Iapa îşi potrivea paşii pe muzică, mergea la trap, cu capul ridicat. Trecere! striga Musa şi bătea în joben. Pasaj! striga. Când pocnea din degete, Conopida se învârtea în loc.

Se aude un foc, calul se sperie, bunica tresare. Dacă Slavko al meu ar fi văzut una ca asta, nu i s-ar fi oprit inima, i s-ar fi făcut fărâmiţe-fărâmiţe, îşi şopteşte în palme.

Soldatul cu coca pe mâini o ia la fugă, traversează strada fără grabă, cu jobenul pe cap, cu punga cu peştii noştri în mână. Îmi ascund faţa după şoldul bunicii. Ar trebui să ne alunge de la geam, ar trebui să închidă fereastra. Îmi şopteşte: Conopida, ce nume urât pentru un animal atât de frumos.

Conopida se fereşte, Conopida se cocoşează, Conopida loveşte cu picioarele după soldaţi, Conopida se eliberează, Conopida ţâşneşte prin apă spre celălalt mal. Pe mal stau trei soldaţi bărboşi şi fumează degajat, cu armele în poziţie de ochire.

Mă îndepărtez tremurând de geam şi îmi acopăr urechile. O zbughesc din cameră cu spatele, îmi fac bagajul. Edin mă ajută, serios şi mut. Mai mâzgălesc pe nişte foi trei desene despre neterminaţi şi le ascund împreună cu celelalte în spatele şifonierului bunicii Katarina, nouăzeci şi nouă la număr. Emina, departe de soldatul cu dintele de aur. Conopida galopând, fără nicio barieră. Pistoale neîncărcate.

Pe casa scărilor mă întâlnesc cu tata, urcă în fugă scările, mă salută dând din cap, ca pe un cunoscut, cu urme de transpiraţie la subsuori. Strig numele Asijei la fiecare etaj, dar nu-mi răspunde nimeni. Înghesui rucsacul lângă mormanul de pe bancheta din spate a Yugo-ului nostru care acum, încărcată cum e, arată ca toate celelalte maşini care au renunţat zilele astea la Visegrad. Nena, poţi să respiri acolo-n spate? Nena Fatima îmi zâmbeşte şi punga cu catrafusele mele îi aterizează în poate. Dau să iau şi mingea de fotbal, dar mama dă din cap, aşa că i-o pasez lui Edin. Iese şi tata cu bunica, bunica îşi pupă plângând vecinele şi se opreşte în faţa unei santinele. Îl măsoară din cap până-n picioare, se ridică pe vârful degetelor şi îi şopteşte ceva la ureche. Soldatul îi zâmbeşte sarcastic şi ridică din umeri. Bunica se înghesuie pe bancheta din spate, lângă Nena Fatima.

Edin opreşte mingea cu talpa. Scoate o bucată de cretă din buzunar şi se joacă cu ea, o răsuceşte între degete. Face semn cu capul spre uşa îndoită a garajului, lovită ieri de un tanc care calculase greşit parcarea. Un soldat scosese capul pe sus, evaluase pagubele înjurând, lustruise metalul cu mâneca hainei şi o luase din loc. Uşa ieşise din ţâţâni, geamurile micuţe se făcuseră praf. Edin imită zgomotul făcut de poarta

zguduită şi împinge cioburile cu vârful pantofului. Nu ştiu cum se face, îmi zice, dar tot oraşul pare sfărâmat. Te cari şi tu, nu-i aşa?

Nu stau mult, îi răspund, şi îmi vine să înghit în sec.

Deci, până la urmă, se pare că n-o să mai traversăm niciodată podul împreună. Pun pariu cu tine, strigă şi deja face cu ochiul, că anul ăsta n-o să fie inundaţii. N-au cum să mai fie, ţipă, n-au voie, nu mai vreau nicio inundaţie, plânge, cum se poate aşa ceva: un oraş fără locuitori şi fără poduri de pe care hrănim peştii cu scuipaţi, cum să se poată una ca asta? Cred că mai spune ceva – nu-l mai aud, îl urmăresc în oglinda retrovizoare cum desenează stâlpii cu creta, bara transversală e atât de sus, încât trebuie să-şi dezmorţească braţele de trei ori. O schemă de volei, stânga sus, mingea se învârte, aterizează, întoarcere pe jumătate spre dreapta – fiecare şut e un gol, până când ploaia şterge de tot urmele de cretă.

Emina cărată în braţe prin satul ei

Am cărat-o pe Emina în braţe prin tot satul ei, spune soldatul cu gura aurită şi cu mâinile pline de cocă, am dus-o în braţe de la o casă la următoarea, fără să scot vreun cuvânt. Am pus-o să mă ţină de gât, ca nu cumva să cadă. Am deschis uşile şifonierelor cu piciorul, am văzut mii de haine, am pipăit sute de materiale, până când, în sfârşit, într-un cufăr din lemn de cireş, am găsit năframa potrivită pentru Emina mea. Moale ca mătasea şi albă ca zăpada pentru pielea ei albă şi părul ei negru. Am dus baticul ăsta frumos cu tot cu cea mai frumoasă ţigancă din lume până în mijlocul satului. Camarazii mei le-au împărţit apă sătenilor însetaţi şi i-au transportat cu camioanele.

Ce faceţi acolo? mi-am atenţionat tovarăşii, n-aveţi voie să faceţi aşa ceva! Vreau o croitoreasă şi pe cineva care să mă cunune[11] cu mireasa mea! Am cântat imnul, iar ceilalţi mă aprobau în cor. Am lăsat croitoresele să pipăie materialul, am avut grijă să nu ajungă până la pământ, doar mâinile mele puteau să murdărească voalul miresei. I-am lăsat pe muzicanţi să-şi salveze instrumentele din foc: cine mai face focul pe vremea asta? În zorii zilei se sărbătorea o cununie! Moşule, tu eşti acordeonistul ăla despre care am auzit că are cele mai rapide degete din lume? Croitoreaso, poţi să-i coşi Eminei cea mai frumoasă rochie pe care a purtat-o vreodată cineva până acum? Moşule, croitoreasă bună, nu vreţi să vă salvaţi pielea?

Cruţ-o doar pe fiică-mea şi pe nepoţelul meu, îl imploră bătrânul. Las-o în viaţă

[11] *Aufspielen,* în limba germană, a cununa soții conform ritualului musulman.

pe soră-mea şi pe micuţii ei, şopti croitoreasa şi sărută pânza albă. Camioanele se urniră din loc şi nu apucară bine să părăsească satul că armele începură să răpăie.

De ce naiba trageţi aşa de mult? am ţipat la camarazii mei când s-au întors, după cinci minute, şi i-am dat şoferului o palmă peste urechi, să nu mai aud că faceţi asta! Să nu mai aud! înaintaţi şi voi, până-n pădure!

Tâmpitule! mă alintă şoferul şi îmi întoarse palma, unde ţi-e arma, tâmpitule? Suntem atacaţi! Şi focuri şi rămâi pe poziţie şi asigură podul şi zece pe un flanc şi fereşte-te de flăcări şi de staţia de emisie şi unde sunt mitralierele şi Vladimir nu şi afară şi Şoimul recepţie suntem atacaţi se trage şi se bombardează şi Vladimir şi Dule sunt pe jos şi Vladimir tresare şi retragerea şi staţi împreună oameni buni şi înapoi şi impact şi tencuiala care cade şi sângele care se prelinge pe degete şi lasă-l acolo şi retragerea şi când noaptea se lasă şi atacul încetează, o strig pe Emina în întuneric, dar nu-mi răspunde nimeni. O fi luat materialul ăla? O fi scăpat, o fi străbătut împreună cu bătrânul muzician şi cu croitoreasa câmpul în flăcări? Am părăsit satul şi de atunci o caut pe Emina şi nu-mi găsesc liniştea.

Soldatul îşi curăţă aluatul de pe degete. Stă la bustul gol, transpirat, lângă bătrânul Musa şi se prosteşte cu cătuşele lui. Emina, Emina, Emina, repetă în şoaptă.

26 aprilie 1992

Dragă Asija, dacă ar mai trăi bunicul Slavko, l-aş întreba de ce ar trebui să ne fie cel mai tare ruşine acum.

Îţi scriu pentru că nu te-am mai găsit, mi-a fost ruşine de pământ pentru că a împiedicat tancurile care ne-au întâmpinat pe drumul spre Belgrad. Tata a claxonat la fiecare tanc, jeep sau camion. Dacă nu claxonezi, te opresc imediat.

La graniţa cu Serbia ne-au oprit oricum. Un soldat cu nasul strâmb ne-a întrebat dacă avem arme în maşină. Tata i-a spus: da, benzină şi chibrituri. Au râs amândoi şi soldatul ne-a dat drumul. Eu n-am înţeles ce li se părea atât de haios şi mama a spus: eu sunt arma pe care-o caută. Eu am întrebat de ce fugim tocmai spre braţele deschise ale duşmanilor şi a trebuit să jur că n-o să mai pun întrebări în următorii zece ani.

Ploaia nu se mai oprea, drumul era înfundat, ne împotmoleam la tot pasul. La un moment dat am văzut câţiva mascaţi înarmaţi, cu mănuşi albe, care alergau după doi bărbaţi de-a lungul coloanei de maşini. Tipii aveau căluş şi erau legaţi la ochi şi m-am gândit să jur că o să şterg amintirea asta pentru următorii zece ani, dar bunica s-a declarat împotriva uitării. Pentru bunică-mea Katarina, trecutul e o casă de

vacanţă cu grădină, în care ciripesc mierle şi vecine, în care o fântână dă cafea, în timp ce bunicul Slavko şi prietenii lui se joacă de-a v-aţi-ascunselea în jurul lor. În faţa casei e o stradă care porneşte de la casa de vacanţă, care geme sub şenilele tancurilor, miroase a fum înecăcios şi omoară caii. Trebuie să ne amintim de amândouă, îmi şopteşte bunica, şi de vremurile când toate erau la locul lor şi de cele de acum, când nimic nu mai e cum a fost.

Asija, am evadat şi cunoscuţii noştri din Belgrad ne îmbrăţişează serioşi de parcă am fi nişte stejari, apoi se comportă de parcă ne-am sparge ca sticla şi acum vă doresc vouă, tuturor celor din Visegrad, evadări şi îmbrăţişări ca astea.

Au arătat imediat Visegradul la televizor, aici agresorii sunt cei care la noi erau prezentaţi ca apărătorii patriei şi oraşul a fost eliberat şi n-a cedat fiindcă un nebun, nu un erou, cum s-a spus, a vrut să arunce digul în aer. Crainicul de la ştiri a spus că şcolile s-au redeschis şi că orele se ţin din nou, că şi întreprinderile au chemat muncitorii la lucru. Se pare că nu şi muncitorii de la Telefoane – oriunde încerci, sună tot timpul ocupat.

Nena Fatima a aruncat boabele pentru bunică-mea Katarina şi, fără cuvinte, i-a prezis viitorul. Am întrebat-o pe Nena Fatima, ce vrea, de fapt. Dar Nena nu m-a băgat în seamă. I-am zis: să mă pui să tac acum e ca şi când ai vrea să am traume grave mai încolo. Şi când mama m-a întrebat de unde am auzit asta, i-am răspuns că habar nu am.

Asija, tu ştii să citeşti în boabe de fasole?

Bunica vrea înapoi în Visegrad. Tata n-a încercat să îi scoată gândurile astea din cap şi mama a ţipat la el când a auzit că nu-i zice nimic.

Tata vrea să tacă.

Mama vrea să ţipe.

Mă întreb ce-o fi vrând unchiul Miki. Încă nu ştie nimeni unde e.

Aş vrea să aud o poveste despre o lume diferită sau dintr-o epocă diferită, dar acum toată lumea vorbeşte doar despre prezent şi despre: şi-acum ce-o să se întâmple? Dacă acum ţi-aş povesti despre vremurile şi despre lumea asta, ar trebui să promit după aceea că n-o să mai fac aşa ceva în următorii zece ani. Aş începe aşa: N-au apucat mamele să ne cheme la cină, cu vocile domoale, că soldaţii au şi dat năvală în bloc, ne-au întrebat ce mâncăm şi s-au aşezat la mesele de pal din pivniţă.

Nu trebuie să inventez dacă vreau să povestesc despre vremuri şi lumi diferite.

Azi-noapte am auzit-o pe mama suspinând în somn, s-a trezit cu sânge închegat sub nas. Avem probleme cu vecinii pentru că suntem în apropierea lor şi ei nu-şi

doresc această apropiere. Dacă ar fi trecut şi ei printr-un război, ar fi tras în noi imediat. Religia nu e opiumul poporului, ci declinul lui. Mă rog, aşa mi-a zis tata. Un băiat de pe stradă m-a numit „corcitură”. Cică mama mi-a otrăvit sângele sârbesc. Nu ştiam dacă să-i trag o mamă de bătaie sau să fiu îngâmfat şi mândru. N-am fost nici îngâmfat, nici mândru, dar am luat o mamă de bătaie.

Asija, îţi trimit un desen. Tu eşti în desenul ăsta. Din păcate, nu există o culoare atât de frumoasă ca aceea a părului tău şi poate din cauza asta n-o să te recunoşti. E ultimul meu desen cu neterminaţi. E neterminat pentru că eşti singură în desen. Mai demult obişnuiau să-mi placă lucrurile neterminate.

Te salut, Aleksandar.

9 ianuarie 1993

Dragă Asija, Voiam să-ţi scriu din „Wbrthersee” – în Germania trenurile au nume – dar Worthersee-ul a fost atât de rapid, încât n-am reuşit să văd aproape nimic din peisaj şi mi s-a făcut un pic rău de la atâtea loturi şi case rapide şi de la un pachet de biscuiţi rotunzi, cu glazură de ciocolată, pe care i-am mâncat în grabă. Acum stăm deja de două săptămâni la unchiul meu Bora şi la mătuşă-mea Taifun, într-un oraş numit Essen, chiar lângă o autostradă. Bunică-mea Katarina s-a întors în Visegrad şi a spus: vreau să stau cu omul meu.

Acolo unde-i acum nu mai are nevoie de nimeni, a spus tata.

Cu toţii avem nevoie de cineva şi morţii sunt cei mai singuratici, i-am spus şi a trebuit să ies din cameră, încă nu ştim nimic despre bunica, e greu să prinzi legătura.

De când a trecut prin Belgrad, Nena Fatima are un secret. Tot timpul scrie ceva, dar ascunde hârtia sub năframă. Dacă ar trebui să aleg o voce pentru Nena Fatima, ar fi cea a unei vrăjitoare suverane, care ştie că mai are motive de râs înainte ca povestea să se termine cu bine: un pic răguşită, sigură pe ea şi cu o mulţime de planuri. Oare Nena mea ar spune lucruri inteligente dacă ar vorbi? Cum ar suna cântecul ei?

Revelionul a fost un dezastru. Am primit o pereche de blugi. Unchiul Bora a cumpărat rachete şi artificii şi ne-am pus pălării colorate pe cap şi am ascultat muzica un pic mai tare decât de obicei. Mama a spus: indiferent ce-aş găti, n-are niciun gust. Tata a spus: indiferent ce-aş bea, nu ajută la nimic, şi şi-a ascuns faţa în palme, mai era puţin până la miezul nopţii. La doişpe ne-am îmbrăţişat cu toţii, apoi unchiul Bora şi cu mine am aprins artificiile şi micuţa Ema, mica Taifun, s-a trezit şi a început să ţipe.

La tine cum a fost? La voi e zăpadă? La noi este, dar ţine doar cinci minute, e ca şi când s-ar murdări în cădere, ai impresia că e brună deja când ajunge pe pământ.

De mâine mă duc la o şcoală germană. O să încerc să nu fiu aşa de mut ca Nena Fatima şi, de aceea, am învăţat pe de rost primele zece pagini ale unui dicţionar. Unchiul Bora zice că la mate i-am depăşit cu trei ani pe germani. Dacă e să scădem din asta antitalentul meu, tot îmi mai rămâne un avantaj de un an. Notele de aici sunt aiurea şi în cartierul nostru majoritatea sunt turci. În magazinele mai mari poţi să joci *Nintendo,* încă n-am reuşit să mă fac uitat peste noapte într-un magazin din ăsta, dar am de gând să-mi fac un plan. Săptămâna trecută mama a fost bolnavă, dar n-a reuşit să-i explice medicului ce o doare, aşa că s-a întors acasă şi mai bolnavă.

În casă mai stau cinci sau şase familii din Bosnia, douăzeci şi cinci de oameni împărţiţi pe două etaje. E foarte strâmt aici, la toaletă e tot timpul ocupat şi cu telecomanda de la televizorul lui unchiu-meu pot să sting şi televizorul lui Cika Zahid, ceea ce îl enervează la culme, a început să creadă în fantome de nazişti. Lângă noi există şi-o gară mică şi acolo Cika Zahid aşteaptă verdele ca să ocolească şinele. Obişnuiesc să mă dau pe pernele de canapea cu Sabahudin, fiul lui, ne prefacem că ne dăm cu bobul pe sub podul de peste autostradă. Sabahudin s-a spălat pe dinţi cu spumă de ras trei zile la rând după ce a ajuns aici.

Ieri am primit permisiunea să stăm în Germania. Am aşteptat trei ore într-un birou mare, cu o sută de uşi, în faţa uneia pe care era litera K. Cei care ne aşteptau ne-au vorbit în limba noastră, pe care nu mai ai voie s-o numeşti sârbo-croată, s-au îngrămădit în jurul scrumierelor şi au lăsat băltoace şi urme de pantofi pe podea şi pe perete. De noi, de K-uri, s-a ocupat doamna Fos. Când zâmbea îi apăreau gropiţe fine în obraji şi de gulerul bluzei roz îşi prinsese o broşă la fel de roz. Camera K era înţesată de cărţi poştale cu un şoarece pe nume Diddl, care rânjea tot timpul. Doamna Fos era cea mai prietenoasă şi mai răbdătoare persoană de pe pământ, rânjea ca şoarecele şi i-a făcut mamei mele cadou o batistă. Nu prea puteam vorbi mult, dar nici nu era nevoie. Doamna Fos ştia ce avea de făcut cu noi. Ni s-au pus ştampile pe paşaport, fiindcă doamna Fos era de acord să rămânem aici. „B” e litera mea preferată şi mi se pare o invenţie frumoasă, pentru că ascunde două s-uri. Mi-ar plăcea să mă numesc Aleksandar KrBmanovic şi, înainte să ies, i-am spus doamnei Fos: *Aal, aalglatt, Aas, ab, abändern, Abänderung, abarbeiten, Abart, abartig, Abbau, abbauen, abbeifien, abbekommen, abblasen, Danke!* De *danke* am auzit de mai demult, chiar dacă n-am ajuns încă la el în dicţionar. Unchiul Bora zice că doamna Fos nu l-a fraierit niciodată până acum.

Asija, noi dormim într-o cameră mică şi suntem ceva mai nervoşi ca acasă, chiar şi-n vise. Din când în când, mă trezesc şi desenez păsări din umbre pe pereţi, un felinar ne priveşte cu severitate din faţa geamului, de parcă ne-ar supraveghea, şi unchiul Bora ne-a promis că o să dărâme porcăria aia în curând. Perdelele nu reprezintă o prioritate şi nici canavaua şi culorile pentru tata, dar mama şi tata îşi caută deja un loc de muncă.

Azi-noapte mătuşa Taifun s-a trezit la scurt timp după mine. Acum e mai lentă, mătuşa mea frumoasă şi rapidă, cu părul ei blond, căreia i se umezesc ochii de atâta iubire pentru fiica ei, Ema, şi care are câte o urare de bine pentru fiecare. În lumina stridentă a felinarului îi citesc oboseala de pe chip, riduri şi umbre, îmi zâmbeşte şi şopteşte: Aleks, nimeni nu are o minte ca a ta, soarele meu, să nu-ţi fie frica.

Asija, să nu-ţi fie frică! Ce mi-ar plăcea să am mai multe amintiri cu tine, mi-ar plăcea să am amintiri cu tine dintr-o călătorie de la Essen la Visegrad şi înapoi. Pe drumul de întoarcere ai veni cu noi.

Până acum cel mai amuzant cuvânt în germană e *Wasserhühnchen*[12].

Te salut cu drag, Aleksandar.

17 iulie 1993

Dragă Asija, Ştiu de la bunică-mea Katarina că ai fugit la Sarajevo încă de iarna trecută. Tot de la ea am şi adresa asta. Nu ştia sigur dacă ai primit şi primele mele scrisori, nu prea a ajuns poşta pe acolo, pachete nici atât, dar au dispărut şi scrisori.

DE ACEEA, ÎN SCRISOAREA ASTA, O SĂ TRIMIT 17 MĂRCI ŞI 20 DE PFENNIG, E TOT CE AM. DRAGĂ DOMNULE DESCHIZĂTOR DE SCRISORI, PĂSTRAŢI BANII, DAR VĂ ROG SĂ LIPIŢI PLICUL LA LOC ŞI LĂSAŢI-L SĂ MEARGĂ MAI DEPARTE. ÎNĂUNTRU NU SUNT DECÂT CUVINTE ŞI DORUL DE CINEVA, NU DISCUTĂM DESPRE SECRETE MILITARE, NU DE ALTA, DAR AM MAI PUŢIN DE 1,60 M ŞI, ORICUM, MIE NU-MI SPUNE NICIODATĂ NIMENI NIMIC. DAR AŞ VREA SĂ-I SPUN NIŞTE LUCRURI FOARTE IMPORTANTE UNEI PERSOANE FOARTE IMPORTANTE, AŞA CĂ, DIN PARTEA MEA, PUTEŢI SĂ CITIŢI CHIAR TOT, NUMAI SĂ NU ARUNCAŢI SCRISOAREA! VĂ MULŢUMESC MULT!

Dragă Asija, acum mama lucrează la o spălătorie, nu mai are timp să se

[12] Lişiță.

îmbolnăvească. Zice că în iadul ăla e atât de cald, că simte cum îi ia foc creierul. Mama a pierdut capacitatea să mai vadă lucrurile într-o lumină bună. Fumează o ţigară după alta, fumegă ca hornurile din Essen. Tata lucrează cu unchiul Bora. Sunt plecaţi zile-ntregi. Lucrează la negru. La negru înseamnă că munca îţi termină spatele şi, în acelaşi timp, te face un nelegiuit, chiar dacă tu, de fapt, n-ai furat nimic. Nena Fatima se ţine cel mai bine. Găteşte pentru noi toţi şi nu mai iese din cadă şi e singura care nu pare deloc supărată. Într-o zi am prins-o fluierând, şi suna extrem de frumos la ea, pe care o consideram persoana cea mai lipsită de grai de pe pământ. S-a împrietenit cu casieriţele de la supermarket şi le duce în fiecare zi cafea la casă. De aceea, are voie să fure lucruri care costă mai puţin de 5 mărci, iar casieriţele se prefac că n-o văd.

În ceea ce priveşte secretul ăla al ei, încă n-am aflat nimic, nu se mai opreşte din scris, foiţa aia e plină, a umplut-o şi pe margini. Când părinţii mei discută despre lucruri care ne lipsesc, ca sănătatea sau banii sau casa noastră din Visegrad, mă dau afară din cameră şi Nena Fatima stă de pază la uşă şi are grijă să nu trag cu urechea. Lucrurile despre care nu am voie să ştiu nimic sunt cele mai îngrozitoare.

Dacă cineva mă întreabă de unde sunt, îi spun că asta e o întrebare grea, pentru că vin dintr-o ţară care nu mai există acolo unde am locuit. Aici toată lumea ne numeşte *iugo,* ca şi pe unguri sau pe bulgari, se pare că e un cuvânt care li se potriveşte tuturor.

Am primit primul meu carnet de note, deocamdată fără note, în afară de cea de la mate, dar aia e neinteresantă. E de-ajuns dacă spun că avantajul meu s-a evaporat repede. La germană am avut de scris o compunere cu titlul „Te iubesc, Essen[13]" şi eu am scris despre cum se face la noi *borek.* Toţi şi-au citit compunerile în faţa clasei, dar când a venit şi rândul meu, clasa a râs de n-a mai putut. Ca să înţelegi de ce, trebuie să ştii că *Essen* înseamnă *hrană.* Ştiam asta, dar fiindcă nu-mi place nimic din oraşul Essen, am zis să scriu despre carne tocată şi aluatul de iufca. Ceea ce a fost destul de greu, pentru că nu ştiam cum se zice la carne tocată şi încearcă tu să-i explici cuiva cum arată carnea tocată! Ceilalţi elevi din Bosnia au copiat reţeta şi au luat-o acasă, fiindcă erau de părere că nu se pune şi ceapă şi că se foloseşte blat de foitaj. Josip şi Tomislav, doi băieţi din Croaţia, ziceau că la noi nici nu există *borek.* Poţi să-ţi imaginezi aşa ceva, Asija? O ţară fără *borek?*

Asija, mi-e dor de Drina aia capricioasă. Avem un râu şi aici, dar eu sunt de

[13] Essen – numele oraşului, dar şi subst. comun „mâncare".

părere că nu e nevoie să le zicem „râu” tuturor apelor curgătoare.

Ieri am jucat flori-fete-şi-băieţi cu Philipp, Sebastian şi Susanne şi cu *Duisburg, Deutschland, Drina „Drachenmaul”*[14], *Dragan, Deutschlehrer*[15] *şi Dalmatiner*[16] *şi* am reuşit să fentez ultimul loc. Pe *Drachenmaul* nici n-am reuşit să ţi-l traduc. Ieri mi s-a întâmplat pentru prima oară să nu-mi amintesc un cuvânt în bosniacă, *Birke*[17], a trebuit să-l caut în dicţionar: br*eza. Ai*ci cresc mai mulţi mesteceni într-un parc pe care localnicii îl numesc Kruppwald. Tot oraşul Essen e un garaj uriaş, îţi vine să le mulţumeşti buruienilor dintre borduri că au rezistat aici.

Birke şi *Drachenmaul* şi *Wechselblutiges Tausendblatt*[18] şi *Enzian*[19] şi râul *Ruhr.* Le reţin pe toate, Asija. Fac colecţie de limba germană. Colecţionatul ăsta compensează răspunsurile şi gândurile apăsătoare care-mi trec prin cap atunci când mă gândesc la Visegrad, şi pe care, fără bunicul Slavko, nu le pot rosti. Nu l-ai cunoscut pe bunicul Slavko, ar fi fost singurul care ar fi găsit o explicaţie pentru părul tău.

În dimineaţa în care s-a întors la Visegrad, bunica mi-a dăruit un caiet cu pagini goale. Prima pagină a umplut-o chiar ea. În afară de povestea lui Andric, în care Aska îl face pe lup să danseze până când ameţeşte şi scapă cu viaţă, pagina scrisă de la bunică-mea e cea mai preţioasă pe care am citit-o vreodată în viaţa mea.

Asija, nu-mi amintesc de mesteceni. Am impresia că mai există un Aleksandar care a rămas în Visegrad şi în Veletovo şi lângă Drina, şi un alt Aleksandar care trăieşte în Essen şi care se gândeşte să meargă din nou la pescuit pe Ruhr. În Visegrad, lângă desenele lui neterminate, există un Aleksander blocat şi neterminat. Nu eu sunt şeful ne terminaţilor, neterminaţii sunt şefii mei. De acum încolo nu mai desenez nimic neterminat. O să scriu în caietul bunicii poveşti despre perioada în care totul era încă la locul lui, ca mai târziu să nu mă plâng că am uitat. Asija, dacă aş fi magician de talente, amintirile ar fi la fel de savuroase ca îngheţata Stela.

Îţi aminteşti de mine? Aleksandar.

8 ianuarie 1994

Dragă Asija, La un antrenament, Nancy Kerrigan a fost rănită la genunchi cu o

---

[14] Gura leului
[15] Profesor de germană
[16] Dalmațian
[17] Mesteacăn.
[18] Coada şoricelului.
[19] Gențiană.

rangă de fier. În atentat e implicată Tonya Harding, rivala ei. Asta a fost la ştiri acum câteva secunde şi mama a ieşit furioasă din camera de zi. Apoi a urmat Somalia. Somalia şi Bosnia sunt acelaşi lucru, doar că la noi nu există copii negri cu părul scurt şi subnutriţi. Şi nu există nici petrol, spune unchiul Bora.

Mama şi-a cumpărat „Magie pe gheaţă 1 – 6”, şase casete video cu portretele tuturor starurilor şi cu prezentări despre tot felul de campionate de patinaj artistic şi olimpiade – e şi ceva şi despre Sarajevo. Seara stă în faţa televizorului şi mormăie: *Rittberger, Salchow, Lutz şi Toeloop,* dublu şi triplu. Uneori Nena Fatima opreşte televizorul şi ascunde caseta. Şi mama stă, pur şi simplu, şi spune: *Axei, Flip.* De când lucrează la spălătorie, are nişte mâini atât de distruse, că nu găsesc un cuvânt mai potrivit să le descriu, decât „distruse”.

Acum avem un apartament nou, în care stăm doar noi. Acolo unde-am stat, a venit poliţia de trei ori. Cei de aici poartă uniforme verzi şi sunt altfel decât cei de la noi, în general, ţin mâinile pe pistoale şi nu vor să bea şnaps. Şi nu numai că arată ca şi când ar fi serioşi, dar chiar sunt şi chiar se poate întâmpla să-ţi sucească braţul la spate dacă te apropii de ei prea repede, cum a făcut Cika Zahid. Ne-a fost acordată o clipă de răgaz şi am lăsat-o să se scurgă, pentru că n-am ştiut încotro s-o luăm. Dimineaţa, înainte ca poliţiştii să se înfăţişeze la uşă pentru ultima oară, mai numeroşi decât de obicei, de data asta bătând tare, nu sunând, tata a izbucnit: ne mutăm. Şi-a terminat bucata de pâine şi ne-am apucat de împachetat. Am găsit ceva pentru noi, a spus, chiriaşul trebuie să-şi mai ia doar canapeaua şi după aia putem să ne mutăm.

În apartamentul nou avem mai mult spaţiu şi suntem departe de mizerie şi de bârfe şi de zgomot şi de scârţâielile de roţi dinspre autostradă şi de sentimentul că niciodată până acum n-am mai fost atât de departe de casă. Asija, unde e casa ta? Habar nu am unde eşti. De fapt, mai există adrese în Sarajevo?

Am sunat în Visegrad. În afară de bunică-mea Katarina şi de Zoran, n-am reuşit să dau de nimeni. Bunica vorbeşte mult despre cum era odată. O ascultăm, nu ripostăm la amintiri, îi spunem: bine, bunico.

Îţi mai aminteşti de Zoran? Un prieten din Visegrad, rebel tăcut! Spune că oraşul e invadat de refugiaţii sârbi. Locuiesc în şcoală sau, pur şi simplu, s-au mutat în casele şi apartamentele goale ale bosniacilor. Care, la rândul lor, s-ar putea să stea acum în casele sârbilor. Până la urmă nimeni n-o să mai rămână în locul de unde a plecat. Şi în casa noastră stă o familie. Dar bunica zice că e în regulă, fiindcă au copii mici. Zoran spune că cei din Visegrad nu-i înghit pe nou-veniţi, zice că-i urăşte şi el,

niciodată n-a mai vorbit atâta, ura lui Zoran e nemărginită.

Echipa mea preferată e Schalke 04, am un permis pentru pescuit şi prietenul meu cel mai bun de aici, Philipp, mi-a împrumutat *Sensible Soccer,* ascult Nirvana şi visez în germană. Visez să am şi eu un calculator, ca să pot să joc *Sensible Soccer* pe bune şi ca să nu mai fiu nevoit să-l mint pe Philipp şi să-i spun câte goluri am marcat împotriva Braziliei, îmi las părul lung.

Cu drag, Aleksandar.

154

Alo? Cine? Aleksandar! Vai de mine, şi de unde suni? Aha, nu-i rău deloc!

Ca dracu', tu?

… şi mai urăsc faptul că ni se opreşte apa în fiecare zi la amiază şi că nu funcţionează felinarele şi că tot timpul e pană de curent şi că nu se strânge niciodată gunoiul şi cel mai mult urăsc frigul ăsta. Au dat foc ia ambele moschei, le-au dărâmat din temelii, ca să facă nuştiuce parc, dar ăla nu-i parc, e un teren gol, pe care au pus patru bănci şi îi urăsc pe toţi care se aşază acolo, nici măcar Mister Spok nu face asta şi, din când în când, trece cineva cu o stropitoare, dar nimic nu vrea să mai crească acolo. Tu ai spune că e o rană deschisă şi că-ntr-o rană n-are cum să crească nimic. Ai rosti una din prostiile tale de magician, dar ca să repari lucrurile de aici, ai avea nevoie de o vrăjitorie dată naibii. Soldaţii au dansat hora în jurul ruinelor moscheii. Urăsc gimnaziul, urăsc profesorii de acolo, urăsc faptul că suntem cincizeci şi patru de elevi înghesuiţi într-o clasă, urăsc faptul că trebuie să stau la coadă pentru orice, fiindcă nu avem de nici unele, în afară de oameni şi de moarte. Îl urăsc pe tata, îi urăsc mândria şi încăpăţânarea şi principiile. De juma de an mă milogesc de el împreună cu Milica să plecăm din fundătura asta şi urăsc faptul că nu vrea să audă de aşa ceva; urăsc faptul că şi-a deschis o tutungerie exact pe locul unde a fost tutungeria lui Bogoljub, dar ce să facă şi el: arbitrii de baschet sunt complet inutili, aici nu mai joacă nimeni nimic, până şi sala sporturilor e plină de oameni, nici nu ştiu ce sunt, prizonieri sau refugiaţi. Îi urăsc pe soldaţi. Urăsc armata poporului. Urăsc Şoimii Albi[20]. Urăsc Beretele Verzi. Urăsc moartea. Citesc, Aleksandar. Citesc şi-mi place să citesc, în schimb, moartea e un campion din Germania, e un campion mondial din Bosnia. Urăsc podul. Urăsc împuşcăturile care se aud noaptea şi cadavrele din râu şi urăsc faptul că, atunci când cadavrele se dezintegrează, nu se mai aude apa, urăsc faptul că sunt atât de departe de tot, de putere şi de curaj; mă urăsc şi pe mine, fiindcă

[20] *Oria Bialego* – ordin polonez

mă ascund acolo sus, în vechiul nostru gimnaziu, îmi urăsc ochii pentru că nu reuşesc să distingă oamenii care or să fie aruncaţi în râu şi împuşcaţi în apă, poate chiar în timp ce fug. Pe ceilalţi or să-i omoare încă de pe pod, iar dimineaţa or să vină femeile şi or să şteargă urmele de sânge cu genunchii. Îl urăsc pe tipul de la barajul de la Bajina Basta, care se plânge că n-ar trebui aruncaţi atâţia oameni în apă dintr-odată, fiindcă blochează scurgerile. Urăsc hotelurile – Vilina Vlas şi Bikavac, urăsc staţia de pompieri, urăsc secţia de poliţie, urăsc camioanele pline de fete şi de femei, care se duc la Vilina Vlas, urăsc casele în flăcări şi ferestrele în flăcări, prin care oamenii sar în bătaia gloanţelor, urăsc faptul că muncitorii muncesc, că profesorii predau, că surzii se aruncă în aer, dar frigul ăsta îl urăsc cel mai mult. Fiindcă zăpada asta de căcat nu acoperă nimic, dar nimic, dar noi ne acoperim ochii atât de bine, de parcă în toţi aceşti ani de vecinătate şi frăţie şi unitate n-am fi învăţat nimic, decât asta. Urăsc faptul că toată lumea judecă pe toată lumea, că cei care-i urăsc pe ceilalţi sunt cei mai buni, că şi eu sunt printre cei mai buni, asta urăsc şi mai mult, mai mult decât zăpada şi soldaţii sârbi din bronz. Mă urăsc, fiindcă nu am curajul să-l întreb pe sculptor de ce a pus o sabie, şi nu un cuţit plin de sânge în mâna statuii. Şi te urăsc şi pe tine. Te urăsc pentru că nu eşti aici, mă urăsc pe mine fiindcă am rămas aici, aici, unde ţiganilor nu li se mai pare necesar să îşi pună corturile, unde câinii putrezesc pe străzi şi unde nimeni nu se mai duce să se scalde în Drina. Mi-ai povestit cândva că ai vorbit cu Drina. Tâmpitule. Mă întreb ce ţi-ar povesti acum dacă ar putea să vorbească. Ce gust ar avea dacă am gusta din ea? Ce gust are un cadavru ca ăsta? Ce zici, oare râurile pot să urască?

Ura mea e nesfârşită, Aleksandar. Pot să închid ochii, că nu se schimbă nimic.

16 decembrie 1995

Dragă Asija, Unchiul Miki trăieşte! în sfârşit s-a întors în Visegrad, stă chiar în casa noastră. Timp de trei ani n-a ştiut nimeni nimic de el şi-apoi i-a trimis bunicii o scrisoare. Că este bine, că vrea să se întoarcă peste câtva timp, bunica ne-a citit scrisoarea la telefon. De unde, asta nu zicea. Bunica mi-a spus că oamenii l-au văzut în Visegrad prin 92.

În Hotelul Bikavac? a ridicat tonul tata, în niciun caz!

Dar nimeni nu se mai miră de bunica şi de telefoanele ei. Odată tata i-a spus: nu ştiu, pur şi simplu, nu ştiu. Şi-a ţuguiat buzele şi s-a ţinut de baza nasului cu degetul mare şi cel arătător. Bunica nu mai are discernământ şi a inventat un trecut pentru fiecare din noi. Îi plătesc timpului datoria, îmi explică. În versiunea bunicii,

fiecare îşi depăşeşte trecutul. Cu o jumătate de an în urmă s-a descoperit că nivelul glicemiei este astronomic şi tratamentul cu insulina i-a transformat viaţa într-un carusel. După zile în şir în care stă şi suferă lângă telefon şi ne vorbeşte pe un ton îngândurat, urmează apeluri la toate rudele. Mătuşa Taifun spune că exagerăm şi că luăm totul prea în serios, că, de fapt, e drăguţ să afli cum a fost mai demult. Dar, de când a sunat-o şi pe ea, mătuşa Taifun nu mai comentează nimic legat de această temă.

Ieri a fost zi de sărbătoare. Unchiul Bora a numit-o „Conferinţa Alcoolicilor din Dayton" şi a scris şi-o cuvântare plină de glume despre război, pace, vegetarieni şi părul meu lung. Deja pot să mi-l prind în coadă. Tata a zis că glumele despre Dayton nu mai sunt amuzante, că Dayton în sine e o glumă. Un tratat de pace care acreditează politic epurarea etnică! Atât cât o să trăiască, tata o să zică tot timpul ceva şi n-o să facă nimic. Din punctul ăsta de vedere, semănăm perfect, numai că eu zic şi mai multe decât el şi fac şi mai puţin.

Îmi închipui că la voi, oamenii se bucură mai mult de pace, decât la noi. Ca să fiu sincer: şi eu mă bucur, dar acum mi-e frică de ce-o să se întâmple cu noi. Se pare că trebuie să ne întoarcem în Bosnia. Nu vreau să mă-ntorc într-un oraş din care ne-au alungat pe toţi. Faptul că nu mai vrem înapoi e singurul asupra căruia eu şi părinţii mei cădem de acord. Când stăteau de vorbă cu unchiul şi cu mătuşă-mea, şi mama a zis: prefer să crăp, decât să-i mai privesc în ochi pe ucigaşii ăia, Nena Fatima s-a ridicat, a scris „mulţumesc şi la revedere" pe marginea revistei de programe *TV Spiel-film,* a smuls foaia şi şi-a lipit-o pe frunte.

Nena Fatima mai poartă batic doar când burniţează şi în Essen burniţează tot timpul. A făcut o grădină uriaşă în mijlocul curţii interioare. Cu roşii, castraveţi şi ardei. A venit şi administratorul cu poliţia, s-au uitat la grădina lui Nena şi au aşteptat cu nerăbdare reclamaţiile. Nena Fatima e singura persoană din toată familia cu care mă înţeleg perfect. Acum toţi terrierii vecinilor se caca în grădina noastră, aşa că nu mai mănânc deloc salată.

Eram în grădină cu Nena, când mi-a arătat biletul secret.

Şi-a strecurat mâna sub batic şi a scos o fiţuică şifonată şi ruptă. Mi-a întins un pieptăn şi s-a întors cu spatele. Părul ei lung. Am pieptănat-o. Când am terminat, s-a ridicat, dar mi-a lăsat biletul.

Cu drag, Aleksandar.

Ce-vreau-eu-de-fapt

Vreau să vorbesc să vorbesc întruna vreau să vorbesc să vorbesc întruna dar îmi trebuie un motiv trebuie să am un motiv întemeiat n-am ce face vreau să văd totul vreau să văd şi în mormânt şi în somn vreau să văd vreau un motiv întemeiat ca să nu mai vreau să văd nimic moartea nu e deloc un motiv întemeiat vreau să văd ce gătesc vreau să plec în lume războiul ăsta cretin pică la tanc cu bărbatul meu rafik n-a fost nimic a stat cu capul plecat cu umerii traşi toată viaţă a stat aşa cu capul plecat n-avea cum să iasă ceva acum vreau să mai fiu tânără puţin chiar aşa de bătrână nu sunt cu rafik n-am putut să mă simt tânără a trebuit să stau acasă n-a ştiut decât să muncească şi eu am stat acasă el nu voia să arăt şi celorlalţi bărbaţi ce păr frumos am vreau să îl am mereu aşa de frumos dar asta cere îngrijire vreau să plec în lume de asta am plecat şi de lângă rafik era plin de principii de la drina până-n china vreau să fiu prietenoasă vreau un soare fără voal dar cine poate să oprească norii dacă aş fi magician ca tine aş face ceva cu ploaia asta şi cu dezvoltarea şi cu vulcanii şi megdan-ul ar scuipa foc am avea alte griji pe cap mai vreau să vă fiu de folos puţin dar nimic mai mult nu mai vreau să fiu drăguţă cu toată lumea mai bine aştept vreau să ştiu cum o să arăţi la douăzeci de ani şi ce o să ştii bunicul tău a avut aceeaşi vârstă când a trebuit să mă mărit cu el în satul meu era un castan sub care vara ningea la fel de mult câte fete erau nemăritate vreau să-mi găsesc alt bărbat sau poate nu nu mai vreau să cresc vite sau te miri ce păsări politicoase o dată-n viaţă vreau să fiu şi eu mândră de ceva ce am stricat nu vreau să mor de singurătate sau de vină sau din cauza unui os de peşte sau înecată în râu când o să mor vreau să am senzaţia că port o mulţime de bijuterii asta vreau.

1 mai 1999

Dragă Asija,

Iartă-mă că nu ţi-am mai scris de mult. Măcar primeşti scrisorile mele? Exişti? Eu o să-ţi scriu în continuare, oricum, în ultima vreme stau mai tot timpul singur.

Între timp, părinţii mei s-au mutat şi de un an trăiesc în SUA. În Florida. De tot, deocamdată. Tata a cules o nucă de cocos şi, după o pauză de şapte ani, a pictat primul tablou. L-a numit „Autoportret cu nucă de cocos”, iar culorile alese, un duct de ocru cu maro pe un fundal de verde intens, pajişte-de-vară. Mama şi-a început serviciul la un birou de avocatură, zice că nu e greu deloc, că acolo legile sunt mult mai transparente decât la noi. Şi-a cumpărat patine şi în fiecare duminică se duce la patinoar şi vrea să vadă un meci de fotbal la stadion, fără tata. I se pare că pantalonii ăia de pe jucători vin perfect.

Dacă n-ar fi emigrat, ar fi fost trimişi înapoi în Bosnia. Întoarcere de bunăvoie, aşa se numeşte. Dar eu zic că n-ai cum să faci de bunăvoie ceva ce ţi se ordonă, aşa cum nici întoarcerea într-un oraş din care lipseşte jumătate din populaţie nu poate fi numită, cu adevărat, întoarcere. Acela e un oraş nou, în care nu poţi spune că te întorci, ci că te duci pentru prima oară. Nici măcar nu pot să-mi închipui cum ar fi să merg la şcoală în Bosnia. Nu-mi amintesc nimic, în afară de vechea mea clasă şi de Edin din banca din spatele meu. Portretul lui Tito atârnă în continuare pe perete. Din cauza şcolii mi s-a permis să rămân, părinţii mei au considerat că ar fi logic să dau bacalaureatul în Germania. Mama mi-a notat unsprezece reţete, zece simple şi aia cu şniţelul din carne tocată şi prune. Mi-a explicat şi ce înseamnă spălare la temperatură de fierbere.

În ultimul an petrecut în Essen, ne-a mers un pic mai bine. Într-o dimineaţă mama a demisionat, pur şi simplu, de la spălătorie. S-a înscris la un curs de germană şi a învăţat timp de trei luni în fiecare zi. Apoi a trimis şaptezeci de scrisori de intenţie. La a şaptezeci şi una n-a mai spus că este originară din Bosnia şi a primit un post de casieriţă.

Cu tata am vorbit aici atât de rar, încât mă surprindea de câte ori îl auzeam rostindu-mi numele. Mama s-a îmbolnăvit, apoi s-a făcut mai bine, tata a devenit şi mai tăcut, apoi a îmbătrânit şi acum stă la soare şi pictează iar naturi moarte şi chiar le vinde.

Ştii, Asija, eu nu m-am străduit deloc. În tot acest timp, nu m-am străduit deloc să-i întreb pe ai mei ce gândesc sau cu ce i-aş putea ajuta ca să ne meargă mai bine aici. Mi-a fost jenă să mă duc la interviurile lor, mi-a fost jenă să traduc întrebările care li s-au pus: cât de bine ştiţi limba germană? Pentru mătuşa mea mută, Nena Fatima, nu mi-a fost jenă niciodată, deşi râdea la glume şi vorbea în somn. Şi-a făcut mai multe prietene decât mi-aş putea face eu vreodată. Le asculta când vorbeau, i se cerea părerea, dădea din cap, aproba sau dezaproba. Apoi se aşeza pe bordura din faţa casei şi îşi tăia unghiile de la picioare. Cel mai mult s-a bucurat de Florida. Se trezeşte dis-de-dimineaţă şi înoată în piscina vecinilor, adăugând în fiecare zi câte o lungime de bazin.

Uneori îmi doresc să mi se scrie numele, Alexander” şi, deseori, să fiu lăsat în pace. Mult timp am crezut că mă joc de-a adolescentul, ca să nu-i îngrijorez pe ai mei. Dar la un moment dat, chiar n-am mai vrut să văd niciun război şi n-am mai vrut să ştiu nimic de nicio suferinţă sau evadare.

Astăzi e 1 mai şi bunică-mea Katarina vrea să-mi trimită un pachet din

Visegrad. Bunica ar vrea să trimită un pachet în fiecare zi de 1 mai. Fotografii cu Tito, discursurile şi distincţiile bunicului, uniforma mea de pionier. În fiecare zi de 1 mai, bunica îmi povesteşte că mi-a plăcut să port uniforma, mai ales în zilele de sărbătoare religioasă, că ştiam fragmente întregi din *Capitalul* şi că le şi înţelegeam.

Iar acum tata îşi cumpără tutun de mestecat şi spune: nuci de cocos! şi spune: sunt primul bosniac care ştie cum stă treaba cu tutunul de mestecat şi mama spune: în sezonul ăsta, Jacksonville Jaguars au avut o echipă pe cinste. Seara invită alţi bosniaci. În faţa casei se face Mothermade Cevapcici şi hambur-ger de la supermarket la grătar, şi cărbunele de sub grătar sfârâie, asfaltul se răceşte şi miroase a scorţişoară. Un anume Dino Safirovic ne povesteşte cum a jucat fotbal cu oamenii lui împotriva sârbilor prin tranşee, cum a oprit şutul decisiv cu faţa şi că de atunci nu mai poate fabrica explozibili. Ne spune cum a vrut să facă focul într-o scorbură de copac în care cineva ascunsese o grenadă de mână şi mama îmi spune că îi e dor de mine. Cumpără vin din Slovenia şi tata spune că grătarele noastre le-ar face de ruşine pe cele ale americanilor.

Asija, am vrut să-ţi caut numele pe internet şi abia atunci mi-am dat seama că nici măcar nu sunt sigur de numele tău de familie, deşi l-am trecut de atâtea ori pe plic. Am citit pagini întregi cu liste de persoane dispărute. Am găsit două Asija, dar asta nu înseamnă nimic. Oricum, am aflat ce înseamnă numele tău.

Dacă aş căuta numele meu, aş găsi o singură trimitere. „Visul unei nopţi de vară”, piesa de teatru de la şcoală. Eu l-am jucat pe Puck. Puck e un spirit căruia regele său îi spune să-i aducă o floare al cărei nectar are puteri magice: picurat pe pleoapele cuiva, îl face pe acesta să se îndrăgostească de prima persoană pe care o vede după ce se trezeşte. Povestea în sine nu e cine ştie ce, dar Puck ăsta chiar ştie să facă vrăji. Între timp, toată lumea se îndrăgosteşte de toată lumea, cineva se îndrăgosteşte de o fiinţă cu cap de măgar şi totul se poate transforma într-un vis, dacă la sfârşit publicul decide aşa.

Asija, pot să-i păcălesc pe nazişti că sunt din Bayern, că „provin” din Bayern. Pot să mă amuz pe seama frizienilor, ştii, seamănă un pic cu cei din Muntenegru, de la noi – dacă azi nu li se trage fermoarul, nu contează, fac pipi mâine. Îmi plac cinci echipe naţionale. Dacă cineva mi-ar spune că sunt un exemplu perfect de integrare, m-aş criza.

Asiya (Asija) s.f.

1. Nume arab: cea care vindecă, îngrijeşte; reconci-liatoare.

2. Conform surselor istorice, numele credincioasei fiice a faraonului, cea care l-

a salvat pe Moise din Nil.

Tata mă întreabă dacă ştiu că în fiecare an mor mai mulţi oameni loviţi în cap de nuci de cocos, decât de muşcături de rechin. Nucile de cocos sunt nişte arme ucigaşe, îmi zice.

M-am hotărât să mă prefac că am visat totul.

Toate cele bune, Aleksandar.

Aleksandar, pachetul aş vrea să ţi-l trimit – neapărat – ţie

Am făcut un pachet special pentru tine. Karl şi Friedrich şi Clara şi Tito. Toată echipa-i acolo. Îţi mai aminteşti? îţi plăcea de Karl. Carnetul de membru de partid al lui Slavko vreau să ţi-l trimit ţie, neapărat. Discursurile lui oficiale. Articolele lui. Ce scris minunat avea bunicul tău! Ce litere mari, ca nişte împletituri! Acum nu mai scrie nimeni de mână. Sunt sigură că şi tu clămpăni pe maşina de scris. Lipsă de politeţe, aşa se cheamă asta! Cum să afli cu cine ai de-a face printr-o maşină? Sau vrei să săruţi doar rujul iubitei tale? Articolele despre bunicul tău vreau să ţi le trimit – neapărat – ţie. Cât ai mai stat la el în braţe şi cum rezolvaţi voi cuvinte-nerucişate! Ah, Slavko şi cuvintele lui încrucişate! Ce mai era? Fotografiile cu Vladimir Ilici şi cu Tito tot tu le primeşti. Asta ce mai e? „îndatoririle tineretului revoluţionar”? Da, minunat! Şi tu faci parte din tineret! Ah, scrisul bunicului tău pe revistele cu integrame! Ah, uniforma lui Tito şi cât de bine o duceam pe-atunci, vitele de noi! Nu că mi-ar fi plăcut tot circul ăla. Nu m-am căsătorit cu Slavko pentru protocoalele lui de la simpozioane şi pentru referate. Politica e un iubit jalnic! Ce să mai fac cu cântecele muncitoreşti şi cu timbrele cu Clara Zetkin şi cu fluturaşii care ne învăţau cum să ne comportăm în timpul vizitelor lui Tito? Punctul unu: să ne decorăm balcoanele şi să scoatem la vedere cât mai multe plante verzi! Să adunăm orice altceva, de pildă, izmene, cearceafuri etc. de pe balcoane! Şi punctul patru e drăguţ: fiecare să aducă măcar o floare pe care s-o arunce pe stradă în calea primei maşini din coloana oficială a lui Tito. Pe maşina tovarăşului Tito nu se poate arunca nimic, sub nicio formă. Aleksandar, mie nu mi-a trebuit niciodată nimic de aici, dar sunt sigură că tu mai ai ambiţii de genul ăsta. E drept că nu te-ai înţeles niciodată cu Slavko asupra capitolului despre bunuri din *Capital* şi la sfârşit vă lua somnul pe amândoi, dar ştiu că tu citai pasaje întregi pe care le învăţai pe de rost. Şi îţi plăcea să porţi cravata roşie şi bereta albastră chiar şi-atunci când nu era zi de sărbătoare. Chiar şi-atunci când uniforma de pionier nu mai era obligatorie, cu mâinile încrucişate la spate, ca bunicul tău. În clasa a patra, la ceremonia de închidere, ai fost purtător de

drapel. Jumătate de şcoală a mărşăluit în urma ta şi a drapelului roşu. Îţi ardeau urechile de fericire şi emoţie. Drapelul ăla era imens. La un moment dat au făcut pauză de marş şi cineva a recitat o poezie despre fruntea nuştiucărui comandant şi atunci te-ai aşezat şi ai pus drapelul jos, lângă tine. Am o poză cu tine, odihnindu-te în faţa drapelului. Vreau să-ţi trimit neapărat – ţie – fotografia. Ia spune-mi, nemţii mai deschid şi-acum pachetele din Iugoslavia? Ne supraveghează încă? Nu vreau să te pun în situaţia neplăcută de a trebui să le explici la ce-ţi trebuie materialul. La al IX-lea congres al PEI, Slavko ar fi trebuit să ţină un discurs. În 1970 asta nu era ceva de neglijat. Dar, din păcate, nu s-a îmbolnăvit niciun referent. Discursul ăsta aş vrea să ţi-l trimit – neapărat – ţie. Rolul şi perspectivele căsătoriei şi ale familiei în proletariat! Ah, Slavko şi perspectivele lui! Problema maternităţii! Problema educaţiei! Problema sexualităţii!

Pe Slavko l-a scos din sărite ipocrizia virtuoasei burghezii! Şi eu… eram mândra lui tovarăşă! Ah, Slavko, dragul meu Slavko… Aleksandar, când te însori şi tu odată?

Pe vremea când totul era încă bine de Aleksandar Krsmanović

Cu o prefaţă de mamaia Katarina şi un *addendum* pentru domnul Fazlagić

Bunicului meu, Slavko

Cuprins

Prefaţă…177

Îngheţată…179

Dorinţă…180

Paradă…181

1 mai 1989 sau Puişorul din mâna pionierului…182

Nu mai avem partizani…184

O călătorie frumoasă…186

Cum să dispărem…189

De ce a tăiat Cika Doctor glezna cuiva…191

De ce nu-mi sparge nasul Vukoje Wurm, cel cu nasul fracturat de trei ori…193

De ce sunt de nedespărţit Cika Hasan şi Cika Sead şi la ce nu se aşteaptă nici cel mai deştept savant din lume…198

Ce treabă are şahul cu politica mondială, de unde ştie bunicul Slavko că de mâine încep revoluţiile şi cum se face că uneori lucrurile sunt atât de greu de exprimat…203

Ce fel de promisiune trebuie să respecte barajul, cum sună cea mai frumoasă

limbă din lume şi cât de des trebuie să bată inima ca să învingă ruşinea…206

De ce sunt casele empatice şi generoase, ce fel de muzică faceţi şi de ce vă doresc să rămâneţi empatici, generoşi şi, mai ales, fermi…216

Care este cea mai frumoasă victorie, ce-mi încredinţează bunicul Slavko şi de ce se comportă toţi de parcă, dacă nu mai vorbim despre ea, frica s-ar dizolva în aer…219

Cum îi merge curajoasei Drina, cum îi merge, cu adevărat, Drinei fără gură, ce părere are despre micul domn Rzav şi cât de puţin îţi trebuie ca să fii fericit precum un şoim…225

În cât timp se instalează un infarct după o sută de metri, cât cântăreşte viaţa unui păianjen, de ce scrie papă-lapte al meu pe râul înfricoşător şi cum se descurcă specialistul în neterminaţi ca vrăjitor…230

Aleksandar, pe-atunci aveai doar patru ani. Ai dormit la noi. Între mine şi bunicul. Aşa-ţi plăcea cel mai mult. Bunicul trebuia să se trezească devreme. Comitetul de partid. Te-ai smiorcăit. Voiai să te ia cu el. Ţi-a şoptit ceva. Te-ai liniştit. Ai râs, ai râs din toată inima. Maică-ta a venit abia mai târziu. Voia să te ia la frizerie. Ştia că bunicul nu-i acasă. De obicei te lua cu el mai tot timpul. Şi atunci nu se pierdea nimic. Frunţile gânditorilor sunt umbrite de şuviţe de păr. Aşa era şi fruntea bunicului tău. Mama şi cu mine eram la o vecină, la cafea. La Amela. Pierdere de timp, ai spus. Ai rămas sus. Ţi-ai aranjat maşinuţele. Niciodată nu te-ai jucat cu ele cum trebuie, îţi plăcea să le parchezi în tot felul de locuri şi atât. Ai inventat câte ceva pentru fiecare maşină. De unde provine. Cine o conduce. Problemele pe care le poate avea şoferiţa isterică. Din ţeava de eşapament a unui Porsche răbufneau numele conducătorilor partizanilor. Într-o oră eram înapoi. Maşinuţele nu erau puse în ordine. Erau, pur şi simplu, împrăştiate. Tu erai culcat în faţa canapelei lui Slavko. Te uitai la televizor. Sonorul era dat încet şi maşinile împrăştiate. Ţi-ai dat părul din ochi. Maşinile zăceau împrăştiate în jurul tău. Am observat vaza imediat. Că nu era la locul ei, pe pervaz. Că nu era nicăieri. Şi că n-ai dat cu aspiratorul. Pentru că-ţi era frică de aspirator. Şi de maşinile de spălat. Cioburile minuscule de pe covor. După aceea n-ai mai vorbit niciodată despre vază. Şi cred că nici bunicul n-a observat că lipsea. Deşi era cadoul lui. Şi tu ştiai asta. Timp de trei zile a cules flori pentru mine. Împodobise toată casa cu flori. N-am mai văzut nici înainte şi nici după aceea atâtea flori. Şi în vază fuseseră maci roşii. Şi maşinile erau împrăştiate peste tot. Te-ai îmbrăcat. Te-am urmărit. Mi-ai zis că vă

duceţi la frizer. Mama ta s-a mirat. Eu nu ţi-am zis nimic. Nu te-am pupat pe frunte. Nu ţi-am zis că în seara aia o să încălzesc lapte. De fiecare dată aşteptai douăsprezece minute, după care îţi beai cana cu lapte cald. Nu ţi-am zis că totul e în regulă. Nu ţi-am zis că eşti un copil. Că eşti soarele nostru şi că nu trebuie să-ţi faci griji pentru câteva cioburi. Cât mă bucur când dormi între mine şi bunicul tău. Şi nu ţi-am zis cât mă bucur că începi fiecare zi cu cinci întrebări. Înainte de „bună dimineaţa", cele cinci întrebări. Ce-ai făcut oare în visele tale? Nu ţi-am zis că totul e în regulă. Am pus laptele la fiert. Ţi-am parcat maşinuţele. Am pus Ferrari-ul în faţă. Şoferul lui e un nomad din deşert care-şi caută bunicul grav bolnav. Acesta zace într-un cort dintr-un stat african independent. Îi şopteşte nepotului său cu o voce slăbită: soarele meu, eu am să mor în curând, dar mai am o ultimă dorinţă. Există în lume un loc îndepărtat, unde apa e solidă. Poţi s-o arunci ca pe-o piatră. Dacă o ţii în mâini destul, se transformă în apă lină, rece. Înainte să mor, aş vrea să beau măcar o piatră din asta. Adu-mi-o, odorul meu. De atunci, nomadul rătăceşte cu Ferrari-ul său prin lume şi caută o soluţie ca să-i aducă bunicului lui nişte apă de piatră în deşert. Povestea ta dintr-o epocă în care toată lumea credea că nimic nu este la locul lui. Când, de fapt, toate erau la locul lor.

Bunica ta Katarina

Îngheţată

Îngheţată se găseşte tot timpul, dar îngheţată din asta nu, e îngheţata mea preferată: Stela. Dacă o să am o soră, îi zic mamei, râcâind în pahar cu linguriţa albastră de plastic, o s-o cheme Stela, da? M-am îngrăşat? mă întreabă mama îngrozită şi eu îi spun: nu, dar în familia asta am şi eu un cuvânt de spus.

Tata a dormit când m-am născut, iar mama a leşinat imediat după asta, pur şi simplu n-a mai suportat atâta sânge şi atâtea rahaturi dintr-odată, astfel că singura rudă prezentă şi conştientă în timpul evenimentului, unchiul Bora, a hotărât, îndreptăţit, de altfel: Pe urâtul ăsta o să-l cheme Aleksandar.

Oi fi fost eu foarte mic atunci, dar o astfel de afirmaţie n-ai cum să uiţi niciodată.

Sortimentul meu preferat de îngheţată Stela e cel de vanilie. Se vinde într-un pahar albastru. În frigider sunt puse – împachetate în plastic – şi linguriţele colorate. Când cumperi o Stela, poţi să iei, gratuit, şi o linguriţă. Preferata mea e cea albastră. Stela e o îngheţată însărcinată. Ascunde un secret. Undeva, afundată în vanilie, uneori chiar sub capac, altă dată la mijloc sau la fund, se ascunde o vişină roşie-roşie, acră şi

îngheţată.

Dorinţă

Părinţii mei nu ştiu nimic despre asta. Sunt în moschee. Cunosc procedura: mă las în genunchi şi mă gândesc la ceva frumos care încă nu mi s-a întâmplat. De fiecare dată când mă închin, îmi doresc acel ceva frumos. Fă să se îndeplinească! Moscheea e plină de covoare colorate, din afară pare o rachetă, dinăuntru – un stomac. Mi-e frică. Ies în evidenţă, sunt singurul încălţat. În moschee n-a venit încă primăvara, aprilie. Mă închin, mă închin, mă închin.

Cinstită moschee, fă ca Steaua Roşie[21] să câştige campionatul. Cinstită moschee, fă ca Steaua Roşie să câştige campionatul.

Cinstită moschee, fă-o, te rog, pe mama să uite de suspine.

Paradă

Port basca de pionier într-o parte, sunt un pionier dat naibii. Stau în faţa drapelului roşu, sunt terminat şi fericit. Corul cântă *Internaţionala.*

1 mai 1989 sau Puişorul din mâna pionierului

Mă caţăr pe fotoliu, îmi dau părul din ochi şi îmi dreg vocea:

Azi este întâi mai, vântul mângâie flamurile roşii, ele susură numele tău: Tito.

Pasărea face un ou în cuibul nostru, al prieteniei, în mâna mea.

În mâna pionierului, puiul iese din găoace. În curând îi vor creşte muşchi, ca lui Rambo 1, va avea puful roşu, alb şi albastru şi ochii ca Marea Adriatică.

Este porumbelul păcii, un şoim de luptă este, un pui pentru masa de prânz.

Un dinozaur pentru copii, dinozaurul care le cântă *Internaţională* lui Tito şi clasei muncitoreşti.

Pasărea mănâncă ziua de întâi mai şi, fiindcă întâi mai e viitorul, pasărea va creşte şi va avea un viitor luminos ca Iugoslavia, patria noastră dragă.

Termin de citit, îmi dau părul din ochi, mulţumesc publicului şi mă dau jos, în aplauzele bunicului Slavko.

Nu mai avem partizani

[21] Steaua Roşie Belgrad, echipă de fotbal

Nu mai avem partizani. Avem comisari. Avem uniforme şi în ele, soldaţi, şi în faţa lor, mitraliere şi generali. Avem steaua roşie cu cinci colţuri. Avem parade, avem lupta pentru independenţă, avem discuri de vinii, cu cântece pe care toată lumea le ştie pe de rost. Avem pâine neagră şi cozi la pâinea neagră şi îl avem pe bunicul care, împreună cu partizanii, a eliberat tot ce se putea şi ce nu se putea. Avem băşti de pionier care arată exact ca băştile partizanilor, dar sunt albastre, atâta tot, iar eu o port pe a mea şi atunci când nu sunt obligat. Avem ciocolată albă cu nuci, avem butelia mare şi portocalie de gaz din bucătărie, jucăm baschet, coşul e inelul de la butelie, mă numesc Drazen Petrovic[22] şi bag fiecare minge de trei puncte în coş. Bunica fierbe laptele la flacăra aragazului. Aştept fix douăsprezece minute şi apoi beau lapte cald. Pe celălalt ochi, bunica fierbe cearceafuri. Avem bandaje la baie, avem un container de gunoi uriaş în curte care nu se goleşte decât foarte rar, avem indieni, avem motociclişti în geci de piele, care se opresc uneori în oraş şi se uită după fete, întocmai ca băieţii noştri. La noi, pe colţ avem şi-o casă verde cu un acoperiş ciudat. Avem şi nişte japonezi, singurii japonezi care s-au rătăcit în oraşul nostru şi care s-au aciuat pe lângă casa verde cu acoperiş ciudat, nimeni nu i-a văzut părăsind-o vreodată. Avem svastici desenate pe furiş, interzise într-o măsură atât de mare, încât toate hârtiile cu svastici sunt mototolite şi aterizează la gunoi. Avem Drina. Avem ore-n şir de stat-pe-malul-Drinei şi pescuit. Avem draci-de-mare, ştiu eu unul cu mustaţă şi ochelari. Avem jocuri pe calculator, se numesc *Boulder Dash* sau *Space Invaders* sau *Internaţional Soccer,* dobor record după record. De ziua mea primesc o bicicletă, primul meu *Pony,* e verde şi merge brici. Merg în cerc, sunt un sprinter cu picioare groase şi tricou mulat. Din cauza tricoului se face mişto de mine, dar, mă rog, ce ştiu unii despre erodimanică. Avem pungi de plastic. Bunica nu aruncă pungile de plastic, le spală de zerul scurs de la telemea şi le pune bine într-o încăpere fără fund, numită *spajz.* Nu aruncă nimic, nu se ştie ce vremuri ne aşteaptă, spune. Apare şi o idee, tata zice: deschid un magazin pentru artişti. Avem artişti, avem o după-amiază de duminică în care Elvira, sora lui Neso, mi-a dezvăluit în spatele unei pietre de mormânt din cimitirul Megdana cum arată diferenţa dintre mine şi ea.

Nu arată bine deloc.

Şi mai sunt şi eu care mă comport de parcă n-aş fi ştiut asta de mult.

Pe piatra de mormânt avem un partizan. E băgat într-o ramă mică şi rotundă, are o privire serioasă şi poartă bereta cu steaua cu cinci colţuri.

---

[22] Baschetbalist croat, mort într-un accident de maşină în 1993, la vârsta de 29 de ani.

Dar partizani nu mai avem.

O călătorie frumoasă

În fiecare vară, aceeaşi poveste: mă duc cu părinţii mei la Igalo. Toată fabrica la care lucrează tata se duce la Igalo. Timp de o lună, sindicatul expulzează locuitorii unui orăşel fără ieşire la mare într-unul cu ieşire la mare. În Igalo există şi o comunitate de artişti. Singurul care se bucură de Igalo e tata. Bărbaţii şi femeile din comunitatea de artişti poartă păr lung şi în rest nimic şi când ajungem acasă, tata se deprimă la gândul că trebuie să-şi pună din nou cravata. Dacă şi mama se bucură de Igalo – sau de orice altceva, în general – e greu de spus.

„Dragă familie, anul ăsta ne ducem laaaaaa…”, ne-a abordat tata săptămâna trecută, pe tonul unui moderator de televiziune exaltat şi ne-a fluturat pliantele de la hotel.

„Ah, tată, vorbeşti aşa fiindcă trebuie să-i demonstrez domnului Fazlagić, Netovarăşului-profesor, că ştiu să folosesc ghilimelele”.

„Da, şi în afară de asta, nu vorbesc niciodată pe tonul unui moderator de televiziune exaltat”.

„Igalo-o!” spune mama pe un ton de moderatoare de televiziune blazată, care îşi exprimă nefericirea împotriva căreia nu poate face nimic, şi se duce să împacheteze.

Călătoria cu adevărat frumoasă ar fi avut loc dacă ne-ar fi însoţit şi Mister Spok. O călătorie frumoasă pentru Mister Spok, şeful beţivanilor din oraş, care nu pleacă niciodată nicăieri. Când îl văd împleticindu-se pe stradă, gândul îmi zboară la bunicul Rafik, ceea ce-mi vine destul de greu pentru că nu-mi mai amintesc faţa bunicului, ci doar o poveste despre un om înecat. Mi-e milă de-o broască, fiindcă nu înţelege că tocmai ne pregătim să-i dăm foc, mi-e milă de unchiul Bora fiindcă se chinuie să facă o genuflexiune, dar nu reuşeşte nicicum, mi-e milă de Dvs., domnule Fazlagić, fiindcă în curând o să uitaţi să râdeţi, dacă vă încăpăţânaţi să rămâneţi la fel de încruntat. Şi mi-e milă şi de Mister Spok, fiindcă îmi spune: mă simt ca o curcă beată, nu mai am niciun pic de mândrie. Tot ce-i în jurul meu e din piatră – străzile, munţii, inimile, n-am la mine niciodată o mare ca să le spele.

Aş fi vrut să-i dau marea domnului Spok, pentru el ar fi fost cu siguranţă cea mai frumoasă călătorie. Am scris „Joc de noroc” pe o carte poştală colorată, „Mister Spok” şi „Igalo”. L-am felicitat pe Mister Spok, fără să dau mâna cu el. Asta a fost partea cea mai dificilă. L-am invitat pe Mister Spok la noi, ca să facă un duş şi să se

poată pieptăna. După primul duş, l-am rugat să mai facă unul. Apoi am întrebat-o pe varianta spălată şi pieptănată a lui Mister Spok dacă ştie să se bărbierească, dar nu ştia. Ca parte a premiului câştigat, i-am înmânat unul dintre cele două costume din şifonierul tatii şi nu mai puţin de patru cravate, fiindcă ştiam cât de mult ura tata cravatele. Mi-am pus pantalonii care le plăceau cel mai mult alor mei. Astfel pregătiţi, spălaţi, pieptănaţi şi cu o mină sobră îi aştept pe părinţii mei în camera de zi împreună cu Mister Spok. Îl întreb pe Mister Spok dacă ştie să plângă la comandă.

Prima a sosit mama care l-a întrebat doar pe Mister Spok dacă e vegetarian. „Mănânc tot ce mi se dă", a răspuns Mister Spok şi eu i-am dat un măr, două felii de pâine şi două ouă pe care putea să şi le fiarbă mai târziu, n-aveam timp acum de aşa ceva, tata intra deja pe uşă. Am strigat după el pe tonul de moderator: „Dragă familie, anul acesta vom merge la Igalo, împreună cuuuu…" Am arătat spre Mister Spok, care în clipa aceea a izbucnit într-un plâns sfâşietor. Am ridicat din sprânceană, vădit marcat, şi l-am îmbrăţişat pe tata, ceea ce, sunt sigur, ni s-a părut amândurora extrem de ciudat.

„Aleksandar, treci în atelier!" îmi ordonă şi Mister Spok se opri din plâns. „Ai făcut ceva cu adevărat social, mi-a dat de înţeles, numai că n-au voie să vină decât membrii familiei. Domnul Spokovic nu poate să vină, îmi pare rău".

„N-aţi putea să-l adoptaţi pe Mister Spok? Asta ar rezolva două probleme dintr-o lovitură: ar putea să vină cu noi la Igalo şi eu n-aş mai fi singur la părinţi".

„Dar astea nu-s probleme serioase, copile".

„Nici asta nu-i o discuţie serioasă, tată".

„Salută-l pe domnul Fazlagić din partea mea".

„O să-l salut".

„Dar tema pentru acasă ai ratat-o".

„Teoretic, am făcut-o bine".

Aleksandar Krsmanović

Cum să dispărem

În Germania cea bună a căzut un zid şi de-acum încolo nu mai există decât Germania cea rea. Mai devreme sau mai târziu, zidul ar fi căzut oricum. Asta spun toţi. Unchiul Bora, muncitorul la negru, cum îi zic toate familiile care au nevoie de el, spune: Germania cea rea a fost mai bună pentru el, pentru că l-a plătit şi pentru că toate casele sunt la fel, aşa că nimeni nu are motive să fie invidios pe celălalt, şi pentru că traficul este uşor şi semafoarele nu sunt puse de decor, pot să arate şi verde,

şi există şi-un Lothar Matthäus şi „tanpoane” care i se potrivesc şi mătuşii Taifun. Astea sunt nişte beţigaşe de vată pe care mătuşa Taifun şi le bagă în fund ca să se frâneze un pic. Şi la noi am mai văzut „tanpoane” din astea, dar cred că la oamenii prea rapizi n-au efect, habar n-am.

Şi fiindcă au rezolvat-o cu zidul, acum avem SIDA şi o pană de curent. Pe zidul înalt, care nu arată deloc de parcă ar fi căzut, oamenii fericiţi flutură steaguri negre-gri închis-gri deschis. În timp ce ăştia se bucură acolo sus, cei de jos lucrează în continuare şi scot pietricele din perete. Unchiul Bora zice: nemţii ăştia nu se pot stăpâni să nu lucreze tot timpul.

Germania arată ca o ţară sufocată, peste tot numai oameni, străzile nu le mai desluşesc.

Azi îl vedem din nou pe crainicul de la ştiri, cel cu părul aranjat. Spune: epidemie, spune: SUA şi spune: boli venerice şi spune: alte patru cazuri confirmate în Iugoslavia. SIDA, spune şi face pauză, ridică o sprânceană. Câţiva astronauţi se uită prin nişte telescoape mici şi cineva spune: virus, şi: sânge, şi: mortal.

Şi fiindcă zidul a căzut în Germania cea bună, tot răul vine la noi! Şi penele de curent vin tot la noi – bunica se sperie, sonorul pică, televizorul sâsâie, ecranul se înnegreşte. Cam aşa cred că arată şi când trăieşti şi, dintr-odată, mori. Omul se sperie puţin şi cineva aprinde o lumânare. La noi, bunicul e cel care face asta şi, la lumina lumânărilor, feţele celor din jurul mesei se transformă în nişte jumătăţi de cartof, prăjite, atinse de SIDA. Într-o singură seară aflu cum cad zidurile, cum cad oamenii şi cum cade curentul: tot timpul se dă vina pe o boală şi căderea e urmată de dispariţie. Germania cea bună s-a îmbolnăvit şi a dispărut. Înţeleg cum e cu dispariţia. SIDA e o boală care are demnitatea ei, care nu suportă nici măcar literele mici şi nu se mulţumeşte cu nişte nimicuri precum tuşea sau mângâiatul animalelor. Îi trebuie sângele nostru, numaidecât.

Mă întind pe covor. În poziţia asta n-am cum să cad, n-am cum să-mi tai degetul, n-am cum să mă contaminez cu SIDA. Cu toate astea, aştept, în timp ce bunicul meu Slavko, bunică-mea Katarina, mătuşă-mea Taifun şi unchiul meu Bora joacă rummy la lumina lumânărilor, aştept să dispar.

De ce a tăiat Cika Doctor glezna cuiva

Motocicliştii străbat Visegradul ca fulgerul. Austrieci, elveţieni, italieni. Nemţii au motoarele cele mai babane. Michael conduce un Kawasaki, Jürgen, o Honda. Cika Doctor remarcă: Germania şi Japonia au fost tot timpul prietene, dar acum nu prea le

mai place să-şi amintească asta.

Uneori mai stau şi câte doi, par cu totul şi cu totul din piele. Motocicliştii din piele se opresc la restaurantul Orificiu, beau limonada şi ne admiră râurile. Cika Doctor, căruia i-am dat numele ăsta fiindcă mai demult a tăiat glezna cuiva, ne face cu ochiul: ceea ce le dau eu aici motocicliştilor nu e tocmai limonada. Când n-are clienţi şi nu e ocupat, Cika Doctor se aşază într-un scaun din grădina hotelului, îşi deschide şi-nchide briceagul şi adoarme la soare.

Din luna iunie am numărat cincisprezece moto-ciclişti, ceea ce nu înseamnă că stăm tot timpul degeaba şi numărăm motociclişti.

Am pus şi ceva din mine, ne dezvăluie Cika Doctor secretul limonadei sale. Nu ne spune care-i părticica pe care-a pus-o şi, oricum, nici noi nu i-am putea lămuri pe nemţii din piele, fiindcă, din motive ideologice, cuvintele se rostesc altfel la ei, nu ca aici, unde oamenii nu s-ar încumeta să iasă pe stradă cu ţoalele alea ridicole de piele.

Stau la Cika Doctor şi împart o limonada cu Edin. Stăm cu picioarele crăcănate şi ne prefacem că suntem nemţi. Hans cugl cluf nust lust baiern miunhien danche danche. Aşa poate că ne dezvăluie şi Cika Doctor ce a pus în limonada pentru nemţi.

De ce nu-mi sparge nasul Vukoje Wurm, cel cu nasul fracturat de trei ori

Astăzi l-au dat jos pe Tito de pe peretele clasei şi Vukoje Wurm a jurat c-o să mă aranjeze după ore.

Sună de ieşire, s-a terminat şi ultima oră. Colegii mei năvălesc afară, Vukoje arată spre mine şi îşi trece degetul peste gât. Edin ridică din umeri. Mă pun lângă tine, îmi spune, aşa o să aibă de-a face cu doi şi-o să obosească mai repede.

Lui Edin îi vin cele mai straşnice idei.

Vukoje Wurm cu nasul rupt de trei ori ne aşteaptă în curtea şcolii. Nu e singur. Vukoje, bătrâne, cum merge treaba? strig la el. Vukoje îşi scoate geaca, îşi încheie şireturile, îmi dă brânci de mai multe ori şi mă întreabă ce-aş prefera: şuturi, pumni sau strânsdegât. Un cârd de elevi ne înconjoară imediat.

Strânsdegât, zic, fiindcă aşa ceva nu există în vocabular.

Bine zis, spune un tânăr înalt, iese din turma de elevi şi se propteşte în faţa lui Vukoje. Îl depăşeşte cu trei capete. Roiu', îl zoreşte pe Vukoje, altfel te fac zob.

Vukoje rămâne pe loc, îşi propteşte mâinile în şolduri. Pe nasul lui se întinde un şir de pistrui. Scuipă scurt într-o parte şi arată ameninţător cu degetul spre mine. Îmi recunosc salvatorul abia după ce, împreună cu oamenii săi, Vukoje începe să bată în retragere cu paşi timizi. Damir Kicic. Toată lumea spune despre Damir că e cel mai

talentat fotbalist pe care l-a putut da oraşul nostru şi a învăţat chiar la şcoala noastră.

Mersi! spun, după ce şi restul de feţe dezamăgite se sustrage din cadru.

Dacă stau să mă gândesc, mi-ar fi plăcut să văd cum te descurci, zice Damir.

Cucuuu, strigă Edin ca un cuc, îşi îndoaie palmele până când îi trosnesc oasele. Împotriva noastră n-ar fi avut nicio şansă, ne spune.

Damir, ce faci în oraş, m-am gândit, acum joci în Sarajevo? l-am întrebat.

Damir râde. Spune-mi Kiko, zice.

Kiko, e adevărat ce se spune despre tine? Că poţi să jonglezi mingea cu capul cât vrei? întreabă Edin. Cred că oamenii mai şi exagerează.

Punem pariu, dacă vrei… Kiko se scarpină pe frunte şi e clar că nu putem pierde pariul ăsta. Kiko râde, cocoloşul de sub pielea de pe gât sare în sus şi-n jos şi batem palma.

Duminică, ora doisprezece. În curtea şcolii nu e nimeni, în afară de o fată care face primele ture precaute cu bicicleta, ajutată de mama ei, care-o ţine de şa.

Edin aduce mingea. Tragem câteva şuturi la poartă.

Crezi că vine? întreabă Edin.

Da normal că vine. Banii sunt la tine?

E vară, atunci când mingea se lansează în aer, e atât de cald, încât fierbinţeala devine un spaţiu prin care pielea se loveşte de beton şi îl face să reverbereze. Dac-aş fi magician, iarna şi toamna ar fi două zile de sărbătoare, cândva prin noiembrie, primăvara ar fi sinonimul lui aprilie şi restul anului s-ar putea transforma în vară, ca viaţa să poată reverbera, asfaltul să se poată topi şi mama să mă poată unge cu iaurt pe pielea arsă de soare.

Uite-l că vine! Ia dă-mi banii!

Salut, băieţi!

Salut!

E cam cald, a?

Da.

Aţi adus caşcavalu?

Nu-i nevoie să verifici, îi spun lui Kiko şi îi întind teancul. Îşi umezeşte cu limba degetul mare şi pe cel arătător şi sortează bancnotele mototolite într-o mână. Îmi întinde partea lui. Bă, mai bine îi numeri.

Sunt toţi, îi spun.

Atunci să-i dăm drumul.

Staţi aşa! Edin scoate o riglă. O lipeşte de picioarele lui Kiko şi-apoi o ridică pe

picioare, pulpe, şolduri, până ajunge la cap. Ce-i drept, se cam chinuie. Mama i-a dat drumul fetiţei; aceasta ţipă şi merge în zigzag, încetineşte şi se apleacă înainte, frânează cu picioarele. Mama aplaudă, aia mică se bucură zgomotos: nu m-ai ţinut, nu m-ai ţinut, strigă, îne-o dată!

Edin spune: o sută nouăzeci şi doi.

Am crescut patru centimetri de săptămâna trecută, nu-i rău, rânjeşte Kiko, îşi scoate cămaşa şi aruncă mingea în sus. Unu, doi, numără Edin, trei, patru, şi căldura e o fetiţă care ţipă pe o bicicletă, cinci, şase, numără şi sfârşitul verii e un pariu de o sută nouăzeci şi doi de centimetri, şapte, opt, numără, şi fetiţa strigă: mami, mami, uită-te, merg singură, merg singură, ştiu să merg! nouă, zece, numărăm şi la zece, Kiko începe să fluiere, unsprezece, doisprezece, abia se mişcă, îşi retrage capul din când în când, cu puţin înainte ca mingea să-i atingă fruntea, la treisprezece o lansează în aer, altfel e cu ghinion, strigă şi mingea zboară, zboară şi Edin spune: paisprezece, cincisprezece, şaisprezece, şaptesprezece, optsprezece, nouăsprezece, douăzeci, douăşunu, douăşdoi, douăştrei, douăşpatru, douăşcinci, douăşşase, douăşşapte, douăşopt, douăş-nouă, treizeci, treişunu, treişdoi, treiştrei, treişpatru, treişcinci, treişşase, treişşapte, treişopt, treişnouă, patruzeci, patruşunu, patruşdoi, patruştrei, patruş-patru, patruşcinci, patruşşase, patruşşapte, patruşopt, patruşnouă, cincizeci, cinşunu, cinşdoi, cinştrei, cinş-patru, cinşcinci, cinşşase, cinşşapte, cinşopt, cinşnouă, şaizeci, şaişunu, şaişdoi, şaiştrei, şaişpatru, şaişcinci, şaişşase, şaişşapte, şaişopt, şaişnouă, şaptezeci, şapteş-unu, şapteşdoi, şapteştrei, şapteşpatru, şapteşcinci, şapteşşase, şapteşşapte, şapteşopt, şapteşnouă, optzeci, optzeşunu, optzeşdoi, optzeştrei, optzeşpatru, opt-zeşcinci, optzeşşase, optzeşşapte, optzeşopt, optzeşnouă, nouăzeci, nouăşunu, nouăşdoi, nouăştrei, nouăşpatru, nouăşcinci, nouăşşase, nouăşşapte, nouăşopt, nouăş-nouă, o sută, o sută unu, o sută doi, o sută trei, o sută patru, o sută cinci, o sută şase, o sută şapte, o sută opt, o sută nouă, o sută zece, o sută unşpe, o sută doişpe, o sută treişpe, o sută paişpe, o sută cinşpe, o sută şaişpe, o sută şapteşpe, o sută optşpe, o sută nouăşpe, o sută douăzeci, o sută douăşunu, o sută douăşdoi, o sută douăştrei, o sută douăşpatru, o sută douăşcinci, o sută douăşşase, o sută douăssapte, o sută douăşopt, o sută douăşnouă, o sută treizeci, o sută treişunu, o sută treişdoi, o sută treiştrei, o sută treiş-patru, o sută treişcinci, o sută treişşase, o sută treişşapte, o sută treişopt, o sută treişnouă, o sută patruzeci, o sută patruşunu, o sută patruşdoi, o sută patruştrei, o sută patruşpatru, o sută patruşcinci, o sută patruşşase, o sută patruşşapte, o sută patruşopt, o sută patruşnouă, o sută cincizeci, o sută cinşunu, o sută cinşdoi, o sută cinştrei, o sută cinşpatru, o sută cinşcinci, o sută cinşşase, o sută

cinşşapte, o sută cinşopt, o sută cinşnouă, o sută şaizeci, o sută şaişunu, o sută şaişdoi, o sută şaiştrei, o sută şaişpatru, o sută şaişcinci, o sută şaişşase, o sută şaişşapte, o sută şaişopt, o sută şaişnouă, o sută şaptezeci, o sută şapteşunu, o sută şapteşdoi, o sută şapteştrei, o sută şapteşpatru, o sută şapteşcinci, o sută şapteşşase, o sută şapteşşapte, o sută şapteşopt, o sută şapteşnouă, o sută optzeci, o sută optzeşunu, o sută optzeşdoi, o sută optzeştrei, o sută optzeşpatru, o sută optzeşcinci, o sută optzeşşase, o sută optzeşşapte, o sută optzeşopt, o sută optzeşnouă, o sută nouăzeci, o sută nouăşunu, o sută nouăşdoi.

De ce sunt de nedespărţit Cika Hasan şi Cika Sead şi la ce nu se aşteaptă nici cel mai deştept savant din lume

Cika Hasan şi Cika Sead nu pescuiesc de plăcere, nu pescuiesc din plăcere pentru lupta cu peştii, nu pescuiesc fiindcă s-au dus să caute puţină linişte, nu pescuiesc fiindcă, atunci când pescuieşti, nu te gândeşti la nimic rău. Hasan pescuieşte fiindcă vrea să prindă mai mulţi peşti decât Sead, Sead pescuieşte fiindcă vrea să prindă mai mulţi peşti decât Hasan. Sunt singurul care pescuieşte fiindcă îi place peştele prăjit şi, chiar şi aşa, prind mai mulţi peşti decât ăştia doi la un loc.

Când Hasan a donat sânge după accidentul în care a murit nevastă-sa, la câteva zile Sead i-a urmat exemplul. Iar chestia asta se întindea la nesfârşit şi, mai nou, Hasan începuse să se laude la toată lumea că îl depăşise de mult pe prietenul său: 82 la 53, avantajul măsurat în litri de sânge.

Stau pe pod şi vreau să pescuiesc draci-de-mare cu lipitori. În arşiţa începutului de primăvară, drumul lui Hasan şi Sead spre mine se rezumă la o discuţie interminabilă. Nu prea aud de ce se ceartă, dar, judecând după gesturile agitate şi frânturile de conversaţie, e vorba despre o chestiune de viaţă şi moarte şi despre salata de castraveţi. Fir întins, Aleksandar!

Se opresc din lamentat ca să monteze un scăunel cu trei şi unul cu patru picioare, o să scoată cutia albă cu scule pentru pescuit, lăcuste şi viermi. Nici nu apucă să arunce cârligul în apă, că şi încep să se certe ca doi cocoşi, învinuindu-se reciproc că au aruncat prea aproape unul de altul. Nici cel mai mare fraier nu-şi închipuie că lăcusta se poate înţelege în apă cu viermele! dă Hasan din cap.

În mod normal, atunci când pescuiesc, mă deranjează toate zgomotele care nu vin dinspre râu, dar trăncăneala celor doi mă face să râd şi are nevoie de un arbitru, aşa că nu mă pot opri din râs şi sunt rugat tot timpul să dau o sentinţă, ceea ce nu e tocmai rău. La mine nu există egalitate. Asta ar însemna să se oprească din certat şi să pescuiască în linişte, iar asta nu vreau nici eu, nici peştii.

Şi tocmai când mă întreabă dacă sunt de acord cu Sead, care e de părere că vegetarienii sunt duşi cu pluta, sau mai degrabă cu Hasan, care spune că nu sunt chiar aşa de proşti – că nu există pădure fără uscături şi nici oameni fără defecte, simt că firul undiţei se mişcă atât de tare, încât nu am timp să mă gândesc, încep să învârt rapid mulineta. Pluta nu mai iese la suprafaţă, peştele se împotriveşte violent, firul se întinde şi Hasan strigă: aaa, era ditamai… Vede că nu mai fac faţă, ceva mă trage în apă şi alunec, încercând, cu ultimele puteri, să mai ţin lanseta puternic îndoită. Sead se aruncă după lansetă, dar face o mişcare stângace şi ochelarii îi zboară de pe nas în râu. Îi dă drumul imediat şi începe să bâjbâie pe fundul apei. Eliberez firul, las monstrul înnebunit să mai zburde un pic. Trebuie să mai înoţi puţin, trebuie să te mai joci, dar, imediat, dragul meu, imediat îmi revin.

Într-o poveste, peştele este întotdeauna mai mare decât în mâinile pescarului care o spune, îmi întrerupe relatarea bunicul Slavko.

Peştele din povestea mea e un somn şi e la fel de mare ca ăla de pe cârlig, îl introduc din nou în miezul acţiunii, aşa cum m-a învăţat chiar el. Îl recunosc abia după un sfert de oră, după ce scoate pentru prima oară capul deasupra apei, are cel puţin doi metri, e o frumuseţe! Şi e mai puternic decât un Hasan şi un Aleksandar laolaltă sau un Sead şi un Aleksandar, dar niciodată ca un Sead şi un Hasan – asta nu se poate, fiindcă imediat s-ar ajunge la ceartă şi undiţa ar fi lăsată în plata Domnului.

Mai trece o jumătate de oră în care nu reuşesc să-i vin de hac peştelui şi nici eu, nici Sead nu ne descurcăm cu ochelarii. Ne-a obosit peştele pe noi, nu noi pe el – nu apucăm să-l ademenim lângă mal, că începe să dea din coada aia puternică, se zbate ca un câine în lanţ, se scufundă brusc, apoi apare la fel de neaşteptat la suprafaţa apei, undiţa se îndoaie puternic şi firul stă să se rupă. Sead e din ce în ce mai tăcut şi ne propune să o lăsăm baltă. Hasan e din ce în ce mai însufleţit şi, acum că Sead vrea să renunţe, se dezbracă de cămaşă şi de pantaloni, face cinci genuflexiuni şi sare în apă. Soarele dogoreşte, e ca-n cuptor, Hasan scoate capul din apă. Băiete, trage tare, îi venim noi de hac!

Trag firul până când se simte greutatea, peştele o simte şi el pe-a mea, mă trage spre stânga, dar de data asta nu-l las, mă împotrivesc, mamăăă, cred că-l doare rău! De data asta nu mă las, îşi spune-n gând şi peştele, trage spre vârtej, împotriva curentului, eu – fac doi paşi înainte, îmi sprijin piciorul de-o piatră. Sead îmi sare-n ajutor, lăsaţi, îi spun şi smucesc undiţa până când se îndoaie în aer ca un C, acum o iau deja personal – a căutat-o cu lumânarea, mârâi. Hasan se apropie, trage tare de fir în punctul în care iese din apă. Îmi tremură braţele, tremură şi undiţa, la fiecare

întoarcere a plutei mă aştept să se audă ţac. Simt că-mi sare inima din piept, nu las niciun centimetru. Şi, de parcă ar vrea să dea semnalul pentru ultima rundă, somnul ţâşneşte din râu, îşi arată cicatricele albe de pe spatele negru, fără solzi, sărind sus de tot, cu ochii galbeni, provocatori: sunt frumos ca un om atotştiutor şi asta nu e singura luptă pe care am s-o câştig. Mă scrutează, îmi cunoaşte toate trucurile, dar la cei doi ţăcăniţi din Visegrad nu se gândeşte. Îl ţin la suprafaţă cu ultimele puteri, simt că se rupe tot, undiţă, fir, braţe. Hasan se scufundă şi, odată cu el, râul se scufundă şi el într-o tăcere profundă.

Nu se vede nimic. Nici urmă de Hasan sau de somn. Firul se lasă, trasează un cerc pe suprafaţa apei. Gata, îmi zic, l-am scăpat. Dar, dintr-odată, somnul se dezlănţuie, iese iar la suprafaţă, se îndreaptă spre mine ca săgeata, mă ia prin surprindere – nu las undiţa din mână, cad, dau cu capul, scap lanseta, îmi curge sânge din bărbie şi în râu, nu departe de mal, în Drina cea rece, Hasan şi somnul se luptă, o înţepătură, o împroş-cătură, o rotire, o încolăcire. Culcat cum sunt, mă întind după undiţă şi sunt tras în apă pe burtă. Sead mă apucă de picioare, mă încurajează: hai, frăţică, scoate-l de-acolo! Sub apă continui să învârt mulineta, de data asta am o singură încărcătură, pe cârlig nu mai e nicio contragreutate. Sead mă trage la mal, în faţa noastră iese la suprafaţă creştetul lui Hasan, apoi faţa plină de alge şi, în sfârşit, în braţele lui: somnul. Somnul cu mustaţă şi cu ochelarii lui Sead pe nas.

Rămân culcat, nu mă mai opresc din râs, sângerez. Hasan râde şi el, scuipă apă şi mâl, m-a tras până la fund… spune. Cel mai tare râde Sead: Domnule profesor! Vă stă mult mai bine decât mie, îi şterge somnului ochelarii. Pun mâna pe capul rece şi mare al peştelui, îl mângâi pe profesorul obosit pe spate şi pe aripioarele lungi de pe burtă, mă întreb ce pot să păstrez din el pentru mine, n-are solzi şi n-a adus nimic cu el.

Îi dăm drumul? îi întreb.

Şi, pentru prima oară, Hasan şi Sead sunt de aceeaşi părere.

Şi pentru tine ce-ai păstrat? mă întreabă bunicul. Ziua aia, îi spun şi mă uit la el.

Ce treabă are şahul cu politica mondială, de unde ştie bunicul Slavko că de mâine încep revoluţiile şi cum se face că uneori lucrurile sunt atât de greu de exprimat

Pentru început, bunicul Slavko şi cu mine deranjăm nişte vaci adormite, apoi jucăm şah pe o vacă tolănită, până când regina îi face figura regelui şi fuge cu un pion

negru pe un cal alb tocmai în Bulgaria, ţara de baştină a pionului negru de pe malul Mării Negre. Atâta alb-negru la un loc n-am mai văzut!

Asta ni se trage de la picturile alb-negru propagandiste din politica mondială, şah-mat! spune bunicul şi deschide un ziar care va fi tipărit abia după treizeci de ani. Între timp o ajut pe străbunica să care un stejar. II dă jos de pe umeri şi face tocăniţă de urechi de lemn. De pe rădăcini se prelinge pământ, pun şi câteva găluşte cu prune şi carne tocată.

Propaganda e şi artistă, pe lângă slujba normală? strig de pe malul Drinei, luptându-mă cu un somn. Somnul poartă mustaţă şi ochelari, iar bunicul spune: Propaganda e numele unei povestitoare.

Ziarele şi bunicul se comportă unul cu altul precum ceva foarte prăpădit, de care are toată lumea, cu ceva foarte scump de care, în afară de el, nu mai are nimeni.

Aleksandar, despre ce tot vorbeşti tu, de fapt, cu Drina? Bunicul îşi pune peruca lui Johann Sebastian şi corectează rubrica de sport, îi pune pe cei de la Steaua Roşie pe locul întâi.

Îi şoptesc ceva şi îi sărut părul, de parcă el ar fi nepotul şi nu eu. Bunicul miroase a integrame din ziare proaspăt tipărite şi-mi întinde un ambalaj de îngheţată Stela.

Oile nu arată tocmai ca nişte nori căzuţi pe pământ, îi spun şi-i arăt bunicului cum sună vocea Drinei. Vocea se scurge rece printre degetele mele, până când încep să înot prin casă împreună cu bunicul, şi ne apucăm să acoperim patul cu turcisme: „iastuk”, „ior-gan”, „carsaf – pernă, pătură, cearceaf. Turcii şi-au adus limba în ţara noastră, îmi spune bunicul şi îi face cu mâna Măricei Popovic, care tocmai a trecut prin dreptul geamului, şi când cineva petrece mult timp cu altcineva, ajunge să vorbească la fel ca persoana respectivă.

Despre mine se spune că vorbesc exact ca bunicul. Nu cred că pot să-mi imaginez un compliment mai frumos decât ăsta.

Amigdalele sunt cele mai proaste Propagande pentru corp! Mă întind în patul proaspăt făcut şi încep să tuşesc. Am amigdalită şi-mi întind scuipat pe toată faţa, ca să arăt de parcă aş fi plâns în neştire şi ca să nu fiu băgat la regimul de injecţii cu penicilină.

Compresele cu oţet şi cartofi scad într-adevăr febra. Bunicul îmi aduce mandarine şi găluşte cu prune la pat şi-mi explică: febra neînsetată coboară în picioare.

Îmbracă-te, te duc cu maşina, îmi ordonă tata.

Să fii artist e cel mai chiţibuşar serviciu, pe lângă cel adevărat.

În drum spre spital ne oprim pe pod, unde Ivo Andric se chinuie să sară peste Drina cu un cal. Tot Visegradul s-a adunat în jurul lui şi dansează. În programul de deschidere se întrec pe pod mătuşa Taifun şi Cari Lewis. Câştigătorul premiului Nobel adapă calul cu vin şi-apoi se alătură atleţilor.

N-o să mă plictisesc niciodată să mă uit la bunicul când se bărbiereşte. Mă ţin de chiuvetă şi mi se face pielea de găină de cât de tăcuţi suntem, eu şi bunicul.

Copitele răsună pe asfalt şi Ivo Andric se ridică în aer.

Crezi c-o să reuşească? mă întreabă bunicul şi se apucă să culeagă flori pentru bunica timp de trei zile.

E greu de spus.

Ce fel de promisiune trebuie să respecte barajul, cum sună cea mai frumoasă limbă din lume şi cât de des trebuie să bată inima ca să învingă ruşinea

Francesco s-a mutat în chirie la bătrâna Mirela şi bătrâna Mirela şi-a scos trusa de machiaj de la naftalină şi a tras concluzia că fondul de ten a râncezit şi rujul e irecuperabil, aşa că şi-a cumpărat altele noi şi s-a dus să plivească roşiile din grădină cu obrajii îmbujoraţi. Din grădină se vedea ţais în camera lui Francesco. În serile liniştite de vară, Francesco stătea pe prispa casei, înarmat cu un compas şi aplecat deasupra planurilor barajului nostru; era în maiou şi din grădină se vedea perfect şi prispa. Femeile din oraşul nostru şi, mai târziu, din tot oraşul, se adunau ca s-o ajute pe bătrâna Mirela cu cositul, cu morcovii, castraveţii şi cireşul, o minune a botanicii, cât a putut să rodească bucăţica aia de pământ. Edin şi cu mine am numit grădina Mirelei o junglă şi Edin s-a jurat că a văzut o viperă aurie pe un dovleac. Înainte să plece la serviciu, mama se fâţâia prin spatele perdelelor, fiindcă Francesco – înainte să plece la serviciu – făcea tracţiuni la ramura cireşului din grădina Mirelei. Cireşii şi obrajii mamei înfloreau ca niciodată, aşa că m-am decis ori să mă împrietenesc cu Francesco, ori să-l izgonesc.

Într-o seară, m-am postat lângă gard şi m-am holbat la spatele lui atât de sfidător, încât privirea mea i s-a urcat de pe şira spinării până la cap, iar Francesco a trebuit să se întoarcă. Nu înţelegeam ce zice şi nici el nu înţelegea ce zic. Am arătat cu degetul spre minge, apoi spre el şi am spus: Dino Zoff. Pariul era simplu: dacă apăra trei şuturi din cinci, putea să rămână. Dacă apăra doar două sau unul singur, mă vedeam nevoit să-i pun planurile pe foc şi să-i îngrop compasul şi maioul în grădină,

lângă căpşuni, şi-apoi să-i umplu camera cu broaşte, porumbei şi pisici. Nicio problemă, se rezolva. Iar dacă lăsa cumva să intre o minge dinadins, aveam de gând să mă duc direct la Mislav Sakic, măcelarul nostru, poreclit şi Masacru şi să-i povestesc că, mai nou, nevastă-sa purta o rochiţă de vară sub cireşul nostru, se juca cu părul şi râdea de mama focului, ori de câte ori îşi lua rămas-bun de la maioul lui Francesco.

Şi aşa m-am împrietenit eu cu Francesco. Neobositele grădinărese şi cofetăresele drăguţe nici nu se gândeau să-l dezveţe pe Francesco de italiană – dimpotrivă, aşa că, după ce mi-a apărat toate mingile, l-am învăţat eu câte ceva chiar în seara aia. „Mă numesc", „sunt inginer de baraje" şi „nu, vă rog, nu mai pot să înghit nicio îmbucătură" le ştia deja. Am deschis dicţionarul şi i-am arătat cuvintele „căsătorie", „puţin", „parafă" şi „sprânceană". Apoi am arătat spre urechile mele şi am spus: *simpatico,* ceea ce nu era deloc o minciună şi suna şi a italiană. Francesco a repetat după mine: Eu. Sunt. Un Pic. Căsătorit. Dar. Soţia. Mea. Nu. Are. Nici. Pe. Departe. Nişte. Sprâncene. Atât. De. Extravagante. Şi. Nici. Urechi. Atât. De. Mari. Şi. Simpatice. Precum. Dumneavoastră.

Aşa să zici, i-am spus lui Francesco, dacă-ţi place vreo femeie – am pus degetul la ochi şi am trasat în aer conturul unei femei cu fundul mare, aşa cum făceau de obicei bărbaţii după ce mâncau prea multă carne afumată. Aşa să le zici femeilor urâte şi mamei: deşi sunteţi deosebit de drăguţă, eu sunt deosebit de căsătorit. Că doar nu m-am dus la Francesco să beau limonada – trebuia să îndeplinesc o sarcină familială. Când bătrâna Mirela a apărut pe prispă c-o prăjitură cu cireşe făcută de ea, Francesco i-a spus: deşi deosebit de drăguţă. Înţelesese tot ce l-am învăţat. După ce-a plecat ea, mi-a arătat în dicţionar cuvintele „urât", „femeie", „nu", „băiat", „nicicum", apoi ochii şi pe „a învăţa". Francesco nu construia doar baraje, era specialist şi-n iubire.

Începând cu seara aceea, am început să-l vizitez de mai multe ori. Dicţionarul stătea pe masă, între noi, Francesco desena, eu îmi făcea temele, beam limonada sau citeam din lexicon despre muzica universală. Francesco mi-a explicat că Italia e, de fapt, o cizmă. Eu i-am desenat o sanda scufundată pe jumătate în Marea Adriatică şi i-am făcut-o cadou. Primele mele cuvinte în italiană au fost următoarele: *Bella Siniorina! Mi kiamo Alessandro. Posso offrirti una limonata*? I le-am spus lui Edin, cu mâna pe inimă. Edin s-a uitat la mine de parcă aş fi fost cântăreţ de operă sau un japonez din Visegrad şi s-a îndepărtat tăcut, foarte încet şi dând din cap. Hai, mă, că exersam pentru Jasna, am strigat după el.

Am încercat să-i explic lui Francesco faptul că italienii şi iugoslavii sunt mai mult decât vecini, că cineva care împarte cu celălalt ceva atât de frumos ca marea şi un lucru atât de oribil ca Al Doilea Război Mondial ar trebui, de pildă, să cânte mai mult împreună. Nu ştiu dacă a înţeles ceva, ştiu doar că la Mussolini a izbucnit: nonono! îmi plăcea că era atât de concentrat când trăgea liniile cu creionul lângă riglă, încât liniile pe care le lipea de dreptunghiuri erau foarte subţiri, sau că tasta cifre pe calculator ore-n şir, rostind, din când în când, cu jumătate de gură „kvatro", „cinkve" sau „centomila". Cel mai mult mă bucuram la „mila"[23] şi-i spuneam: vezi, Francesco, marea, războiul şi acelaşi cuvânt pentru „drag"!

La mijlocul lui august au început ploile. Rapide, scurte, previzibile, nici măcar grilajul nu părea surprins când a început să toarne pe acoperişul verandei. Eram liniştiţi, chiar dacă vorbeam mult – răsfoitul în dicţionar era vocea noastră, arătatul cuvintelor şi compusul propoziţiilor lungi, întinse până-n Italia.

Au fost şi seri când nu spuneam nimic, nici cu vocea noastră, nici cu cea a dicţionarului. Într-una din acele seri i-am scris o scrisoare lungă bunicului Slavko în care aplicam pentru postul de magician de partid. I-am ataşat şi o listă de abilităţi pe care trebuia să le vrăjesc, să le fac să apară. Francesco bea vin şi îşi făcea desenele. Întotdeauna mirosea vinul înainte de a duce paharul la gură şi când termina de desenat, îşi masa tâmplele, ceea ce mă făcea obosit şi fericit în acelaşi timp.

Într-o zi, Francesco m-a luat cu el pe malul Drinei, a scos nişte bile argintii dintr-o geantă neagră de piele şi a început să arunce cu ele în jurul lui. Boca, a spus. Mi-a explicat şi regulile de ortografie, că, deşi spunem Boca, scriem „Boccia". Am încercat să-l fac să înţeleagă că noi, iugoslavii, făceam economie la toate, chiar şi la scris, şi că doi de „e", unul după altul, însemna un „e" în plus. În seara următoare ni s-a alăturat şi Morsa şi într-o săptămână ne-am trezit că suntem şase şi-apoi, opt. Francesco lustruia bilele şi măcelarul Masacru spunea tot felul de chestii ca „Pallino" sau „Volo". Dacă Francesco ar fi avut mai mult de şaisprezece bile, ar fi jucat tot oraşul Boccia. Eu participam tot timpul, aşa hotărâse Francesco, odată am reuşit chiar să nu ies ultimul.

M-am dat cu Nivea pe păr ca să arate la fel de uleios ca părul lui Francesco şi am învăţat pe de rost numele jucătorilor de la naţională italiană. Îmi apăra în continuare toate loviturile de la unsprezece metri. Muzica italiană era lentă şi cântăreţii sufereau foarte tare. Am aflat că nu toţi italienii au părul negru şi i-am

[23] În ital., „o mie", nu „drag", e confuzia lui Aleksandar, „mila" în sârbo-croată înseamnă

dezvăluit că nu toţi iugoslavii se dau în vânt după *borek*. Francesco nu mirosea niciodată a transpiraţie sau a detergent, se dădea tot timpul cu acelaşi parfum cu miros de citrice. Şi, fiindcă într-o zi o să mă fac la fel de mare ca Francesco, vreau să port şi eu cămăşi cu aligator şi pantofi mereu strălucitori şi vreau să miros a lămâi dintr-o lume în care fiecare cuvânt se termină în „-i". Într-o seară, şi tocmai la noi acasă, Cika Sefer, un omuleţ elegant, îmbrăcat la costum, un fel de şef-adjunct al barajelor, ne-a povestit că lui Francesco îi plăceau, de fapt, bărbaţii. Am stins televizorul. Totul părea diferit şi acel ceva diferit avea de-a face cu Francesco. Îl auzeam pe Cika Sefer, dar nu înţelegeam nimic. Cika Sefer se temea pentru ceva la care se referea folosind cuvintele „privit" şi „atmosfera de la serviciu". Şi asta n-are cum să fie normal, spuse. Cika Sefer se amuza pe seama părului ordonat al lui Francesco şi mama se transformase în ecoul lui: asta n-are cum să fie normal, spuse. La aşa ceva nu m-aş fi gândit în veci.

Ce era acel „aşa ceva" la care „nu s-ar fi gândit în veci" despre Francesco, cel care acum citea un ziar italian vechi şi se dădea într-un balansoar? Ce era acel „aşa ceva" la care „nu s-ar fi gândit în veci" pe strada noastră unde a doua zi mama s-a adunat cu toate vecinele şi a privit fermecată spre prispa lui Francesco? Ce era acel „aşa ceva"?

N-a trecut mult timp şi toată lumea – nu doar femeile, ca până acum – s-a pus pe bârfă. Dădeau din cap: e bolnav şi am aflat că există mai multe feluri de a iubi şi că nu sunt toate la fel de bune. Francesco a continuat să se ducă la serviciu, punctual şi cu părul pieptănat pe spate, nu înţelegea nici cât înţelegeam eu sau poate nu-i păsa, şi asta mă scotea din sărite. Binedispus, îmi citea câte ceva din ziarul lui şi începea să pălăvrăgească tot felul de prostii despre planurile sale tâmpite, chiar şi după ce-a descoperit zgârietura de pe portieră, care arăta a zgârietură trasă cu cheia, dinadins. Singurul care mai juca Boccia cu noi era Morsa. Ceilalţi bărbaţi stăteau pe băncile de pe malul râului, mâncau seminţe de dovleac şi se uitau la apă.

M-am înfuriat: nu fiindcă de data aceasta nu mai eram eu cel care se străduia să-şi apere mama de maioul lui Francesco, ci fiindcă mama i-a spus tatii că ar trebui să mă apere de italian – nu vezi cât stau de vorbă. Sunt furios pentru că dicţionarul nostru nu cunoaşte termenul potrivit pentru „nu m-aş fi gândit la aşa ceva".

A trecut o săptămână de la vizita lui Cika Sefer, stau cu Francesco pe prispă.

Nu mai avem limonada şi prăjiturile sunt de ieri. Am tuşit, m-am aşezat în

---

„iubit, drag".

balansoarul din colţ, apoi din nou la masă, apoi pe pragul prispei. Am început să smulg iarba şi s-o frec între palme şi am ridicat din umeri când Francesco a deschis dicţionarul la „ce” şi la „a se întâmpla”. *Ke kose sucesso, Alessandro?*

Am răsfoit până la „scuze”.

Pe prispă a apărut bătrâna Mirela, frământând un prosop de bucătărie în carouri şi m-a rugat să-i traduc: Francesco trebuie să se mute până săptămâna viitoare, cel târziu. Am dat din umeri şi am înşirat câteva sunete care sunau a italiană. Luat prin surprindere, Francesco a repetat întrebarea: *ke kose sucesso?*

I-am spus: *sucesso kvatromila* de lucruri, şi m-am întors către Mirela. Vă roagă să-l mai lăsaţi două săptămâni şi după aia pleacă oricum.

Mirela a stat şi s-a gândit. Dar nu mai mult, a spus şi şi-a strâns carafa cu limonada, platoul de prăjituri şi serviciul de cafea. Înainte să iasă, mi-a şoptit: e destul de târziu, ar cam trebui să fii acasă la ora asta.

La replica asta, furia mea s-a transformat într-o vietate cu gură, colţi şi gheare, care atârna, stând în cap, şi se legăna în craniul meu.

Francesco mi-a scris data plecării sale într-una din cele mai frumoase seri petrecute pe prispă, când încă nu s-a *sucesso* nimic; mi-a arătat fotografii, unele cu turnul ăla prost construit. Am pus degetul pe poză şi l-am întrebat: tu – inginer? şi am râs.

Pisa, zise Francesco, Visegradul meu! Câteva fotografii alb-negru înfăţişau un baraj imens. Francesco deveni serios şi îmi arătă lacul: Lago di Vajont. Digul era înfricoşător, se înălţa până la cer şi mi-am dat seama imediat că în următorul meu vis despre cădere îmi voi da drumul chiar de acolo. Francesco miji ochii şi dădu paginile – până la un sat inundat. Apoi deschise din nou la barajul uriaş din care trebuie să se fi năpustit tone de apă învolburată peste sat şi locuitorii săi. Francesco puse degetul pe dig şi spuse: *mi-o papă.*

Seara, după ce bătrâna Mirela s-a culcat, am şters-o şi eu, fără să mai spun *arrivederci.* M-am aşezat în faţa bibliotecii şi am început să citesc *Capitalul.* Dar, de fapt, nu citeam cu adevărat. Mă gândeam la parfumul de lămâie al lui Francesco, la limonada şi la vântul de vară din grădina foşnitoare, la noaptea în care Francesco îmi arătase felia de pâine care atârna printre crengile de cireş şi-mi spusese: *la luna e molto bella!*

M-am întins pe podea ca să dispar.

Nu există femei urâte, există doar bărbaţi care în copilărie n-au învăţat să se uite cu atenţie, asta încercase să-mi explice Francesco, încă din prima seară. Despre

iubirea dintre bărbaţi nu există nimic în enciclopedii şi în curtea şcolii le ziceam „fetiţe” celor slabi şi şterşi. Şi eu i-aş fi provocat la bătaie pe cei pe care-i uram, numai că uram şi mai mult să mă implic într-o bătaie, aşa că n-am făcut-o niciodată. Am aşteptat până dimineaţa, când Francesco s-a dus la serviciu, şi am sărit gardul dinspre grădina Mirelei. Masa de pe prispă era acoperită de ustensilele de desenat ale lui Francesco. Am cântărit compasul într-o mână, am pipăit metalul răcoros. Am scobit o gaură.

Pe Francesco nu l-am mai vizitat şi am evitat să ies când îl vedeam că stă pe prispă. Mi-era ruşine. Ruşinea se manifesta printr-o singură bătaie de inimă. Inima ruşinată îmi bătea mai tare din cauza a tot ceea ce auzisem şi gândisem despre Francesco.

După o săptămână, Francesco a sunat la uşa noastră. N-o mai făcuse niciodată. Eram în camera mea, tata ieşise din atelier ca să-l salute. Trăgeam cu urechea prin crăpătura din uşă, aveam impresia că m-am colorat din cap până-n picioare şi nicio culoare nu exprima mai bine sentimentele, decât roşul. *Alessandro, kalcio?* întrebă Francesco şi tata îi răspunse: nu, nu.

În ziua plecării, Francesco s-a rezemat de gard, cu piciorul pe minge. A aşteptat să ies de la şcoală, a aşteptat un ultim şut la poartă. Am ieşit de după colţ, l-am văzut şi m-am ascuns. Ca un hoţ, m-am strecurat lipit de peretele unei case şi am luat-o pe scurtătura dintre livezile de pruni. L-am pândit de la geamul din bucătărie: câţiva elevi l-au depăşit în fugă, *ciao Francesco*! au strigat şi el le-a pasat mingea râzând, *ciao ragazzi*! M-am dus în cameră şi am continuat lista de abilităţi magice. S-a auzit soneria. Mama m-a strigat. Mă simt de parcă m-ar jefui cineva, m-am gândit. Am tăcut.

A, aici erai, spuse mama mai spre seară când am ieşit din cameră, lihnit de foame. Un pachet zăcea pe masă. De la italian, spuse mama care se pare că mai nou se referea la Francesco doar cu numele statului din care provenea. Am mâncat fasole, de câte ori mă simţeam prost, mi se dădea fasole.

Dac-aş fi magician, aş face ca limonada să aibă mereu acel gust din seara în care Francesco mi-a explicat că, aşa cum se cuvine, luna italiană este o lună feminină. Dac-aş fi magician, în fiecare seară, între opt şi nouă, aş face în aşa fel încât să înţelegem toate limbile lumii. Dac-aş fi magician, aş face în aşa fel încât fiecare baraj să-şi ţină promisiunea. Dac-aş fi magician, ar exista *kvatromila* de modalităţi de a ieşi dintr-o stare proastă. Dac-aş fi magician, am fi cu adevărat curajoşi.

Pachetul era destul de greu. Numele meu şi mai jos: Francesco Bailo. În cutia

de carton se auzea un zornăit de metale. Bocce. Am desfăcut sfoara şi am ridicat capacul. Deasupra era o fotografie cu barajul mare de la Lago di Vajont. N-o să aflu niciodată dacă *papà* al lui Francesco a fost inginer la dig sau un locuitor al satului distrus.

Mama, quanto costa un biglietto per Pisa? am întrebat şi mama s-a apropiat cu nasul de gâtul meu: îmmm, tinere, dar ce bine mirosiţi azi.

Ştiu, i-am spus, fiindcă ştiam, miros bine, i-am spus şi am răsfoit micul dicţionar. Am pus degetul pe „grazie" şi pe „di" şi-apoi, degetul cu care mi-am şters lacrimile, pe „tutto".

Mi-o caro amico Alessandro, puoi dirti fortunato să fii copil în oraş aşa frumos. Drina face ochi frumoşi la toţi. Din pământ cresc cireşi, pruni şi apă curat per la limonata. Îl las pe morsa să câştige la boccia. Digul vostru de acum niciodată defect. Papa e mamma e tu e tutto – în siguranţă. Dar nimeni nu zis arrivederci. Aşa că zice Francesco: arrivederci allora e a presto!

Cadouri perte, mi-o caro mago: bocce, parfum cu lămâie, dicţionar, azzuri trikot! E cartina di Visegrad. Desenez! Casa ta e casa di bătrâna şi drăguţa de Mirela! La vita, mi-o Alessandro, e solo questione di fortuna. Să amintim bine de noi, te rog, şi prispa şi liniştea şi jungla cu vipere şi cu fete barocche sub la luna!

Grazie quattromila! Francesco

De ce sunt casele empatice şi generoase, ce fel de muzică faceţi şi de ce vă doresc să rămâneţi empatici, generoşi şi, mai ales, fermi

Casele sunt empatice şi generoase, dar, din păcate, nu ştiu să cânte la niciun instrument. Dacă ar fi oameni, casele ar fi vegetarieni sau vege sau vgtrn sau probabil numai vg. Ca vg nu mănânci şi nu bei nimic căruia, teoretic, îi bate măcar o dată inima, aşadar, nici măcar apă, fiindcă la indieni – şi asta o ştiu de la bunicul – într-o apă precum Amazonul pot să înoate şi zei sau, mă rog, aşa spune credinţa.

Dacă ar exista un zeu şi în Drina, l-am întrebat odată pe bunicul, somnii ar fi papii peştilor, nu-i aşa?

Da, sau hodşa[24], dădu din cap bunicul.

Dacă aş fi magician, ar exista şi case care ar face muzică, cel puţin la fel de talentate ca Johann Sebastian Bach, ale cărui merite şi peruci grandioase le cunosc

[24] Învățător religios islamic

din lexiconul de muzică, pe care l-am primit cadou de la domnul profesor de muzică Popovic, un bunic, prieten cu bunicul Slavko. În lexicon am găsit şi semnificaţia cuvântului „baroc", am învăţat-o pe de rost. Într-o vreme, „baroc" era complimentul meu preferat şi abia de câteva zile l-am înlocuit cu „mirobolant".

Pentru o bunicuţă care trăieşte singură, se uită la televizor, udă florile, le pune îngrăşăminte şi aşteaptă să-i intre cineva pe uşă, care face prea multă mâncare.

Fiindcă nu se poate obişnui că a rămas singură, casa ar cânta melodii dintr-o epocă în care lucrurile se desfăşurau mai paşnic, fiindcă pe atunci existau mai multe vaci care rumegau, mai puţine gaze de eşapament şi aspiratoare.

Casa domnului Fazlagić, profesorul meu de sârbo-croată, ar foşni ca marea, fiindcă asta scade tensiunea. Casa noastră ar avea un întreg repertoar, la fel de mare şi de infinit ca multitudinea de dispoziţii care trăiesc în noi şi cu care convieţuim sub acelaşi acoperiş. Bucătăria noastră ar cânta *The Doors,* fiindcă Jim Morrison e singurul care ar putea transforma privirea preocupată a mamei mele într-una galeşă. Când tata ar dispărea în atelier, ar răsuna şansonete franţuzeşti. Sau Johann Sebastian, atunci când unchiul Miki se uită la politică împreună cu tata şi tata ţipă: nu, nu ne certăm, doar discutăm cu voce tare! Când, fluierând şansonete, tata ar conduce-o pe mama la masă: *Pink Floyd.* Domnul Floyd te face să te maturizezi şi te enervează într-un mod plăcut. Sorb din coniacul tatii şi mă uit la televizor fără sonor.

Ultimele trei minute din *Boleroul* lui Ravel, dat la maximum, în timpul vizitelor mătuşii Taifun.

În grădina lui Nena Fatima de lângă Drina, floarea-soarelui ar intona cântecele din copilărie ale lui Nena, pe care le mai ştie şi-acum. Nena ar acompania-o mormăind şi, când i-ar da lacrimile – fiindcă să ştii ceva pe de rost poate fi cel mai trist lucru din lume – hornul cel mândru ar încinge cu ea o horă. Lacrimile şi horele nu se înţeleg deloc. Iar calitatea caselor mele cântătoare ar fi că le-ar auzi şi surzii.

Casa mea ar cânta pe vocea străbunicului şi în fiecare zi ar face o promisiune despre ceva care ar dura.

Pun la loc lexiconul muzicii universale şi o întreb pe mama când o să mă oblige în sfârşit să învăţ să cânt la un instrument sau la trei sau chiar la acordeon. Se uită la ştiri: baricade şi steaguri în flăcări. O întreb din nou pe acelaşi ton.

Pictez zece soldaţi dezarmaţi.

Pictez faţa mamei, zâmbitoare, jovială, senină.

Dac-aş fi magician, imaginile ar vorbi în timp ce le pictăm.

Dac-aş fi magician, casele noastre şi-ar ţine promisiunile. Şi ar trebui să promită că n-o să-şi piardă acoperişurile şi n-o să piară în flăcări. Dac-aş fi magician, urmele lăsate de gloanţe s-ar cicatriza.

Ce muzică face oare un bloc pe timp de război?

Care este cea mai frumoasă victorie, ce-mi încredinţează bunicul Slavko şi de ce se comportă toţi de parcă, dacă nu mai vorbim despre ea, frica s-ar dizolva în aer

Nimeni nu şi-ar fi putut închipui c-o să câştig. Unchiul Miki îmi dă o palmă după ceafă şi îmi spune: nimeni nu şi-ar fi închipuit c-o să câştigi. Mama îmi dă o şuviţă pe după ureche, dar aceasta cade înapoi pe frunte. Serios, nimeni nu şi-ar fi închipuit, îmi spune şi îmi cuprinde capul între palme.

Ceremonia-de-decernare-nimeni-nu-şi-ar-fi-închipuit se termină, cel de pe locul doi e de cel puţin şase ori mai bătrân decât mine şi de două ori mai înalt. Îmi dă mâna, undiţele noastre se încrucişează ca nişte săbii. Unchiul Miki îl împinge într-o parte – e drept că nu mă place prea mult, dar pe ceilalţi nici atât, în plus, felicitările prea îndelungate sunt dubioase.

Tata n-a venit cu noi. A rămas în atelier, trebuia să termine un tablou. În ultima vreme are tot timpul câte-un tablou de terminat şi, de îndată ce îl termină, începe unul nou. În atelierul lui nu mai ai unde să arunci un ac, aşa că tablourile ajung treptat în dormitor şi mama se trezeşte noaptea şi ţipă: numai feţe peste tot!

Mă uit la râu, apoi la medalia de aur, n-am de gând s-o scot niciodată. Cu medalia asta sunt calificat şi sâmbăta viitoare mă întâlnesc cu ceilalţi calificaţi în Osijek, lângă Drau. Cei mai buni pescari ai Republicii, a spus un bărbat scund şi îndesat, înmânându-mi diploma, la care unchiul Miki a ţipat din ultimul rând la public: băăă, grăsane, nu te mai uita aşa de chiorâş!

Miki – deşi aproape de apă şi înrudit cu un câştigător – e foc şi pară. Şi e singurul din familie, în afară de mine, care mai are ceva habar de pescuit. Azi nu l-au lăsat să participe, fiindcă acum câteva zile l-a aruncat pe Cika Luka în Drina, atunci când acesta a vrut să-i verifice permisul. Miki e de altă părere: băgăciosul ăla prost alunecase şi dacă, din întâmplare, n-aş fi fost lângă el, cineva ar fi prins un somn al dracului de urât.

Cu ochelari şi mustaţă, cum se cuvine, am adăugat când Miki a ridicat din umeri cu un aer nevinovat. Eram de partea lui, fiindcă lui Cika Luka nu-i plac nici

peştii, nici oamenii, nici măcar el însuşi, prin el am învăţat ce înseamnă cuvântul „frustrat”.

Azi am câştigat datorită ingredientului secret pe care l-am pus în momeală. Pesmet amestecat cu apă şi un pic de zahăr vanilat, bucăţele de ficat şi-apoi ingredientul secret. Clenii au luat-o razna după ce i-am hrănit, săreau din apă şi protestau: termină! atât de tare le plăcuse amestecul-minune.

Nu trebuie să mă duc neapărat la Osijek, încerc s-o consolez pe mama, n-aveaţi de unde să ştiţi că o să câştig.

Asta fiindcă Osijek e o problemă, n-are cine să mă ducă acolo cu maşina, nimeni n-a bănuit c-o să câştig şi, de aceea, toată lumea şi-a făcut alte planuri. Aşa spune mama. Nu spune: fiindcă în Croaţia se trage. Nu spune: fiindcă în Osijek un tanc a trecut peste o maşină roşie şi a făcut-o terci. Nu spune că finala a fost amânată de mult, asta în cazul în care cineva mai are chef să se gândească să amâne lucrurile.

Şi mie mi-e frică, normal!

Trei-ul, numărul meu de concurs, stă tot acolo, înfipt în mal, prin locul ăsta am scos, timp de trei ore, un crap după altul, un clean entuziast, chiar şi-un somon mic. Dar cel din urmă mi-a scăpat, fiindcă unchiul Miki m-a speriat strigând din spate: ce dracu’ faci acolo, ameţitule, nu-l lăsa să scape, eşti nebun?

Mă asigur că nu mă vede nimeni, mă las pe vine şi mângâi cu palma suprafaţa apei. Cum sună bătăile inimii tale?

Nu scot medalia nici acasă. Mama strigă înspre pivniţă: ne-am întors, Picasso, vino până sus, trebuie să vezi ceva neapărat.

Unchiul Miki se trânteşte pe canapea şi dă drumul la televizor. Se face cafea, tata iese fluierând din camera de zi, îşi freacă mâinile cu o cârpă.

Miroşi a peşte, spune şi vrea să-mi miroasă părul.

Miroşi a acetonă, spun şi mă feresc.

Îmi pipăie medalia. Nu-i rău deloc!

Da, spun, e foarte bine, dar tata nici nu se mai uită la mine, e concentrat pe picioarele aşezate pe canapea ale fratelui său. Le împinge brutal pe podea şi se aşază lângă el.

Cafea şi potop. Aşa ar trebui să arate fiecare după-amiază de august. La televizor urmează Osijek, ne arată şi Drau-ul. Probabil că ar arăta bine, dacă în jurul lui n-ar arde casele.

De îndată ce apare bunicul Slavko, cineva opreşte războiul cu telecomanda. Se aşază lângă mine. Cercetează diploma şi medalia. Am bănuit eu ceva, spune, eh, pe

naiba, am ştiut.

N-avea cum să bănuiască nimeni nimic, tu de unde-ai ştiut, bunicule?

Bunicul ridică sprânceana. Te-am ţinut sub observaţie săptămâna trecută, erai pe pod, lângă estuar.

Nici nu te-am văzut.

Pot să mă uit fără să fac niciun zgomot.

Şi de unde-ai ştiut că o să câştig?

Am văzut că eşti fericit. Vedeam că ţi se mişca gura, deşi erai singur.

Trebuia să învăţ o poezie pe de rost.

Cred că te-ai distrat.

Bunicule, eram singur.

Bunicul Slavko se apleacă spre mine şi-mi şopteşte: nu cred că erai singur, mai era şi râul.

Bunicule!

Aleksandar!

Ne retragem, ne sprijinim de spătarul scaunului, ca doi boxeri între două runde, doar că boxerii nu prea-şi zâmbesc. Părul bunicului e des şi aspru, încărunţit la margini, ca părul tatii şi părul meu după treizeci de ani: ne tragem de bretele şi dăm amândoi din cap. Aş vrea să fiu un bunic care să fie prieten cu bunicul meu, am vorbi cu nepoţii în ghicitori şi ne-am plimba în fiecare seară cu mâinile la spate, discutând despre amintiri şi certuri comune.

Ai fi câştigat şi la Osijek? mă întreabă bunicul, ştiind că n-am să ajung niciodată la Osijek.

Nu.

De ce nu?

Acum mă întind eu spre el şi îi şoptesc: ăla nu-i râul meu.

Ştiai, spune bunicul, că sunt câteva popoare care n-au nici măcar un joc la sfârşitul căruia să existe un învingător?

Lângă Amazon?

Cam aşa.

Ne lăsăm iarăşi pe spate şi privim satisfăcuţi în jur. Abia acum îmi dau seama că n-a prea vorbit nimeni până acum. Mama stă lângă uşă şi azi nu afişează ridurile de îngrijorare. Miki şi tata scofâlcesc ceva în mână. Bunica se rezumă la clinchetul farfuriilor. Mă uit la ai mei de parcă am fi reuşit cu toţii să facem ceva ce ne-am propus.

Vrei să ne uităm mâine la care Lewis? l-am întrebat pe bunicul. Eu pescuiesc cina, tu o prăjeşti şi apoi ne uităm dacă Lewis se menţine sub zece secunde, bine?

Ce-mi doresc, mă întreabă mama după ce-au plecat toţi şi m-am băgat în pat. Îmi spune că sunt profesionistul ei în pescuit. Ştie cât de mult îmi place cuvântul „profesionist". Cu campionii obosiţi e bine să ne comportăm cu blândeţe.

Îmi doresc ca totul să rămână aşa cum este acum, adică bine, îi spun.

Şi cum e binele ăsta? mă întreabă mama şi se aşază pe marginea patului.

Ca în seara asta, când mi-ai făcut sandvişuri pentru mâine dimineaţă, sau ca mâine, când am voie să mă duc la pescuit, fără ca tu să-ţi faci griji că o să întârzii, bine e dacă bunicul n-o să moară niciodată şi dacă peştii n-or să se mute din râu şi dacă or să se stingă focurile din Osijek şi dacă Steaua Roşie o să câştige Cupa Europeană şi la anul şi bunică-mea, Katarina, n-o să ducă lipsă niciodată de cafea şi de vecine, iar Nena Fatima o să audă perfect, chiar dacă acum nu aude nimic şi dacă or să cânte casele şi dacă din clipa asta nimeni n-o să trebuiască să-şi mai facă griji legate de Croaţia şi dacă ar exista cutiuţe în care s-ar potrivi tot felul de arome, să putem face schimb între noi şi dacă n-o să uităm niciodată cum e să ne îmbrăţişăm şi…

Buzele mamei tremură. Bine, îmi spune şi, pentru prima oară, asta în cazul în care există prima oară, îmi zice: dar nu mai exagera atâta.

Caut viermii cei mai graşi. Se încolăcesc. Fac găuri cu şurubelniţa în capacul borcanului cu marmeladă. O iau cu bicicleta pe lângă Drina, pedalez două ore în ceaţa de dimineaţă, printre satele fără nume. Pescuiesc, prind câte ceva, vorbesc cu râul, îi povestesc de toate, mănânc sandvişurile: pastrama afumată cu *kaymak*[25]. Marmeladă de prune peste marmeladă de prune. Unsă gros. Dă drumul somnilor. Râzi tare, fiindcă Drinei îi place să audă campionii râzând aşa. Râzi până când somnii scapă definitiv. Râd tare şi Drina spune: ştiam eu.

Cum îi merge curajoasei Drina, cum îi merge, cu adevărat, Drinei fără gură, ce părere are despre micul domn Rzav şi cât de puţin îţi trebuie ca să fii fericit precum un şoim

Visegradul meu s-a lipit cu toate laturile de munţi. Visegradul meu e despărţit

[25] Un fel de smântână folosită la *sa kajmakom* (pâine proaspătă umplută cu caimac) consumată la micul dejun sau în fast-fooduri. Sârbii, muntenegrenii şi bosniacii o consideră un fel de mâncare tradițională.

de două râuri, aici şi-au dat întâlnire Drina şi Rzav-ul, o întâlnire nesfârşită, perpetuă, care pare să aibă loc în fiecare secundă. Cine a venit la cine, cine a ajuns primul? strig de lângă estuar. Şi cum arătau şi cum se auzeau: ce se auzea în ultimele zece secunde în care apa clocotea în continuare cu debitul ridicat şi apoi – dintr-odată? – se amesteca?

Munţii o însoţesc pe Drina, o prind în strânsoarea pătimaşă a stâncilor, făcând să răsune ceea ce spuneam.

Cu cât erau mai înalte stâncile, cu atât mi se părea mai adânc râul şi cu atât mai pierdut omul, indiferent că e în barcă sau aici, la mal.

Ieri nimănui nu i-ar fi trecut prin cap că o să câştig, iar azi merg cu bicicleta de-a lungul Drinei şi nu vreau să fac nimic altceva, decât să pescuiesc. E dimineaţa devreme, e duminică, ceaţa îmi fluieră tăios pe la urechi. Mama a uns feliile de pâine şi mi-a pus şi două mere în rucsac. Poţi să îţi cumperi ceva şi pe drum, a zis tata, ieşind din atelier şi intrând iarăşi. „Natură moartă cu sistem de conducere eşuat şi un Yugo defect pe o stradă pietruită”; aşa se numeşte tabloul la care se mocăie de săptămâni întregi.

Pastrama afumată, caimac, marmeladă de prune, groasă de un deget, pe pâinea neagră. Cele două undiţe atârnă din rucsac. Unchiul Miki mi-a promis c-o să-mi ia câte una mai bună la fiecare zi de naştere, iar unchiul Miki se pricepe aproape la fel de bine la pescuit ca şi mine şi nu-şi încalcă niciodată promisiunile.

Vreau să îmbătrânesc lângă Drina, să ajung la o sută treizeci de ani.

Pân-acum nu m-am aventurat niciodată atât de departe. Faptul că era atât de devreme şi duminică nu părea să-i deranjeze pe ţăranii de pe loturile înguste. Trei femei cu basma şi cu nişte cârlige în mâinile mari se îndreaptă şi se uită după mine. Stâncile şi râul sufocă pământul, îl adună în fâşii lungi. Aşa arată şi livada de meri, din care fur patru fructe, două galbene şi două roşii, ca sfătuit de tata: o fâşie îngrădită, îngustă, între vârfuri de munte şi apă. Tocmai mă pregătesc să mă urc înapoi pe bicicletă, când soarele se infiltrează prin ceaţă, atât de curajos printre trenele încă groase, încât lumina tremură, tremurai se reflectă în râu şi se destramă strălucitor pe valurile unduitoare. Ascuns aproape în întregime de ramurile pletoase a doua sălcii plângătoare şi de turnurile albe ale stâncilor, sclipeşte avid într-un mic golf de dincolo de grădină, începând din clipa asta, i-am dat numele de laguna luminii, asta pentru că locurile neobişnuite au nevoie de un nume, exact ca stelele. Sprijin bicicleta de gardul înclinat, o şopârlă se caţără imediat pe ghidon şi scoate limba la mine. Îi arăt degetul mijlociu şi trec pe sub bolta imensă din salcie împletită,

aplecată peste apa care continuă să se unduiască împreună cu scânteile de soare. În golfuleţ se zăreşte un trunchi de copac acoperit de muşchi, înconjurat în stânga de stânci, al căror vârf nu poţi decât să-l ghiceşti prin aerul ca o perdea de ceaţă. Un şoim se ridică din vârful copacului, penajul albastra, de culoarea şistului, se afundă în ceaţă, penele cozii lasă o urmă roşie: chiu, strigă şoimul, chetchet, strigă, rotindu-se în văzduh, de parcă s-ar fi amuzat copios pe seama cuiva. Bătaia aripilor sale ascuţite se stinge treptat şi-apoi se mai aude doar vântul printre sălcii, prevestind liniştea. Mă uit în jur, gardul nu-l mai desluşesc de aici, nici merii, nici strada, sunt într-o cameră, o lagună a luminii.

Scot undiţele şi mă aşez pe o piatră de lângă apă. Aici râul se desface plin de elan într-o îmbrăţişare, stau chiar în locul în care i se desfac braţele. Bunicul Slavko spune despre Drina că e un râu obraznic. De asta nu mă supăr când oamenii mari îmi spun că sunt obraznic, obrăzniciile îmi plac şi strig în direcţia apei: domnule râu obraznic – râu frumos – râu obraznic – râu frumos, răsună în defileu, chiu, chetchet, răspunde şoimul şi în râu spumegă ceva mare, o fi şoimul care a aruncat vreo piatră. Dar plescăitul vine de undeva mai din adânc şi sunetul e mai prelung decât atunci când o piatră cade în râu. Nu văd stropi sau valuri, nu se poate să fi fost o piatră, a fost chiar Drina. Şi-a dres glasul, vântul s-a înteţit, iar Drina a tras aer în piept şi a întrebat: cum adică, obraznic?

Scobesc nişte mâl cu vârful pantofului şi calc pe el, îmi place cum îl simt sub talpă. Nu ştiu, îi spun, poate pentru că toamna sunteţi aşa de ponosit şi de rapid, fiindcă iarna nu îngheţaţi, primăvara ieşiţi din matcă şi vara îl înecaţi pe bunicul Rafik de parc-ar fi o pisicuţă?

Aştept. Drina tace. Stâncile nu tac. Nişte pietre se desprind şi se rostogolesc în râu. Laguna de lumină se întunecă. De mai sus, dinspre munte, se aude un bubuit. Drina nu răspunde. Scot din rucsac cutia cu mâncarea pentru peşti. Chiu. Chetchet. Mă înfurii pentru că Drina nu spune nimic, mă uit la râu: Nu aveţi nimic de spus? Nu vă mai amintiţi de bunicul Rafik?

Împing puţin biluţa de mâncare sub apă, apoi o azvârl cât colo, plin de nervi. Turtă dulce, pesmet şi lemn dulce – măcinat, fulgi de ovăz, viermi tăiaţi în bucăţele. Bila aterizează cu un plescăit înfundat, cu care Drina mă întreabă: şi cum arăta bunicul tău?

Asta ar trebui s-o ştiţi mai bine decât mine, îi spun şi îmi limpezesc mâinile, dumneavoastră l-aţi văzut ultimul, eu eram prea mic pe atunci.

Îmi pare rău.

Eram foarte mic.

Vrei să înoţi?

Nu, mulţumesc, după ce am vorbit atâta despre moarte, nu prea am chef.

Aleg un forfat simplu cu şase cârlige. Chiar aşa, cârligele astea nu vă rănesc? întreb.

Pun prima râmă în cârlig şi o lansez departe. Pluta se mişcă încet, purtată de curent.

Cum vă simţiţi cu toţi peştii ăştia?

Când sar, mă gâdilă.

Îmi trec palma peste suprafaţa apei, vă gâdilă şi atunci când cineva aruncă în dumneavoastră o maşină de spălat stricată?

Porcii!

Mă ridic şi trag firul. Viermele e tot acolo. Lansez mai departe, mai spre stânga, mai aproape de stânci. Drina? Cum se face că nu vorbiţi niciun dialect?

Tu vorbeşti vreunul?

Mă uit la plută şi nu-i răspund. Dacă aş face-o, ar trebui să spun „nu" şi ar avea motive să-mi răspundă cu „ei, vezi!". Poate că, dacă nu mai spun nimic, o să povestească ea mai departe, de la sine: cât de bună prietenă e cu Rzav, cât o deranjează digul şi despre faptul că poate şi râurile se tem. Nu-i dezvălui cât de tare o invidiez că poate să vadă atâtea, de la izvor până la Sava, de la pământ până la cer, în dreapta, în stânga, ai ce vedea.

Rzav-ul e un domn desăvârşit, se joacă colegial în jurul stâncilor, deşi în fiecare primăvară îşi trăieşte din plin accesele colerice şi iese din matcă. Iar barajul îi închide gura, să curgi aşa de repede e ca şi când ai ţipa. Admite că, da, se teme. Frigul iernii nu-l afectează şi ploile de toamnă nu-l răscolesc, dar se teme că focurile de arme se vor lipi de el şi vor aduce război. Se plânge stâncilor că a trecut prin nenumărate războaie, unul mai cumplit decât celălalt. Atâtea cadavre a trebuit să poarte, atâtea poduri aruncate în aer se odihnesc pe fundul său. Trebuie să-l cred, îmi spune încruntat lângă mal, că nimic pe lume nu e mai trist decât un picior de pod fără podul lui. Şi că niciodată n-a reuşit să se ascundă şi n-a putut să închidă ochii în faţa unei fărădelegi, spumegă de nervi, n-am nici măcar pleoape! Nu cunosc somnul, nu pot să salvez pe nimeni şi nu pot să împiedic nimic. Vreau să mă agăţ de mai, dar nu pot să mă ţin, sunt o substanţă nenorocită, în stare de agregare. O viaţă întreagă fără mâini! Dacă mă îndrăgostesc, nu pot să sărut şi dacă sunt fericit, nu pot să mă reped în clapele acordeonului. Da, Aleksandar, văd o grămadă de lucruri, o grămadă şi

degeaba.

Pluta se mişcă o dată, de două ori, mă ridic, presupun că a mai fost o a treia muşcătură, pluta se scufundă cu totul, îi răspund şi simt imediat greutatea agăţată de cârlig, las firul ceva mai liber, mai încerc o dată şi ştiu – l-am prins. Oboseşte repede, e un somn tânăr, aşa că i-l dau înapoi râului care îl lasă să sară în apă cu o tumbă.

Drina, pentru diseară am nevoie de unul mai mare. Dacă bunicul Slavko tot vrea să gătească, măcar să fie un peşte mai de Doamne-ajută. Ce părere aveţi, câştigă Cari Lewis la o sută? întreb şi lansez încă o dată, dar râul nu-mi dă niciun răspuns. Vântul se înteţeşte, sau este doar o văicăreală a defileului, sau o fi vrând şi ceaţa să spună ceva? Se înseninează şi soarele apare iar, inundă toată laguna, chetchet, strigă şoimul şi se prăbuşeşte spre defileu, chetchet, şi mă întreb dacă şi Drina are pielea de găină acum – cu valurile alea încreţite – chetchet, chiu, chetchet.

11 februarie 2002

Dragă Asija, te-am inventat oare? Am dus amândoi mâinile la întrerupător din cauza unei poveşti emoţionante despre copii din timpul războiului? Nu mi-ai dezvăluit niciodată numele de familie, dar cu toate astea, ţi-am adresat fiecare scrisoare de parcă l-aş fi cunoscut. Îmi amintesc de hora soldaţilor. Arhitectura oraşului era compusă din nori negri, culori de camuflaj şi cioburi. Edin şi cu mine voiam să facem ceva cât se poate de normal, să simţim ceva atât de banal precum greutatea unui peşte în cârlig. Tu nu apari. Nici speriată în casa scărilor, nici aruncând pietre în râu, nu-ţi zăresc părul frumos printre soldaţii care pradă liniştiţi. N-ai venit, Asija, n-am apucat să ne luăm rămas-bun.

Gata cu scrisorile. Mă îmbăt şi sun în Bosnia, scuze pentru dramatism. Ceasul de pe notebook-ul meu arată: „23:23, luni, 11 februarie 2002”. În ce zi s-a întâmplat chestia aia cu întrerupătorul? Gata cu scrisorile. Asija, ai existat vreodată?

Sunt Asija. I-au luat pe mami şi pe tati. Numele meu are o semnificaţie aparte. Desenele tale sunt urâte.

Trec cursorul peste indicatorul ceasului: „23:23, luni, 11 februarie 2002”. Dau clic, apare fereastra cu „Proprietăţi, dată şi oră”. În ce zi s-a întâmplat chestia cu întrerupătorul, ce zi e 6 aprilie 1992? Setez data cu zece ani în urmă. În curând o să fulgere şi tata o să-mi aşeze pe cap o carte şi o să-mi noteze înălţimea pe tocul uşii cu un creion. În curând o să fulgere şi o să am iar 1,53 m şi tata mă trezeşte: Aleksandar, azi nu mai faceţi şcoală. Ne ducem la bunica, îmbracă-te, îţi spun eu ce să iei cu tine.

Cu toţii creştem în somn.

În curând o să fulgere. Aştept să fiu transportat înapoi într-o zi – computerul arătă: într-o zi de luni – în care o să-mi fie frică de tata. O să-mi fie frică de lista cu lucrurile pe care trebuie să le împachetez, frică de admonestările lui: ia doar lucrurile de care ai nevoie, doar strictul necesar. Frică, fiindcă nu-mi spune de ce. Care sunt lucrurile de care avem nevoie?

„7:23, luni, 6 aprilie 1992”. În curând o să fulgere şi un sentiment aproape uitat se va ivi pe pânzele de păianjen lipicioase de praf de pe pereţii pivniţei, în aşteptarea următoarei bubuituri. Fac o listă cu lucrurile din pivniţa bunicii de care-mi amintesc. Mese de călcat scoase din casă, păpuşi fără cap, saci cu cămăşi, care miros a dovleac veştejit, varză, cartofi, ceapă, molii şi pişat de pisică. După detonaţii, becuri pâlpâind. Piele de găină după piele de găină. Nu din cauza fricii, ci din cauză că există o posibilitate foarte mică să adormi în vreme de pace şi să te trezeşti în vreme de război.

Azi nu se mai face şcoală. Mama stă în camera de zi şi-şi coase monede în tivul fustei.

Toate lucrurile care mi se păreau de neimaginat înainte să devin adult, tata le prevesteşte prin cuvintele lui şi prin nervozitate. Tot ce mi se părea frumos înainte să apară lucrurile de neimaginat se pierde în depărtare odată cu nesiguranţa şi cu primele grenade. Să vrei să dai foc unei broaşte mi se pare mai departe decât Japonia; visele despre cămaşa bombată a Jasnei, atât de nepotrivite, încât mi-e ruşine de ele; sărbătoarea recoltei de prune atât de îndepărtată, schemele secrete prin care Edin îl dribla pe fundaşul nevăzut, fără niciun rost. Ceea ce urmează e atât de imprevizibil, încât nu mai există nicio imprevizibilitate care să-ţi lase libertatea să născoceşti şi să povesteşti ceva despre asta.

Fac o listă cu lucrurile pentru care n-am fost niciodată pedepsit. Când am dat foc la tablă. Când am umplut apartamentul lui Cika Veselin cu broaşte, porumbei şi pisici, asta după ce l-a numit tăvălug pe unchiul Bora. Când am tras cu ochiul pe fereastra mătuşii lui Zoran, Desa, care îi vizita pe bărbaţii de la baraj. Când am aruncat cu bulgări în parbrizele maşinilor. Când l-am sunat pe preşedintele comitetului local şi i-am spus cu o voce distorsionată: alo, aici Tito, sunteţi un cap sec. Când am furat ascuţitori şi caiete din magazinul universal. Când am spart vaza bunicii.

De ce nu te-ai dus la serviciu, taţi?

Tata apasă piunezele cu pumnul ca să fixeze mai bine afişul meu cu Steaua

Roşie. Iei rucsacul mare, îmi spune. Şapte perechi de chiloţi. Şapte perechi de şosete. Manta de ploaie. Căciulă. Pantofi rezistenţi. Acum te încalţi cu tenişii. Două perechi de pantaloni. Un pulover gros, două-trei cămăşi şi câteva tricouri, nu multe. Vesta verde de pescuit, cea cu multe buzunare. O batistă, pastă de dinţi, periuţă de dinţi şi săpun. Ţi-am pus paşaportul pe masă şi ţi-am lăsat şi nişte batiste… Ai o carte preferată?

Da.

Da, asta e bine, dă din cap tata, îmi netezeşte diploma de la nimeni-n-ar-fi-bănuit-că-o-să-câştigi şi lasă uşa deschisă după ce iese.

„7:43, luni, 6 aprilie 1992”. Lângă batiste vor fi un briceag şi o agendă cu adresele şi numerele de telefon ale tuturor rudelor şi cunoscuţilor noştri. Pânzele, picturile, culorile, pensulele – le doseşte într-un colţ şi le acoperă cu pături. Mă furişez pe scări şi îl urmăresc cu privirea. Împinge salteaua mea veche în faţa pânzelor şi îşi pune şapca în cinstea lor. Închide uşa. Mergem cu maşina la bunica, blocul ei are o pivniţă imensă. Prima grenadă răsună în pivniţa cea mare şi dă jos tencuiala. O să-mi treacă prin cap: loc îngust, tencuială căzută. N-o să fie ca-n filme, n-o să aibă loc explozii adevărate, n-o să se cutremure, n-o să se zguduie clădirea. Ceva greu, care n-are destul loc ca să se sfărâme – ceva strâmt. Fără foşnete, clar, curat şi neted ca metalele – şlefuit – astfel e împroşcată îngustimea dintre zidurile din pivniţă şi, în liniştea care se lasă după a cincisprezecea grenadă, Emilija Slavica Krsmanović naşte un ţărănuş.

„0:21, marţi, 12 februarie 2002”. Întocmesc o listă cu vecinii bunicii la care am căutat adăpost în pivniţă. Completez lista cu numele vecinilor de pe strada noastră, la nimereală. Mai iau o foaie şi scriu: „Cârciumi, restaurante, hoteluri” şi dedesubt: Cafe Galerie. Restaurant Estuar. Hotel Bikavac. Hotel Visegrad. Hotel Vilina Vlas. Scormonesc prin motoare de căutare: „fotbal în război sarajevo training bombardamente”, „visegrad genocid handke ruşine responsabilitate”, „victime nevinovate bombardamente belgrad”, „milosevic eşec internaţional interese” Dau *scroll* prin forumuri, citesc înjurăturile şi lălăie-lile nostalgice, dau clic şi iar clic şi îmi notez amintiri străine, glume din Muntenegru, reţete culinare, nume de eroi şi de duşmani, declaraţii de la martori oculari, raporturi de pe front, numele latine ale peştilor din Drina, îmi descarc muzică bosniacă nouă, dau clic pe primul link: „haga obiectivul principal al uniunii europene srebrenica” şi citesc despre criminalul de război, Radovan Karadzic, aparent refugiat în Belgrad, la care calculatorul meu dă eroare şi se blochează. Apăs pe butonul *restart*. Îmi văd faţa oglindită în monitorul

negru şi, brusc, îmi dau seama că habar n-am ce caut în apartamentul ăsta cu vedere spre Ruhr, la mii de kilometri de Drina mea. Apare fotografia de pe *desktop* cu podul din Visegrad, dar nici măcar poza asta n-am făcut-o eu.

„16:14 joi, 9 aprilie 1992". Camionul porneşte. Au coborât şase persoane. Au rămas doi, beau Cola. Sunt încălţaţi cu cizme. Tragem cu ochiul de la fereastra de la parter. Traversează curtea. Krsmanović şi Spahic. Două familii? Căsătorie mixtă? Chiriaşi? încuietoarea cedează. Cei doi percheziţionează camera de zi. Cei doi coboară în pivniţă. Trag în lacăt. Deschid uşile. Ciuruiesc natura moartă cu „Şarpe şi scrisoare optimistă către o democraţie tânără" şi „Portretul domnişoarei B., maestra viorilor senzuale". Dau la o parte salteaua ponosită. Îşi dau silinţa şi rup fiecare pensulă, îşi pictează unul altuia feţele cu acrilice. Sunt încălţaţi în tenişi. Calcă în picioare şevaletul. Unul îşi pune şapca aceea cu cozoroc.

O sun pe bunica. O trezesc din somn. Pare îngrijorată, de ce suni atât de târziu?

Bunico, mai există casa aia verde cu acoperiş ciudat? Se mai duce lumea la sala de sport, ce se mai joacă, în ce ligă suntem?

Aleksandar…?

Bunico, înţelege că e foarte important. Am citit în ziar despre casa de pe strada Pionirska. Chiar a ars din temelii? Ce se mai aude de Cika Aziz? Au dat de el soldaţii până la urmă? Cika Sead şi Cika Hasan mai trăiesc?

Am întocmit liste. Bunica tace.

Cum mai staţi cu podurile? A mai fost vreo inundaţie după ce am plecat?

Mai demult, îmi spune bunica pe un ton adormit, molcom, obişnuiai să-ţi numeri paşii. Ai măsurat tot oraşul cu plimbările tale lungi.

Sunt 2 349 de la tine până la noi, îi spun, mirat că după zece ani îmi mai amintesc.

Ţi-au mai crescut picioarele, spune bunica, vino acasă şi mai măsoară îne-o dată drumurile.

Mi-am notat cele două moschei, deşi ştiu că au fost dărâmate. Prieteni, nume conexe, porecle conexe, liste peste liste, pariuri puse pe amintiri. Am întocmit liste şi acum trebuie să le văd pe toate.

Nu trebuie să-mi trimiţi pachetul, îi spun bunicii, o să-l iau eu când vin. Rezerv biletul de avion chiar în seara asta.

Ar trebui să aştepţi să înflorească prunii şi să iei autobuzul. Vocea bunicii nu mai are nimic din implicarea exaltată de mai demult. Nu-ţi lua concediu degeaba, Aleksandar. Noi te aşteptăm oricum.

Cine?

Eşti în întârziere şi trebuie să facem curat. Nu eşti niciodată aici să mă ajuţi şi primăvara e aproape.

Bunico?

Mă bucur, Aleksandar, o să-ţi fac chiftele şi o să-ţi fierb lapte, mă bucur mult, da.

„3:13 marţi, 12 februarie 2002". Nu am de gând să dorm.

„Drumuri de acces pentru lunetişti baricade canistre cu apă".

„Harry hitler potter milosevic goto vina delic", „nu există rău absolut nici memorie absolută", „ALEKSANDAR KRSMANOVIC PE UNDE AI UMBLAT?"

„Zboruri *low-cost* spre sarajevo". Formez 0038733 pentru Sarajevo şi adaug la nimereală şi alte cifre. Cer să vorbesc cu Asija. Nu există nicio Asija, de multe ori nu există nici măcar conexiune. Multe voci de oameni adormiţi, apoi nervoşi. Un robot. Alo? Eu sunt, Aleksandar. Vin acasă. Eşti acolo? Asija?

„10:09 sâmbătă, 11 aprilie 1992", în curând o să fulgere. În cea de-a cincea zi de asediu, grenadele explodează în munţi, ajung doar accidental în oraş. În curtea blocului se înghesuie vaci şi oi, copitele se ciocnesc de betonul dintre Fiat-uri şi Yugo-uri.

Noaptea, nişte refugiaţi s-au mutat în pivniţă şi pe casa scărilor. Bătrâni, mame şi bebeluşii lor ca nişte pâini fierbinţi, învelite în ştergare. Caută adăpost în clădirea cea mare fiindcă în satele lor nu mai există nicio clădire în care s-ar putea ascunde – nici mare, nici mică, nici vreuna întreagă. Doar pereţi dărâmaţi pe jumătate, smoală şi pivniţe, şi cum arată o pivniţă fără casă? Desenez, cu foaia pe genunchi, un pahar fără picior.

Rămâneţi! Cu cât mai mulţi, cu atât mai bine! hotărăşte Morsa şi vocea îi răsună pe casa scărilor. A devenit un fel de primar al blocului, condus de preşedintele Aziz, care are şi-o armă, aşa cum îi stă bine fiecărui preşedinte. Morsa câştigă la *Uno* împotriva ţăranilor, eu învăţ regulile uitându-mă la ei.

Ne-au luat şi caii. Ne-ar fi luat şi fiii dacă n-ar fi plecat mai devreme pe front, se lamentează ţăranii pentru cai, coboară privirea pentru fiii lor şi plâng pentru fiice.

N-or să se oprească în satul nostru, spune un bărbat cu mustaţa răsucită, îl întreb cum îl cheamă, scriu „Ibrahim" pe un pahar şi îi dau apă să bea. Femeile ştirbe molfăie pâinea cu gura deschisă. Au un miros înţepător şi dorm în hol. Trebuie să le ocoleşti şi atunci se trezesc şi te înjură neputincios. Nu le numesc proscrise, le spun: protectoare. Au protejat o fată cu un păr atât de deschis la culoare, încât a trebuit să-l

întreb pe tata dacă are vreo denumire pentru culoarea asta.

Îmi spune: frumoasă.

Îi spun: „frumoasă” nu e nume de culoare.

Frumoasa şi unchiul ei cu mustaţa răsucită mănâncă împreună cu noi în pivniţă. Ibrahim aşteaptă ca Frumoasa să-i adoarmă în braţe şi povesteşte încet despre evadarea lor. Cum au nimerit, el şi cu nepoata lui, laolaltă cu celelalte protectoare, la capătul puterilor şi înfometaţi. Protectoarele i-au hrănit şi pentru Frumoasa au făcut patul în caroseria înjumătăţită a unei Lada, trasă de doi măgari. Suntem ultimii din satul nostru, trage concluzia Ibrahim, suntem ultimii din nimicnicia noastră. Casele noastre nu mai există. O să vă povestesc tot, ca să vă daţi seama cu cine aveţi de-a face, dar mai întâi vreau să dorm. Ş-apoi, oameni buni, vreau să mă rad, mustaţa asta îmi aminteşte de cea mai proastă noapte din viaţa mea. Ibrahim o mângâie pe Frumoasa pe cap. Asta mică a pierdut totul şi pe toţi, ne spune, pe toţi.

Nu trebuie să spună mai mult. N-o slăbesc din ochi pe Frumoasă, nu mai las să i se întâmple nimic rău. Frumoasa nu vorbeşte. Frumoasa stă atât de retrasă, încât poate părea invizibilă. Dacă n-o să mai fie lângă mine, am s-o caut. Frumoasa se agaţă de o geantă răpciugoasă. De toartă se bălăngăne un ursuleţ murdar, scămoşat.

Mă cheamă Aleksandar. Fac desene neterminate, uite, nişte cărţi fără praf, iată-l şi pe Iuri Gagarin fără Neil Armstrong, iar ăsta e un câine fără zgardă. Asta e coada despletită a lui Nena Fatima. Mă numesc Aleksandar şi întotdeauna îmi lipseşte ceva mai puţin Frumos. Îţi plac băieţii cu urechi clăpăuge?

Sunt Asija. I-au luat pe mami şi pe tati. Numele meu are o semnificaţie aparte. Desenele tale sunt urâte.

Unde sunt părinţii Asijei?

Oare îl ştiu pe vreunul din soldaţii de afară? O fi şi Miki printre ei?

De ce avem nevoie? De un briceag, de cincizeci de mărci şi de ceva noroc – atât?

Cât de greu atârnă amintirile?

„5:09 marţi, 12 februarie 2002”. Mi-am notat fiecare nume de stradă din Visegrad, toate jocurile de copii, am întocmit o listă cu obiectele din şcoală, inclusiv cele cinci sute de ascuţitori pe care le-am aşezat cu Edin peste tencuiala căzută din cauza bombardamentelor, ca Hănsel şi Gretel în căsuţa de turtă dulce. Vreau să trasez contururile în funcţie de şabloanele trecutului. În dormitorul bunicii se află o cutie de carton cu nouăzeci şi nouă de desene neterminate. O să mă duc acasă şi-o să le termin pe toate.

Din trei sute treizeci de numere apelate din Sarajevo, cam la fiecare al cincisprezecelea îţi răspunde căsuţa vocală

Bună seara. Mă numesc Aleksandar Krsmanović. Vă sun pentru că încerc să dau de o prietenă din copilărie, care a fugit din Visegrad la Sarajevo pe timpul Războiului Civil. Se numeşte Asija. Am încercat să dau de ea pe toate căile. Prin agenţii, internet – niciun rezultat. Nu pot să vă dau numele ei de familie, pentru că nu sunt sigur că e cel pe care-l ştiu. Vă rog să mă sunaţi la: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt, dacă ştiţi ceva despre cineva cu numele acesta. Acum Asija are puţin peste douăzeci de ani şi pe atunci avea un păr blond, foarte deschis. Vă mulţumesc.

Bună seara. Mă numesc Aleksandar Krsmanović. Vă sun pentru că încerc să dau de o prietenă din copilărie, care a fugit din Visegrad la Sarajevo pe timpul Războiului Civil. Se numeşte Asija. Am încercat să dau de ea pe toate căile. Prin agenţii, internet – niciun rezultat. Nu pot să vă dau numele ei de familie, pentru că nu sunt sigur că e cel pe care-l ştiu. Vă rog să mă sunaţi la: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt, dacă ştiţi ceva despre cineva cu numele acesta. Acum Asija are puţin peste douăzeci de ani şi pe atunci avea un păr blond, foarte deschis. Vă mulţumesc.

Alo? Domnul Sutijan? Sper că v-am pronunţat corect numele – v-am format numărul la nimereală, fiindcă sunt foarte dezamăgit de cei bine intenţionaţi. Mă numesc Aleksandar şi vă sun din Germania, trăiesc aici de când cu războiul nostru. Există în cercul dumneavoastră de cunoscuţi o femeie cu numele Asija? Nu e un nume tocmai comun, poate l-aţi mai auzit şi-mi puteţi spune unde se află purtătoarea lui. Numele înseamnă „reconciliatoarea”. Îmi caut liniştea sufletească şi pe Asija, şi nu le găsesc, cât timp nu ştiu sigur ce s-a întâmplat cu ea. S-ar putea să vă par kitschos şi beat, şi chiar sunt. Domnule Sutijan, în cazul în care vă amintiţi ceva, sunaţi-mă, vă rog, la: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Alo, Asija, aici Aleksandar. Nu eşti. Tocmai am rezervat biletul de avion spre Sarajevo. O să ajung luni. Mi-ar face plăcere dacă ne-am putea întâlni. Numărul meu e: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Bună seara, sunt Aleksandar. Asija? Eşti acolo? Ridică receptorul, te rog… Mi-e dor de tine, să ştii, şi-ai să te miri, dar nu ştiu de ce mi-e dor exact. În zece ani lucrurile se schimbă. Cum îţi mai porţi părul? Îţi plac chiftelele? Ador chiftelele. Stau

trei zile în Sarajevo, începând de luni. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Asija? Aici Aleksandar. Tipul cu urechile clăpăuge din Visegrad. Cel din pivniţă. Cel care-ţi spunea Frumoasă, fiindcă nu găsea termenul potrivit pentru culoarea părului tău. Cel care ţi-a fost frate pentru o zi. Hai să ne amintim de cele trăite împreună în Sarajevo sau în Visegrad. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Asija? Alo, sunt Aleksandar. Zilele de luni sunt cele mai potrivite ca să te apuci de ceva. Au trecut aproape zece ani de când ne-am văzut ultima oară. Asta înseamnă aproximativ cinci sute douăzeci de zile de luni, ceea ce nu pare foarte mult. Dar dacă te gândeşti mai pe îndelete, sunt o grămadă de zile de luni în care am fi putut începe ceva. Aş vrea să ştiu ce ai început tu în viaţa ta, aş vrea să continui ceva din locul în care am terminat-o. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Am scris şase scrisori, Asija, şi pentru fiecare plic am inventat câte un nume de familie pentru tine. În comparaţie cu doar şase plicuri, Bosnia nu are hotare. Imaginaţia mea îmi spune că te-ai făcut violonistă. Ai bătături la degete şi te dedici în întregime fiecărui concert. Dacă cineva te întreabă cum o mai duci, de mândrie, nici nu ştii de unde să începi. Alergi în fiecare zi cinci kilometri, vorbeşti franceza şi te doare în cot de Franţa. De luni sunt acolo, sună-mă, te rog: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Alo, sunt Aleksandar Krsmanović. Asija? Ar fi drăguţ dacă ne-am putea întâlni, o să ajung pe douăzeci şi cinci. N-or să se facă încă prunele, gutuile şi socul, dar o să compenseze casele scărilor, o să miroasă atât de frumos. Dacă vrei, poţi să mă suni la: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Mă scuzaţi pentru deranj. A fost odată o fată blondă cu numele arab, Asija, şi un băiat brunet cu numele deloc arab, Aleksandar. Existau toate premisele pentru înfiriparea unei relaţii de iubire: poate că părinţii erau credincioşi şi n-ar fi acceptat această relaţie. Convenţiile erau oricum împotriva lor, iar războiul face fiecare împotrivire cu atât mai necruţătoare. Cum nu se poate mai cumplit, pentru că oricum inima decide şi aşa mai departe. Dar mă tem c-o să vă dezamăgesc. La vremea aceea, Asija şi Aleksandar erau prea mici pentru o poveste de dragoste. N-aveau încă simţurile dezvoltate pentru potenţialul tragic al norocului lor şi pentru nenorocul care pândea la uşă. Asiya, protejata! Aleksandros, protectorul! Ha! Cei doi s-au ţinut de mână şi au stins lumina, şi asta într-un timp când numai ticniţii se mai gândeau să nu

ia lucrurile în serios. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt. Ăsta e numărul meu, în cazul în care doriţi să aflaţi şi alte detalii. Mă scuzaţi pentru deranj.

Am făcut bagajul. Vinul are un gust deosebit. Nicăieri nu cresc prune aşa de bune ca în Visegrad. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt. Sunt disponibil la orice oră, de aproximativ zece ani. Mai întâi trec pe la tine, Asija.

Da, bună seara. Nu sunt cine ştie ce. Nici povestea mea nu e cine ştie ce. Bună seara. Întârzii peste tot. Întârzii la lucrurile speciale. Întârzii şi la propria mea biografie. Bună seara, Bosnia, sună-mă odată: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Asija, o să caut părul tău şi fruntea ta în toate poveştile. O să însămânţez numele tău în toate convorbirile şi o să sper că vei creşte din ele ca o floare. Dragă doamnă căsuţă vocală, nu cunoaşteţi cumva o floare pe nume Asija? Dacă da: zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt. Îmi cer scuze…

Aaalooo? Aaaaalooo? E cineva acolo? Habar n-am cine sunteţi, sunt Aleksandar Krsmanović, student, nepot, refugiat, pletos, clăpăug, îmi caut memoria. Caut o fată. De fapt, o femeie. Asija. O cunoaşteţi pe Asija? Odată am întâlnit un soldat nebun care căuta o anume Emina. Cunoaşteţi vreo Asija? O caut programatic. Programul constă din: umflarea poveştii şi din liste interminabile. Zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cind-doi-şase-trei-şase-opt.

Asija? Asija? Asija? Asija. Asija. Asija.

Într-o zi, un om foarte curios m-a întrebat:

Cine-i asta, ce e asta? Iartă-mă!

Unde-i asta.

De unde provine, încotro se îndreaptă.

Această

Bosnie?

Zi-mi!

Iar cel întrebat i-a dat un răspuns prompt:

Există undeva o Bosnie, iartă-mă.

O ţară rece şi aridă, înfometată şi goală.

Şi, dincolo de astea.

Iartă-mă.

Sfidătoare.

Adormită.

Eu sunt, Aleksandar: poezia îi aparţine lui Mak Dizdar. Dacă ajunge la tine, sună-mă la zero-zero-patru-nouă-unu-şapte-patru-opt-cinci-doi-şase-trei-şase-opt.

Aş vrea să-ţi povestesc despre brutăreasa care, într-o seară de vară din 92, a vărsat treizeci de saci cu făină pe străzile Visegradului, de pe pod, peste toată ruşinea, şi care, apoi, în mica sa prăvălie, s-a…

Ce-i face aşa de deştepţi pe Wise Guys[26], cât poţi interveni în propriile amintiri, cine va fi găsit şi cine va rămâne inventat

Mesud şi Kemo nu-şi mai aminteau numele adevărat al lui Kiko. Între două cafele, cei doi mi-au spus ore-n şir tot felul de legende şi lucruri legendare despre fotbalul din Iugoslavia, Bosnia şi Sarajevo. Ne aflăm într-o cafenea mică dintr-o agenţie de pariuri din oraşul vechi şi Mesud îmi spune: poate că-l chema Kiko, aşa, ca pe brazilian.

Kiko – nouarul, Kiko – spaima fotbalului, Kiko – craniul de fier de lângă molatica Drina a dat treizeci de goluri în ultima jumătate de sezon de dinainte de război, din care douăzeci cu capul, trei cu dreptul şi restul de şapte cu stângul de care se temeau toţi, şi pe toate în ultimul său meci, cu doar câteva zile înainte ca primele gloanţe să şuiere prin Sarajevo.

Am aterizat în Sarajevo ieri şi, cu treizeci de euro, am închiriat pentru trei zile o cameră la o femeie tânără cu trei fiice. Am mers până la ultima staţie a tramvaiului, până la turnurile gri ale blocurilor vechi, m-am plimbat prin oraşul vechi, cu mâinile la spate.

Cu privirea în pământ, de parcă aş fi stat pe gânduri, de parcă i-aş fi aparţinut locului, asta fiindcă turişti gânditori nu există. Voiam să aflu ce se mai vorbeşte prin oraş, dar nu am avut curajul să întreb pe nimeni. Aşa că i-am ascultat. Voiam să ştiu cum se ajunge pe acoperiş, m-am dus să miros casele scărilor, am primit un număr de ordine în sala de lectură, care aparţinea unei mese cu lampă pentru citit. M-am uitat la studenţii care învăţau. Seara am vrut să mă duc la *Orfeu şi Euridice,* pentru că voiam să ştiu cum o să arate lumea de dincolo în care ajunge fiul zeului râului, ca s-o piardă îne-o dată pe cea deja Pierdută, dar n-am găsit bilet şi m-am bucurat că existau lucruri care se vindeau atât de bine. Mă bucura tot ce lăsa impresia de bogăţie sau de lipsă de griji, tot ce nu semăna a ruine, deşi mi-am amintit că nu era deloc bine să mai fi lipsit de griji. M-am urcat pe un acoperiş. Aveam impresia că renunţasem la ceva, mă

uitam la oraş şi nu-l mai recunoşteam. Nu-mi doream să dansez, îmi doream să mă uit la alţii cum dansează. În faţa clubului la care m-am dus nu era coadă, însă nu-mi venea să intru şi mi-am cumpărat un *Süddeutsche*[27] de ieri de la un chioşc din apropiere. Pe patul din cameră am găsit un bileţel de la proprietară: ai *pita* în cuptor dacă ţi se face foame. Mi-era foame, păsările din umbre făcute cu degetele au zburat din nou pe pereţi din Bosnia şi am adormit trei ore.

A doua zi i-am făcut o cafea proprietarei şi am întrebat-o de Asija. Peste tot am întrebat de Asija, am ţinut prelegeri despre părul ei. În tramvaie, în staţiile terminus, printre blocuri şi în cafenelele din oraşul vechi. Am citit plăcuţe cu nume, m-am urcat pe acoperişuri şi am cercetat împrejurimile. În fiecare conversaţie am accentuat numele ei, am încercat să conving funcţionari publici şi notari de cât de urgentă era căutarea mea, mi s-a permis să arunc o privire în registru, peste statistici despre refugiaţi, peste liste cu victime, mi s-a spus că m-am trezit prea târziu, i-am rugat politicos să se rezume la comentariile constructive. La facultatea de muzică, am frunzărit pe furiş catalogul membrilor bibliotecii, convins în continuare că Asija e violonistă. În videotecă nu mi s-a dat voie să cercetez datele clienţilor, în schimb, în salonul de bronzat, da. Pe drum am citit cartea de telefoane. Am sunat la opt Asija, de la şase mi-am cerut scuze pentru deranj, două nu erau acasă, ceea ce mă făcea să mai sper.

Strada asta nu există în Sarajevo, mi-a spus taximetristul când i-am indicat adresa Asijei, cea pe care o aveam de acum câţiva ani de la bunică-mea şi la insistenţele mele a sunat la centrală ca să se asigure. M-am lăsat dus pe o stradă al cărei nume suna asemănător cu cea de pe bileţelul meu, am sunat la cinci uşi şi am citit toate plăcuţele de lângă sonerii. Cerul era înnorat, am ajuns la capătul străzii şi am privit în jur. Nişte copii îşi scriau numele pe asfalt cu cretă colorată. Nu plec din Sarajevo până nu găsesc vreun indiciu.

Am cumpărat o carte despre genocidul din Visegrad. Voiam să rătăcesc pe străzi până când m-aş fi întâlnit cu un câine la fel de rătăcit sau până când vreun refugiat din Visegrad m-ar fi recunoscut. Am vrut să mă uit prin vitrină la nişte peruşi care se pupau şi am cerut pe furiş nişte marmeladă de prune la *Cevapcici.* Nu face mişto de mine, mi-a răspuns chelnerul, apoi s-a pornit ploaia şi, în loc să mă duc la biroul unde se eliberau permisele, am intrat într-o cafenea mică dintr-o agenţie de

---

[26] Joc de cuvinte, în original „Was die Wise Guys weise macht", *wise* şi *weise* au etimon comun.

[27] *Süddeutsche Zeitung,* cel mai mare cotidian regional, din München.

pariuri, cu vedere spre oraşul vechi.

Mesud, cel care se joacă cu mustaţa şi care mă cercetează insistent, spune: Kiko. Kiko de lângă molatica Drina. Ca şi tine.

Voiam să beau o cafea şi să aştept să se oprească ploaia. Pe perete erau montate patru televizoare şi fiecare era setat pe teletext, în mijlocul încăperii era o masă de biliard, pe măsuţele de plastic, scrumiere. Deasupra tabelelor cu scoruri erau aplecaţi ţipi în geci de piele sau în trening, concentraţi la maximum. Am comandat o cafea turcească. La o masă, în faţa frontonului lat, de sticlă, doi bărbaţi mai în vârstă îşi citeau ziarele, unul din el avea o bluză de trening inscripţionată cu „Roş-Albi-Essen" şi cu numărul 11.

Ce coincidenţă, am spus, locuiesc chiar în Essen.

Bărbaţii au pus ziarele jos şi au ridicat privirea. Stăteam în spatele lor, cu ceaşca de cafea în mână. Tăceau.

Bluza, am spus şi l-am indicat cu ceaşca pe cel cu mustaţă. Celălalt şi-a pus zahăr în cafea şi a sorbit cu grijă, apoi s-a întors la ziarul lui.

Germania, Liga Regională de Nord, duminică vor juca împotriva celor de la Dlisseldorf, meci egal, a spus cel cu bluza. Mustăciosul a dus mâna la gură, s-a fâţâit pe scaun şi şi-a mişcat maxilarul, de parcă ar fi mestecat ceva.

Mă numesc Aleksandar, aveţi un loc liber? m-am trezit vorbind, cu toate că vocea baritonală a mustăciosului nu-mi păruse tocmai prietenoasă.

Ne zice Wise Guys, a spus vocea şi braţul a indicat un scaun liber.

Asta ce înseamnă? am întrebat şi m-am aşezat lângă ei.

Că am dreptate când spun că meciul de duminică dintre Essen şi Diisseldorf o să se termine la egalitate.

Membrii Wise Guys: Mesud, cel cu mustaţă şi cu bluza pe care i-a adus-o ginerele din Germania cu câţiva ani în urmă, şi Kemo, diabeticul care nu se lasă convins că are diabet. Kemo era cel tăcut. Stătea mai mult adâncit în gazete sportive, scria cifre şi desena cercuri, triunghiuri, fulgere şi iarăşi cifre. Mesud discuta la nesfârşit cu tipi tunşi scurt care se apropiau din când în când de masa noastră şi spuneau chestii ca: Anderlecht sub trei?[28], bani economisiţi cu Zidane, Deportivo iese – două puncte handicap, matale ce zici, Cika Mesud? Iar el avea un răspuns şi un sfat pentru fiecare jucător, nu reuşeam să-i dezleg sistemul din fundal.

Cât de des pariaţi? i-am întrebat pe Wise Guys.

---

[28] În orig. „under", în jargonul limbajului de pariuri sportive, „mai puțin de trei goluri

Nu, nu, protestă Mesud ridicând mâna, noi nu pariem, n-ai cum să trăieşti din asta. Stăm la dispoziţia celor care nu cred în statistici sau care nu se descurcă, atâta tot.

Erau mulţi care nu se descurcau şi, mai devreme sau mai târziu, ajungeau la masa noastră cu o bârfă mică sau o întrebare. Un tip timid, la costum şi papion, voia să ştie dacă sunt şanse ca Inter să câştige azi. N-am fost niciodată la Milano, spuse Mesud, aşa că labele jos de pe Italia. Kemo ridică degetul mare: Inter o să le facă figura.

Cafeneaua începea să se aglomereze, pariorii îşi completau formularele pe perete. Cineva a pus muzică, o femeie cânta despre cum e să fii înşelată, susţinută de un bărbat care ne servea versiunea despre cum e să înşeli, în ambele melodii apăreau, ca personaje, prietenii cei mai buni. În faţa jocurilor mecanice se îngrămădeau geci de piele, se iveau capete, se auzeau pocnituri, pocnituri şi iarăşi pocnituri. Nu mai ploua, dar nu-mi venea să plec, voiam să fiu luat drept un cunoscut de-al lui Kemo şi Mesud. Nimeni nu mă lua la întrebări, am pariat şi eu 10 KM pe Essen-Diisseldorf, meci egal.

Doi băieţi de cel mult zece ani lansară bilele albe cu tacul. Kemo dădu cu banul pentru ei şi îl ciufuli pe cel mic, blonduţ. Bilele se ciocniră pe masă, pe teletext pâlpâiră primele rezultate *live,* afară se întunecă. Am discutat despre Steaua Roşie, am discutat despre naţională de acum şi de atunci, iar Mesud a spus: de-am mai fi şi azi o ţară unită, am fi de neînvins. Blonduţul băga o bilă după alta, Benfica! ţipă dintr-odată cineva, nişte cretini, cu toţii! se auzi un scaun răsturnat, cineva de la masa alăturată povestea că vărul lui, Husein, trimitea în fiecare zi plicuri umplute cu căcat la procuratură, altul a întrebat cât costă o sticlă de Porto, apoi mi s-a rupt firul. Băiatul blond, care bea Fanta la cutie, nimeri zecele, zecele se lovi de paisprezece şi paisprezecele dispăru în gaură. O bluză de trening întrebă: îl ştiţi? Şi, normal, a trebuit să-ntreb: ce să ştim? şi bluza de trening a spus un banc. Voiam să ştiu totul pe loc, dar nu mai pricepeam nimic.

Mujo şi Suljo se duc la plimbare. Dintr-odată, Mujo se prăbuşeşte. Suljo sună medicul de gardă: veniţi repede, cred c-a murit Mujo! La care medicul de gardă: liniştiţi-vă, asiguraţi-vă că a murit cu adevărat. Se lasă o tăcere scurtă, apoi se aude o împuşcătură. Suljo, la telefon: şi acum ce facem?

Blonduţul spălăcit arătă cu tacul spre bila neagră, apoi spre gaura din mijloc şi,

---

marcate în acelaşi meci”

după ce juca bila, rezemă tacul de tejghea. Adversarul lui îi făcu cinste cu încă o Fanta şi apoi părăsi cafeneaua, dând din cap. Bilele lui rămăseseră pe masă, Kemo încuviinţă din cap victoria băiatului, acesta îl aprobă serios cu acelaşi gest.

Aici o să găseşti două tipuri de oameni, se întoarse spre mine Mesud: cei cărora le e dor de tot ce-a fost şi cei care înjură nonstop. Eu nu înjur niciodată lucrurile de care mi-e dor şi nici nu mi-e dor de înjurat. Ridică din umeri şi rânji cu toată gura. În şaij doi, Chile se descurca de minune, strigă, şi când ţara se descurcă, nici sportul n-o duce rău. Şi-acum: căcat aici – căcat dincolo. Apoi, şi semifinala aia cu Cehia. Pele a spus deja atunci că jucătorul cel mai bun din teren, mai bun decât el, e decarul iugoslav. Nu reuşea să-i pronunţe numele, aşa că mai bine vi-l zic eu: Dragoslav Sekularac!

Mesud se dădu pe spate şi mă privi. Numele nu-mi spunea nimic. Am dat din cap şi-am zis: aha, Dragoslav, da.

Cele mai bune echipe care veneau din deplasare erau Split şi Rijeka, se amestecă în discuţie Kemo şi faţa i se lumină. Anii şaptezeci la Marea Adriatică, mari pişicheri! Ne-am dus pe stadion cu nişte cehoaice! Cum s-o fi terminat meciurile alea… habar nu am, frate. Ne-au trimis scrisori şi, în război, ţigări.

Întrebat fiind cine e cap de tabel în Bosnia, Kemo îşi puse în cafeaua lungă două linguriţe de zahăr cu vârf şi dădu din cap, respingând ideea: ei, Bosnia… Mai bine pariezi pe ultimul amărât din liga finlandeză, decât pe cineva din liga ta. Po s-o uiţi!

Ceva uşor, spuse Mesud, ceva dulce, spuse mai spre seară Kemo, după ce meciurile au început şi lumea şi-a lipit ochii de tabelele de pe teletext. Am luat lipie cu spanac, caimac şi baclava. Când m-am întors cu mâncarea, m-au primit cu ovaţii. Interul conducea.

Tu de unde eşti, de fapt? mă întrebă Mesud, cu privirea aţintită la lipia caldă.

Din Visegrad, i-am spus şi, pentru prima oară după ore-ntregi, mi-am amintit din nou de Asija, de bunică-mea Katarina şi de liste. Călătoria asta nu mai semăna deloc a călătorie.

Frumos. Frumos oraş. Mesud muşcă din lipie. Drina e un râu pe cinste, atâta tot că fotbalişti nu prea aţi avut niciodată. Sau, mă rog, unul. Kemo, îţi mai – şi acum Mesud va spune „aminteşti de „şi „Kiko”. Cum îl chema, mă? A ajuns de la juniori direct la profesionişti. Băga o lovitură cu capul după alta. Sărea ca arcu, striga Mesud, n-avea nevoie de susţinere. Mamăăă, frate, să vezi ce era în tribune! Kiko, va spune Mesud, Kiko, cel de lângă blânda Drina. Ca şi tine.

Pe teletext, tabelele cu rezultate clipesc, se preschimbă din roşu în verde. Mâinile celor doi bătrâni sunt aspre şi uscate, neîngrijite şi grosolane, pline de negi şi protuberante, ne luăm rămas-bun şi ne urăm mult succes. În oraşul vechi se aprind lămpile, în camerele întunecate, televizoarele. Se porneşte un vânt tăios, stelele nu au apărut încă. Îmi vâr mâinile în buzunare, îmi ridic gulerul. Iată mâinile mele în buzunare. Iată paşii mei. Iată cheia mea. Iată-mă cum deschid uşa. Iată cum mă furişez pe vârfuri pe scările care, cu toate astea, nu contenesc să scârţâie. Iată tăcerea mea. Iată camera mea. Acesta este geamantanul meu. Aici se îngrămădesc listele mele. Aici se îngrămădesc străzile. Aici se îngrămădesc toate numele. Iată cum îngenunchez în faţa geamantanului. Iată cum citesc „Damir Kicic”. Aici scrie „Damir Kicic – Kiko”.

Ce meci se joacă în spatele lui Dumnezeu, pentru ce păstrează Kiko ţigara, unde e Hollywood-ul şi cum învaţă să răspundă Michimaus

La 14:22, în tranşeele apărării teritoriale, au sunat sirenele care anunţau armistiţiul. Al treilea, luna asta. La 14:28, mingea a fost aruncată în sus cu efect de lângă marginea zidului de nord, dinspre tranşeele sârbeşti, şi a zburat spre luminişul care despărţea poziţiile inamice pe o lungime de aproximativ două sute de metri, apoi s-a rostogolit la baza celor doi brazi făcuţi ferfeniţă de gloanţe, care serviseră ca poartă şi pe timpul armistiţiilor precedente.

Comandantul teritorial, Dino Safirovic, numit şi Dino Zoff, se ridică din tranşeele de lângă şirul de şanţuri, formă cu mâinile o pâlnie, se lăsă pe spate şi începu să strige spre cei de pe partea cealaltă a baricadei, care-i faza, cetnici împuţiţi, vreţi s-o mai luaţi pe cocoaşă? Se întinse, făcând un pas în faţă, mişcându-şi şoldurile înainte şi-napoi, înainte şi-napoi, alergă câţiva metri spre minge, spre locul în care Cora zăcea fără suflare cu o ditamai gaura în cap.

Am futut-o deja pe mă-ta-n cur de două ori, muja-hedin nenorocit, tună o voce mai răguşită din groapă, în timp ce Kiko – nouarul, Kiko – demonul loviturii cu capul, Kiko – fruntea de fier de lângă blânda Drina – i se alătură lui Dino Zoff, îl apucă pe Cora de glezne şi îl târî după el în tranşee. Îl acoperi cu mantaua şi îi îndepărtă de pe ochi şuviţele lipicioase de sânge, uită-te la tine cum arăţi, iubitul meu Cora, îi şopti, eşti plin de iarbă şi pământ.

Lângă el, Meho plescăi, scotoci în săculeţ după tricoul roş-alb al celor de la Steaua Roşie şi îl puse peste vestă. Îşi goli buzunarele meticulos: un briceag elveţian,

o brichetă, două grenade de mână, un pateu de ficat început. Exaltat, sărută de mai multe ori fotografia lui Audrey Hepburn şi o strecură la loc. Observând privirea nedumerită a lui Dino Zoff, rânji: fiecare cu talismanul lui, apropo, ştiai că Maradona cu chiloţii… apoi îi zări pe Kiko şi pe mort şi se stăpâni. N-ar fi trebuit să iasă, indiferent de cât de întuneric… continuă Meho, de parcă şi-ar fi cerut scuze şi s-ar fi lamentat în acelaşi timp, dar se lovi de privirea lui Kiko, suspină şi îi împinse sub nas o cutie de Drina. Toţi cei din trupă ştiau că Meho avea iarbă, se zvonea chiar că acea cutie era pe jumătate plină. Kiko se servi penultimul. Sprijini ţigara cu marijuana de buza superioară, împingând-o într-o parte, şi îi sorbi mirosul.

Corcoduşe, murmură şi închise ochii, gâtul Hanifei, când vine să mă ia de la antrenamente, cafea din aia adevărată, turcească. Vezi, iubitul meu Cora, tu te urci la ceruri şi eu sunt cel care primeşte un *joint.* Apoi îşi trecu vârfurile degetelor peste pleoapele lui Cora şi îşi potrivi ţigara după ureche. Pentru după meci, spuse cu capul plecat.

Cinci la doi şi doi la unu – cu atât au bătut sârbii la ultimele două armistiţii. Un anume Milan Jevric, zis şi Michimaus, înscrisese trei din cele cinci goluri din primul meci. Michimaus era un băietan de douăzeci de ani de la ţară, care, la doi metri şi şase centimetri, cântărea o sută de chile; numai capul, cât un pietroi, pe care-l purta pe gâtul de taur, împreună cu un nas coroiat şi două-trei smocuri răzleţe de păr, era estimat la treizeci. Fiind, de fapt, fundaş central, se surprindea până şi pe sine cu şutul său puternic, când, la începutul celei de-a doua reprize, ţâşnea din fundal, conducea mingea vreo treizeci de metri şi îl nimerea în plină figură pe Dino Zoff. Îşi revenea abia după ce Marko, unul dintre cei doi atacanţi sârbi, îl punea să miroasă un pahar cu şnaps, apoi, în următoarele două ore, începea să vorbească într-o latină perfectă şi să citeze tot felul de maxime din Cicero. După acest şut, Michimaus a continuat să joace ca mijlocaş ofensiv şi să tragă la poartă din toate poziţiile posibile. Ori de câte ori trimitea mingea spre poartă cu dreptul şi aceasta se înfigea în plasă ca o săgeată, Dino Zofi se arunca după ea, nu chiar cu ochii închişi, dar, în orice caz, cu mult curaj şi rămânea întins pe iarbă c-o faţă contorsionată de durere sau cu una perfect inertă. Asta fiindcă altfel nu putea, probabil, să pareze torpilele lui Michimaus sau poate fiindcă aştepta cu nerăbdare întoarcerea lui Markos Schnaps. Şuturile lui Michimaus nu erau la marea artă, nici cu boltă sau cu efect lateral, iar după primul, nu mai surprindeau pe nimeni. Rudimentarismul lor dezvăluia gândirea lineară, foarte rar exprimată, a lui Michimaus; şuturile lui erau simple încercări pentru care bărbatul mătăhălos era deopotrivă lăudat şi temut, şi pe care, tocmai din aceste considerente,

le repeta cu exaltarea unui copil.

Dreptul fulgerător al lui Michimaus a ratat o singură dată şi pe aia au speculat-o adversarii săi. După fiecare şut, namila îşi descărca toată puterea şi bucuria într-un chiot, care, din punct de vedere muzical, se încadra undeva între mugetul unui taur şi scârţâitul frânelor unui camion cu remorcă de douăzeci şi cinci de tone pe o pantă abruptă – Monika Seles în original!

Strigă Kozica, fundaşul lateral stânga cu barbă de ţap al adversarilor, după un astfel de răcnet care străbătea mări şi ţări, şi se sufocă de râs.

Ei, joacă Monika azi? sau: Monika, Monika, ia, cântă-mi cu armonica! Şi, imediat ce Michimaus atingea mingea, oamenii lui Dino Zofi se înghionteau şi începeau să scoată gemete obscene. Şi acest munte de om, căruia nu-i venea nicio uniformă şi care, din cauza asta, venea de-acasă în salopeta lui cât o paraşută, se pierdea cu firea din cauza mişţocarilor. La al doilea meci, îşi reprimă strigătele şi, ca un efect imediat, şuturile de la distanţă deveniră din ce în ce mai reţinute şi mai puţin periculoase pentru Dino Zoff. Când un adversar izbucnea în chiote lângă el, Michimaus se cutremura, căpăţâna de fier tresărea pe umerii fermi şi fruntea îngustă se încrunta din cauza gândurilor negre. Dacă l-ar fi lăsat câteva minute, cu siguranţă că şi-ar fi exprimat nemulţumirea, dar jocul se muta foarte repede pe flancul celălalt şi mişţocarul respectiv se tira ca din puşcă.

Chiar şi azi, la încălziri, Kozica se ţine de batjocură: ooo, mare păcat că domnişoara Graf n-a putut să vină pe Igman[29]! E la Wimbledon, dar îi transmite salutări Monikăi, tu, oja aia e trăsnet! Uhuuhuuu, strigă Kozica şi tovarăşii îi cântă în strună.

De două ori patruzeci de minute, arbitrul din prima repriză e de-al teritorialilor, cel din a doua, un sârb – dacă tot e cu porcării, măcar să se împartă porcăriile în mod egal. Pe post de bară transversală, Michimaus a întins o sfoară între cei doi brazi de la marginea de sud a luminişului. Cealaltă poartă e compusă din resturile unui gard care mărginea unul din cele două drumuri de căruţe ce se încrucişau în luminiş. Plasa de sârmă dintre stâlpi fusese smulsă, iar pilonii fuseseră completaţi cu scânduri de câte doi metri jumate. Cel care ştia drumurile ajungea mai uşor pe munte şi nu trebuia să răzbată prin desişuri cartografiate cu aproximaţie, încercând să ocolească mai multe mine decât ciuperci. De aceea, de două luni, lumea bătătorise aici două drumuri pentru căruţe. Unul ducea departe, până în vale, traversând o stradă asfaltată pe care

[29] Munte din centrul Bosniei.

se ajungea la Sarajevo. În vremuri mai vesele, pe-aici zburătăceau muşte care trasau dreptunghiuri deasupra balegii uscate de vacă, dar în ultimul timp, nu se mai adăugase niciuna. Vitele pe care ţăranii nu le mai urcau în munţi ajunseseră de mult la abatoare, iar oamenii îşi acopereau căcaţii. Acum muştele roiau deasupra cadavrelor pe care oamenii nu aveau timp să le îngroape imediat.

La ora 16, echipele se întâlniră la linia mediană aproximativă a terenului de joc, restul soldaţilor regrupându-se în şiruri lungi, ca nişte ţinte vii, pe tot câmpul. Nimeni nu poartă arme la vedere, câţiva şi-au rezemat mitralierele de copaci. Jucătorii îşi pasează tăcuţi mingea, pentru încălzire, după care se dă cu banul, sârbii câştigă dreptul de a alege partea pe care vor să joace.

Puţin mai încolo, Kiko şi Michimaus se îmbrăţişează. Se ştiu din şcoală, în clasa a opta au rămas amândoi repetenţi, cam neobişnuit. Şi mai neobişnuit era ca vreunul să fie pus să repete materia clasei întâi de două ori, o dată într-a patra, apoi într-a şasea. Odată, în mijlocul unui extemporal la mate, băiatul cu gura tot timpul căscată a întrebat cum învaţă lumea de obicei. În faţa colegilor, trecea drept namila binevoitoare şi tăcută, care la întrebarea „când a descoperit Columb America” a răspuns, privind pe fereastră, „gândac de cartof. Kiko, băiatul de aproape şaptesprezece ani, în schimb, era considerat unul din cei mai străluciţi jucători de fotbal din ţară. În timp ce pe el îl curtau cele mai bune echipe din liga întâi, Michimaus trudea din greu la ferma părinţilor şi nimic nu prevestea un viitor mai luminos pentru el.

Şi, totuşi, acesta a sosit – odată cu războiul. Michimaus a întrebat: unde-i războiul? şi maică-sa i-a răspuns: slavă Domnului, încă departe, iar el a replicat: bine, şi noi cu cine ţinem? la care taică-său a zis: eşti sârb. A doua zi, Michimaus s-a postat lângă uşă cu un rucsac, care părea un portfard pe spatele său lat. I-a spus lui taică-său, celor zece ochiuri din faţa lui, bucătăriei decorate cu gresie albastră, blatului crestat, din lemn de cireş, curţii prăfuite, mirosului de balegă din grajd, plugului care i-a făcut muşchi la spate, grămezii de saci cu porumb, în care dădea cu piciorul în fiecare noapte cu toată ura, ură împotriva lui taică-său, împotriva celor zece ochiuri din faţa lui, împotriva blatului de bucătărie, în care îşi scrijelise numele atunci când, o dată la două săptămâni, trebuia să doarmă sub masă, împotriva curţii unde îl arunca taică-său după ce-i trăgea un şut în fund, împotriva căcatului în care se bălăcise toată viaţa, împotriva plugului, fiindcă nimeni nu vedea că el nu era taur: pa, am plecat, mă duc la război.

Tatăl lui Michimaus şi-a înghiţit dumicatul, şi-a băut sucul de conopidă şi s-a

şters la gură cu prosopul de bucătărie. A împins scaunul în spate, dar a rămas paralizat la auzul tonului neînduplecat al fiului său: ridică-te numai şi fă un pas, că-ţi sucesc gâtul, ca la găini. Am plecat. Cinci zile a rătăcit Michimaus, cerând să fie îndrumat, cinci zile a repetat că e sârb, până când a primit o armă. Pot să mă duc să trag? s-a interesat şi a aflat cum se încarcă şi cum se pune siguranţa. L-au trimis pe Igman unde trupele sârbeşti se pregăteau să asedieze Sarajevo-ul. Michimaus nu se plângea niciodată. Se simţea mai bine decât acasă în aceste locuri izolate, despre care camarazii lui spuneau că fuseseră părăsite şi uitate de Dumnezeu de mult şi că un astfel de Dumnezeu nu îşi va mai întoarce niciodată faţa spre ele. Spuneau: în spatele lui Dumnezeu.

Pe Michimaus nu-l deranja nici porecla. Mie-mi place şi răţoiul şi câinele, a spus, Pluto e cam bleguţ, atâta tot. La şcoală nu i se spunea Michimaus, iar Kiko îi zicea „Milan”.

Milan, îi spuse Kiko şi îi puse mâna pe braţ, în seara asta l-am terminat pe Cora.

Michimaus ridică din sprânceană, îşi îndesă capul între umeri şi trase aer în piept înainte de a răspunde. Chipul îi deveni asimetric, palid şi, cu cicatricile de la coşuri, arăta ca o piatră neşlefuită. Kiko aştepta un răspuns, însă Michimaus dădu afară aerul din piept şi închise gura pe care o ţinea permanent căscată. Strânse buzele, ca cei care lasă ochii-n pământ de ruşine.

Un fluier strident semnaliza sfârşitul încălzirii.

Michimaus dezlipi mâna lui Kiko de pe braţul lui. Kiko, ăştia mi-au zis: Michimaus, treci la loc, joci ca fundaş.

N-a mai spus că a fost singurul care a tras în seara aia. Din pădure se ridică o pasăre mare şi bărbatul mătăhălos se refugie la postul lui.

Gavro, căpitanul sârbilor, un tip cu părul creţ şi negru, cu un corb tatuat pe spate, fluieră ghiduş după pasăre. Gavro fluiera şi murmura cântece tot timpul, mai puţin atunci când vorbea sau mânca. Chiar şi în somn sforăia pe sub mustaţă un voios *Pentru Dunărea frumoasă, pentru Dunărea albastră.* Pasărea zbură deasupra luminişului şi se îndreptă spre sud, înspre vale, apoi dispăru printre copaci. Gavro înhaţă mingea şi se duse la Schiri care se holba la ceas hipnotizat.

Dă-l dracului de soare, frate, ce mai aştepţi, un semn de la Allah? Nu e ca şi când am avea timp!

Cel vizat nu îi aruncă nici măcar o privire, fixă în continuare secundarul, aşa că Gavro trimise mingea în aer cu vârful şi jongla cu ea în dreapta şi în stânga, o balansa

pe frunte, o lăsă să cadă pe pulpă şi o opri pe scobitura gleznei. Însoţi toată acţiunea cu melodia din *Somewhere over the rainbow,* atât de răspicat şi de frumos, încât toate capetele se întoarseră spre el. La acest concert, bărbaţii stăteau cu ochii mijiţi din cauza soarelui de după-amiază, a talentului său în stăpânirea mingii şi a melodiilor plăcute la auz, îşi mutau greutatea de pe un picior pe altul sau stăteau pur şi simplu, cu mâinile în şolduri. Liniştea se lăsa pe Igman, în ultimul timp destul de des, mai ales noaptea, când armele din luminiş şi din vale dormeau. Dar o atmosferă atât de paşnică precum cea de dinainte de fluierul de start şi de comemorarea lui Glenn Miller, la sugestia lui Gavro, nu mai fusese în aceste locuri uitate de Dumnezeu de foarte mult timp.

Generalul Mikado, comandantul unităţii sârbeşti, îi dădu fluieraşului o palmă moale după ceafă, îi luă mingea de pe picior, fluieră la rândul lui strident şi dădu prima pasă. Po să fluieri cu şapte secunde mai devreme, strigă tipul îndesat, cu ochi oblici, cărora îşi datora porecla. Trecu furtunos pe lângă Schiri şi dribla flancul drept pe lângă care, două minute mai târziu, le făcu sârbilor figura, unu la zero – flancul condus de capul aceluiaşi Gavro, care nu se opri nici acum din fluierat.

Pe la începutul anilor 80, Dej an Gavrilovic Gavro renunţa la cariera sa de clarinetist pentru a deveni fotbalist profesionist. Au urmat cinci ani de luptă crâncenă în liga a doua, apoi, o ruptură de ligament. În timpul convalescenţei, s-a dedicat din nou clarinetului, după care, pe la sfârşitul anilor 80, a început să cânte cu fratele său prin cluburi de jazz din Belgrad. Au înregistrat şi un disc care n-a rămas fără ecou. În noiembrie 91, fratele lui a fost înrolat şi trimis în provincia croată. Gavro s-a lepădat din nou de clarinet, de data asta ca să se facă soldat. A luptat în aceeaşi provincie şi a fost martor la sfârşitul războiului din Croaţia, a cerut permisiunea să facă un duş rapid şi să se şteargă c-un prosop curat, atunci când l-au întrebat dacă vrea să rămână pe front şi l-au trimis pe frontul din Sarajevo.

Al doilea gol, Michimaus l-a înscris cu elan. A deposedat adversarul lângă steagul de corner – improvizat dintr-o puşcă înfiptă în pământ – şi a trecut ca trenul prin şirul de adversari, însoţit de corul de huiduieli batjocoritoare, dar inconsecvente. De data asta, jignirile păreau că trec pe lângă el, părea că îl localizase pe Dino Zoff încă din propria jumătate de teren, cu gura căscată, ca la dentist. Un dribling, o fentă, şut, uuuh! şi Dino Zoff nu reuşi să pareze mingea destul. După ce trase în minge, Michimaus rămase ţintuit şi urmări mingea cu braţul ridicat, de parcă şi-ar fi luat rămas-bun de la un prieten care pleca într-o călătorie lungă. Singura ocazie de gol a teritorialilor a fost spre sfârşitul primei reprize, când Kiko a încercat să străpungă

defensiva adversarilor de unul singur, trăgând spre poarta de brazi. Gavro, clarinetistul, ripostă cu o pasă spre Marko, vârful atacului, însă Meho ajunse la minge prea târziu şi, de nervi, o alergă, scoţând-o din zona de pedeapsă, din teren, din luminiş şi chiar din pădure.

Mă fut în ea de zână a pădurii, dădu din cap Meho şi se lăsă pe vine, de parcă ar fi vrut să se predea. Schiri fluieră, făcu spre Meho, apoi spre pădure – un gest care nu se făcea, probabil, la niciun alt meci din lume şi care însemna: Meho a făcut căcatul praştie, n-are decât să se ducă după minge. În orice caz, nimeni n-avea o hartă cu terenul minat, probabil că aşa ceva nici nu exista. Minele, în schimb, existau sigur. Chiar înainte ca frontul să ajungă până la marginea luminişului, sârbii pierduseră doi oameni şi un picior în timpul unei încercări eşuate de a-i ataca pe teritoriali pe la spate. Foarte bine, mânaţi-i înapoi pe toţi, nu-i lăsaţi să zacă acolo, păcat de caprele negre, s-a auzit atunci o voce cutremurătoare dinspre tranşeele teritorialilor.

Dino Zoff îl apucă pe Meho de braţe. Hai, mă, Meho, îi şopti, n-am avut noi discuţia asta de o mie de ori: un fundaş bun nu fură mingea! Clarifici frumos situaţia în fundal, nişte pase scurte şi gata, nu are cum să fie aşa de greu.

N-are cum să fie aşa de greu, şopti şi Meho ca pentru sine, atunci când, însoţit de doi infirmieri, ajunse la marginea pădurii şi privi în jur. Toţi jucătorii şi ambele linii se uitau la el. Cineva îi făcu din mână, aşa că Meho răspunse la fel. Mingea se afla la aproximativ douăzeci de metri de marginea pădurii şi dormita liniştită pe un culcuş de muşchi. Soarele inundase bucăţica de pădure c-o lumină orbitoare, razele cădeau de-a curmezişul, strecurându-se prin frunziş, pe pământul uşor înclinat, care ascundea o duzină de mine de omul tremurând, îmbrăcat în tricoul celor de la Steaua Roşie Belgrad. Tricoul! Panicat, Meho scoase tricoul roş-alb al echipei sale preferate, sărută steaua şi îl împături cu grijă pe pământ.

Meho, stai aşa! Marko fugi după adversarul său pe dâmbul cel mic. Uite, pentru minge, făcu atacantul sârb cu ochiul şi îi întinse lui Meho o vestă antiglonţ, înfăşoar-o bine în ea, înainte să te întorci.

Meho se holbă la vesta neagră.

Auzi, Meho, ia zi tu, cum vine asta? Marko ridică tricoul lui Meho şi dădu din cap. Ăştia nu sunt din Belgrad?

Bărbia lui Meho tremura. Trup şi suflet pentru roş-albi! se încuraja şi îşi şterse sudoarea de pe frunte. Îşi puse vesta lui Marko şi zise cu o voce cutremurătoare: ar fi bine să te dai înapoi, şi, făcând un pas înspre pădure, adăugă într-o engleză fără accent: *this could get fuckin dangerous.*

Cu tricoul lui Meho, Marko alergă înapoi la ceilalţi. Oamenii se aşezaseră în iarbă, discutau şi se uitau spre copaci, chiar şi după ce umbra lui Meho dispăruse în desiş. Lui Gavro îi intră o aşchie sub unghie şi se apucă să fluiere o melodie jucăuşă. Tonul plin se prelinse pe bustul gol al jucătorului sârb cu numărul unsprezece şi dansă în faţa chipurilor încruntate ale teritorialilor. Un Klezmer[30], şi toţi au stat să asculte melodia, unii bătând chiar darabana pe iarbă sau pe pulpe – alţii se abţineau, asta era singura diferenţă dintre cele două tabere. Să te uiţi la copaci cum devin o pădure – iată un mod foarte plăcut de a aştepta. Pe Meho, cântecul sau bubuitura.

Bubuitura se auzi când generalul Mikado îi dădu din nou una după ceafă lui Gavro. Cântecul amuţi şi generalul întrebă răspicat, accentuând fiecare silabă de parcă ar fi ţinut un discurs pe un podium: ce ne facem dacă mingea se duce dracului din cauza tăntălăului?

Nu răspunse nimeni. Generalul îşi scarpină gâtul păros.

Cei doi infirmieri de la marginea pădurii mâncau pâine şi se uitau spre pădure. Voiau să memoreze cu exactitate urmele lui Meho, ca să-l poată urmări şi interveni, în cazul în care ar fi sărit în aer.

Meho n-a sărit în aer, doar s-a căcat pe el, iar asta se spăla. Colegii lui, dar şi câţiva sârbi l-au primit cu chiote, când a apărut şovăitor, cu mingea sub braţ şi capul pe umeri, de parcă ar fă înscris golul de unu la zero în prelungirile finalei împotriva Braziliei şi acum s-ar fi îndreptat spre tribune ca să se lase adulat. De aproape, mândria lui semăna mai mult a furie, mâinile îi tremurau pe minge, faţa îi părea cenuşie şi pe frunte i se umflase o venă groasă, vânătă, unde mai pui că mirosea şi al dracului de dubios. De mai aproape, spuse: luaţi mingea, e-n regulă, putem să-i dăm drumul, ar trebui să mă schimb, dar nu mai am nicio haină. Şi lui Marko: hai, schimb de tricouri – antiglonţ contra Steaua Roşie, şi ştii ceva, nu-mi pasă de unde e echipa mea, oricum, e doar fotbal. Când eram uite-atât – şi Meho arătă cam până la şolduri – ăştia erau eroii mei. Finala cu Marseille din 91! Ce victorie! Ce penaltiuri! Nu-mi pasă că eşti sârb. Atâta timp cât nu tragi în mine şi nu te culci cu nevastă-mea, mi se rupe.

Meho îşi trase tricoul şi se târî înapoi spre tranşeele în care, în afară de Sejo, operatorul radio, aţipit la soare şi cei trei răniţi concentraţi asupra unei partide de domino, nu era nimeni. Doamne, ce de gunoaie! Ar trebui să facem curat ca lumea, cum dracu' trăim în halul ăsta? Ridică din sprâncene şi cercetă şanţul plin de mizerie,

[30] Muzică populară evreiască, interpretată la nunți de trupe ambulante.

de parcă ar fi pus piciorul acolo pentru prima oară. În faţa lui zăcea o conservă de cârnaţi goală, cineva linsese şi ultima picătură de sos, nici muştele nu se mai interesau de ea. O azvârli din şanţ. Se spălă pe îndelete cu apă dintr-o canistră albă de plastic, îşi frecă fundul şi se şterse pe pulpe cu un crac curat.

Şi uite-aşa, dragă Cora, stând eu cu picioarele crăcănate în groapa asta de gunoi din tranşeu, după picioarele răpănoase ale lui Dumnezeu şi turnându-mi apă peste degete, m-am gândit aşa, bietul meu Cora, m-am gândit tot timpul: nu risipi apa, Meho, ia nişte iarbă şi frunze, dacă e nevoie, şi văzând picăturile alea maronii printre firicelele de păr, îţi zic sincer, dintr-odată mi-a venit să plâng aşa de tare, aşa de tare, dragă Cora, încât am crezut că lacrimile n-o să mi se prelingă pe obraji, ci o să ţâşnească de-a dreptul din ochi. Îţi spun, dragă Cora, o zi de căcat, şi sper că nu te superi dacă îţi împrumut puţin pantalonii, fii fără grijă, aici nu e frig, e soare, chiar soarele mi-a arătat pe unde s-o iau în pădure, pe bune, cu razele lui pe pământ! Oricum, n-am cum să-i bat pe cetnici în fundu' gol, au două goluri avantaj, ţi-am spus, o zi de căcat, dragă Cora, dar de ce-ţi spun asta tocmai ţie? Meho mângâie capul mortului şi îi desfăcu fermoarul de la pantalonii de camuflaj, doar pentru joc, Cora, îi spuse, ţi-i dau înapoi imediat, pe onoarea mea de pionier!

Meho făcu cei circa cincizeci de metri până la teren în pas alergător. Ultimii zece paşi l-au ajutat să-şi dea seama că ziua de căcat nu se terminase încă. Unitatea lui era grupată chiar lângă poarta din brazi, unii dintre ei îşi ţineau mâinile la ceafă. În faţa lor, în semicerc, zece sârbi stăteau cu mitralierele aţintite asupra lor, alţii mişunau în sus şi-n jos prin poieniţă şi adunau restul armelor. Nebăgată în seamă, mingea se rostogolise într-o parte, în iarba înaltă, şi părea doar o piatră izolată. Meho clipi şi-şi mişcă buzele fără să scoată vreun cuvânt.

Generalul Mikado schiţă un gest de parcă ar fi vrut să-l îmbrăţişeze. Aaah, strigă, asta da, parfum, i se potriveşte de minune unui musulman!

În timp ce-l percheziţionează pe Meho şi – cu ţeava mitralierei înfiptă în spate – îl conduce lângă ceilalţi, în depărtare se aude artileria. Salve răzleţe, filtrate de distanţă şi de soare, şterse şi puţin cam obosite. Grăsanul de Sejo, operatorul radio al teritorialilor, ieşi din tranşeu ameţit, c-o expresie panicată, dar înainte să apuce să-i anunţe ceva ce oricum înţeleseseră cu toţii din cauza împuşcăturilor din fundal, respectiv, faptul că armistiţiul luase sfârşit, portarul sârb trase mai multe focuri în el. Sejo se împletici, căzu mai întâi într-un genunchi, apoi într-o parte şi rămase întins într-o poziţie ciudată, cumva dislocat, cu genunchiul în continuare sprijinit în pământ.

Animal împuţit! ţipă Dino Zoff după primele focuri, se desprinse din grupul de

prizonieri şi ridică mâinile vârâte în mănuşi de portar, doar ne-am predat, nu e ca şi când ne-am puteam apăra, nu e… Dar nu ajunse departe, că generalul Mikado îl ajunse din urmă şi îl înghionti cu pistolul în ceafă, şi, după ce se prăbuşi, în gât.

Nu suntem de aceeaşi părere, maimuţoiule! Gura şi obrazul lui Dino Zofi se umplură de scuipat. Văd că vă apăraţi până la ultimul om! Mare păcat că nu văd niciun mujahedin care să rămână în viaţă ca să poată povesti despre acest ultim măcel glorios. Generalul Mikado îl îmbrânci pe Dino şi îi aţinti pistolul spre piept. Soldaţii lui – un comando format din trei capete – se regrupară în faţa prizonierilor.

În regulă! Dino smuci braţul de deasupra capului, în regulă, atunci hai să ne luptăm, hai să continuăm jocul!

Ce? Generalul Mikado se strâmbă scârbit.

Vrei să omori oameni dezarmaţi? Bine, te văd făcând altele şi mai rele, nici nu ştiu cum i-aş fi putut opri pe băieţii mei dacă am fi ajuns mai repede la arme decât voi. Dar meciul nu s-a terminat! Saliva se adună în gura lui Dino. Mai aveam o repriză! Dacă joci fotbal adevărat, jucăm mai departe. Şi dacă luăm cupa şi eşti destul de bărbat, n-o să moară nimeni, nimeni! Câştigaţi voi… se uită după oamenii lui şi se îndreptă de spate, rămâi toată viaţa un ucigaş nenorocit!

Şi Dino Safirovic, care fusese dat afară din şcoală fiindcă latina şi studiile clasice sunt bune pentru educarea tinerilor, pileala, în schimb, nu – îşi potrivi mănuşile pe degete. Şi Dino Safirovic, pasionatul de Cicero, care se înrolase voluntar, fiindcă se gândise că pe front nu se găseşte atâta alcool şi fiindcă voia să se lase de băut, bătu din palme, împrăştiind un norişor de praf. Şi Dino Safirovic, zis şi Dino Zoff, pisica din Trebevic, îl privi pe generalul Mikado drept în ochi şi mârâi: haide, omule, odată!

Golul de doi la unu îl dădu Kiko dintr-o lovitură cu capul, exact atunci când în vale se auzi o explozie mare. Pe cel de-al doilea îl băgă cinci minute mai târziu, tot cu capul, dar nici ăsta n-a fost validat din cauza unui presupus offside. Fruntea asta a mea, şi Kiko îşi dădu una după ceafă, n-a fost în offside.

Dar n-a ajutat la nimic. Amuzat, generalul Mikado acceptase provocarea lui Dino Zoff, cu condiţia să-l lase nu numai să participe, dar să şi conducă jocul ca arbitru. N-am cartonaşe galbene, comentezi, primeşti un glonţ-n cap.

Scorul de trei-zero pentru echipa sa a fost precedat de o mică greşeală la portar. Dino Zoff alunecase lângă un marcaj şi se prăbuşise la pământ şi, oricum, sârbii jucau atât de dur şi erau atât de încrâncenaţi, de parcă viaţa lor ar fi depins de joc, nu cea a adversarilor lor.

La trei la unu, Kozica se desprinse lin din flancul doi şi mingea nimeri exact în poartă. Nu trecu un minut şi Kozica fu scos din teren cu o rană deschisă pe frunte, după ce un soldat din afara liniei îi puse piedică şi îl lovi violent cu patul puştii. După aceea, în afara terenului, teritorialii nu-l mai atacară.

În minutul şaizeci, Michimaus şi Kiko se ciocniră. Căzură amândoi, jocul continuă. În vest, soarele atingea coroanele copacilor, ţânţarii roiau în lumina amurgului. Din cauză că, după cele două nereuşite ale lui Kiko, cei mai buni jucători ai teritorialilor se îngrijeau de cei doi metri şi şase centimetri ai lui Michimaus, la Kiko n-a mai ajuns nicio minge înaltă. Acum, după accident, se ţineau amândoi de piept şi nu se mişcau de pe loc. Faţa lui Kiko se schimonosi, bine că mai există şi coastele, spuse, iar Michimaus îl aprobă, dând din cap: bune, coastele astea. Pupilele lui cercetau neliniştite faţa lui Kiko, trase aer în piept şi expiră. Matahala asta nu reuşea să stea într-un loc, se pregătea deja să se ridice, sprijinindu-se în pumni. Kiko îl prinse de mână şi îi şopti: ridică-te-n picioare, dragul meu Milan, nu mai sta în fund, nu mai sta.

Nu? se miră Michimaus, căscă gura larg şi, la următoarea lovitură cu capul a lui Kiko, nu mai rămase în fund, ci înmărmuri, ca paralizat, fără să mai sară în aer, minge deviată, trei la doi.

După diferenţa de doar un gol, generalul Mikado a decis să împiedice toate încercările teritorialilor de a ajunge în apropierea porţii echipei sale. Orice interacţiune dintre doi jucători era calificată drept fault, fiecare pasă, fluierată înainte de a ajunge la destinaţie, fiecare minge de *out* era câştigată de echipa sa, chiar şi degajările care aterizau, în mod evident, în afara terenului.

Cu două minute înainte de fluierul final, Kiko se dezlănţui pe flancul stâng; evitând orice contact, ca să nu dea apă la moară generalului Mikado care abia aştepta să fluiere fault, dribla, se înclină şi sări. Cu ultimele puteri, se postă în faţa porţii sârbilor – o minge la sigur, pe colţul scurt, fundaşul dreapta al sârbilor sări după muşte, Michimaus rată mingea deviată, ceilalţi – prieteni şi duşmani – alunecară pe lângă minge sau fură luaţi prea prin surprindere ca să mai reacţioneze şi bila ateriza lângă Meho. Acesta rătăcea pe câmp după repriza a doua şi mormăia pentru sine ca hipnotizat: n-are cum să fie atât de greu, Audrey dragă, n-are cum; îl dăduseră afară de pe teren pentru că până şi oamenii lui se-mpiedicau de el, dar, după ce trei jucători accidentaţi au trebuit să fie scoşi – din cauza faulturilor sau a loviturilor brutale din afara liniei, l-au chemat înapoi.

Mingea se oprise, aşadar, la picioarele lui, dar Meho n-o băga în seamă, se

holba spre est, pierdut în spaţiu. Din vale se auzeau focuri puternice, apoi şterse, sunând a gol. Ca şi când s-ar fi mişcat cu încetinitorul într-o fază reluată, ca şi când nu l-ar fi interesat gesturile lui, Meho îşi mută greutatea pe piciorul stâng şi trimise mingea cu dezinvoltură în colţul dreapta al porţii. Pentru tine, spuse c-o voce sufocată şi îşi strecură mâinile sub tricou; un gol pentru tine! Cu ochi strălucitori atinse cu buzele poza lui Audrey Hepburn şi şopti: e Hollywood curat, dragă Audrey, aşa că, hai, fute-mă de *happy end*!

În 1986, Meho fusese în SUA – unica lui călătorie spre vest. Cinci ani şi-a economisit salariul de zidar, cinci ani a stat la taică-său fără să dea vreun ban pe prostii. În fiecare seară se uita la filme americane, în special la thrillere, filme de groază şi la Audrey. Învăţase înjurături în engleză şi putea să-şi comande fără accent o cafea.

După gol, Meho se uşchi de pe teren, cu capul între umeri. Meciul continuă, iar când cineva îl nimeri în spate, îşi îndreptă atenţia spre cer, fără să-l mai intereseze mingea. Cineva îl strigă pe nume, *we are the champions,* îi răspunse Meho. Ajuns în zona de pedeapsă a echipei sale, se opri şi se asigură cu braţul întins că nu ploua. Se frecă la nas şi îşi încrucişa braţele pe piept, de parcă ar fi simţit că va ploua şi va fi rece. Cineva căzu la picioarele sale, agitaţie, tumult, un fluier, o salvă de armă.

De ce-oi avea unghiile aşa de murdare? Cât mi-ar plăcea să dau telefoane, să mai sun din nou pe cineva. Meho era atât de concentrat la discuţia cu cerul, că nu mai observa că vorbea tare, că stătea în drum, că lumea îl împingea şi se împiedica de el.

În jurul generalului Mikado se formase un ciorchine de jucători. Lumea se linişti abia după ce cineva trase un foc în aer. Penalti! strigă generalul şi înşfacă mingea. Dino Zoff dădu din cap dezaprobator, nici vorbă de fault! flutură din mână neputincios şi fixă mingea, care acum stătea la punctul de unsprezece metri. După ce mimă faultul şi fluieră unsprezece metri pentru el, Generalul Mikado îşi luă avânt, gata să tragă în minge.

Ia mai ţine-ţi gura aia spurcată! Portarul sârb îl luă din zona de acţiune pe Dino Zoff. După presupusul fault, veni glonţ din propria zonă de pedeapsă, traversă terenul, luă un pistol de la un soldat care căsca ochii pe margine şi, de lângă bradul din stânga, îl ochi pe Dino. Oi apăra tu loviturile de la unsprezece metri, şi miji ochii, dar gloanţele poţi să le reţii?

Generalul Mikado rânji, îi arătă pumnul portarului şi se lansă.

Meho întorsese de mult spatele penaltiului şi se îndepărtase de careu, fără să privească înapoi. Poate că se trag focuri de sărbătoare, îi explică iubitei sale Audrey,

poate s-a terminat războiul. Cu părul ei scurt, Audrey arăta ca un băiat. Era îmbrăcată în negru şi stătea rezemată de un perete. Meho ridică privirea din fotografie şi cercetă vrăjit locul unde, pe marginea platoului, crescuseră lipiţi unii de alţii câţiva fagi, şi drumul pentru căruţe cotea brusc la stânga ca să ocolească o stâncă, înainte să coboare în vale, pe panta abruptă. Dinspre est începu să bată un vânt din ce în ce mai puternic. Ajuns aproape de copaci, Meho văzu frunzele tremurătoare. Tremura şi el, chiar mai tare decât atunci în pădure, înconjurat de mine. Briza răcori obrajii scăldaţi în lacrimi ai lui Meho, lacrimi provocate de glonţul pe care-l încasase în spate de la pistolul portarului sârb şi care răsunase ca o palmă dată cu toată puterea. De data asta nu mai era ca un cataclism, dar se simţea ca atare. Ei, mă piş pe ei de robineţi, mormăi Meho şi se frecă la ochi, fără a se opri. În spatele lui mulţimea fremăta, se auzea un strigăt victorios, apoi tot felul de zgomote şi ţipete, pe care, obosit cum era, Meho nu le auzea şi nici nu le-ar fi putut identifica, aşa cum nu putea să distingă replicile bosniace de cele sârbeşti, oricum, pe aici, toată lumea îşi manifesta la fel bucuria. Şi chiar dacă ar fi văzut golul pe care-l ovaţionau, de la distanţa asta i-ar fi fost greu să spună dacă mingea a zburat şaizeci, şaptezeci sau optzeci de metri până să se oprească în poarta sârbilor. Fiindcă Meho mai avea puţin şi ajungea la fagii de la capătul luminişului. Voia să arunce o privire peste vale, deşi, de la o altitudine de peste o mie de metri, războiul e la fel de greu de distins de pace, ca vocea şi râsul prietenilor de cele ale duşmanilor. Dar priveliştea era impresionantă: n-am cum să ţi-o descriu în cuvinte, îi şopti Meho lui Audrey, cu câteva secunde înainte de a fi doborât. Gloanţele nimeriră zecele de pe tricoul roş-alb. Fusese purtat de Dejan Savicevic, pe 29 mai 1991, când Steaua Roşie câştigase Cupa UEFA împotriva celor de la Olimpique Marseille, la loviturile de la unsprezece metri. Meho se uitase la meci cu taică-său. Transmisia era proastă, tatăl lui Meho a trebuit să ţină antena deasupra capului într-o anumită poziţie toate cele nouăzeci de minute, ca să nu se vadă cu purici. N-a îndrăznit să se aşeze nici măcar la pauză, aşa că Meho i-a făcut sandvişuri cu pateu şi i-a dat să mănânce. A doua zi, Meho şi-a cumpărat tricoul cu numărul zece, iar lui taică-său, un televizor nou.

Cu primul glonţ portarul sârb îi provocase lui Meho doar lacrimi, dar următoarele două îl nimeriră în spate. Primul foc îi era adresat lui Dino Zoff, îl ratăînsă la doar câţiva centimetri şi nimeri stâlpul porţii, adică bradul. Portarul trăsese pripit, bubuitura îl sperie pe generalul Mikado, care trimise mingea în bradul din dreapta şi se rostogoli chiar în braţele paralizate ale lui Dino Zoff. Acesta privi consternat şi nedumerit de la un trăgător la celălalt, apoi de la un stâlp la celălalt, şi,

la urmă, la poarta părăsită de pe partea cealaltă a terenului. Apoi degajă mingea cu elan.

Eh, să mă pupe pe mine uraganul, întâmpină Meho curentul răzleţ provocat de mingea trimisă în depărtare. Se poate să fi fost acelaşi vânticel care îi uscase lacrimile mai devreme şi care purtase mingea lui Dino Zoff în poarta sârbilor. Generalul Mikado înlemni la auzul strigătelor de bucurie ale teritorialilor, se vedea că ezita, neştiind ce să facă.

E a noastră! A fost degajare! spuse. Nu-l auzea nimeni, atât de tare strigau de bucurie la trei la patru. Degajare, nu se pune! ţipă generalul şi mai tare. Fluieră cu două degete în gură, dar liniştea se aşternu abia după ce portarul sârb trase de două ori asupra lui Meho. Generalul indică spre jumătatea de teren a sârbilor. N-a fost gol! N-a fost gol!

Învelit în catifea rubinie, clarinetul lui Gavro zăcea, cu siguranţă, în acelaşi loc în care îl pusese înainte de a pleca la război: pe dulapul din camera de zi a casei părinteşti, care mirosea a levănţică şi iarna, chiar şi după moartea fratelui său. Aici şi acum, în spatele lui Dumnezeu, Gavro n-avea nevoie de niciun instrument ca să-şi câştige dreptul la bis – interveni în fluieratul disperat al lui Mikado, întinse şi ridică sunetul în de major, broda un şir de melodii mai uşurele, mai copilăroase, le transformă pe neaşteptate într-un vals, la şase-optimi dezlănţui brusc un *Csârdăs* – şi, în timp ce compoziţia dobândea culoare şi tempo, Dejan Gavrilovic, poreclit Gavro, excelentul clarinetist din Belgrad, se aşeză pe iarbă.

Csârdâs-ul îl trezi pe Michimaus la viaţă. Nu sta pe loc, mârâi spre colegul lui, care se dusese după mingea din spatele porţii. Michimaus îi confiscă mingea şi mărşălui pe terenul de joc. Nu staţi pe loc, strigă puţin mai tare. Lângă Gavro se aşezaseră alţi doi jucători, dar nici ei nu dădeau vreun semn că ar vrea să continue.

Furia acoperi gâtul generalului Mikado cu pete roşii şi generalul, de fapt, locotenentul şi, în majoritatea timpului său, muncitorul în construcţii, tată a patru fete ale căror nume începeau cu „Mă”, îi dădu lui Gavro, pentru a treia oară în acea zi, o palmă după ceafă şi îi apucă mâna de clarinerist cu degetele de zidar. *Csărdâs-ul* dobândi un ritm spaniol, înfocat, asta n-o s-o mai faci niciodată, părea să spună privirea lui Gavro, iar flamenco-ul o susţinea, ca un refren. Gavro fluiera, Michimaus mărşăluia şi Marko îşi îmbrânci propriul portar şi îi smulse pistolul din mână.

Eh, mă fut în el de Muhammad Aii! ar fi spus, cu siguranţă, Meho, lăudând upercutul de stânga al lui Marko. Dar singurul care mai înjura acum – ce mai e şi asta, în pizda mă-sii! – era generalul Mikado, văzând că portarul lui se prăbuşeşte la

pământ, iar atacantul îşi scutură mâna de durere. Ce mai e? ţipă generalul şi muşcă degetele lui Gavro, care îl strângea de încheietură, ce vreţi… urlă dezvelindu-şi dinţii înroşiţi de sângele clarinetistului şi privi în jur. Degajează! îi ordonă lui Michimaus care ducea mingea spre mijlocul terenului.

Jucătorii se aşezară unii după alţii. Aha, un puci, da?… râse generalul, dezertorilor! tună şi fulgeră, renegaţilor, o să fac eu justiţie cu voi! Chiar şi cei din afara liniilor s-au pus pe iarbă, unii din ei şi-au pregătit însă armele, nefiind siguri dacă nu vor fi nevoiţi să le folosească şi împotriva propriilor camarazi.

Majoritatea soldaţilor sârbi stăteau cu ochii în pământ, dar nu ca şi când le-ar fi fost frică de şeful lor, mai degrabă de parcă le-ar fi fost jenă de comportamentul coleric al tipului cu păr pe spate. De parcă le-ar fi fost ruşine, de parcă n-ar fi ştiut să răspundă la o întrebare foarte simplă, care li s-a pus în clipa aia. Generalul Mikado urla împroşcându-şi ura, gâtul i se transformase într-o singură pată roşie, vă omor pe toţi! ţipa ca din gură de şarpe, daţi-mi arma, futu-i arma mă-sii! Se dădu înapoi, se învârti în cerc. Nu-l opri nimeni, nu răspunse nimeni la întrebarea simplă. Se adunaseră în apropiere chiar şi teritorialii, de parcă ar fi fost doar nişte rechizite ale scenei pe care un omuleţ îndesat, cu pieptul dezvelit, se agita ca scăpat de la balamuc.

Nimeni nu găsea răspunsul la întrebarea asta simplă – în afară de Michimaus. Cele mai multe întrebări de la şcoală i se păreau prea dificile, iar taică-său îi făcea semne de exclamare pe spate cu cureaua de piele, dar aici, în spatele lui Dumnezeu, nu existau întrebări, doar porunci. Milan Jevric, zis şi Michimaus, potrivi mingea în punctul de degajare aproximativ, o sprijini cu piciorul şi tună într-o portavoce peste capetele soldaţilor, deasupra generalului Mikado, care pusese mâna pe-o armă, dar ezita s-o folosească, deasupra terenului, deasupra tranşeelor, deasupra trupului neînsufleţit al lui Meho, deasupra fagilor, deasupra vântului, deasupra văii, atât de tare şi răspicat de parcă în strigătul ăsta ar fi vrut să comprime toate răspunsurile la întrebările pe care le lăsase până acum fără răspuns: trei la patru pentru ei! răspunse la întrebarea simplă Milan Jevric, zis şi Michimaus. Au un gol avantaj, stabili, dar ne putem aduna în prelungiri, poate, împinse Michimaus buza inferioară în faţă, poate putem salva situaţia.

Cuvintele lui ridicară apărarea sârbă în picioare, chiar şi mijlocaşul se îndreptă, atacantul turnă şnaps de prune, nu însă peste pumnul dureros de Muhammad Aii, ci pe propriul gâtlej, într-o cantitate atât de însemnată, încât Dino Zofi se uită la el cu ochi melancolici, în spate, Michimaus făcu ordine singur, ceilalţi năvăliră ca din puşcă. Noul arbitru, Gavro, indică opt minute de prelungiri. Teritorialii se apărau cu

zece oameni şi interceptau toate mingile din jumătatea de teren a sârbilor. Nu trăgeau prea tare, din cauza minelor. Mingea se întorcea prompt, Michimaus o aducea înapoi îndârjit. În ultimele minute, teritorialii au avut şansa să contraatace, Kiko se prăbuşi lângă Michimaus, care acum părea să se infiltrat peste tot, chiar şi în poartă. Răspunsul lui Michimaus fu unul prompt, pentru că Michimaus învăţase să dea răspunsuri. Îşi deposeda adversarul şi făcu dribling printre teritoriali, de parc-ar fi crescut pe lângă Maradona şi nu pe lângă furci de cărat balega. Venele de pe gât i se umflaseră, strânse buzele, ocoli pur şi simplu doi fundaşi bosniaci şi, de la vreo treizeci de metri, trase o ghiulea în poarta lui Dino Zoff.

Uriaşul îşi concentra toată puterea în acest şut şi strigătul său de după trezi stoluri întregi de păsări care-şi luară zborul din pădure. Iar mingea, mingea aia jegoasă şi peticită de nevoie, zbură peste luminiş fix în poarta lui Dino Zoff.

La 17:55, Gavro fluieră de final. Şutul lui Michimaus a fost ultima acţiune. Jucătorii se întinseră epuizaţi pe joc. Fluierul răsună. Nimeni nu aplauda. Nimeni nu ovaţiona. Dinspre vale se înălţa o linişte apăsătoare. Fiecare îşi ridică arma liniştit. Marko ţinu sticla cu şnaps înclinată pentru Dino Zoff, până când câteva picături se prelinseră pe buzele acestuia, amestecându-se cu sângele.

Aaah, sliwowitzum bonum deorum donum! Am apărat? sâsâi Dino Zoff şi îi dărui lui Marko un dinte. Soarele întinse umbrele copacilor peste luminişul din spatele lui Dumnezeu, de după picioarele lui Dumnezeu încălţate în cizme de soldat, de după picioarele lui Dumnezeu pline de băşici, de după picioarele driblânde ale lui Dumnezeu.

Am întocmit liste

Într-o curte înghesuită, între zgârie-norii de la periferia oraşului Sarajevo, o pisică se gudură cu coada ridicată printre picioarele mele. Un bărbat tânăr, cu spatele la mine, se pregăteşte de ceva. Îşi scoate geaca. Se întinde. Durează, nu e tocmai cel mai rapid. Lângă el e o minge. Pisica mă fixează. Pisica îşi linge lăbuţele. Tipul aruncă mingea în aer. Mingea îi aterizează pe frunte. Şi îi aterizează pe frunte. Şi îi aterizează pe frunte, patru, cinci, şi-a încrucişat braţele şi îşi retrage de fiecare dată, şapte, opt, capul, când aterizează, unsprezece, doisprezece. O căpăţână mare, rasă, de bosniac boxează, treisprezece, mingea în sus, o lasă, paisprezece, pe ceafă ca să-şi mai tragă sufletul, cincisprezece, şaisprezece, pe gât are o cicatrice. Nouăsprezece, douăzeci de mişcări repetitive ale trunchiului, douăştrei, douăşpatru de lovituri de cap, pisica miaună, cârjele tipului se freacă de beton, la treizeci, treizeci şi unu,

muezinul începe să fredoneze o melodie. Îşi mişcă trunchiul doar puţin, înainte de a prelua mingea, treizeci şi cinci, treizeci şi şase, nici nu trebuie să-i văd faţa ca să-mi dau seama că l-am regăsit, treizeci şi opt, treizeci şi nouă, cârjele se lovesc de asfalt, patruzeci şi patru, patruzeci şi cinci. Dac-aş fi fost magician, în ziua aia de vară în care îl aşteptam în curtea şcolii, împreună cu Edin, lac de transpiraţie, şi sudoarea pica pe asfalt şi asfaltul se topea la soare, aş fi făcut în aşa fel încât ziua să nu se termine niciodată, patruzeci şi şapte, patruzeci şi opt, iar feţei de pe bicicletă i-aş fi dăruit simţul de echilibru al unei acrobate de la circ. Kiko în cârje, Kiko în blugi şi cămaşă albă, cu cracul stâng legat sub ciot, Kiko – nouarul, Kiko, craniul de fier de lângă blânda Drina, cincizeci, cincizeci şi unu…

Bem cafea în micul lui apartament de la etajul paisprezece, servită de soţia sa, Hanifa, pe farfurioare înflorate. Nu văd macrameuri, nici canapea colorată în faţa televizorului, nici televizor, nu aud nici ceasul ticăind tare când e linişte. Un apartament luminos, decorat neostentativ, cu parchet şi mobilier din lemn de cireş.

Da, zice Kiko, a fost ultimul meu meci ca profesionist. Le-am spus c-o să bag trei goluri, toate cu stângul. Pe-al patrulea, tipul l-a lăsat să intre, cică avea de câştigat un pariu, cu toate c-am vrut doar să centrez. Aşa că i-am mai făcut cadou încă trei. Până la urmă, au retrogradat. Dar în anul ăla nu retrogradase nimeni. Poate doar ţara. Fotbalul se ţinea departe de chestiile astea.

Apoi a venit războiul şi Hanifa s-a refugiat în Austria şi a studiat design-ul.

A venit războiul şi portarul împotriva căruia pusese pariul a rămas pe banca de rezerve în liga a doua. A intrat o dată ca titular, când numărul unu s-a accidentat, şi a apărat un penalti în prelungiri.

Apoi, a venit războiul şi un foarte apreciat cântăreţ de muzică populară a dat un concert pentru soldaţi, răniţi şi politicieni. Te puneau să plăteşti şi, mai târziu, răniţii au spus c-a fost un concert de căcat: după ce-au plătit biletul, nu le-a mai rămas nimic de bere, iar de către politicieni n-aveau de gând să se lase invitaţi în niciun caz.

Milan, băiatul lui Kiko, se aşază lângă mine şi-mi arată un muţunache uriaş. Aiciocolată? mă întreabă.

Mergi la grădiniţă? îl întreb.

Hanifa a fost prima fată pe care am agăţat-o în Sarajevo şi prima pe care am sărutat-o, spune Kiko şi trece în camera alăturată ca să aducă pozele cu sărutul.

Şi-o să fiu şi ultima, nu, ce zici? strigă ea de undeva din spate.

Nu şi dacă următorul nostru copil va fi fată! îi răspunde Kiko şi vine cu albumele foto. M-am înrolat de bunăvoie. Mă gândeam c-o pot suci cumva ca să

rămân în oraş. Timp de doi ani, n-am avut nicio problemă. Apoi m-au trimis pe Igman. Ni s-a spus că soarta Sarajevo-ului atârnă de Igman. Mingea era la mine tot timpul. Tot timpul. Aibomboane?

Kiko pune albumul în faţa mea pe masă şi se lasă pe vine lângă Hanifa într-un mod mai ciudat, cu un singur picior arată chiar grotesc – mă gândesc că e chiar grotesc, deşi, în acelaşi timp, mă gândesc să blochez astfel de gânduri.

Apoi a venit războiul şi nimeni nu-l numea război. „Ăsta", îi ziceau oameni. Sau „căcatul". Sau „osătreacă-imediat", ca atunci când vrei să-i explici unui copil că n-o să-l doară aşa de tare injecţia. Kiko i-a spus Hanifei „pleacă tu" şi ea i-a zis „mă întorc după ce se termină". Sper că trece căcatul ăsta mai repede, şi-a zis Kiko şi s-a alăturat trupelor de pe Igman.

Aşa, şi eram acolo sus, pe cea mai nasoală Vukojebina pe care ţi-o poţi imagina. Kiko mi-o arată în album pe frumoasa Hanifa pe locul din spate al unei Mofa. În faţă stă chiar el, fără cască. Asta se întâmpla în toamna lui 91, spune. Motoreta mea Mofa! Norocelul meu! Frunzăreşte albumul. Milan se strâmbă, se freacă la ochi.

Hanifa spune: am învăţat un pic de germană în trei ani cât am stat la Graz. Dar n-aş şti să traduc Vukojebina. Ştii, Vukojebina?

Da, acolo unde lupii… se… spun cu grijă, conştient fiind de prezenţa lui Milan.

În spatele lui Dumnezeu, ne întrerupe Kiko, am văzut un cal care s-a prăbuşit în hău, fiindcă nu mai avea putere să care artileria în sus, pe munte, pe toate drumurile alea care numai drumuri nu sunt. A vrut să-şi curme viaţa, el, singur. Kiko se uită prin album, pierdut în gânduri. II vezi stând lângă un tip uriaş. Uriaşul e îmbrăcat în salopetă şi are o şapcă pierdută pe capul imens. Amândoi sunt înarmaţi. Kiko poartă un crin, simbolul armatei bosniace, în buzunar, uriaşul, cocarda cu cei doi şoimi ai armatei sârbe pe şapcă. Se ţin pe după umeri şi privesc nemilos drept în faţă. La fel de nemiloase par şi stâncile goale din fundal.

Cine-i ăsta? îl întreabă Kiko pe Milan şi-i arată salopeta. Micuţul îşi vâră jumătate de pumn în gură. Milan, cine-i ăsta? repetă Kiko.

Cika Michimaus! ţipă bucuros Milan ca de fiecare dată când vede pe cineva despre care ştie că-i aduce ciocolată şi bomboane, iar Hanifa spune: de fapt, n-ai cum să traduci Vukojebina.

Nici nu trebuie. Kiko îl aşază pe Milan pe genunchii lui. Un loc ca ăla n-are cum să fie descris în altă limbă decât a noastră, spune.

Soldatul de lângă Kiko are gura căscată, de parcă ar vrea să tragă aer în piept.

Când aţi făcut poza asta? îl întreb.

În timpul unui armistiţiu. Ăsta de lângă mine e Milan Jevric, spune Kiko, iar fiul lui exclamă: Michimaus! Kiko îl sărută pe ceafă. Scumpul meu Milan are nume sârb tocmai în amintirea lui. Kiko dă foaia. Îmi arată o poză cu el într-un şanţ, e afundat până la glezne într-o apă murdară. Igman, în spatele lui Dumnezeu, spune şi întoarce foaia. Cel cu bereta verde e Meho.

Un dement. Dement, fiindcă a avut un suflet curat. Şi aici împart ţigări pentru prizonieri. Aici suntem noi, eu cu Hanifa, în Mostar. Milan al meu după naştere, trei chile jumate. Ar trebui să facem ordine în poze, spune Kiko şi dă foaia, pe ultima e o poză c-o minge, o minge făcută ferfeniţă, aşezată în iarba mare.

Mă urc în autobuzul 13 spre Visegrad. Trei bărbaţi au luat deja loc, unul din ei citeşte ziarul, celălalt doarme, unul se uită la mine. Mă aşez pe ultimul rând, banchetele sunt maro cu model galben, cotierele strălucesc de grăsime. Se face ora 13:00. Se face ora 13:05. În faţa uşii fumează un tip cu păr şaten şi riduri sub ochi, o ţigară, două, o aprinde şi pe-a treia, apoi se urcă şi se aşază la volan. Cu câteva secunde înainte ca motorul să înceapă să uruie, autobuzul suspină. Îl înţeleg, la vârsta lui nimănui nu-i vine uşor să iasă pe stradă, adorm cu capul rezemat de geamul care vibrează.

Mă trezeşte Drina. Deschid ochii atunci când autobuzul coteşte pe o stradă paralelă cu Drina, spre o localitate mai mică, al cărei nume nu-mi vine nicicum în cap, şi strada asta duce tocmai la Visegrad. Nenumărate tunele blochează lumina zilei, nu sunt iluminate decât câteva. Mă mut la fereastra din dreapta, în stânga răsar stânci masive, acoperite de un strat fin de muşchi şi, ici-colo, câte-o plantă răzleaţă. În dreapta: râul meu drag. Înregistrez gândurile care-mi trec prin cap – râul, verdele cald al Drinei, dens şi limpede ca lacrima. Pescarii, stâncile, nuanţele de verde.

Am ajuns la serpentine, ne apropiem de oraş, trecem de baraj, în apropierea căruia se leagănă grămezi plutitoare de lemn şi tot felul de obiecte din plastic. Valea se lărgeşte, imediat o să se vadă şi podul. Şefule, poţi să mă laşi şi pe mine aici, strigă un tânăr pe care se pare că l-a luat de pe drum şi autobuzul se opreşte gemând.

După ce trecem de curbă şi podul se iveşte în faţă, rămân uimit, chiar dacă am decis în prealabil să privesc lucrurile exact aşa cum au fost. Rezist impulsului de a-i număra arcadele, constat că e intact. Şoferul pune o casetă, iar eu îmi amintesc de Morsa şi de promisiunea că n-o să împuşc niciodată vreo casetă. E Madonna.

Toată stima, Boris, dar chiar trebuie să ascult aşa ceva? întreabă bărbatul cu ziarul. Şoferul dă mai tare, *like a virgin,* cântă şi bate ritmul pe volan.

Staţia de autobuz mi se pare mult mai mică decât mi-o aminteam, dar la fel de dărăpănată. Boris parchează într-una din cele cinci insule, lângă noi mai trag încă patru autobuze, mai jos – îl recunosc imediat – e autobuzul Centrotrans cu care Morsa a traversat jumătate din Iugoslavia. Caroseria e un morman de fiare, mai că se aude rugina cum îşi ascute dinţii, iar prin geamuri ies buruieni pline de praf, care acoperă jenţile. Cobor ultimul, încotro, tinere? mă strigă Boris, dar mă prefac că nu ştiu că mi se adresează şi intru în mica sală de aşteptare din clădirea autogării. Uşa a fost smulsă, mirosul de urină mă izbeşte, chioşcul de bilete e gol, vopseaua de pe pereţi, ceva între bej şi galben, se cojeşte. Alo? strig în sală, dar nu-mi răspunde decât ecoul. Aş vrea să-l salut pe Armin, şeful de staţie cu piciorul nărăvaş, se află şi el pe una din listele mele. Mai e oare-n oraş? O fi fost musulman?

Pe cine cauţi? Boris e în spatele meu, fumează, o mână se joacă cu cheile din buzunarul de la pantaloni.

Pe Armin, şeful gării, spun şi dau să plec, dar Boris îmi blochează calea, trage din ţigară şi zice: aici n-a fost niciun Armin.

Aha, spun, mă uit prin el, ceilalţi pasageri s-au făcut deja nevăzuţi. Boris, eu şi cele cinci autobuze, din care patru stricate şi cu jenţile ruginite, trebuie să ne descurcăm singuri.

Unde vrei să ajungi? mă întreabă şi arată cu ţigara spre geanta de voiaj.

Cineva care ascultă Madonna n-are cum să fie periculos, îmi trece prin cap şi zic, cât se poate de in treacăt: a, vreau s-o vizitez pe bunică-mea.

Boris se încruntă şi ţine ţigara între degetul mare şi arătător când trage din ea. Cum se numeşte?

Katarina, spun mai răspicat decât aş vrea, Katarina Krsmanović, glicemie mare şi diabet, bâlbâi, în ultimul timp o duce cam greu, încerc să-i explic şi înregistrez o schimbare pe faţa şoferului. Privirea inchizitorială se transformă într-una curioasă. Mă lasă să-mi spun oful şi, după un fum scurt, striveşte ţigara cu talpa pantofului.

Îl ştii pe Miki Krsmanović? mă întreabă.

Da, e unchiul meu.

Unchi, zici? Boris se uită-n jur precaut, îşi smuceşte pantalonii şi îşi pune o pereche de ochelari imenşi. Dă să apuce geanta, dar îmi retrag mâna şi fac un pas înapoi. Mergem în aceeaşi direcţie, spune.

Nu mergeţi mai departe?

Ba da, spune, dar nu-mi place să conduc pe stomacul gol. Hai să te-ajut cu geanta aia.

Mă descurc, nu e grea, spun şi îi iau geanta din mână. Îl ştiţi pe unchiul meu?

Nu, zice şi scuipă printre dinţi, slavă Domnului.

Am întocmit liste. Porecle. Omul cu piciorul nărăvaş. Jobenul. Papă-lapte, bunicul meu drag. Omul cu punctele de suspensie. Taifun. Cel care a urcat muntele cântând şi nu s-a mai întors niciodată. Morsa şi Buburuza. Aziz-cel-cu-cartoful. Masacrul. Cel cu dintele de aur.

Trec pe lângă stadion împreună cu Boris, câţiva tineri exersează lovitura cu capul, mă gândesc la fruntea lui Kiko. Un tip cu părul lung, strâns în coadă, le aruncă mingi pe care ei le trimit cu capul în plasă. Tipul e îmbrăcat la costum, are şi eşarfă de mătase. Portar nu au. Trecem pe lângă ei fără să scoatem vreun cuvânt, în spatele nostru se aude mingea plesnind pe antablament. Boris dă din umeri. Traversăm podul de peste Rzav, cel de pe care am hrănit peştii cu scuipat împreună cu Edin, în ziua cu hora soldaţilor. Apa e mică, iar curentul poartă insuliţe albe de spumă. Podul a rezistat la toate inundaţiile.

Am întocmit liste. Mreana, cleanul de baltă, babuşca, porcuşorul, cleanul mic, lostriţa, crapul, plevuşcă, somnul cu mustaţă şi ochelari.

Despre unchiul Miki nu mai vorbim. Când vede că insist, Boris dă din mână şi schimbă subiectul. Îmi distrage atenţia de la culorile şi mirosurile oraşului, mă întreabă câţi ani aveam când am emigrat în Germania, dacă pot să-i fac rost de viză sau dacă sunt adevărate bârfele despre Madonna şi Guy Ritchie. Când să ne luăm la revedere în faţa blocului bunicii Katarina, îmi spune: Asta e, nu-i nimic! Dacă nu ştii nimic, eşti un idiot. Dacă ştii prea multe şi recunoşti, eşti un idiot periculos. Visegradul e conştient tot timpul cât are voie să ştie şi cât poate să recunoască.

În curtea blocului, şase băieţi cu părul negru joacă fotbal, ghiozdanele sunt poarta, mingea se rostogoleşte la picioarele mele; las geanta din mână. După câteva secunde de confuzie, se prind în joc, cine e cu mine?

Strig, cine e cu mine? Unul aleargă spre stânga, Ciko!

Strigă, îi pasez mingea din mers, în faţa lui nu mai e decât portarul, îl fentează.

Pe casa scărilor nu arde niciun bec, întrerupătoarele au fost smulse din pereţi. Din găuri atârnă cabluri, nişte gâtlejuri subţiri fără cap, albastre şi roşii. Coridoarele sunt mai înguste, scările mai puţine decât pe vremuri şi aerul e îngreunat de miros de pâine, de parcă toţi s-ar fi apucat de frământat. Pe uşa lui Teta Amela, cea mai bună brutăreasa din lume, nu mai e nicio plăcuţă. Bunica tuşeşte în spatele uşii închise, pe care stă scris „Slavko Krsmanović”. Soneria nu merge, nu e curent, aşa că bat la uşă.

Am întocmit liste. Moscheile. Una din ele trebuie reconstruită. Există planuri

concrete pentru şi proteste concrete împotrivă. Lângă castani, nu departe de locul în care minaretul moscheii mari atinge cerul, atârnă, ca şi-nainte, plăcuţe comemorative. Cele cu ramă verde sunt inscripţionate cu caractere arabe, cele cu ramă neagră au cruci. Scorul e paisprezece la unu pentru creştinii morţi. Puţini au fost musulmanii care s-au mai întors la casele lor.

Aleksandar, spuse bunică-mea, am făcut pâine, acuma pun şi laptele pe foc.

Îmbrăţişarea durează câteva secunde. Bunica îmi ajunge doar până la gât, mă pupă chiar pe gât, încât mă sperii de ea şi de mine însumi, fiindcă mi se face puţin greaţă de gura ei umedă şi de firicelele de păr de pe buza superioară, cu care mă gâdilă. Vino, îmi zice, eşti obosit, hai să te văd. Da, leit bunicu-tău.

Părul bunicii e vopsit negru, la rădăcini se vede cărunţeala, miroase a ceva acid, ca porumbul fiert şi înăcrit, încearcă să-mi ridice geanta. Chiar, tu bei cafea? mă întreabă.

Nu, nu, lasă, spun şi car geamantanul în dormitor. Pe rama uşii citesc cât măsurăm în 1992: 1,53 m.

Primele grenade zburau deja, tata ascuţise creionul şi mă chemase la el. Mai avem timp, stai aici. Azi o să te măsor eu şi o să te las să trişezi şi să te ridici pe vârfuri, ca mine, pe vremuri, cu tata. Trag o dungă pe suprafaţa de lemn a ramei, chiar deasupra capului. Din bucătărie vine miros de lapte. Aştept, 1,80 m, 12 minute şi beau laptele cald.

Am întocmit liste. Casa verde cu acoperiş ciudat e tot o casă verde cu acoperiş ciudat. La singura fereastră mare se zăreşte un bonsai. Pe acoperişul ciudat, o antenă satelit. Acoperişul e înclinat şi ajunge aproape până jos. Trag cu ochiul pe fereastră. În mijlocul camerei mici, o tânără stă în poziţie de lotus pe un covoraş de bambus. Mâinile i se odihnesc alături, cu palmele întoarse în sus, pe genunchi. Arătătorul şi degetul mare se ating.

În părculeţul de lângă casă se află bătrâna locomotivă. Se pare că a fost restaurată şi dată din nou cu lac, o mângâi pe capotă: fier neted, răcoros. Bunicul Rafik, griul, locomotiva. Un cuplu de turişti bătrâni mă roagă să fac o poză cu ei, alături de locomotivă. Pe cap au pălării panama. Cumpără suveniruri din lemn, brelocuri cu podul, moscheea, un mini-Ivo-Andric: fantezia mea e nelimitată, nu există aşa ceva în Visegrad.

Despachetez. Dulceaţă de cireşe pentru diabetici. Bunică-mea Katarina izbucneşte în râs, nu mănânc dulceaţă dacă n-am făcut-o eu! împachetează borcanul la loc şi mă roagă să-l pun în *spajz*. Liste cu surse de mirosuri. Pivniţa: mâncare de

mazăre şi cărbune. Cimitirul din Veletovo: iarbă proaspăt tunsă. Mătuşa lui Zoran, Desa: miere. Soldaţii: fier şi şnaps. Drina: Drina. *Spajz-ul,* cămara: dospeală şi lemn putred – înăuntru, coşul cu pâine, conservele, zahărul, făina, pungile în pungi, moliile, cutiile fără fund şi capcana ruginită pentru şoareci. În spatele unui raft stă ascunsă undiţa mea, de când am plecat. Trebuie să dau bobina cu ulei, cârligul e ruginit şi el. Bunico, strig din cămara cea mică, de când mănâncă şoarecii dopuri?

Acum ne ducem să bem cafea peste tot, spune bunica şi iese pe uşă. Pe şoarecii deştepţi îi respect, strigă de pe casa scărilor.

Pentru bunica, o cafea nu înseamnă doar o băutură revigorantă: înseamnă ocazia de a lăuda perdelele de un alb dalb ale vecinei, până la cer şi-napoi, fiindcă s-au spălat atât de frumos. Beau prima cafea din viaţa mea cu bunică-mea la Teta Magda de la patru. Am întocmit liste. Locuitorii blocului. Conform mitului, primii paşi i-am făcut susţinut de braţele Magdei. N-a fost nevoie de dulciuri, prune sau chifteluţe. Cu gâtul şi cu nasul ăla lung, Magda arată ca o barză. Magda de la patru s-a transformat într-o fiinţă mitică şi acum e nevoită să-şi sprijine mereu capul, fiindcă nu mai vrea să stea singur drept. Îl sprijină cu mâinile, ceea ce îi conferă un aer visător şi epuizat în acelaşi timp. Are obrajii supţi, părul cărunt arată ca plumbul argintiu. Draga mea Katarina, spune Magda, dac-ar fi după mine, aş dormi deja la trei metri sub pământ. Te-ai făcut băiat mare, Aleksandar. Mă măsoară din cap până-n picioare cu nişte ochi verzi.

Arătaţi bine, spun şi habar n-am ce să mai zic.

Da, da, spune Magda şi îşi îndepărtează o şuviţă plumburie de pe frunte. Nici nu mai ştii, spune şi se lasă pe spate, împreună cu bunica, urmează mitologia cântată pe o voce gâtuită, când ai păşit pentru prima dată la mine în braţe, nu te ţinea nimeni şi zâmbeai, începuse campania ta de cucerire, salut, lume, sunt gata să te descopăr, erai încântat de puterea ta, echilibrul te găsise în braţele mele.

Milomir de la unu face cafeaua foarte tare. În război, spune, cea mai mare grijă a mea era să ştiu dacă o să mă nimerească grenada sau lunetistul, iar azi am atâtea pe cap că nici nu mai ştiu la ce să mă gândesc mai întâi. Plin de negi, bolnav de artrită, ţinând ţigara storcită la spate, se apleacă şi sărută mâna bunicii în semn de la revedere. Katarina, îi spune mâinii, mai treci pe la mine.

După două înghiţituri am dat deja de zaţ.

Am întocmit liste. Restaurante, cârciumi, hoteluri. Restaurantul „Estuar” de lângă estuarul Drinei şi al râului Rzav, cu vedere spre ambele. Îmi amintesc de construcţia în formă de cupolă, cu terasă spaţioasă, îmi amintesc de serile rare cu

înţepături de ţânţari şi orăcăit somnoros de broaşte când mă duceam cu mama şi cu tata să luăm cina în trei şi muzicienii veneau la masa noastră. Tata împăturea câte-o bancnotă şi o strecura prin pliurile acordeonului, acordeonistul rânjea şi făcea o plecăciune spre mama.

Tencuiala căzută, pietrele, cablurile de fier, ţevile murdare, toate s-au contopit cu fundaţia rotundă a Estuarului într-o singură coroană, iar eu stau în mijlocul ei şi mă uit la Drina, în dreapta, şi apoi în stânga, la Rzav. Sub pantofi simt cioburile scârţâitoare ale unei solniţe. Broaştele orăcăie.

Stau cu bunică-mea Katarina în camera de zi şi mă uit la „Isabella". Azi am băut atât de multă cafea, încât m-a apucat tremuriciul şi nu-mi pot imagina c-o să reuşesc să mai adorm vreodată. Telenovela se cheamă altfel, Isabella e doar personajul principal pozitiv, frumos, tot timpul suferind. Bunica urmăreşte trei telenovele în fiecare zi: pe cea de la ora 16:00, pe cea de la ora 17:00 şi pe Isabella, de la ora 21:00. În pauzele publicitare îşi face injecţia cu insulina, nu pot să mă uit la ea când şi-o face. Îşi suflecă bluza şi îmi povesteşte despre nuştiuce bombă care a explodat chiar sub masa unui cuplu de tineri proaspăt căsătoriţi, în timp ce mirele tăia tortul. Mireasa şi câinele care dormea sub masă, la picioarele mirelui, au murit pe loc. Câinele a fost pus într-un coşciug mic şi aurit, şi aruncat în Drina. Pe mireasă au înmormântat-o în rochia de mireasă, dar fără pantofi, ăia fuseseră doar închiriaţi.

Bunica îşi face injecţia cu insulina şi respiră zgomotos pe gură: Nu pot să mă uit. Nu pot să ascult. Cu cât aflu mai multe poveşti, îi spun şi dau televizorul mai tare, cu atât pricep mai puţin.

Bunica se uită la televizor cu privirea fixă. Isabella, spune şi apasă cu degetul mare şi cu arătătorul locul unde împunge cu acul, n-ar trebui să aibă atâta încredere în mama ei vitregă. Ar trebui să-i fac, scriu mai târziu în cartea cu „Pe-vremea-când-toate-erau-la-locul-lor", şi eu un cadou bunicii înainte să mă întorc, ar trebui să se inventeze un polizor care să şlefuiască şi să înlăture minciunile din poveşti şi decepţiile din amintiri. Sunt un colecţionar de aşchii dăltuite.

Am întocmit liste. Domnul profesor de muzică Popovic. Sun la uşa de la etajul patru, îmi deschide nevastă-sa, Lena, o doamnă extravagantă, cu părul pieptănat în sus, cu cercei de aur, mirosind a parfum de mosc, e pusă la patru ace, cu toate că nu se pregăteşte să iasă în oraş. Nu trebuie să-i explic nimic, Katarina, spune şi zâmbeşte, mi-a povestit că aţi sosit în oraş. Urmaţi-mă!

Domnul Popovic închide televizorul şi se ridică atunci când intru. Se uită la mine curios şi-mi întinde mâna. Abia după ce nevastă-sa mă prezintă îşi aduce aminte

de mine: Aleksandar! Ce surpriză! Ia loc, băiete, ia loc. Sincer să fiu, mai să nu te recunosc.

Ne aşezăm la o măsuţă minusculă de sticlă. Doamna Popovic dispare în bucătărie şi peste câteva clipe ne serveşte cu un platou de caşcaval, pentru mine aduce o bere, pentru bărbatul ei, apă şi două pastile roşii într-o folie argintie.

Da, spune domnul Popovic, îmi amintesc. În perioada studiilor am fost prieten cu bunicul tău, mai târziu am simpatizat şi în privinţa convingerilor politice. Slavko era un orator talentat, puţini erau cei care îi înţelegeau ideile, chiar şi din partid, şi nu-l aproba aproape nimeni. Îţi dai seama că erau idei minunate.

Dau din cap şi mă las vrăjit de timbrul adânc, îngândurat al bătrânului, de calmul lui, mă uit în ochii lui deschişi la culoare, care se măresc când vorbeşte. Soţia lui se aşază în faţa noastră, îşi încrucişează mâinile în poală şi îl cercetează scrupulos, de parcă el ar fi musafirul.

Fără intervenţia lui Slavko, îşi continuă domnul Popovic micul său discurs, biblioteca municipală, de pildă, n-ar fi fost niciodată extinsă, şcolile au de profitat de pe urma sa chiar şi azi, ce mai, tot oraşul profită. Când a fost şi asta, Doamne…

Înfig o scobitoare într-un cubuleţ de caşcaval, e foarte rece şi are gust de ardei. În casă sunt multe dulapuri şi comode împodobite cu flori, o lampă mare Jugendstil, un birou din lemn închis la culoare, peste care tronează portretul lui Tito. Partituri şi discuri pe rafturi, pe jos, peste tot. În colţ, pianul, lângă el, un gramofon. Mă uit din nou la domnul Popovic, ţine ochii mijiţi şi îmi întinde mâna. Profesor Petar Popovic, am onoarea?

Poftim?

Doamna Popovic îşi drege glasul. Petar, spune, el e Aleksandar, nepotul lui Slavko.

Slavko Krsmanović? strigă domnul Popovic şi trăsăturile feţei i se luminează, asta da, plăcută surpriză! Cât pe-aci să nu vă mai recunosc, Aleksandar! Ştiţi, bunicul dumneavoastră venea foarte des pe la noi. Ne înţelegeam de minune, Cicero-ul din Visegrad şi cu mine. N-aveaţi mai mult de… cred că cel mult… domnul Popovic cade din nou pe gânduri, îşi sprijină bărbia cu mâna. Mă uit la soţia lui, care continuă să zâmbească. O să-ţi aminteşti tu, Petar, îi spune pe un ton scăzut, o să-ţi aminteşti, ia-o mai încet.

Domnul Popovic se încruntă. Lena, îi spune nevestei, cine e domnul?

Aleksandar Krsmanović, preiau de data aceasta eu iniţiativa, mă ridic şi dau din nou mâna cu bătrânul în vestă gri, cu părul aranjat la fir. Am venit în vizită la bunică-

mea. Mi-aţi făcut cadou un lexicon muzical de ziua mea.

Domnul Popovic râde, se ridică şi el, şi-mi strânge bucuros mâna. Sigur că da, exclamă, Lexiconul Muzicii Universale! Sunteţi nepotul lui Slavko! Luaţi loc, luaţi loc, Lena, ne aduci câte-o bere, beţi bere, nu-i aşa?

Sigur că da, spun şi domnul Popovic mă priveşte prietenos, un domn zâmbitor printre discuri de vinii şi partituri. Bunicul Slavko l-a lăudat mereu pentru felul în care cânta la pian şi l-a considerat singurul intelectual veritabil din oraş. După ce soţia sa dispare în bucătărie, domnul Popovic îmi strânge mâna şi mai puternic şi-mi şopteşte pe un ton confidenţial: toată viaţa mea am luat în derâdere frumuseţea şi gentileţea neveste-mii, la fel cum iau în derâdere doar moartea sau istoria.

Domnul Popovic bea o gură de apă şi se uită la paharul său de aproape, până când se abureşte. Domnul Popovic se descheie la manşete. Nu sunt adevărate, spune şi-mi arată butonii aurii de la manşetă, în formă de cheiţă de vioară.

Iubita sa consoartă se întoarce cu berile şi apucă să-l vadă pe bărbatul ei întinzându-mi mâna şi spunând: Petar Popovic, cu cine am onoarea?

După ce mă prezint, se ridică. Nişte muzică, domnule Krsmanović? mă întreabă şi o sărută pe nevastă-sa în treacăt. Bach? Mi se pare că sunteţi genul de om care l-ar aprecia pe Johann Sebastian, un repudiat al ţării lui. „Nu te voi lăsa, mă vei binecuvânta”, propune. Mă bucur, cântă, că mizeria acestor timpuri se leapădă de mine azi. Pam-pam-tam, cântă şi se opreşte în faţa gramofonului, rămâne pe loc.

Poate e mai bine aşa, spune doamna Popovic şi ia o gură de bere din sticlă, oamenii pot să se ascundă de amintiri şi să le blocheze prezenţa asta scârboasă, de zi cu zi.

Domnul Popovic se întoarce de la gramofon şi se duce la bibliotecă. Se gândeşte puţin, apoi scoate o partitură şi o frunzăreşte de parcă ar căuta o pagină anume, pam-pam-tam, cântă.

Drumul de acasă – la bunică-mea Katarina: 2 349 de paşi. Am întocmit liste: distanţe măsurate în paşi. Casa mea e pe malul celălalt al Drinei. Bunica doarme, sforăie cu gura căscată, aş putea s-o trezesc ca s-o întreb cine stă acum în locul nostru, dar nu mai ştiu cum îi convine să fie trezită şi mi-e jenă că nu ştiu singur răspunsul la întrebarea aia.

Azi sunt 2 250 şi pe plăcuţa de pe uşă scrie: Miki. Stau pe beton, au turnat beton peste grădină, oare cum le-o merge râmelor? Nu sun. Miki: atât.

Am întocmit liste. Strada noastră. Alerg de la o casă la alta, cunosc balconul ăsta, cunosc leagănul ăsta din anvelopă, cunosc gustul corcoduşelor furate din grădina

asta, dar nu ştiu niciun nume de pe cutiile poştale, în afară de cel al lui Danilo Gorki.

Danilo şi cu mine stăm pe verandă, masa, balansoarul, toate sunt la fel ca în amintirile mele despre Francesco. Grădina pare părăsită, cireşul a fost tăiat, bătrâna Mirela, mama lui Danilo, nu mai trăieşte. Danilo trăieşte singur în casa cea mare, se trezeşte în fiecare dimineaţă la cinci, se duce la pescuit şi, dacă nu reuşeşte să vândă captura, o mănâncă singur. Congelatorul lui e plin de peşte. Mai bine să pescuiesc toată ziua şi să nu prind nimic, decât să n-am nimic în buzunar. Mulţi sunt de părere că în ziua de azi n-ai cum să fii fericit dacă n-ai un loc de muncă, chiar şi unul pentru care să nu te plătească. Mă cac în ea de fericire, dacă-i pe aşa.

Îl întreb pe Danilo dacă ştie pe unde s-a pierdut colegul său de la Estuar, pe care, copil fiind, îl numeam Cika Doktor. Listă: mituri. Îi povestesc întâmplarea cu limonada pentru motocicliştii îmbrăcaţi în piele.

Danilo spune c-o ştie. Aştept să continue, dar, văzând că n-o face, îl întreb: păi unde e?

Eram în aceeaşi unitate cu unchiul tău, spune şi aşterne masa, de asta ai venit, nu?

Cika Doktor, cel care tăiase glezna unui tip fiindcă acesta comparase dinţii soră-sii cu dinţii de cal.

De atâta peşte, spune Danilo, nici nu mai simţi mirosul.

De afară se aud strigătele estompate ale copiilor care se joacă pe stradă. Danilo mă întreabă dacă sunt însurat, toarnă ulei în tigaie şi pune la prăjit doi peşti.

Foarte bine, spune, femeile sunt dracu' gol.

Da, spune Danilo Gorki şi deschide geamul care dă spre stradă, ştiu foarte bine.

Acasă – şcoală: 1 803 de paşi, număraţi în ziua în care am dat extemporalul la mate, pentru care am învăţat eroic şi la care, cu toate astea, n-am nimerit niciun răspuns corect. Azi sunt 1 731. Elevii s-au adunat în grupuleţe şi vorbesc între ei cu sonorul dat la maximum. Mă plimb pe suprafaţa de pedeapsă a micului teren de fotbal de pe care porţile au dispărut subit. Aici a câştigat Kiko pariul împotriva mea şi a lui Edin. Traversez curtea spre Kostina, portarul şcolii. Bărbatul slab, în salopetă albastră, cu creion după ureche stă rezemat de perete.

Domnule Kostina, au dispărut porţile.

Au dispărut, repetă şi se scarpină pe braţ de-a lungul unei vene groase. În curte răsună râsete de fetiţă.

Ce ziceţi dacă desenez ceva pe faţadă?

De aplaudat, n-o să aplaud, mormăie domnul Kostina.

Are o voce tărăgănată, de parcă ar vorbi cu încetinitorul. Cratiţe ciocnindu-se, e tot ce-mi vine în minte. Copiii ne înconjoară, ca un val de rucsacuri colorate, care a inundat curtea.

Clopoţel nou? întreb, fiindcă în afară de lucrurile evidente, nu e nimic de zis.

E tot ăla de acu treij de ani, numai că nu prea se mai aude. Administratorul vorbeşte încet, la fel ca şi clopoţelul.

Înainte aula mirosea tot timpul a carton umed şi a cremă de alune şi nuga. Mă opresc în faţa uşii.

Ia ziceţi, domnule Kostina, Fizo mai e pe-aici?

V-aţi întors din străinătate, nu-i aşa? într-o zi de luni n-a mai venit din pauză. Domnul Kostina se desprinde cu greu de perete şi se târâie în clădire. Acum peste curte s-a aşternut tăcerea, nu mai e decât un singur băiat care nu vrea să întârzie şi o rupe la fugă pe terenul fără porţi.

Am întocmit liste. Sunt la etajul cinci, la Radovan Bunda, în timp ce soţia lui mă serveşte cu prima cafea a celei de-a doua zile pe care o petrec la Visegrad. E dimineaţă, fiindcă a trebuit să stabilesc o oră pentru această întâlnire şi ora şapte a fost singura liberă. Plesnind de sănătate, ca un om care n-a fost niciodată bolnav, care n-a scăpat vreo înjurătură pe gură, Radovan Bunda a fost tot timpul un oaspete bine-venit al petrecerilor organizate de străbunicii mei în Veletovo. În iarna lui 91 şi-a părăsit satul în care oamenii se temeau de electricitate, de blugi şi de luna plină, şi s-a mutat la Visegrad. În prima zi, şi-a vândut oile şi a închiriat apartamentul de la etajul cinci. Cele două vaci n-au încăput pe casa scărilor, aşa că le-a vândut şi pe astea. Din banii primiţi şi-a cumpărat un scaun, o masă, primul său aspirator, primul său frigider şi prima sticlă de apă minerală carbogazoasă. Pe acoperiş creştea găini, şi, înainte de muezin, când cocoşul făcea cucurigu, se trezea tot blocul. Dar în prima zi de asediu asupra Visegradului, cineva a aruncat o grenadă de undeva de sus şi de atunci găinile n-au mai scos niciun cârâit. Văzându-le aşa, mute, Radovan a decis să fugă din oraş. A încărcat găinile în frigider, a luat frigiderul în cârcă şi a plecat pe drumul lui. Nu-şi putea închipui un loc mai sigur decât satul lui, îmi spune şi-şi toarnă îndulcitor în cafea. Cu privirea aţintită pe ceaşcă, spune: numai că satul meu nu mai era sat, pentru sate e nevoie de locuitori. Am mers din uşă-n uşă, yalele fuseseră sparte şi oamenii nu dormeau, ci zăceau morţi în dormitoare. Toţi sârbi, pentru că, în afară de o casă, în sat locuiau numai sârbi. Era casa bunului meu prieten, Mehmed, i-am bătut la uşă, mi-a deschis şi mi-a zis: dragul meu Radovan. Mi-a luat mâinile şi m-a îmbrăţişat ca pe un frate.

Radovan face o pauză, amestecă în cafea, soarbe din ea. Din stradă se aude huruitul motoarelor, strigăte, un fluierat. Cea mai urâtă noapte din viaţa mea, spune Radovan şi îşi încleştează gura, au turnat benzină până şi pe câini şi le-au dat foc la zgardă. Pe bunică-mea, care avea insomnii şi care noaptea ieşea pe verandă şi se legăna în balansoar până adormea, au spânzurat-o lângă scaun. Pe toţi ceilalţi i-au împuşcat, numai ea se bălăngănea de sus. O fi vrut să pară că s-a sinucis? N-ar fi făcut aşa ceva niciodată, ce prostie, ar fi spus, nu e ca şi cum aş avea zece vieţi!

Radovan Bunda a înmormântat satul şi a făcut cale întoarsă cu găinile lui, ca să se răzbune. Pe drum a adunat paisprezece pietre ascuţite pentru fiecare din cele paisprezece victime şi a plâns şapte zile la rând. Şase nopţi n-a închis un ochi, iar în a şaptea zi şi-a dat seama că nu putea să omoare pe nimeni. De urât pot să urăsc, dar să vărs sânge, nu. O să mă îmbogăţesc, mi-am spus, şi-apoi mai vedem noi. M-am mutat înapoi şi m-am ţinut departe de tot, pe bune. De la domnul profesor de muzică Popovic am învăţat să scriu, să mă exprim mai bine, să gândesc mai rapid, să fac pe şmecherul şi să mă dau bine pe lângă toţi, timp de un an, eram la domnul Popovic zi de zi, obişnuia să-mi cânte la pian de fiecare dată, înainte să plec. Apoi l-a uitat pe Mozart, apoi pe Brahms, apoi pe Vivaldi, încât, până la urmă, a rămas doar cu Bach. Dacă vrei să te-mbogăţeşti, trebuie să stăpâneşti retorica, iubitul meu Radovan! Aşa-mi zicea domnul profesor de muzică, era încă sănătos pe-atunci.

Radovan a vândut tot, în afară de găini. Cu banii primiţi a invitat la cină contrabandişti şi hoţi, a tras cu urechea la politicieni şi la paiaţele lor, a urmărit un meci de pocher între un medic şi trei căşti albastre şi l-a ajutat pe medic prin semne făcute pe furiş.

Şi după ce am aflat câte ceva despre cum merg treburile, spune Radovan şi desface braţele, am oprit un camionagiu şi m-am ciondănit puţin cu el, aşa, de formă, nu prea rău. Rabla era plină de medicamente, le ducea unui primar, ăla făcea contrabandă. Pe camionagiu l-am cazat la unul din contrabandiştii mei şi medicului cu pocherul i-am zis: aşa, acum e rândul tău.

Frigiderul pe care-l are acum Radovan e unul cât pentru o familie americană cu zece copii. Are mai multe compartimente, poţi să te plimbi prin el. Pe maioul mulat al nevestei blonde scrie „Princess Bitch” cu litere argintii şi sclipici. În cameră intră o a doua femeie, e roşcată, şi-l sărută pe Radovan pe gură – simt că trebuie să-mi revizuiesc atitudinea faţă de relaţiile de cuplu. Radovan mi le prezintă cu numele mic, ambele nume sună de parcă s-ar termina în i grec, pe ambele le mângâie pe fund. Princess Bitch şi Roşcata fumează lângă geam, aplecate mult în afară, în dimineaţa

din Visegrad.

Tot satul l-au ras de pe faţa pământului, spune Radovan, dar ce să fac, aveam şi eu o viaţă! Am investit în medicamente, apoi în fier vechi. Dar la un moment dat ajunsese să fie fier vechi peste tot, tot oraşul, toată ţara asta de căcat era fier vechi, aşa că nu mai avea nicio valoare. Apoi am închiriat un spaţiu, am vândut cafea şi carne pentru frigărui şi am numit toată şandramaua McRadovan. O cârciumă ca toate celelalte, dar era singura cu pariuri sportive. Şi au venit cu toţii: medicii mei, căştile mele albastre, refugiaţii, politicienii, inventatorii, contrabandiştii. Însă singurul care câştiga era McRadovan Bunda.

Radovan e un om bine făcut, ras, ferchezuit şi bronzat. Faptul că are tendinţa să accentueze primele silabe atunci când rosteşte cuvinte prea lungi e un ultim reziduu al dialectului său. Ceara de păr îi miroase a mere. Radovan nu fumează şi când vorbeşte despre bani, trasează un cerc mare în aer cu degetele răsfirate.

Tot etajul cinci e al lui. A spart pereţii despărţitori, a unit mai multe apartamente, a făcut camere spaţioase şi a îmbrăcat în sticlă toată faţada dinspre stradă. Aici a amenajat spaţii pentru birouri, un dormitor impozant cu pat-baldachin, cu rame aurite pentru oglinzi şi două camere pentru oaspeţi, Radovan spune: nimic nu se compară cu hotelurile noastre. Îmi arată tot, picturile din birouri i se par kitschoase, în schimb, colegilor lui le plac. Radovan zâmbeşte. Fetele mele ştiu să cânte, spune. Muzică n-avem încă, doar o casetă video. Mi-o arată, e cu Princess Bitch şi Roşcata care dansează. Radovan îl joacă pe Radovan cu pălărie.

Podul în care s-a ascuns Asija e acum o cămară folosită ca depozit, sub scări. Radovan deschide trapa spre acoperiş şi de îndată se aude cârâit de găini. Şi-au revenit până la urmă după şoc, spune şi împrăştie un pumn de grăunţe. Radovan Bunda se opreşte pe marginea blocului şi priveşte oraşul care se trezeşte.

Am întocmit liste. Zoran Pavlović. Dragul meu Zoran. Zoran, fiul lui Morsa. Proprietarul frizeriei, maestrul Stankovski. Mă aşez pe scaunul vechi de la frizerie, Zoran e în spatele meu, în mâna stângă are un elastic de păr, în dreapta, o pereche mare de foarfeci. Braţele lungi ale lui Zoran, buzele subţiri ale lui Zoran, mina serioasă, imobilă a lui Zoran.

Şi unde-ai învăţat să tunzi? îl întreb şi-mi trec degetele prin păr.

Pe unde s-a nimerit, cel mai mult la Stankovski. Hai că-i dau drumul. Toată coada, da?

Toată. Îmi retrag mâinile, le ascund sub pelerină. Zoran îmi strânge părul cu elasticul şi pune foarfecă în funcţiune.

Aleks?

Da?

Mamă, frate…

Ce?

Uită-te puţin la noi! Uită-te în oglindă!

Zoran îmi ţine coada cu mâna, privirile noastre se întâlnesc în oglindă. Dacă-i vreo problemă… spun.

A, nu-i nicio problemă. Toată coada, zici?

Hai odată, mi-e că mă răzgândesc.

Dragul de Zoran. Zoran, fiul lui Morsa. Foarfecă retează tot, Zoran îmi arată coada. Tăcem în zumzetul aparatului de ras Panesamig. Sunt ultimul lui client, închide frizeria şi ridică gulerul gecii. În seara asta mănânci la noi, spune. Îmi trec palma peste cap. Zoran îşi vâră mâinile în buzunare, ridică umerii ca să se apere de frigul serii, bate vântul şi pe cer nu se zăreşte nicio stea.

Faţada roşie şi ramele negre de la ferestre au fost, desigur, ideea Milicei şi, la început, imediat după ce-au renovat, nimeni nu trecea prin faţa casei lui Morsa fără să se oprească râzând sau dând din cap dezaprobator. A trebuit să îndur ruşinea, povestea omul uriaş tuturor celor care îl întrebau, ne-am certat şi-n casă. Zoran, tatăl şi mama sa vitregă s-au mutat în casă imediat după întoarcerea lui Morsa, care i-a dat afară toţi sezonierii lui Desa, ce-şi făceau veacul pe-acolo. La musacaua cu ouă, la care m-a invitat Zoran, Milica îmi spune râzând: a făcut ea câteva istericale, dar am schimbat eu două vorbe cu ea. Milica poartă o cămaşă roşie cu negru, de cherestegiu, o pereche de blugi negri, iar sub ochii mari şi albaştri nu se vede nici urmă de riduri.

Totul e nou, Halunke, îmi spune Morsa, se ridică molfăind, desface braţele în camera de zi. În trei luni, eu şi cu Milica am întors totul pe dos. Mustaţa lui Morsa a dispărut, mă holbez la locul dintre nas şi buze, sunt mut de uimire.

În astea trei luni Zoran a stat la închisoarea din Graz, aşteptând să fie deportat, după ce încercase să treacă graniţa cu Austria. Morsa îmi spune povestea în timp ce Zoran sărează cartofii, cu privirea aţintită în farfurie. Îmi povesteşte despre cât de deasă era ceaţa în care voia să se ascundă fiul său, despre cât de puţin a lipsit să treacă neobservat pe lângă grăniceri şi cât de proastă era mâncarea de la închisoare. Ceaţa, spune şi îşi îndeasă în gură o bucată de pâine, ceaţa asta în toate poveştile.

Ceaţă ca cimentul, mormăie Zoran şi o ridică pe genunchi pe sora lui vitregă, Eliza. Eliza are doi ani şi are de pe acum fălcuţele lăsate ale tatălui ei. Milica mă examinează, stând picior peste picior şi legănându-se. Zoran o ajută pe Eliza la un

puzzle.

N-o să-ţi vină să crezi, Halunke, spune Morsa, îţi mai aminteşti de Francesco? Ăla pe invers, italianul pe care l-am făcut praf la *Boccia.* Ţin-te bine!

Dintr-o cutie de biscuiţi plină de fotografii – recunosc imediat un meci de baschet şi pe Morsa cu Milica în faţa autobuzului – scoate o scrisoare. E o jumătate de pagină în sârbo-croata stâlcită a lui Francesco. Că dacă lui Morsa îi merge bine, că şi-a făcut griji, a trimis tot timpul medicamente şi hrană la Visegrad, dacă a ajuns ceva la ei? în speranţele lui Francesco răsare şi numele meu. La scrisoare a ataşat şi o fotografie. Poza îl arată pe Francesco, alături de o femeie tânără şi de o fetiţă, pe un baraj. Incredibil! bate Morsa cu degetul în hârtie. Pe spatele ei scrie „Soţia mea, Kristina, şi fiica mea, Drina".

Austria… spune Zoran seara târziu, după ce ieşim în frig şi ne punem căciulile pe cap. Ankica n-a vrut să vină. Am speriat-o prea tare.

Noaptea miroase a cărbune ars, eu încerc să găsesc o replică cât de cât coerentă pentru Zoran, poţi să vii la mine, în Germania, îi spun, şi Zoran trage aer pe nas şi mă bate pe spate.

Cafe Galerie. Liste: cârciumi, restaurante, hoteluri. Turbo-Folk şi Eminem şi băiatul cu cărare într-o parte şi c-o cicatrice care îl ustură pe bărbie. Pune o inimioară de pluş pe fiecare masă şi sub ea, o declaraţie scrisă de mână despre handicapul său. Are inimioare roşii şi roz. Băiatul nu priveşte pe nimeni în ochi, trece aproape invizibil în lălăitul beţivilor. În Cafe Galerie, oamenii ştiu cântecele pe de rost şi băiatul strânge inimile atât de atent de parcă ar goli o cameră fără locuitori. E zăpuşeală, cafeneaua e plină, discurile de vinii sunt încinse.

Ce ciudat, îi spun lui Zoran, e prima oară când ies în oraş de când sunt în Visegrad.

Văd aceleaşi tabele de teletext cu rezultatele meciurilor în direct. Essen – Diisseldorf: unu la unu, am câştigat.

Zoran îmi spune: n-ai pierdut nimic.

Stăm faţă-n faţă în colţul cel mai îndepărtat al cafenelei, abia-l mai aud, boxa e chiar deasupra capetelor noastre. Zoran tace aproape tot timpul, îi pun întrebări şi, de cele mai multe ori, îmi răspunde doar dând din cap. Să tac alături de Zoran nu mi s-a părut niciodată o corvoadă, aveam, mai degrabă, senzaţia că nu pot să-i povestesc nimic care să-l provoace să vorbească, în seara asta e la fel: nu contează că vorbesc despre război, despre ce-a urmat după el, despre femei, şcoală sau fotbal – pe Zoran nu-l mişcă nimic, răspunsurile lui întârzie să apară, de cele mai multe ori se rezumă la

gesturi. După cea de-a treia bere o las baltă, renunţ să-i împui capul cu tot felul de subiecte idioate, ca jurnaliştii, mă fac comod în fotoliu şi încep să dau din cap pe muzică. Zoran comandă încă două beri şi îmi face semn, ca şi când m-ar striga dintr-o altă încăpere. Se apropie de urechea mea şi ţipă atât de tare, că tresar: uită-te şi tu în jur, Aleks! Uită-te, te rog! Cunoşti pe cineva de aici? Nici pe mine nu mă mai cunoşti! Eşti un străin, Aleksandar! Zoran se holbează la mine de aproape. Bucură-te că-i aşa!

Vorbesc cu capul întors: vreau doar să-mi compar amintirile cu ce se întâmplă acum.

Ochii lui Zoran s-au înroşit, nu clipeşte. Las că-ţi povestesc eu ceva ca să ai ce compara! ţipă, pare nervos, şi nu doar din cauză că trebuie să ţipe.

Aleksandar?

Alo?

Aleksandar?

Cine e? Vă aud foarte prost!

Eu sunt eu sunt ce copaci înalţi pe-aici ce aer sănătos ce copaci frumoşi ce copaci înalţi

Nena? Nena Fatima, tu eşti?

L-am văzut pe drum pe lună are un gât subţire mâine vreau să urc vreau să

Nena, unde eşti, ce…

Doi negri îmi pun cortul sunt politicoşi dar nu pot să dorm acolo e prea frig mâine o luăm pe cărarea pe care bate cel mai puternic vânt la amiază mă aşez lângă crater

Nu se poate, mama ştie că…

Ah băiete ce să mai aştept aiurea eu sunt aici mi-au spus că pe mount st helen va fi zăpadă o dată vreau şi eu să fiu mândră de ceva ce n-o să creadă nimeni c-am făcut

Nena, dă-mi-o pe mama, e pe-acolo?

N-ai cum să te bucuri în tăcere pentru totdeauna băiete acum am un motiv întemeiat am ajuns băiete am zburat şi a trebuit să-mi pun centura dar n-am făcut-o

Nena…

Aleksandar n-am fost niciodată atât de fericită o să arunc o piatră într-un vulcan

O suni pe mama, te rog?

Nu-ţi face griji ea m-ar înţelege negrii ăştia nu mă înţeleg vreau să dorm în

colibă hai că intru acolo ce tineri tineri ce înalţi sunt copacii ce adânc pot să respir şi uite o lună fără mască

Nena… îmi faci o favoare?

Ai vocea lui Rafik băiatul meu drag

Arunci o piatră şi pentru mine?

Cum să nu băiete o stâncă întreagă am să arunc doar am ajuns

Nena Fatima chicoteşte. Râsul de băiat al lui Nena Fatima.

Încerc să nu fac zgomot, poarta de la grădină scârţâie, iau loc la o măsuţă care înainte nu era aici. Poarta nu-i a noastră, nici grădina şi nici masa. E al nostru doar ce a fost înainte, al meu şi al lui Nena, florile-soarelui din grădina ei se întorceau după ea când îşi împletea părul.

În casă nu mişcă nimeni. Nu mai e a noastră nici măcar vederea spre Drina: pe malul din faţa casei ningea când înfloreau plopii şi castanii. Nena se oprea sub pomi şi-şi desfăcea părul. De creanga unui castan atârna o frânghie, pe frânghie se bălăngănea un cauciuc, pe cauciuc se bălăngănea un băiat, tremurând de frig şi de plăcere, vântul ţesea fulgi în avântul său.

Nu e a noastră nici priveliştea spre pod. La cel de-al cincilea arc al podului m-am ţinut de piatra alunecoasă şi m-am enervat pentru prima şi ultima oară pe bunicul Slavko. Mă obliga să înot printre piloni, dar apa mi se părea prea rece şi curentul prea puternic, mi se făcuse frică şi nu voiam să-l dezamăgesc. Am înotat tot mai departe, printre piloni, în sus pe râu, apoi în jos, până când Drina m-a doborât c-o stăruire calmă, de parcă trupul meu i-ar fi aparţinut. Văzută de jos, lumina care se strecoară prin suprafaţa apei e sinistră, mai ales dacă se combină cu senzaţia de febră din cap, în locul din spatele nasului. Bunicul se întinde după mine, alunecându-l, dispărându-l, mă duce, tuşindul şi înjurându-l, în cârcă până la mal şi îmi spune: în curând faci şapte ani, până atunci vreau să te văd că dai gata fiecare pilon.

Plopii şi castanii au dispărut, s-au transformat în lemne de foc. Pe maidanul gol, un câine caută în gunoi. Un pescar stă lângă conducta de canalizare şi hrăneşte peştii cu pâine. Bunicule, n-am mai apucat s-o fac, dar Nena o să arunce pentru mine o piatră în lavă.

Aleksandar, eu ştiu cum arată pielea pe care cineva o leagă de o maşină, împreună cu purtătorul ei, şi o târâie prin tot oraşul. Înainte şi-napoi. Zoran ţipă ca să acopere muzica. Îţi mai aminteşti de Cika Sead? Se zvonea că l-au tras în ţeapă şi l-au prăjit ca pe-un miel, undeva pe autostrada spre Sarajevo. Şi dacă-ţi mai aminteşti de Cika Sead, sigur ţi-l aminteşti şi pe Cika Hasan. Optzeci şi doi de litri de sânge a

donat înainte de război, cu asta se lăuda tot timpul. Pe Cika Hasan l-au dus zi de zi pe pod ca să arunce cadavrele celor uciși în Drina. Hasan întindea brațele morților, îi sprijinea de corpul lui, îi lăsa să se odihnească acolo înainte să le dea drumul. Optzeci și doi de morți a aruncat așa în Drina. Și când a venit și rândul celui de-al optzeci și treilea mort, s-a urcat pe balustradă și a întins brațele. Asta e tot, se pare c-ar fi spus, nu mai vreau să continui.

Am întocmit liste: Cika Hasan și Cika Sead.

Pe Pokor nu l-am trecut pe nicio listă. Pe drumul de întoarcere spre casa lui Nena Fatima – 986 de pași – mă întâlnesc cu un polițist care încearcă să îndese un sac imens de ceapă pe ușa mașinii sale de serviciu. Pokor e din nou polițist. Îl recunosc după părul roșcat și zburlit, când își scoate chipiul, luptându-se cu ceapa. Pokor a fost polițist și pe timpul războiului, mă întâlneam deseori cu băiatul lui la pescuit și am tăcut alături de el într-un mod foarte plăcut. Zvonul că și-ar fi abandonat cariera de polițist comod pentru una de conducător al unor franctireuri[31] violenți a ajuns până la noi, în Germania. Oamenii l-au poreclit Domnul Pokolj[32] și se pare că acest Domn Masacru le-a comandat subordonaților lui să-i cinstească numele.

Domnul Pokolj e pe Piața Eliberării, care acum se cheamă altfel, poartă numele unui rege sau erou național sârb, e același Pokor, îmbrăcat în uniforma albastră de polițist. Își dă silința, dar sacul nu vrea să încapă pe ușă. S-a umplut toată mașina de ceapă, cojile zboară în toate direcțiile, plutesc pe stradă. Celelalte mașini ocolesc cu grijă Golful albastru, eu mă opresc. Pokor dă cu sacul de pământ și îi cară câteva picioare, plin de nervi. Respiră greu, se uită în jur și își trage pantalonii care au cedat la cusătura de pe fund. Are ceapă și-n buzunar. Dă din cap spre mine provocator: care-i problema? Ce te holbezi așa?

Pot să v-ajut cu ceva? îl întreb.

Al cui ești? îmi răspunde Pokor.

Nu înțeleg întrebarea din prima, nu mi s-a mai pus de foarte mulți ani, ceața din mintea mea se risipește cu greu: „al cui” se referă la părinții mei – o întrebare care se pune copiilor care s-au rătăcit. Îi dezvălui numele și prenumele tatii.

Tu ești Aleksandar, nu-i așa? repetă numele mic al tatii și al mamei, mai repetă o dată, a doua oară sub formă de întrebare. Ar trebui să spun imediat „da”. Ar trebui să le repet numele imediat, pe o voce de om hotărât, ar trebui să aprob numele frumos, arăbesc al mamei și să-i explic lui Pokor că înseamnă „vapor” sau

[31] Trăgători de elită ai armatei franceze

„primăvară” sau „savoare”. Şi ar trebui să-i spun lui Pokor în faţă că e strigător la cer cum în ţara asta criminalii pot umbla pe stradă nestingheriţi sau, culmea! deghizaţi în poliţişti. Dar ezit şi mă uit prin omul cu uniforma albastră, pătată, privesc cepele care au inundat maşina. Ezit şi înghit în sec şi vreau să uit c-am auzit întrebarea. Nu pot să înghit ruşinea care-mi stă în gât.

Pokor se scutură, de parcă i-ar fi frig. E şi Miki, nu-i aşa? mă întreabă şi, văzând că nu-i răspund, se strecoară fără să salute într-o maşină mult prea mică pentru un astfel de om şi o cantitate de ceapă atât de mare.

Mi-e frică de poliţiştii sârbi pe care lumea îi descrie cu „ipotetic” şi „au existat destui martori oculari care să”. Poate e o frică nefondată, dar ajunge cât s-o protejez pe mama de micuţul poliţist Pokor, care în ultimii zece ani a pus pe el treizeci de chile şi care acum pute a ceapă. Ultima plasă o lasă pe asfalt. Apoi ia faţa cuiva, cotind spre strada care – exact ca piaţa unde am rămas înşurubat în pământ de ruşine – a primit un nume nou. Al unui rege sau al unui erou naţional.

Am întocmit liste, dar asta nu mai are importanţă acum.

Am întocmit liste. Fete. Elvira. Danijela. Jasna. Natasa. Asija. Nu, Marija, tu n-ai voie. Marija era prea mică şi prea fată pentru chestiile care ne interesau pe noi.

Îmi deschide mama ei, o femeie cu părul închis la culoare, cu obraji îmbujoraţi, care are cârlionţii Marijei şi urme de făină pe şorţ. Cu un gest, îşi cere scuze pentru urme şi aleargă în bucătărie. Intră, Aleks! strigă – în germană. Se ciocnesc nişte cratiţe, uleiul sfârâie, arăţi bine, strigă, mi-a zis bunică-ta c-o să vii. Vrei să te duci la Marija? Vezi că-i jos.

Da, mă gândeam să trec pe-aici s-o salut, îi strig în germană, bucuros că întâlnirea se desfăşoară fără niciun fel de complicaţii.

E-n pivniţă, scoate capul mama Marijei. Şniţelul e gata imediat.

În subsol mă sperie o mâţă, miorlăie şi sare, mă opresc, se opreşte şi ea şi întoarce capul după mine. Din pivniţă se aude muzică, la lumină se vede umbra balustradei pe perete. Cobor pe urmele pisicii gri, ce face Marija aici? Muzica se aude mai tare, nu cobor scările amintirilor, cobor într-o pivniţă şi-atât.

Aici se certau părinţii mei.

Aici am doborât recordul la viteză.

Aici a stat înspăimântată Asija.

Aici a trecut un soldat patul puştii peste zăbrelele balustradei, claca-claca-

---

[32] *Masacru, carnagiu* în sârbo-croată

claca-claca-claca.

E doar o pivniţă, destule cercuri am închis în urma mea zilele astea, acum am chef să fiu porumbel, porumbeii fac doar ceea ce fac ei de obicei. Pe podea se zăreşte un CD-player mic, recunosc beat-ul: e „Swayzak”.

Swayzak, îmi citeşte gândurile o tânără din celălalt colţ al încăperii, pe James Taylor l-am cunoscut în München, mi-a povestit că, indiferent ce-ar visa, îi apar tot timpul nişte câini care-l latră. I s-a părut atât de neplăcut, încât şi-a cumpărat un doberman; a dormit cu el în pat şi câinii din vis l-au lăsat în pace, Salut! spune Marija îmbrăcată într-o rochie de batic şi cu părul prins cu o eşarfă care-i eliberează fruntea de cârlionţi. Îmi întinde o pensulă, subţire ca o şurubelniţă, îmi arată o rană mică de pe degetul mare şi-mi spune: m-a speriat mâţa aia tâmpită. În lumina palidă, ochii Marijei sunt verzui spre galben, dă din cap, are praf pe sprâncene, stă cu buzele lipite de rană.

Salut, spun, Aleksandar.

Şi-acum ar trebui să facem cunoştinţă, să dăm mâna şi tot tacâmul? Marija zâmbeşte.

Caut o batistă pentru zgârietura de pe degetul ei, deşi ştiu că n-am niciuna la mine, îmi spun: ce verde! îmi spun: am făcut totuşi liste. Marija opreşte muzica, da, îţi arăt totul, spune, dar mai întâi la masă, mănânci şi tu cu noi, nu? Bine.

Şniţelul e gata, Marija şi mama ei îmi descriu München-ul. Marija spune: Stamberger See, spune: de cei de la FE Bayern îţi place automat, spune: normal că mă-ntorc, numai să termin aici, spune: fără muzică bună nu sunt în stare să fac nimic. Cele două au trăit opt ani lângă München, s-au întors fiindcă murise bunicul Marijei şi se îmbolnăvise şi bunica ei – stă cu noi la masă, se leagănă înainte şi-napoi şi zâmbeşte auzindu-şi numele. Le povestesc ce-mi place în Essen, cânt o odă pentru zona Ruhr, când Marija spune că depresiunea e plicticoasă; discutăm despre dialecte şi mentalităţi, discutăm despre Germania, nu, îi zic, Sylt-ul[33] arată mult mai decent decât reputaţia sa. Marija mă întreabă dacă am răsturnat vreodată o vacă adormită[34], râde şi îşi duce mâna la gură de parcă ar vrea să-şi prindă râsul înainte să iasă.

Marija, tu n-ai voie, spune mai târziu, spre seară, sigur că-mi mai amintesc, băieţi!

Şi a doua sticlă de vin are gust de caramel, ne întindem pe rogojinile din pivniţă. Marija studiază artele plastice la Belgrad, e anul doi la sculptură. Chestia la

[33] Insulă din Marea Nordului.

care munceşte acum e prima ei lucrare serioasă, spune, nu-şi face prea multe griji că există lucruri mai mari şi mai abstracte decât anotimpurile, aşa că modelează din ghips şi plastic oameni obişnuiţi, făcându-şi treburile de zi cu zi şi îi îmbracă în şosete lungi sau cu apărătoare pentru urechi în formă de urechi de iepure sau cu tricouri promoţionale care fac reclamă la un medicament împotriva reumatismului. Cele două încăperi mari din pivniţă sunt decorate cu carpete, din tavan atârnă spirale de aluminiu, benzi de plastic, mozaicuri din sticlă colorată, păpuşi din *papier-mâche* şi în mijlocul camerei e un peisaj: conceptual, spune Marija, şi Provence-ul! Un acumulator asigură ceva lumină, pereţii zgrunţuroşi, cenuşii de mai demult mi se par la fel de ireali ca mesele din pal aşezate de-a lungul peretelui, vocile speriate ale mamelor noastre, aragazul din colţ.

C-64-ul lui Cika Aziz, în jurul căruia ne adunam, în timp ce afară, în stradă, oamenii se luptau, begoniile galbene de sub gaura de aerisire, unde acum Marija îşi ţine dăltiţele, cuţitele şi peniţele. Din hiaturile de pal a construit lăzi pentru flori, nişte structuri dreptunghiulare furniruite.

Ultimul meu tip, spune, era vicecampionul sârb la Taie Kwan Do. Am fost împreună douăsprezece ore. Apoi mi-a povestit că e vicecampionul sârb la Taie Kwan Do. Marija face o pauză. Te simţi bine, Aleksandar?

Nu întotdeauna, dar acum da, spun şi ridic paharul.

Pentru oameni, spune şi bea. Mai ştii ceva de Edin?

E în Spania.

Şi?

Cercetez mai atent culoarea vinului. Coacăze. Sincer, habar nu am. Ştiu doar că-i în Spania sau a fost. L-am sunat, dar nu era acasă. I-am lăsat numărul meu pe robot.

Şi gata? Aleks! Eraţi ca siamezii! Cum să-l suni doar o dată…

Am sunat în Sarajevo de trei sute de ori, spun.

Marija aşteaptă să continui. Te descurci? o întreb. S-a lăsat frigul, sticla e aproape goală şi în seara asta nu vreau să-mi mai amintesc de nimic care să fi durat mai mult de trei ore.

O să pun şi boxeri pe omuleţii din ghips, spune Marija şi îşi bea vinul. Vrei să luăm mâine micul dejun împreună? Vii tu să mă iei? mă întreabă şi îşi notează numărul meu de telefon, îşi strânge eşarfa pe cap şi urcă două trepte deodată.

---

[34] Joc pe care-l jucau copiii cu animalele.

Opresc muzica, acumulatorul bâzâie. Trag aer în piept. Ghips. Mă aşez pe trepte.

Acolo-s rogojinile.

Acolo-s carpetele.

Acolo-s sticlele de vin goale.

Acolo un pastor cu fustiţă de Tarzan prăjeşte un peşte.

Acolo un băiat în tanga îşi unge o felie de pâine.

Acolo doarme o pisică gri.

Aici, eu. Regula jocului: ieşirea pe scări – armistiţiu. Aici pe scările astea stătea Asija şi plângea lângă mine. Aici stau eu, care în seara asta mi-am deconectat memoria.

Aici, pe una din mesele de pal, unchiul Bora fuma o ţigară după alta şi povestea că se lăsase de fumat cu câteva zile înainte, pe cuvânt de pionier! Mesele din pal au fost construite ca să avem pe ce să mâncăm şi să jucăm domino. Am învăţat cuvântul „provizoriu” şi doi ţipi au adus aragazul în pivniţă. Aragazul nu mai e, dar în locul lui, un bărbat în şlapi tunde iarba, şi unchiul meu a jurat că, pe bune, duminicile sunt cele mai potrivite ca să renunţi şi zilele de luni, ca să te apuci de ceva. Cu puţin înainte de miezul nopţii a fumat şi ultimul său pachet şi a început să construiască din chibrituri tot felul de clădiri renumite: turnul Eiffel, piramidele egiptene, zidul din Berlin. Când, în dimineaţa aceea, în Visegrad s-au prăbuşit primele dungi înguste şi strălucitoare, una din ele a nimerit chiar casa unchiului Bora. De frică, mătuşa Taifun a scăpat tava cu micul dejun, cele două ceşti de cafea au rămas fără toartă şi unchiul meu a „elogiat” lipiciul: bine că zidul din Berlin a rezistat şi ţiglele şi porţelanul, nu.

De când Bora, Taifun şi micuţa lor Ema au venit în pivniţa bunicii, unchiul Bora s-a reapucat de fumat şi povesteşte cum s-au zguduit pereţii şi cum a tremurat totul, când grenada a ras ţiglele de pe acoperişul lui. Pe genunchi balansează o grămadă mică, dreptunghiulară, din chibrituri şi o arată de fiecare dată când spune „zidul berlinez”.

În faţa lui stă mătuşa Taifun şi o alăptează pe Ema. O aud pe mama spunându-i bunicii Katarina: Gordana asta e palidă rău.

Asta mă tulbură. Şi nu pentru că mătuşa Taifun ar fi palidă sau neobişnuit de calmă, ci fiindcă mama îi spune pe numele adevărat. Desenez o floare de muşeţel fără tulpină şi i-o dăruiesc mătuşii mele, fiindcă ştiu că ceaiul de muşeţel are efect calmant. Ema dă să apuce foaia. Pot să-i ascund toată mâna în pumnul meu. După cea

de-a cincisprezecea explozie renunţ la numărat – prefer să număr pisoii: în colţul cel mai îndepărtat al pivniţei o pisică gri îşi linge puii la fel de gri. Unchiul Bora ne-a povestit deja de două ori întâmplarea cu ceştile de cafea, cu acoperişul şi lipiciul, asta însemnând că a rostit cuvântul „toartă” de şaizeci de ori şi de aproximativ douăzeci de ori propoziţia: „RDG-ul era o glumă proastă” şi de trei ori întrebarea: „Doamne, ce naiba se-ntâmplă aici?”

Pivniţa e destul de mare, de la colţ la colţ şi de la alt colţ la colţ exact 300 de paşi. Nimeni nu ne trimite la joacă, deşi toată lumea şuşoteşte, de parcă n-am avea voie să auzim nimic. Începem să ne plictisim, Marija e legată la ochi şi nu găseşte pe nimeni şi se rătăceşte pe coridor. E şi Neso, e şi Edin. Când vorbesc cu Marija, mă holbez tot timpul la părul ei. Marija are părul creţ, n-am mai văzut la nimeni aşa ceva. Îţi vine să te uiţi şi la gropiţele ei, care se rotesc în obrăjorii ei ca nişte ştrudele, când râde. La ochii ei, fiindcă sunt verzi şi bat în galben. În pivniţă Marija se joacă de obicei singură printre begoniile de la gaura de aerisire, modelează cănuţe şi linguri şi o masă din plastilină şi bea cafea invizibilă din pahare de plastic cu musafiri invizibili.

Sunt din ce în ce mai mulţi locatari în clădire, au invadat subsolul. Cel mai mult mă bucur pentru Morsa şi Zoran. A venit pe toculeţele ei şi buburuza de Milica. Morsa a adus o pungă plină cu fructe. În munţi a izbucnit iadul, spune, era să nimerească şi casa verde cu acoperiş ciudat, în care au dispărut japonezii ăia, şi aprozarul din colţ. Le-am lăsat nişte bani pe tejghea, pe bune. Avem nevoie de vitamine. Rupe un măr şi-i dă o jumătate lui Zoran.

Ţânţarii sug şi vitaminele din sângele nostru?

Milica cea roşie şi neagră se aşază lângă, mătuşa Taifun. Frumos, spune, uitându-se la moţul Emei, apoi la ceilalţi: sper că nu vă supăraţi dacă rămânem până când se termină toate astea.

A început să-mi placă de Milica de mai demult.

Nu pun următoarele întrebări:

Cine trage?

Cine trage în cine?

De ce?

Când se termină?

Vor arde oare acoperişurile din Visegrad la fel ca cele din Osijek?

O să mai existe sezonul de fotbal?

O să mai existe şcoala?

Pe noi cine ne apără?

Când se termină?

Şi dacă nimereşte o grenadă mormântul bunicului

Slavko?

De ce nu se ridică mătuşa Taifun, de ce n-o rupe la fugă să-i dezarmeze pe toţi, înainte ca vreunul să-şi dea seama?

Dacă o dungă îngustă, strălucitoare va cădea pe bloc, se va dărâma oare?

Oare peştilor le merge ca mai demult?

De ce avem nevoie acum?

La ce-mi trebuie briceag?

La ce-mi trebuie cele cincizeci de mărci şi ce înseamnă, mai exact: în cazul în care ne rătăcim unul de altul?

Doamne, ce se-ntâmplă aici?

Când se termină?

Unde e, de fapt, Nena Fatima?

Mama! ţipă mama mea şi se repede afară. Tata o ajunge din urmă la prima jumătate de treaptă, a luat-o razna, o întreabă, mama mea! omule, stai aşa! am uitat-o pe mama! e surdă cumva, dă-mi drumul! dacă n-aude ce-i afară, tocmai de aia, dă-mi drumul!

Dar tata nu-i dă drumul, o ţine c-un braţ.

Trebuie să ajung la ea, spune mama pe un ton ceva mai calm şi încearcă să se elibereze din strânsoarea lui. Tata o apucă de umăr, încearcă s-o împingă înapoi, se dă o luptă mută, mama suspină.

Părinţii mei mi se par penibili. Mi se pare penibil că au uitat de Nena şi că toată lumea se holbează la ei. Stau acolo, nu ştiu ce să fac, vocea unchiului Bora mă întreabă: Doamne, ce se-ntâmplă aici? E ora la care explodează grenadele şi părinţii mei arată de parcă s-ar fi luat la bătaie. Mama nu se mai apără atât de încrâncenat, am uitat de ea, spune, propria mea mamă, se lamentează şi îşi freacă ochii cu pumnul. Milica o îmbărbătează, lasă c-o să fie bine, o să vezi că ajunge el imediat la ea. Cu „el” se referă la tata. Nu-l reţine nimeni la marginea scării.

Doamne, ce se-ntâmplă aici?

Doamne, ce se-ntâmplă aici?

Doamne, ce se-ntâmplă aici?

Cika Aziz, cel pe care, din pricina degetelor de la picioare prea mari, îl numim Cartof Aziz, şi-a pus mai întâi o bentiţă albă, apoi s-a aşezat lângă C-64-ul lui şi s-a

apucat să ţină un discurs. Pe braţul îndoit, o puşcă, ţeava, întoarsă în jos, în buzunar, o pereche de ochelari de soare, în colţul gurii, o scobitoare: să vină toată lumea aici!

Vine toată lumea. Când o să am vârsta lui Aziz, o să mănânc şi eu cotlete şi o să fiu şeful cowboy-ilor mitralierelor. O să cer o grămadă de scobitori şi o să pronunţ cu grijă fiecare cuvânt din „să vină toată lumea aici”.

Aziz, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi ce s-a întâmplat? îl întreabă Cika Milomir de la etajul întâi. Aziz se uită prin el, se uită prin noi toţi şi îşi strânge cureaua. Cu pantalonii săi kaki şi cămaşa descheiată peste maioul alb, Aziz arată ca un soldat provizoriu, dar e singurul de aici cu o armă adevărată, nici măcar Morsa nu are flinta la el. Aziz stă la etajul trei şi are cele mai mişto jocuri pe C-64. Vorbeşte cu aerul de deasupra capetelor noastre şi îi spune: aşa acum toată lumea, un pas înapoi. Dar cel care a vrut să se ia la harţă cu agresorul ca să apere obiectivul ăsta şi persoanele aflate în el, vin cu mine.

Cine-i agresorul?

De ce e el agresiv?

La câte dungi înguste şi strălucitoare rezistă oare barajul?

Ne poate oare salva Aziz?

Ce-i mai grav: să te nimerească un glonţ în spate şi să-ţi iasă printre coaste sau să te nimerească şi să rămână înăuntru, în gât, de pildă, sau să cadă treizeci de fâşii înguste, strălucitoare peste baraj şi să-l doboare. Va arăta oare Visegradul la fel ca satul ăla de sub Lago di Vajont al lui Francesco?

Ce tehnică îţi trebuie ca să poţi împinge atât de rapid scobitoarea dintr-un colţ al gurii în altul?

Nena Fatima sădeşte floarea-soarelui în grădină. Nena Fatima e surdă ca un tun şi nu aude tunurile, nu aude cum se sădesc grenadele deasupra oraşului nostru. Nu mă păcăleşte, n-o cred că e surdă. Mă priveşte de parcă ar înţelege tot ce spun, de parcă ar şti să dea răspunsurile cele mai deştepte. Odată, după ce au anunţat primele patru numere câştigătoare la loto, a dat năvală din bucătărie în cameră strigându-le exact pe alea patru. Din bucătărie nu se vede televizorul. Sau când grenada a căzut undeva pe muntele de lângă căsuţa Nenei şi ea n-a făcut nimic – a continuat: a afânat pământul cu un hârleţ şi a presărat seminţe de floarea-soarelui. Focuri de arme, flăcări, sirene, iar Nena Fatima deschide robinetul care alimentează furtunul în spatele casei şi începe să ude pământul.

Nena mea a surzit în ziua în care bunicul Rafik a sărutat-o pe Drina, mireasa sa. A acceptat acest mariaj, fiindcă era divorţată de ani buni de bunicul Rafik, ceea ce

era o raritate în oraş. După ce l-a înmormântat pe bunicul Rafik, se pare c-ar fi zis lângă mormânt: n-am făcut nimic de mâncare, n-am adus nimic şi nu m-am îmbrăcat în doliu, dar aş putea să umplu un caiet cu reproşuri. Se pare c-a scos o grămadă de fiţuici şi a început să le citească. Cică i-a recitat din ele o zi şi-o noapte, n-a omis niciun cuvânt, nicio pagină – i-a iertat tot. După care n-a mai vorbit niciodată şi n-a mai reacţionat la nicio întrebare.

Nena Fatima are ochi de şoim, chiu-chetchet, mă recunoaşte înainte să iau curba spre strada ei şi poartă năframă. Părul Nenei e un mister – lung, roşcat şi frumos, mi-l arată vara când mâncăm *borek* în faţa căsuţei ei şi hrănim Drina cu carne tocată. Iaurt rece, ceapă sărată, linişte caldă în balansoarul Nenei, în lotus. Aluatul luceşte din cauza uleiului obligatoriu. Nena se leagănă înainte şi-napoi şi, după ce terminăm de mâncat, îşi aprinde o ţigară. Sunt cel mai tăcut nepot din lume, nu deranjez tăcerea ei şi apusul nostru. Zăpuşeala se adună deasupra râului şi se uită atent la Nena Fatima, care fredonează şi îşi împleteşte misterul într-o coadă lungă. Cu nimeni nu mor de râs aşa de tăcut, decât cu Nena, pe nimeni nu pieptăn, decât pe ea.

Nena Fatima coboară în pivniţă însoţită de tata. Se opreşte pe ultima treaptă, ca Aziz la ultima sa cuvântare, îşi îndreaptă năframa şi lasă o dâră de pământ pe frunte. Era în grădină, spune tata. Mama o îmbrăţişează pe Nena Fatima ca şi când Nena ar fi fiica ei rătăcită, e furioasă şi bucuroasă în acelaşi timp. Nena gesticulează cu degetul mare, îl duce la gură: mi-e sete. Scriu „Fatima” pe un pahar. Fiecare pahar a fost botezat. Pe unul l-am numit „Slavko”, pe altul „Johann Sebastian”, pe al treilea „Herpes”, pe al patrulea „Jurgen, motociclistul”. Milicei i s-a părut foarte comic şi pe paharul ei a scris „Buburuza”. Nena bea până la fund. Cu apa din al doilea pahar se spală pe mâini. Toată lumea se holbează la ea. Deschide gura, trage aer în piept, de parcă s-ar pregăti pentru o explicaţie. Dar cască doar, plescăie mulţumită şi o sărută pe Ema pe frunte.

Ema e un depozit de pupături.

Nena, îi şoptesc, bucură-te!

Când toată ziua nu auzi decât bubuituri şi apoi explozii, te întrebi: oare unde s-a produs explozia? Se apropie oare, o să ne nimerească în plin? S-o fi terminat muniţia? Soldaţii nu lucrează şi ei în schimburi? Sau s-a terminat toată povestea? în ciuda liniştii din această seară, trebuie să dorm pe jos, regula numărul unu, spune mama: nu te apropii de fereastră. Dorm sub măsuţa de cafea, mama mi-a lipit o pernă sub blat, deasupra capului, ca să nu mă lovesc dacă mă întind în somn. Mă înveleşte.

Un bloc în care toată lumea doarme pe jos, fiindcă paturile sunt lângă fereastră.

Oamenii se uită la televizor de pe jos, se difuzează doar ştiri şi conferinţe şi poze cu oameni formând cozi interminabile. Aflu ce înseamnă „rezistenţă organizată”, cine e apărarea teritorială şi la ce servesc baricadele.

Închid ochii şi aud vocea bunicului Slavko. În camera de zi, în perna de deasupra capului şi afară, în faţa geamului. Mă concentrez atât de tare să descopăr de unde vine, că nu mai pricep niciun cuvânt. Pentru prima oară de când a murit, bunicul Slavko trăieşte din nou şi eu ratez momentul. Somnul iese din discuţie, mă duc să iau o scobitoare din bucătărie şi încalc regula numărul unu: cineva traversează intersecţia din faţa blocului cu un frigider în spatele Radovan Bunda de la cinci, nu lasă nici măcar o dată frigiderul din spate şi se pierde în întunericul străzii. Mă întind din nou sub măsuţă şi aştept să reapară vocea bunicului. Spre miezul nopţii ating performanţa de a muta rapid scobitoarea dintr-un colţ al gurii în celălalt. Dimineaţa mă trezeşte tata.

Uite, Aleksandar, unchiul ţi-a lăsat ţie zidul berlinez.

Da unde s-a dus?

Da.

Azi-noapte, unchiul Bora, mătuşa Taifun şi Ema au fugit din oraş. Nimănui nu i s-a părut o idee bună, nimănui nu i s-a părut o idee proastă, nimănui nu i s-a părut că ar trebui să-i reţină.

Dac-aş fi magician, am fi la fel de rapizi ca mătuşa Taifun, ca să ne putem feri de gloanţe. În plus, norii ar fi lipicioşi ca pânzele de păianjen, pentru ca grenadele să se prindă în ele. Împuşcăturile ar avea şi ele discernământ, ca să poată hotărî dacă.

Desenez un foc de tabără fără fum. Desenez o tocăniţă fără mazăre. Desenez o armă cu lunetă fără lunetist. Desenez o foaie de hârtie fără cute.

Azi mama nu mai vrea să mai uite niciun membru al familiei, după cea de-a doua explozie mă ia de lângă uşa la care trag cu urechea la tata şi domnul profesor de muzică Popovic. Probabil c-a ajuns acolo sus, îi spune tata domnului Popovic şi ce să facă dacă i se ordonă: Miki, trage! Ce o să facă?

O să refuze, îi răspunde bătrânul şi elegantul domn, Miki e băiat bun. Cred că s-a adăpostit de mult pe undeva. E băiat deştept.

La a treia explozie, lumina de pe casa scărilor începe să pâlpâie, a fost o fâşie îngustă, strălucitoare. Oameni în pijamale se îmbulzesc pe coridor, aleargă spre pivniţă. Teta Magda salvează cafeaua pe o tavă mare. Înjură ca la uşa cortului şi dă şuturi repetate în uşa lui Teta Amela, Amela-a, ia şi nişte zahăr, dă-ţi-ar Dumnezeu noroc! Amela-a!

Aziz ne ghidează ca un poliţist de la circulaţie, rămân pe loc şi-l întreb: Cika Aziz, nu-i cam periculos să dormi cu scobitoarea în gură? Şi între timp mut scobitoarea din gură dintr-un colţ în altul.

Aşa ras, Aziz nu prea mai arată a soldat.

În pivniţă, la masa din pal: străini. Nu ne întreabă dacă pot să rămână, ceea ce e bine, mi se pare de la sine înţeles. Milica e cea care se ocupă de ei, stă de vorbă cu fiecare, îşi scoate pantofii roşii cu tocuri, îi ajută să sorteze bagajele aşa desculţă.

Zoran spune: vino cu mine puţin, nu, Marija, tu n-ai voie.

Unindu-ne forţele, reuşim să ridicăm grilajul de la aerisire şi să-l împingem într-o parte. Vă e frică? întreabă Zoran. Cine-ar recunoaşte aşa ceva acum, oricum ne-am strecurat deja, traversăm curtea. Ne oprim în faţa chioşcului de pe strada Tito. Nu e nicio suflare. În depărtare – explozii.

Nu-i rău, spune Zoran şi ne arată o blondă la pagina patru, e îmbrăcată într-un slip kaki. Piatra cu care a spart geamul de la chioşcul de ziare o strecoară în buzunar. Chioşcurilor, păzea când se apropie o Morsă!

Edin citeşte prima pagină a ziarului de ieri. Nimic despre război, spune, doar baricade şi sport. Ne-ar trebui o maşină a timpului, să fulgere şi să ne întoarcem la săptămâna trecută, să-i avertizăm pe toţi. Şi nimeni n-o să ne creadă, fiindcă n-o să ştim la ce folosesc baricadele.

Ba da, eu ştiu, îi spun, dar înainte să apuc să-i explic, deasupra noastră se aude o şuierătură stridentă, fulgeră cu adevărat, geamul se sparge, mă simt împins din spate, lovitura mă culcă la pământ. Îmi ascund faţa în mâini, plouă cu cioburi peste mine, e grindină de sticlă, ţipă cineva.

Din asfalt se ridică fum. Zoran şi Neso zac pe stradă. Edin a rămas pe loc, îi tremură mâinilepe ziar. Vai ce palid e Edin, îi curge atâta sânge din nas, încât am impresia c-o să-i iasă pe acolo tot sângele din cap. Încerc să mă ridic, mi-e rece la spate, am ceva în ochi.

Dă-o-n pula mea de marinăriţă! sâsâie Zoran şi bagă brusc revista cu ocupaţii ciudate pentru femei sub tricou. Neso se ridică încet, îi sângerează mâna şi îşi numără degetele. A nimerit toate ferestrele din casa de vizavi, chiar şi vitrina mare a magazinului de pantofi de la parter. Edin spune: aud totul şi nimic, îşi linge sângele de pe buza de sus. Geamul chioşcului din spatele lui e găurit, în sticlă s-au infiltrat nişte crăpături ca de pânză de păianjen.

Mă pun în genunchi, Zoran îmi întinde mâna.

Un triunghi mare, cu vârful în jos, se desprinde cu întârziere din rama vitrinei

şi se face ţăndări pe trotuar: o luăm la fugă, patru Cari Lewişi, doi în pijama, doi sângerând. V-a fost frică? întreabă din nou Zoran, dar nici acum nu recunoaşte nimeni.

Am vreun ciob în spate? întreb.

Edin se bate cu degetul în tâmplă: aud un sunet, spune, aud un sunet din ăla strident.

Zidul berlinez din buzunar a rezistat.

Ema e bine? nu întreb când ne strecurăm înapoi în subsol şi ne aşezăm lângă ceilalţi, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Cu mâini tremurătoare desenez un unchi Bora slab.

Îmi curge sânge?

Desenez o rană fără sânge.

Şi dacă tipul ăla aruncă în aer şi barajul, aşa cum a jurat la radio, cu gura aia spurcată, deşi celălalt îi zicea: tot respectul, dar asta să nu faci, te rog! Tipul ăsta de la baraj a distrus cu un baros şi statuia lui Ivo Andric din parcul de lângă pod. Se pare că i se permite orice.

Desenez o şopârlă cu coadă.

Şi dacă se află că am spart chioşcul de ziare?

Câtă dinamită îţi trebuie pentru un astfel de baraj şi ce ar zice oare Drina şi peştii?

Desenez o clipă de linişte.

Acolo un bebeluş îmbrăcat în vestă militară citeşte ziarul.

Acolo un băiat cu un dinte de aur îşi pune un Rolex.

Acolo un ciclop cu cruce la gât şi o semilună la brăţară amestecă într-o oală.

Acolo un dentist în fustă mini lucrează cu freza.

Aici, pe treptele care duc spre pivniţă: eu. Aici, lângă mine: Asija. Unghiile lungi ale Asijei.

Acolo o femeie în şorţ de bucătărie hrăneşte un câine pe care e desenată o femeie în miniatură în şorţ de bucătărie.

Acolo o siluetă încă nedefinitivată dă cu aspiratorul, aici Asija spune: desenele tale sunt urâte şi-şi răsuceşte o şuviţă pe deget. Sunt Asija, spune. I-au luat pe mami şi pe tati. Numele meu are o semnificaţie aparte, într-o zi, în satul nostru a sosit un om ca să răspundă la toate întrebările. Era slab mort, chel şi avea o singură ureche în care trebuia să ţipi ca să înţeleagă întrebarea pe care i-o puneai. Fiecare avea dreptul la o întrebare şi îl răsplătea pentru răspuns cu o cutie cu zece puişori sau c-o sticlă de

şnaps sau c-un plic pentru scrisori. Cel c-o singură ureche avea şi-un cal c-o singură ureche ce trăgea o căruţă. Căruţa era plină de cadouri. I-am arătat omului un butuc. Îmi scrijelisem numele pe margine. Ce înseamnă Asija? i-am ţipat în ureche. Habar n-am, ţipă urecheatul, de ce mă-ntrebi? Mirosea atât de tare a must şi a cal, c-a trebuit să-mi spăl faţa în pârâu. După un an, soldaţii ne-au alungat pe toţi din sat. Unchiul Ibrahim şi cu mine ne-am ascuns în pădure. Un soldat ne-a citit numele din paşapoarte cu voce tare. Un altul şi-a făcut cruce şi a turnat benzină peste uşa casei noastre.

Acolo un domn cu monoclu se spală pe dinţi.

Acolo o femeie cu joben se rade pe picioare.

Regula jocului: capătul scărilor – amintirea. Mă ridic şi sting acumulatorul. Lumina moare. Listă: linişte.

Liniştea secundei întunecate, petrecute pe casa scărilor cu Asija, înainte să apăsam pe întrerupător. Liniştea care-şi ascute dinţii. Tatăl meu. Liniştea de după împuşcătura lui Kamenko. Francesco şi liniştea de pe prispa casei. Liniştea dragei mele Nena Fatima. Liniştea ultimilor zece ani din viaţa mea.

Cartonul zace tot acolo, în spatele şifonierului din dormitorul bunicii. Împrăştii desenele pe podea, le împrăştii şi pe paturi. Le împrăştii pe pervaz, pe masă şi sub masă. Nouăzeci şi nouă de desene despre neterminaţi, pe verso am scris c-o să le termin pe toate. Nu se află printre ele niciun desen despre copilăria neterminată, încep cu şoimul în picaj, pe care l-am desenat în ziua aceea, la laguna de lumină, încă mai sunt un specialist în neterminaţi

Şoim în picaj.

Yugo-ul nostru fără ţeava de eşapament în drum spre Veletovo.

Iugoslavia cu Slovenia şi Croaţia.

Părul despletit al lui Nena Fatima.

Drina fără podul cel nou şi oribil.

Drina cea tânără fără baraj.

Dovleac netăiat.

Tito în T-shirt.

Tito nepieptănat.

Tito, fără urmă de glonţ pe post de ochi.

Fereastra, deschisă spre o zi însorită.

„Portretul domnişoarei B., maestra viorilor senzuale”, pictura tatii, fără viorile alea idioate.

Bunicul Rafik, fără sticla de coniac.

Cum e să fii desculţ.

Umbra unui om sub un felinar, fără om.

Lumânare fără fitil.

Vineridupă-amiază, sâmbătă şi duminică, fără luni, marţi, miercuri, joi, vineridimineaţă.

Poarta desenată de Edin cu creta pe faţada şcolii, fără portar.

Şopârlă cu coadă.

Nasul drept al lui Vukoje Wurm, colegul meu de clasă, care a încercat de patru ori să-l spargă pe al meu, dar tot timpul intervenea ceva. Desenat chiar de Vukoje într-o clipă neaşteptată de blândeţe.

Van Gogh, idolul tatii, cu ambele urechi (foarte mari).

Cărţi pe care nu s-a aşezat niciun fir de praf.

Răsărit de soare (roşu aprins).

Vacă răsturnată. Bunicul Slavko şi cu mine jucăm şah pe ea.

Steagul iugoslav, înainte ca steaua să dispară de pe el.

Potop de ploaie fără nori.

Statuia lui Ivo Andric, când încă avea cap.

Ştrandul din Igalo fără locuitorii Visegradului, întinşi la soare.

Milica lui Milenko, nemachiată, în roşu şi negru.

Cimitirul din Veletovo, fără mormântul bunicului Slavko.

Cari Lewis, fără medalie de aur.

Emina, departe-departe de soldatul cu dintele de aur.

Un *borek* neînceput.

Puzzle nerezolvat: Tito, dând noroc cu E.T.

Cer înstelat fără stele.

Conopida galopând în lumea largă, fără căpăstru.

Gramofon fără hora soldaţilor în apropierea sa.

Rană fără sânge.

Ciocan fără seceră.

Prună fără sâmbure, în înveliş de carne tocată.

Zece soldaţi adormiţi.

Zece soldaţi dezarmaţi.

Câine fără zgardă.

Frumosul şi imensul Kawasaki, fără Jürgen, îmbrăcat în piele.

Clipă de linişte.

Peruca lui Johann Sebastian. Fără Johann Sebastian.

Chipul zâmbitor, senin, neîngândurat al mamei.

Foc de tabără fără fum.

Sărbătoare fără pistoale.

Somn cu mustaţă şi ochelari, plonjând în Drina, în punctul cel mai înalt al zborului său, la patru metri de suprafaţa apei.

Palmă fără linia vieţii.

Străbunicul, plesnind de tinereţe: cu şanţuri din riduri, fire de păr atârnând din nas ca nişte tufişuri, barbă deasă, ca o pădure, o păşune de păr, lacuri în loc de ochi şi un mic plug sub braţ.

Iuri Gagarin fără Neil Armstrong.

Neil Armstrong fără lună.

Vacile lui Radovan Bunda de la etajul unu.

O armă cu lunetă fără lunetist.

Meci de fotbal, fluier de deschidere.

Şut la poartă.

Aruncare de la margine. Magic Johnson fără SIDA.

Drazen Petrovic la coşul de trei puncte, fără accident de maşină.

Tabelul de marcaj din 1989. Steaua Roşie conduce.

Caşcaval fără găuri.

Răspunsul meu la scrisoarea de adio a lui Francesco.

Cika Spok, fără ploscă la gură.

Mâncare de mazăre fără mazăre.

Uraganul numit Morsa, golind tutungeria lui Bogoljub Balvan.

Locomotivă fără vagoane.

Jocul de rummy, cu toate piesele pe masă.

Pâine fără coş de pâine.

Unchiul Bora, slab.

Umeraş fără cămaşă.

Cika Hasan şi Cika Sead certându-se.

Foaie de hârtie fără cute.

Tanc fără şenile.

Rambo I.

Karl Marx înainte de a se rade.

Semilună.

Tovarăşul Fazlagić, înainte să devină domnul Fazlagić.

Un indicator fără inscripţie.

Injecţie cu penicilină, fără ac.

Curtea şcolii înainte de a ploua.

Flori fără buruieni.

Teta Desa, goală, fără bărbaţii de la baraj.

Un schimb de focuri, dar nimeni n-a fost împuşcat, nu se vede niciun strop de sânge.

Lapte încă nerăcit (12 minute).

Zăpadă fără urme.

Aluat pe mâinile lui Teta Amela, cea mai bună brutăreasa de pe Pământ.

Francesco, înainte de a-şi lua rămas-bun.

Sticlă fără fisuri.

Nişte mâini apasă pe un întrerupător.

Autoportret cu ambii bunici.

Imagine oglindită.

Pe vremea când toate erau încă la locul lor.

O foaie albă.

Gramofon morocănos, stricat.

Asija.

E seara târziu şi majoritatea desenelor nu sunt încă gata. A trebuit să mă gândesc bine, cum să-l desenez pe Marx după ce s-a ras sau ce mi s-o fi părut aşa de frumos la cerul înstelat fără stele, ce voiam să zic cu foaia goală şi ce să fac cu vacile lui Radovan. Acum în faţa mea o am pe Emina, schiţa unui chip de femeie. Aleksandar? Bunica mea Katarina bate la uşă şi intră. Nu ţi-e foame?

Mai am puţin şi-am terminat, bunico, îţi stă mai bine cu părul scurt, spune şi dă să iasă, dar se opreşte în uşă şi îşi trece degetele peste locul unde mi-am notat înălţimea. Mâine e parastasul, ne ducem în Veletovo, la bunicul tău.

E prima oară când o aud vorbind despre bunicul Slavko. Cât de des te duci la mormânt? o întreb.

Cât pot de des. Drumul s-a stricat şi pe jos e mult de mers. Străbunicul şi străbunica se îngrijesc de mormânt, îţi mai aminteşti de ziua în care l-am înmormântat? Te-am gonit de lângă mormânt şi te-am întrebat, ce crezi că ar fi vrut bunicul tău să fac în clipa aia.

Şi ce-am zis?

Nu mai ştiu, spune bunica, tocmai asta e. Vii cu mine, nu-i aşa?

Să nu-l uiţi. Şi să reţii în amănunt tot ce citeşti în ziare, tot ce vorbesc oamenii, tot ce vezi şi auzi. Şi să-l vizitezi împreună cu mine în fiecare duminică şi să-i povesteşti totul în linişte. Trebuie să ştie ce se petrece în lume chiar şi-aşa, fără ziar şi ochelari. Să-i construieşti o realitate. După care să pleci şi să ne laşi singuri o oră. Poveştile le preiau eu.

Bunica mă trezeşte scuturând cearceaful de sub mine, de parcă ar vrea să mă dea jos de pe el. Ceasul indică şase, lângă bunica stă Miki. Bună dimineaţa, Aleksandar.

Am visat o femeie mixtă, compusă din Asija şi Marija, cu cârlionţi blonzi. Îi duceam lui Asijamarija o omletă în pat, pe post de mic dejun. Neaţa, unchiule, spun şi pierd lupta pentru pătură, stau în chiloţi în faţa bunicii îmbrăcată în negru, însoţită de unchiul meu cu umeri laţi, în costum negru. Miki se întoarce cu faţa spre fereastră, cocoaşa de pe nas, sprâncenele arcuite, e încă devreme, spune, noi, băieţii, mai avem timp să dăm o rundă pe-aici. Profilul bunicului meu, gura lui frumoasă.

Miki porneşte maşina, mă urc, stăm fără să spunem nimic. Cum îţi merge, unchiule? îl întreb după câteva minute. Miki se uită drept înainte, pe stradă nu e nimeni, ajungem imediat, spune. Mă duce la pod. Coborâm din maşină. Îl urmez, se duce până la mijlocul podului, se uită la Drina. Vântul rece adie peste vale, pe cer trec cu repeziciune nişte nori.

Miki mă duce la o casă din strada Pionirska. Casa are o faţadă nouă, galbenă, iese în evidenţă dintre casele murdare din vecinătate. Vântul se înteţeşte. Pe banca de sub geam stă un bătrânel cu pălărie, îşi ţine bastonul pe genunchi. Ce faci după ce termini facultatea? mă întreabă Miki. Bătrânul îşi scuipă guma de mestecat în mână şi o împachetează cu mâini tremurânde în foiţa de aluminiu. Îi ia mult timp şi când în sfârşit termină, Miki îi ia biluţa. Merge? strigă în urechea bătrânului.

C-c-o, spune bătrânul, mrg, mrg. Miki mă duce la Hotelul Bikavac, care între timp nu mai e hotel. Bungalourile mici şi dărăpănate servesc acum drept locuinţe pentru cei care nu-şi pot permite ceva mai bun.

Ai prietenă? mă întreabă Miki şi se uită la cer. Miroase a ploaie, îmi zice: când ai de gând să faci copii? Bate la mai multe uşi, una se deschide, o femeie palidă, cu faţa încă boţită de somn, ne întreabă alarmată ce vrem.

Să vă spunem bună dimineaţa, spune Miki. Miki mă duce la Hotelul Vilina

Vlas. Undeva pe la jumătatea drumului, în Kosovo Polje[35], parcăm lângă ruinele unei construcţii arse. Miki ridică o piatră şi încearcă să şteargă cenuşa cu degetul mare. În parcarea din faţa Hotelului Vilina Vlas îmi oferă o ţigară şi, văzând că-l refuz, aruncă pachetul pe jumătate plin. Pe drumul de întoarcere spre oraş coteşte spre postul de poliţie. Poliţiştii îl salută cu „Miki". Îl salută fiecare. Fără să bată la uşă, intră într-un birou mic, Pokor dă jos picioarele de pe masă imediat şi lasă ziarul din mâini. Cheile, spune unchiul şi Pokor îi întinde o legătură mare.

Merge treaba, Miki? dar unchiul nici nu se mai uită la el.

În celule nu e nimeni. Miki o deschide pe cea mai mare, pune piatra înnegrită din Kosovo Polje pe o banchetă îngustă şi spune: termină repede cu şcoala aia şi apucă-te să faci bani.

Miki a întocmit liste. Miki mă duce la staţia de pompieri. În faţa uşii garajului se lasă pe vine. Mai demult, în spate erau parcate cele două maşini mari, roşii, care nu reuşeau să mă entuziasmeze deloc pe când eram copil. Miki îşi încrucişează mâinile în poală şi se uită la mine de jos. Mă las şi eu pe vine, dar continuă să se holbeze la punctul în care, acum un minut, a fost capul meu. Taică-tău şi Bora nu au considerat necesar, spune şi trage tare aer pe nas, să vină să-şi vadă mama. Probabil se gândesc că-i destul să-i trimită bani. Dar nu-i destul. E mama noastră şi dacă n-aş fi eu, n-ar avea pe nimeni. Iar astea nu sunt vremuri potrivite ca să stai singur. Miki vorbeşte pe un ton calm, mâinile i se despart şi i se unesc din nou. Taică-tău şi Bora au ceva cu mine. E o chestie care ne priveşte pe noi, nu şi pe mama. Să le spui asta.

Tata zicea că vor să… dau să continui, dar Miki mă întrerupe şi-mi captează privirea imediat: taică-tău nu mai vorbeşte cu mine de şapte ani, taică-tău trimite bani şi fotografii cu o piscină şi cu maică-ta în costum de baie. Pentru el valorez mai puţin decât o gumă de mestecat scuipată. Miki spune toate astea pe un ton impasibil, eu las ochii în pământ. Dar nu se face! strigă dintr-odată, nu se face aşa ceva! ţipă, nu se face, nu! ţipă, ţipă, ţipă, aşa ceva nu se face, nu aşa! Miki bate cu pumnul în poarta în spatele căreia sunt parcate maşinile de pompieri, s-a dezlănţuit ca un ciocan care bate întruna.

Ignor dorinţa corpului de a se revolta. Nu-i dau crezare gurii care vrea să pună întrebări, nu le permit ochilor să arunce vreo privire provocatoare, nici feţei să afişeze o mină serioasă sau pumnilor să se încordeze mânios. Mă pricep de minune să descriu gesturi.

---

[35] Sat mic din apropierea oraşului Visegrad.

Miki mă duce acasă. Bunica bea cafea cu vecinele. Doamna Popovic şi Teta Magda sunt îmbrăcate în negru şi critică norii care se adună. Doamna Popovic îmi mulţumeşte, o întreb pentru ce, îmi spune că bărbatul ei a cântat la pian toată dimineaţă, piese despre ploaie, spun: n-am nimic de-a face cu asta – nici eu, spune.

Bunica ar vrea să stea pe scaunul din faţă, Miki iese din parcare, spune: odată Slavko a umplut pentru mine casa cu flori, odată, în loc de discurs, a jucat rolul Scufiţei Roşii într-o interpretare personală, în faţa CE-ului, odată a prevestit că n-o să se termine cu bine, dacă avem cu toţii doar idealuri, nu şi alternative la idealuri, şi odată şi-a pus în cap să mă înşele, simţeam în gustul sărutului său.

N-am părăsit bine strada asfaltată că ne-am şi înfundat. Aşa, spune Miki şi trage frâna de mână. Găurile din asfalt sunt atât de dese şi de adânci că ne-ar fi greu să înaintăm chiar şi pe jos. De pe margine se întind după noi tentaculele bombardierelor şi mără-cinişul sălbatic, tentacule cu ţepi, chiar şi tufişuri de trandafiri, n-a mai rămas decât o fâşie îngustă, mărginită de nişte stejari tineri, cu ramurile încrucişate deasupra ei. În tunelul de plante se face imediat cald, vântul poartă miros de putregai dulce. Deasupra noastră, norii compun un mozaic cenuşiu, încărcat cu ploaie.

N-am mai văzut aşa ceva, spun şi încerc să alung zumzăitul din jurul capului, atâtea insecte în martie.

Da, nici eu, cască bunica şi îmi arată tufişul din faţă. Mă opresc. Ascunsă în desiş, la doi, trei metri de noi: caroseria unui Yugo galben. Bunica şi unchiul trec pe lângă maşina eşuată, susţinută doar de împletituri, crengi şi liane. Mă apropii precaut de maşina sugrumată de tentaculele ţepoase şi, încercând să împing două crengi ca să arunc o privire pe plăcuţele de înmatriculare, mă aleg cu nişte dungi roşii pe braţ.

Yugo-ul nostru vechi, care se împotmolea pe potecă de fiecare dată, fără excepţie, măgarul pe roţi, idioata, cretina asta de maşină, cum obişnuia să-i spună tata, şi-a găsit ultimul loc de parcare. O maşină îndrăgostită de acest drum – altfel n-am cum să explic imaginea din faţa mea.

Palierul de plante se deschide către o păşune, aici drumul se termină, de aici n-am mai mers niciodată mai departe, aici e plin de rouă şi e zăpadă pe piscuri. Spre casa străbunicilor se ajunge în sus, pe deal, prin livada de pruni. Pomii n-au mai fost curăţaţi de mult, în scoarţa lor s-au infiltrat crăpături şi muşchi, la picioarele lor s-au adunat paraziţi şi urechi de lemn. Oare cine la ce se gândeşte? mă întreb, după ce ne frecăm pe rând de scoarţa unui copac, mai întâi bunica, apoi unchiul şi, la sfârşit, eu.

În curtea dintre grajd şi casă se află o masă, faţa de masă din pânză albă e

fixată cu pietre. În capul mesei, străbunicul Nikola îşi vâră mâinile în părul lung. Vântul, copii, vântul, cântă, mă apucă de bărbie cu degetele scheletice. Aleksandar, soarele meu, cântă gutural, Miki, vino-aici, ţine-te de mine, suspină.

Străbunicul s-a alungit într-un fel ciudat, îşi caută echilibrul, e desculţ pe iarba umedă, se apără de vânt. Fracul lui pătat şi şifonat abia dacă-i mai acoperă şalele, faţa întunecată e năpădită de muşchi şi urechi de lemn – doar o umbră. Străbunicul ne cântă bun venit, dar cântecul lui nu mai e vesel, vocea lui e o răzătoare ştirbă, care ia din puterea cuvintelor.

Străbunica şi-a împletit părul şi şi-a răsucit coada în jurul capului într-o cunună argintie. E îmbrăcată într-o bundiţă din blană de oaie, poartă cizme de cauciuc, o rochie înflorată şi ciorapi de lână, stă cu picioarele depărtate lângă cocina goală. Nu se ridică atunci când o salut, nu se ridică atunci când o îmbrăţişez, e moale de tot, o lipesc de mine, cum strângi în braţe pe cineva care-i mai uşor ca pana şi mai bătrân ca lumea, cât de tare ai voie să strângi?

Străbunico? îi ating umărul. Străbunico? Cuibărită pe pietroiul ei, străbunica molfăie cu gura deschisă un dumicat invizibil, râcâie piatra cu unghiile, se uită prin toate cu ochii ei mari şi căprui.

Pentru tine sunt încă Marshall Rooster! va striga şi-şi va pune peticul pe ochi, după ce-i voi întoarce spatele. Îi întorc spatele, deasupra munţilor tună.

Avem nişte carne afumată, tăiată strâmb în bucăţi mari, avem brânză de oaie cu crustă, avem pâine, pâinea e caldă, moale şi dulce, avem nectar tulbure de prune, avem caimac, bunică-mea Katarina spală îne-o dată tacâmurile, apoi ne hotărâm să mâncăm totuşi cu mâna; avem cartofi fierţi, avem coji de cartofi fierţi, avem şapte scobitori. Unchiul Miki taie pâinea, bunica îi ia cuţitul din mână. Avem untură, avem sare, avem două cepe, avem ardei umpluţi, avem castraveţi muraţi, avem marmeladă dietetică nemţească, avem şnaps şi vin dulce, de la astea învaţă şi muţii să vorbească, spune străbunicul cu vocea răguşită şi ridică paharul. Pentru dragul meu Slavko, spune, bea şi rămâne în picioare. Rămâne în picioare, în capul mesei, străbunica mănâncă pe pietroiul ei, cu farfuria pe genunchi. Cum mai stai cu sciatica, tată? întreabă bunica; ce-i aia? întreabă străbunicul şi: v-am povestit când am stat ca un pod în calea austriecilor, în o mie nouă sute paisprezece? Avem ţelină fiartă, am o foame pe care n-o putem potoli, aici n-avem vecini, ăia îşi dau să mănânce unul altuia, spune străbunicul, şi nu le pasă dacă se îmbolnăvesc, nici unde le stă capu şi unde le atârnă curu'. Avem crăpături în faţadă, nu se aude niciun grohăit dinspre cocină, în mijlocul curţii e mormântul lui Petak.

Mileva mea şi cu mine, spune străbunicul, o să trăim mai mult decât tot raiul la un loc.

Cu mâncarea în coşuleţe, ne ducem până la micuţul cimitir din sat. La parastas se mănâncă de două ori, îmi explică bunica, mai întâi fără morţi, şi apoi cu ei, şi atunci se bea şi vin.

Bunicul nu credea în obiceiuri din astea, îi spun.

Plapuma de nori atârnă greu şi negru deasupra prunilor, ramurile subţiri se întind spre fulgere. Important e să fim împreună, spune bunica.

Părul alb al străbunicului flutură-n vânt ca un voal. Îl ajung din urmă, vreau să aflu ce s-a întâmplat cu străbunica de nu se mai clinteşte de pe piatra aia.

Mileva mea are cel mai uşor cap din lume, spune şi sare dintr-odată într-o parte, îşi agită mâinile, de parcă ar vrea să facă ceva împotriva saunei de-afară, după care vântul se opreşte de tot. Mileva mea, spune el fără suflu, luptându-se cu ceva mare sub braţ, nu se ridică de pe piatră decât atunci când are ceva important de făcut sau noaptea, când se duce la culcare.

Parii de la gărduţul cimitirului sunt strâmbi, lemnul e putrezit şi stă să se rupă, cuiele au fost mâncate de rugină. Fulgeră fără oprire, tună, de parcă norii ar vrea să crape ca să elibereze ploaia. Miki scutură capul şi râde, deşi nimeni n-a spus nimic. Cad primii stropi grei.

Mormântul bunicului e curat şi robust, e singura pată albă cât vezi cu ochii. Pun jos cartofii, şnapsul, vinul, paharele, marmura străluceşte deja de la ploaie.

În piatră e înrămată o poză ovală: bunicul meu alb-negru se uită la mine şi se uită în mine, se uită pe furiş şi ştie deja ce-o să se întâmple.

În locul unde îmi imaginez c-ar fi capul bunicului, bunica scurmă pământul cu o lingură şi pune în gaură o ţigară.

Dar bunicul nu fuma, spun.

Fuma pe ascuns, spune bunica, şi Miki aprinde ţigara lui taică-său şi-şi aprinde şi lui una. Mormântul e o masă câmpenească, plouă din ce în ce mai tare, ne aşezăm pe marginea lui şi mai mâncăm o dată. Scânteia de la ţigara bunicului se stinge. Ploaia nimereşte ceapa, nimereşte cartofii şi bate în capacul de pe oala cu ardei umpluţi. Mănânc de parcă n-aş mai fi îmbucat nimic de zile-ntregi, din când în când cineva mai pune câte ceva pe mormânt, un castravete, o felie de pâine cu untură, sărez pâinea şi sărez şi pământul, sap şi eu o gaură pe care o umplu cu şnaps. Da, frumos aşa, patru Krsmanović la un loc, spune străbunicul şi ridică ochii spre cer.

Ploaia nu ştie nimic, cade în valuri peste noi şi când bunica zice: de cât noroc a

avut parte omul ăsta al meu şi eu zic: câte poveşti mi-a spus bunicul şi străbunicul întreabă: cât mai e în sticlă şi unchiul Miki mănâncă pâine udă şi spune: nu există nimic de care să fim mândri cu toţii, tată, şi nici nu suntem vinovaţi de nimic cu toţii şi, când spunem asta, nimeni nu mai ştie cine plânge şi cât de tare. Nici eu nu-mi dau seama când ni s-a alăturat străbunica, văd doar că se pune-n genunchi în faţa mormântului şi sărută poza bunicului, fiecare ochi pe rând.

Băiatul meu, băiatul meu, o mie de copii dac-aş fi născut, nicio inimă nu mi-ar fi reuşit aşa de bine ca a ta. Străbunica sărută mormântul ud, apoi, cu pământ în gură, îl pupă şi pe bărbatul ei care în ploaie se alungeşte şi mai mult. Nu poate să-l sărute decât pe umăr, ridicată pe vârfuri. Cu pieptănul ei de lemn îi descurcă părul ud, se încurcă în şuviţele încâlcite de vânt.

Mănânc şi beau şi mănânc şi beau, ploaia îmi curge pe gât, ţigara bunicului s-a stins de mult. Străbunica îmi întinde jobenul şi bagheta magică. Jobenul îmi vine, dar bagheta, ca şi restul lucrurilor din lumea asta, mi se pare mult mai mică decât cea din amintirile mele. Miki rânjeşte spre mine, mă duc lângă el, piepturile noastre se ating, îi văd porii obrajilor, vreau să-mi scot jobenul şi să i-l pun lui, îmi dă mâna la o parte, cineva ne împinge, pălăria şi bagheta aterizează în noroi. Tună deasupra şi în spatele meu, şi-n stânga şi-n dreapta în acelaşi timp, nu te mai potoleşti odată! cântă străbunicul şi-şi scutură pumnul spre cer. Străbunica îşi potriveşte peticul de pe ochi, Miki îşi slăbeşte cravata.

Bunicule, n-am păstrat toate poveştile de la tine, dar pe unele mi le-am notat şi, după ce se opreşte ploaia, vreau să îţi citesc câteva. Ideea o am de la Nena Fatima, vocea de la bunicul Rafik, cartea din care citesc, de la bunica, venele de pe antebraţ de la fiul tău care acum pictează nuci de cocos, melancolia, de la mama. Îmi lipseşte totul ca să pot spune povestea aşa cum ar spune-o unul din noi: îmi lipseşte curajul Drinei, vocea şoimului, coloana vertebrală tare a munţilor noştri şi entuziasmul celor care tânjesc cu adevărat după cineva. Dar îmi lipseşte şi Armin, şeful gării, sau Cika Hasan şi Cika Sead certându-se mereu, piciorul lui Kiko, Edin care uită că tocmai imită un lup şi se sperie de propria voce, îmi lipseşte „Estuarul”, grădina noastră peste care, între timp, au turnat beton, Conopida, numele copacilor, stomacul pentru şnaps, porţile din curtea şcolii. Îmi lipseşti şi tu. Şi adevărurile, astea îmi lipsesc cel mai mult, adevărurile pe care nu le mai ascultăm şi povestim, ci le acceptăm sau le dăm mai departe. Încalc promisiunea pe care m-ai pus s-o fac, şi anume, să spun povestea mai departe.

O poveste reuşită, spuneai, e ca Drina noastră: n-are niciodată cursul domol, nu

seacă, e tumultoasă şi deschisă, i se adaugă afluenţi, o îmbogăţesc, iese din matcă, din când în când îşi pierde cumpătul, dar toate astea sunt doar nişte curenţi repezi, uverturi care se desfăşoară în adâncuri şi nu scot niciun plescăit. Dar e ceva ce nici Drina şi nici poveştile nu pot să facă: niciuna nu se mai poate întoarce de unde a venit. Apa nu se poate întoarce ca să-şi aleagă o altă matcă, aşa cum nici promisiunile nu se mai pot respecta. Niciun înecat nu iese la suprafaţă ca să ceară un prosop, nicio iubire nu se mai regăseşte, nimeni nu se naşte traficant, niciun glonţ nu se întoarce înapoi din gât în ţeava puştii, barajul rezistă sau nu. Drina nu are deltă.

Şi fiindcă nu mai putem schimba nimic din ce a fost, ar fi trebuit să-ţi imaginezi cum ne-am aşezat pe tine şi mâncăm, ar fi trebuit să-ţi închipui poze pentru ploaie şi pe bunica, vârându-ţi şi-a doua ţigară în gura de pământ, apoi pe străbunica provocându-mă la duel, să vedem de ce eşti în stare după zece ani de stat în vest.

Ploaia e rece şi grea. Uzi până la piele, ne întoarcem acasă cu vasele şi cu pâinea înmuiată. Ameţesc, nu mai văd cerul. Străbunicul nu mai reuşeşte să ţină vântul, acesta se înteţeşte, începe să bată tare, în curte una dintre pietrele de pe masă începe să se mişte, faţa de masă se desprinde şi se ridică în aer. Străbunica se opreşte, nu pe aia bună, mormăie, nu pe aia bună. Străbunicul se ţine de spinare, râde de durere. Faţa de masă zboară în ploaie, cum poate să zboare aşa plină de apă, mă-ntreb, între timp a aterizat la picioarele străbunicii, s-a înfăşurat în jurul lui Miki.

Îmi sună celularul. Străbunicul se apleacă de parcă s-ar pregăti să ridice ceva, cu mâna pe spate, şi răspund: se aude un gâjâit şi o voce de femeie. Ce? strig, nimic. Gâjâitul se transformă într-un potop de voci, se aude de parcă aş asculta două milioane de convorbiri deodată, nu pot să urmăresc niciuna, se decuplează, vocile se sting. Străbunicul îl împinge pe Miki sub masă, îmi acopăr cealaltă ureche cu mâna şi mă duc în pridvor, acoperişul de deasupra capului captează brusc toate zgomotele din telefon. Ies din nou în ploaie, se aud pocnituri, traversez curtea în fugă, alunec în tufişuri, vocea de femeie revine. Asija? strig mai întâi încet, apoi mai tare: Asija? Răspunsul e un sâsâit, nici măcar nu e un răspuns: Aleksandar. Cine e? întreb şi vocea mea şuieră, cine e? îmi răspunde ecoul, trebuie să mă aşez, am mâncat şi am băut incredibil de mult şi încă de două ori, nu mai pot, mă las în cădere liberă, mă întind în mijlocul zumzăitului dulce al ploii, aud voci, unde? răsună de două milioane de ori, mi se face rău, nu mai pot, deasupra mea, la un metru sau poate doi – norii. Ploaia îmi îndoapă gura, în ureche, ca nişte muşte – voci. Da, spun, sunt aici. Aleksandar? întreabă vocea de femeie, şi-mi dau seama că m-am culcat într-un râu, în propria mea Drina-de-ploaie, şi spun: sunt aici, e-n regulă, sunt aici.

Mulţumiri Katharinei Adler, Martinei Bachler, Nadjei Kuchenmeister, lui Benjamin Lauterbach, lui Michael Lentz, lui Thomas Pletzinger, Ilmei Rakusa, lui Simon Roloff şi celor din Leipzig pentru sprijinul acordat.

Mulţumiri lui Goran Bogdanovic, lui Hamdo Oprasic, Kristinei şi lui Petar Stanisic, Mejremei şi lui Hamed Hecimovic şi Visegradului pentru poveşti.

Fără ei, ochii şi urechile lui Aleksandar n-ar fi crescut aşa de mari.

Mulţumiri Centrului Cultural Lukas din Ahrenshoop pentru linişte, adăpost şi dune.

Mulţumiri Departamentului Cultural al Municipalităţii München şi celor de la Villa Waldberta pentru încredere, sport şi Stamberger See.

Cum repară soldatul gramofonul a fost sprijinit de programul pentru depăşirea graniţelor culturale, iniţiat de Fundaţia Robert Bosch.

Cuprins în cât timp se instalează un atac de cord după o sută de metri, cât cântăreşte viaţa unui păianjen, de ce scrie papă-lapte al meu pe râul înfricoşător şi cum se descurcă specialistul în neterminaţi ca vrăjitor…7

Cât de dulce e roşul aprins, de câţi boi ai nevoie pentru a dărâma un zid, de ce seamănă calul lui Kraljević Marko cu Superman şi cum se face că un război se termină cu o sărbătoare…31

Cine câştigă când arbitrează Morsa, a ce miroase o orchestră, de când nu se mai poate tăia ceaţa şi cum se transformă o poveste într-o înţelegere…56

Când sunt florile doar flori, cum se raportează Mister Hemingway la tovarăşul Marx şi viceversa, cine e adevăratul campion la Tetris şi de ce trebuie să-şi acopere Bogoljub Balvan mutra cu şalul…64

Când numim o întâmplare un eveniment şi când – o aventură, de câte ori moare tovarăşul Tito şi cum ajunge cândva atât de popularul finalizator de trei puncte la volanul unui Centrotransbus…73

Cu ce se întoarce Milenko Pavlović, poreclit Morsa, din frumoasa lui călătorie, cum se trezeşte la viaţă piciorul impiegatului, la ce ne-ar putea folosi francezii şi de ce sunt superficiale ghilimelele…92

Ce urmări pot avea gusturile proaste în muzică, ce-l deranjează pe omul cu punctele de suspensie şi cât de rapid se desfăşoară un război după ce şi-a făcut încălzirea…99

De-a ce ne jucăm în pivniţă, cât e de bună mazărea, de ce îşi arată liniştea colţii, numele cui sună cum trebuie, cât rezistă un pod, de ce plânge Asija, cum străluceşte Asija…110

Cum repară soldatul gramofonul, ce beau gurmanzii, cum stăm cu scrisul la rusă, de ce se hrănesc elenii cu scuipaţi şi cum se poate ca un oraş să se dezmembreze…125

Emina cărată în braţe prin satul ei…139

26 aprilie 1992…141

9 ianuarie 1993…144

17 iulie 1993…148

8 ianuarie 1994…152

Alo? Cine? Aleksandar! Vai de mine, şi de unde suni? Aha, nu-i rău deloc! Ca dracu', tu?…155

16 decembrie 1995…158

ce-vreau-eu-de-fapt…161

I mai 1999…164

Aleksandar, pachetul aş vrea să ţi-l trimit – neapărat – ţie…168

Pe vremea când totul era încă bine.

De Aleksandar Krsmanović. Cu o prefaţă de mamaia Katarina şi un *addendum* pentru domnul Fazlagić…171

11 februarie 2002…231

Sunt Asija. I-au luat pe mami şi pe tati. Numele meu are o semnificaţie aparte.

Desenele tale sunt urâte…232

Din trei sute treizeci de numere apelate din Sarajevo, cam la fiecare al cincisprezecelea îţi răspunde căsuţa vocală…241

Ce-i face aşa de deştepţi pe Wise Guys, cât poţi interveni în propriile amintiri, cine va fi găsit şi cine va rămâne inventat…247

Ce meci se joacă în spatele lui Dumnezeu, pentru ce păstrează Kiko ţigara, unde e Hollywood-ul şi cum învaţă să răspundă Michimaus…255

Am întocmit liste…279

specialist în neterminaţi…325

Ultimele apariţii în colecţia „Biblioteca Polirom":

Günter Grass – *Decojind ceapa*

Melania G. Mazzucco – *O zi perfectă*

Uzodinma Iweala – *Fiarele n-au patrie*

Ryu Murakami – *Ecstasy*

John O'Brien – *Leaving Las Vegas*

Kiran Desai – *Moştenitoarea tărâmului pierdut*

John Cheever – *Totul pare un paradis*

Bernhard Schlink – *Întoarcerea acasă*

Sarah Waters – *Veghea*

Iris Murdoch – *Capul retezat* în pregătire:

Zoe Heller – *Jurnalul unui scandal*

Ian McEwan – *Pe plaja Chesil*

Paul Auster – *Nebunii în Brooklyn*

www. polirom. ro

Coperta: Radu Răileanu

Bun de tipar; octombrie 2007. Apărut: 2007

PROZA XXI

„Minunatul, surprinzătorul şi îndrăzneţul roman Cum repară soldatul gramofonul nu se lasă încadrat cu docilitate într-o categorie precisă. Tocmai de aceea va rezista tuturor abordărilor, de la Balkanpunk la disco".

Frankfurter Rundschau

„Acest roman de debut este, fără nicio urmă de îndoială, senzaţia anului 2006: o carte extravagantă, teatrală, inventivă şi, mai presus de orice, captivantă. Sasa Stanisic controlează perfect un limbaj de o expresivitate excepţională, oferindu-ne totodată o galerie burlescă de tipuri umane".

„În ciuda subiectului aborciat, Cum repară soldatul gramofonul este un roman luminos, deseori jovial şi, mai ales, exuberant, plin de personaje năstruşnice şi situaţii dintre cele mai neobişnuite".

Kulturăpiegel

„Această carte trebuie citita la fel cum se mănâncă ciocolata:

nu prea repede şi nu toată odată. Ca să simţi cât de bun şi cât de deosebit este acel ceva pe care-l savurezi".

WDR-Buchtipp

„Cartea lui Sasa Stanisic este una dintre marile surprize literare ale momentului, cel mai bun roman de limba germană al anului 2006".

Hessiseber Rundfunk

www. polirom. ro

POLIROM